

ลีลาในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิง

ฐิติมาพร จุลกิ่ง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ. 2560

The Female Prisoner's Rights to Living

Thitimaporn Junking

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Decree of Master of Law

Department of Law

Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

2017

ไม่มีเอกสารจากต้นฉบับ
หน้า ในบรรดงวิทยานิพนธ์

หัวข้อวิทยานิพนธ์	สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิง
ชื่อผู้เขียน	จิตติมาพร จุลกิ่ง
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรภัทร์
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
ปีการศึกษา	2559

บทคัดย่อ

ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังในปัจจุบัน ถือได้ว่าการเยียวยาแก้ไขมากขึ้นจากอดีต การแก้ไขปัญหาดังกล่าว นอกจากจะเกิดขึ้นจากการตระหนักถึงความสำคัญของแต่ละประเทศเองแล้ว ยังเกิดจากความร่วมมือระหว่างองค์กรระดับชาติต่างๆ ในการผลักดันให้เกิดข้อกำหนดที่เป็นมาตรฐานสากลในปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้ได้รับสิทธิในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นสิทธิพื้นฐานที่ทุกคนจะต้องได้รับการคุ้มครองแม้ว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้ต้องขังก็ตาม แม้ปัจจุบันปัญหาเกี่ยวกับสิทธิในการดำรงชีวิตผู้ต้องขังจะได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นในภาพรวม แต่เมื่อมองในมุมของผู้ต้องขังที่เป็นเพศหญิงแล้วกลับพบว่าปัญหาดังกล่าวยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ก็เนื่องมาจากปัจจุบันจำนวนผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทยตามสถิติกรมราชทัณฑ์ มีเพิ่มสูงขึ้นมากในแต่ละปี ในขณะที่สถานที่สำหรับใช้ในการคุมขังกลับไม่เพียงพอต่อการรองรับจำนวนผู้ต้องขังหญิง ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิในการดำรงชีวิตพื้นฐานของผู้ต้องขังหญิงจึงเกิดขึ้น ประกอบกับผู้ต้องขังหญิงมีเพศสภาพที่มีความต้องการที่แตกต่างจากผู้ต้องขังชาย ทำให้ผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่ได้รับบริการหรือสวัสดิการพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับผู้หญิงทั่วไปไม่เพียงพอ แม้ว่าปัจจุบัน ประเทศไทยจะมีการบังคับใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 และกฎระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิง แต่ก็ยังพบว่าสิทธิดังกล่าวไม่ได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนและเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริง โดยเฉพาะสิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย สิทธิในการได้รับอาหาร สิทธิในการได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลและบริการทางการแพทย์ และสิทธิในการติดต่อสื่อสารที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่ภายในเรือนจำของผู้ต้องขังหญิง ซึ่งต้องมีความสอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากล รวมถึงไม่ขัดต่อหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน

ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงได้ดำเนินการศึกษาพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 รวมถึงกฎระเบียบต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อเปรียบเทียบกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสากลและกฎหมายต่างประเทศ โดยจากการศึกษาผู้เขียนเห็นว่า สิทธิของผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทยในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย กรมราชทัณฑ์มิได้กำหนดคัดเลือกผู้ต้องขังที่มีความเหมาะสมมาพักร่วมกัน และกฎหมายราชทัณฑ์ของไทยทั้งเก่าและใหม่ มิได้มีการกำหนดเรื่องการจัดหาน้ำดื่มที่สะอาดและเพียงพอให้กับผู้ต้องขังไว้โดยชัดเจน รวมถึงจำนวนเครื่องนุ่งห่มที่กรมราชทัณฑ์ไทยออกระเบียบและจ่ายให้ผู้ต้องขังหญิงก็ไม่เพียงพอ การรับบริการทางการแพทย์ กฎหมายราชทัณฑ์ไทยก็เพียงกำหนดการให้บริการแบบกว้าง และเน้นเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์เท่านั้น ส่วนสิทธิผู้ต้องขังหญิงในการติดต่อสื่อสาร ก็บัญญัติไว้โดยเข้มงวดให้มีเฉพาะการเยี่ยมผู้ต้องขัง

จากปัญหาตามกรณีศึกษาข้างต้น เพื่อให้สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิง ได้รับความคุ้มครองโดยกฎหมายหรือได้รับการปฏิบัติอย่างมีคุณภาพ ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะว่าควรปรับปรุงแนวทางปฏิบัติในเรื่องสิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยด้านสภาพแวดล้อมภายในเรือนจำ และมีหลักประกันเรื่องความปลอดภัยของผู้ต้องขังหญิงในการติดต่อสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ได้ตลอดเวลา รวมถึงมีการกำหนดเรื่องการจัดหาน้ำดื่มที่สะอาดและเพียงพอให้กับผู้ต้องขังไว้โดยชัดเจนในกฎหรือระเบียบที่ออกโดยกรมราชทัณฑ์ นอกจากนี้กฎหมายต้องมีการข้อกำหนดให้ผู้ต้องขังหญิงได้รับการแจกจ่ายเครื่องนุ่งห่มหลับนอนที่เพียงพอ และกำหนดสิทธิในการรักษาพยาบาลและการบริการทางการแพทย์แก่ผู้ต้องขังหญิงเฉพาะกลุ่มตามช่วงอายุ รวมถึงมีการกำหนดถึงสิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังหญิงไว้โดยเฉพาะ เป็นมาตรฐานเดียวกันทุกเรือนจำ และไม่เคร่งครัดจนเกินไป

Thesis Title	The Female Prisoner's Rights to Living
Author	Thitimaporn Junking
Thesis Advisor	Assis.Prof. Dr. Thanee Vorapatr
Department	Law
Academic Year	2016

ABSTRACT

Today the problems with the right to living of prisoners was remedies from the past. The solution to this problem, the solution to this problem cause of the recognition of the importance of each country and also the result of the cooperation of various national organizations in driving the requirements. The international standard for the treatment of prisoners for the rights to living. This is a fundamental right that everyone must be protected even if that person is a prisoner. Although in the present, problems with the right to living of prisoners will be improved in the overall situation. But when viewed in the viewpoint of female prisoners, the problem continues to arise as a result of the current situation. Number of female prisoners in Thailand, according to Corrections Department statistics. It has increased dramatically each year. While the place of detention was not enough to accommodate the number of female prisoners Problems with the right to basic life of female prisoners so happened. Include female prisoners with heterosexual needs from male prisoners. Most female prisoners receive the basic services or welfare needed for inadequate women. Although in the present Thailand will enforce the Corrections Act B.E. 2560 and regulations related to the right to living of female prisoners but it still found that such rights were not. It is clearly defined and appropriate for the actual situation. Especially the right to receive housing services , right to food, the right to receive clothes and beddings, the right to receive medical treatment and medical services and the right to communicate which is important to live in the prison of a female prisoner. This must be consistent with international standards. It also does not conflict with human dignity under the current Thai Constitution.

Therefore, the author has conducted the study of the Corrections Act B.E. 2560 and the Corrections Act B.E. 2479, including the relevant regulations to compare with international minimum

standards and international law. By studying found that the rights of female prisoners in Thailand to receive housing services, the Department of Corrections does not select the appropriate prisoners to stay together. And the old and new Thai Corrections Act there is no clear and adequate supply of drinking water to prisoners. Including the amount of clothing that the Thai Department of Corrections issued regulations and paid to prisoners is not enough. About the right to receive medical treatment and medical services, the Thai correctional law only requires a broad range of services and focus only on pregnant female prisoners, and the right to communicate, it is strictly enforced that only visiting prisoners.

Based on the above case study, to give the right to living of female prisoners is protected by law or treated with quality. The author suggests that should be made to improving the right to receive housing services in the prisons environment and guarantees the safety of female prisoners to communicate with staff at all times. Including the provision of clean and adequate drinking water to prisoners in the rules or regulations issued by the Department of Corrections. In addition, the law requires that women prisoners be given adequate clothing distribution and determine the right to medical treatment and medical services for particular age group prisoners. Including the specific right of the female prisoners to communicate on the same standard for all prisons and not too strict.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความช่วยเหลือของท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรรณภักดิ์ ซึ่งท่านได้สละเวลาอันมีค่ารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ โดยท่านได้ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ ตลอดจนช่วยเหลือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงาน รวมถึงติดตามความคืบหน้าในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้อย่างเอาใจใส่ จนกระทั่งสำเร็จลุล่วงอย่างสมบูรณ์

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านศาสตราจารย์พิเศษ ดร.คณิต ฒ นคร ซึ่งได้กรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รวมถึงขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์นันทิ จิตสว่าง และท่านรองศาสตราจารย์อัจฉริยา ชูตินันท์ ซึ่งกรุณาได้รับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และให้คำแนะนำเพิ่มเติมอันเป็นประโยชน์ต่อผู้เขียนซึ่งทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดาและครอบครัวผู้เขียน ซึ่งเปิดโอกาสให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนคอยช่วยเหลือและให้กำลังใจผู้เขียนเสมอมาจนสำเร็จการศึกษา รวมถึงเพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ นักศึกษาปริญญาโททุกคนที่คอยให้ความช่วยเหลือ ให้กำลังใจ และคำแนะนำเสมอมา

หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นประโยชน์และเกิดคุณค่าใดๆ ผู้เขียนขอมอบคุณงามความดีให้แก่ บิดา มารดา และคณาจารย์ที่อบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่ผู้เขียน หากเกิดข้อบกพร่องประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่ผู้เดียว

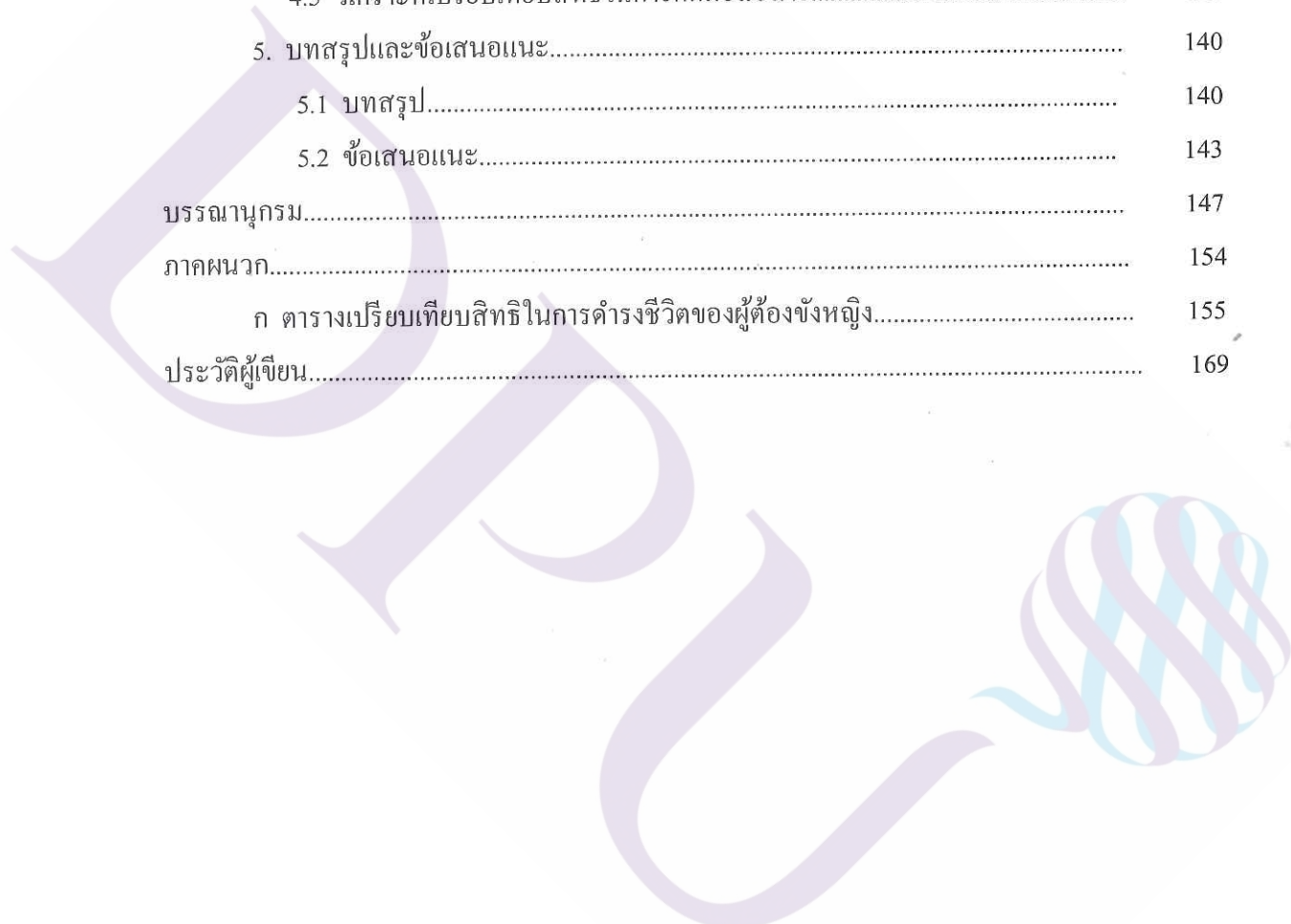
จูติมาพร จุลกิ่ง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ผ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	5
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	5
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	5
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา.....	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
2. วรรณaker แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบังคับโทษจำคุกและสิทธิในการดำรงชีวิต ของผู้ต้องขังหญิง.....	7
2.1 วรรณaker แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขัง.....	7
2.2 วัตถุประสงค์ของการลงโทษและการบังคับโทษจำคุก.....	28
2.3 สิทธิการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำระหว่างประเทศ	35
2.4 สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทย.....	51
3. สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในต่างประเทศ.....	59
3.1 ประเทศอังกฤษ.....	59
3.2 ประเทศอัฟริกาใต้.....	71
3.3 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี.....	76
3.4 ประเทศญี่ปุ่น.....	85
4. วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทย กับกฎหมายต่างประเทศ.....	93
4.1 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย.....	93
4.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการได้รับอาหาร.....	105

สารบัญ

บทที่	หน้า
4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน.....	111
4.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลและบริการ ทางการแพทย์.....	118
4.5 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการติดต่อสื่อสาร.....	129
5. บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	140
5.1 บทสรุป.....	140
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	143
บรรณานุกรม.....	147
ภาคผนวก.....	154
ก ตารางเปรียบเทียบสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิง.....	155
ประวัติผู้เขียน.....	169

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1.1 ตารางแสดงสถิติผู้ต้องขังหญิงที่เป็นนักโทษเด็ดขาด แยกตามลักษณะความผิด สำรวจ ณ วันที่ 1 มีนาคม 2560.....	1

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตามสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ ตำรวจ ฦ วันที่ 1 มีนาคม 2560 พบว่า จำนวนผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทยมีทั้งสิ้น 38,678 คน โดยผู้ต้องขังหญิงจำนวนดังกล่าวประกอบไปด้วยนักโทษเด็ดขาดจำนวน 31,049 คน และเป็นผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีจำนวน 7,515 คน ซึ่งผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีดังกล่าว ได้แก่ ผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างอุทธรณ์ - ฎีกา จำนวน 3,111 คน อยู่ระหว่างไต่สวน - พิจารณา จำนวน 1,711 คน และอยู่ระหว่างการสอบสวนจำนวน 2,693 คน นอกจากนี้ ยังมีผู้ต้องขังหญิงที่เป็นเยาวชนฝากขังจำนวน 1 คน เป็นผู้ถูกกักกันจำนวน 3 คน และเป็นผู้ต้องกักขัง 110 คน¹ ซึ่งสถิติผู้ต้องขังหญิงที่เป็นนักโทษเด็ดขาดนั้น เมื่อแยกตามลักษณะความผิดแล้ว มีผลสำรวจดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 1.1 แสดงสถิติผู้ต้องขังหญิงที่เป็นนักโทษเด็ดขาด แยกตามลักษณะความผิด ตำรวจ ฦ วันที่ 1 มีนาคม 2560²

ลักษณะความผิดของผู้ต้องขังหญิง	จำนวน(คน)
ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน	2,727
ความผิดตามพระราชบัญญัติยาเสพติด	26,025
ความผิดต่อชีวิต	503
ความผิดต่อร่างกาย	222
ความผิดเกี่ยวกับเพศ	311
ความผิดที่เป็นภัยอันตรายต่อประชาชน	19

¹ สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ. ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ. กองแผนงาน. กรมราชทัณฑ์ สืบค้น 1 มีนาคม 2560 จาก <http://www.correct.go.th>

² สถิติราชทัณฑ์แยกตามประเภท. รายงาน รท.103. รายงาน ฦ วันที่ 30 พฤษภาคม 2560. ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ. กองแผนงาน. กรมราชทัณฑ์ สืบค้น 1 มีนาคม 2560 จาก <http://www.correct.go.th/rtnew103/index.php>

ตาราง 1.1 (ต่อ)

ลักษณะความผิดของผู้ต้องขังหญิง	จำนวน(คน)
ความผิดอื่นๆ เช่น ความผิดตามพระราชบัญญัติป่าไม้ การพนัน อาวุธปืน พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง ความผิดลหุโทษ	1,242
รวมผู้ต้องขังหญิงที่เป็นนักโทษเด็ดขาด	31,049

จากสถิติจะพบว่าเมื่อเปรียบเทียบจำนวนผู้ต้องขังหญิงในปัจจุบันกับจำนวนผู้ต้องขังหญิงในรอบ 15 ปีที่ผ่านมา เห็นได้ชัดเจนว่า มีอัตราเพิ่มสูงขึ้นเป็นจำนวนมาก ในขณะที่สถานที่สำหรับคุมขังผู้ต้องขังหญิงเช่น เรือนจำในต่างจังหวัดหลายแห่งที่เดิมเป็นเรือนจำชายจะมีการแบ่งเป็นแดนเล็กๆ สำหรับควบคุมผู้ต้องขังหญิง ซึ่งมีความจุประมาณ 30 – 60 คน ซึ่งไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่มีจำนวนผู้ต้องขังหญิงเพิ่มสูงขึ้นถึง 200 - 300 คน ดังนั้น สถานที่ในการคุมขังจึงไม่สามารถรองรับจำนวนผู้ต้องขังหญิงได้อย่างเพียงพอแม้จะมีการก่อสร้างทัณฑสถานหญิงเพิ่มเติมหรือการสร้างแดนหญิงที่มีขนาดใหญ่ขึ้นมาเฉพาะก็ตาม³

นอกจากนี้ การที่ผู้ต้องขังหญิงต้องถูกคุมขังในเรือนจำ ซึ่งส่วนใหญ่ได้ออกแบบไว้สำหรับควบคุมตัวผู้ต้องขังชายซึ่งมิได้เหมาะสมสำหรับการควบคุมผู้ต้องขังหญิง หรือมิได้จัดให้มีสวัสดิการที่สอดคล้องกับความต้องการพิเศษของผู้ต้องขังหญิงที่มีลักษณะเฉพาะและแตกต่างจากผู้ต้องขังชายนั้นย่อมส่งผลให้เกิดปัญหาที่ผู้ต้องขังหญิงต้องเผชิญในหลายๆด้าน โดยเฉพาะการได้รับการคุมขังในสถานที่ที่ห่างไกลจากบ้านและครอบครัวมากกว่าผู้ต้องขังชาย อันเนื่องมาจากข้อเท็จจริงที่ว่ามีเรือนจำสำหรับการควบคุมตัวผู้ต้องขังหญิงน้อยกว่าเรือนจำสำหรับผู้ต้องขังชาย ซึ่งระยะทางที่ห่างไกลดังกล่าวนี้ส่งผลกระทบต่อผู้ต้องขังหญิงเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ทำให้การติดต่อกับครอบครัวและบุตรเป็นไปได้อย่างยาก เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องค่าใช้จ่ายในการเดินทาง รวมถึงการเยี่ยมจากครอบครัวที่ผู้ต้องขังหญิงไม่ได้รับเท่าที่ควร ด้วยเหตุที่ผู้ต้องขังหญิงต้องขาดการติดต่อกับบุตรและสมาชิกครอบครัวนั้น ทำให้ผู้ต้องขังหญิงเกิดความวิตกกังวลและส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัว

นอกจากนี้ การที่ผู้ต้องขังหญิงถูกคุมขังไว้ในเรือนจำที่ออกแบบมาสำหรับผู้ต้องขังชาย ซึ่งมีการวางกฎระเบียบที่เข้มงวดและไม่อนุญาตให้มีการติดต่อกับโลกภายนอกหรือถูกควบคุมในเรือนจำความมั่นคงสูงแทนที่จะเป็นเรือนจำความมั่นคงต่ำ ทั้งๆ ที่ผู้ต้องขังหญิงถูกจัดว่าเป็นผู้ต้องขังที่มีความเสี่ยงต่ำนั้น นับว่าเป็นการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังหญิงที่ผิดพลาด อันนำมาซึ่งการส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของ

³ นัทธี จิตสว่าง. ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2559.

การต้องโทษจำคุกในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านอิสรภาพในการเคลื่อนไหว การติดต่อที่มีต่อบุตรและสมาชิกครอบครัว รวมถึงโอกาสในการศึกษาและการฝึกวิชาชีพที่อาจได้รับด้วย⁴

ปัญหาด้านการไม่ตระหนักถึงความต้องการที่แตกต่างของผู้ต้องขังหญิง ทำให้ผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่ขาดหรือได้รับบริการหรือสวัสดิการพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับผู้หญิงทั่วไปไม่เพียงพอ ซึ่งรวมถึงการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐานทั้งทางกายและทางจิต เนื่องจากระบบอนามัยและการดูแลสุขภาพของเรือนจำได้รับการออกแบบเพื่อผู้ชายและให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ชาย ดังนั้นการรักษาพยาบาลทางนรีเวชวิทยา จึงเป็นบริการที่หาได้ยากยิ่งในเรือนจำ นอกเหนือจากบริการสุขภาพขั้นพื้นฐานแล้ว ผู้ต้องขังหญิงมักมีความต้องการเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเพศหญิงเป็นพิเศษ เช่น การมีประจำเดือน วัยทอง หรือ สุขภาพทางเพศ ซึ่งความต้องการดังกล่าว มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการดูแลทางการแพทย์จากพยาบาลและเจ้าหน้าที่ ซึ่งมีความรู้และได้รับการฝึกฝนมาทางด้านสุขภาพอนามัยของสตรีและนรีเวชวิทยาเป็นการเฉพาะ ทั้งนี้ ก็เนื่องมาจากผลการศึกษาเกี่ยวกับผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่บ่งชี้ว่า เรือนจำไม่ได้มีความตระหนักและให้การดูแลสุขภาพในเรื่องความต้องการพิเศษของผู้ต้องขังหญิงแต่อย่างใด ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์มักไม่ได้รับการรักษาพยาบาลและการบริการทางการแพทย์ทั้งก่อนและหลังคลอด โดยเฉพาะการดูแลทารกแรกเกิดที่เรือนจำมักขาดหรือไม่มีความรู้ในการให้บริการที่เพียงพอ ถูกต้อง และเหมาะสม รวมไปถึงไม่มีการเตรียมการแยกทารกแรกเกิดจากผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดาภายหลังการคลอด ทั้งนี้ เนื่องจากเรือนจำส่วนใหญ่ไม่มีสถานที่เฉพาะสำหรับเด็กเข้าเยี่ยมแม่ซึ่งถูกคุมขัง ด้วยเหตุนี้ ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดาจึงต้องทนทุกข์ทรมานทางจิตใจจากการถูกแยกจากบุตร และมีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็กต่อไปอีกด้วยนอกจากนี้ เรือนจำส่วนใหญ่ยังมีได้จัดให้มีบริการเป็นพิเศษสำหรับผู้ต้องขังหญิงสูงอายุ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ต้องขังที่เป็นเหยื่อของการใช้ความรุนแรงในครอบครัวซึ่งส่งผลให้มีปัญหาทางจิต ผู้ต้องขังหญิงวัยทอง หรือผู้ที่มีประวัติทางการแพทย์เกี่ยวกับนรีเวช หรือผู้ต้องขังหญิงที่เป็นเยาวชน ก็มักไม่สามารถเข้าถึงการบริการทางการแพทย์ที่เหมาะสม และมีการตระหนักเพียงเล็กน้อยถึงความรุนแรงทางร่างกายและทางเพศที่เด็กเหล่านี้อาจได้เผชิญก่อนที่จะต้องโทษจำคุก ทั้งยังมักขาด โอกาสทางการศึกษาหรือการฝึกวิชาชีพ หรือสวัสดิการอื่นๆ ที่น้อยกว่า เนื่องจากการจัดการดังกล่าวส่วนใหญ่จัดไว้ให้แก่ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นผู้ใหญ่ หรือผู้ต้องขังเยาวชนชาย ในขณะที่ผู้ต้องขังหญิงที่มีความบกพร่องทางกายหรือทางจิตก็มักไม่ได้รับความเอาใจใส่ด้านที่พัก อุปกรณ์ หรือสถานที่ที่ออกแบบเฉพาะสำหรับผู้พิการ หรือได้รับยามากหรือน้อยเกินไปในกรณีของผู้มีความบกพร่องทางจิต ตลอดจนไม่มีการให้คำปรึกษา หรือแก้ไขฟื้นฟูทางจิตแต่อย่างใด ทำให้ในหลายประเทศ มีสัดส่วน

⁴ จากบทความ ผู้หญิงในเรือนจำ: ความต่าง ช่องว่างและแนวทางแก้ไข สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2559.

ผู้ต้องขังหญิงที่ทนทุกข์จากปัญหาสุขภาพจิต เช่น การเก็บกด วิตกกังวล อาการหวาดกลัว การตื่นกลัว การมีหลายบุคลิก และการฆ่าตัวตาย เพิ่มขึ้นในอัตราส่วนที่สูงขึ้นมากกว่าสถานการณ์ของผู้ต้องขังชาย^๖

นอกจากนี้ยังมีผู้ต้องขังหญิงกลุ่มอื่นๆที่มีความต้องการที่แตกต่างที่ต้องการได้รับการตอบสนอง เช่น ผู้ต้องขังหญิงชาวต่างชาติ และผู้ต้องขังหญิงชนเผ่า ที่อาจมีความยากลำบากในการเข้าใจภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่าง รวมทั้งขาดการติดต่อครอบครัว รวมทั้งผู้ต้องขังหญิงที่ถูกคุมขังในพื้นที่ติดอาวุธที่มีความขัดแย้ง ก็มักมีแนวโน้มที่จะได้รับการส่งตัวไปคุมขังในเรือนจำที่อยู่ห่างไกล และออกแบบไว้สำหรับผู้ชาย ทำให้ไม่ได้รับความเป็นส่วนตัว ไม่มีความปลอดภัย และการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมกับเพศ ได้รับการเยี่ยมบ่อยครั้ง และถูกกีดกันจากความช่วยเหลือทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ จากคนอื่นเป็นที่รัก นอกจากนี้ ยังต้องทนทุกข์จากการเลือกปฏิบัติ และการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งนับเป็นการบั่นทอนสิทธิสตรีและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังหญิงเหล่านี้

ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการเลือกปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง ซึ่งนับเป็นการล่วงละเมิดสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิสตรี โดยจากการศึกษาพบว่าผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่ มักตกเป็นเหยื่อของการละเมิดและความรุนแรงทางเพศ การตรวจค้นที่เป็นการล่วงละเมิด การกีดกันมิให้เข้าถึง โปรแกรมการศึกษา การแก้ไขฟื้นฟู การฝึกวิชาชีพที่จำเป็นสำหรับปรับตัวเข้าสู่สังคม ซึ่งรวมถึง โปรแกรมการเตรียมความพร้อม ก่อนปล่อยและความช่วยเหลือหลังปล่อยตัว หรือในบางกรณีที่ผู้ต้องขังหญิงสามารถเข้าถึง โปรแกรมการเตรียมความพร้อมและความช่วยเหลือหลังปล่อยตัว เหล่านี้ โปรแกรมส่วนใหญ่ก็มักมิได้ออกแบบมาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้หญิง หรือมิได้คำนึงถึงเงื่อนไขของครอบครัวแต่อย่างใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีแม่ที่เป็นเสาหลักหรือเป็นผู้ดูแลเด็ก หรือเยาวชนแต่เพียงผู้เดียวสู่ความเป็นธรรม สำหรับผู้ต้องขังหญิง

จากประเด็นปัญหาของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำข้างต้น จะเห็นได้ว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดของผู้ต้องขังหญิงคือการดำรงชีวิตในเรือนจำอย่างมีคุณภาพ เหมาะสมและสอดคล้องกับเพศสภาพที่มีความต้องการแตกต่างจากผู้ต้องขังชาย โดยเฉพาะสิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย สิทธิในการได้รับอาหาร สิทธิในการได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลและบริการทางการแพทย์ และสิทธิในการติดต่อสื่อสาร อันเป็นสิทธิพื้นฐานในการดำรงชีวิต ซึ่งแนวปฏิบัติในประเทศไทยยังมีช่องว่างที่ไม่สามารถเอื้อให้ผู้ต้องขังหญิงมีคุณภาพในการดำรงชีวิตภายในเรือนจำอย่างเหมาะสม ผู้เขียนจึงประสงค์จะดำเนินการศึกษาสิทธิพื้นฐานในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงดังกล่าว เปรียบเทียบกับหลักข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศแล้ว เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายของประเทศไทยต่อไป

^๖จากบทความ ผู้หญิงในเรือนจำ: ช่องว่าง ที่ถูกมองข้าม สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2559.

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อทราบวิวัฒนาการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบังคับโทษจำคุกและสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิง
2. เพื่อให้ทราบถึงปัญหาทางกฎหมายและผลกระทบต่อสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาแนวทางปฏิบัติของสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทย เปรียบเทียบกับสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในต่างประเทศ
4. เพื่อทราบแนวทางปรับปรุงสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำระหว่างประเทศ

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

แม้ว่าปัจจุบัน ประเทศไทยจะมีการบังคับใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 และกฎระเบียบต่างๆที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิง แต่ก็ยังพบว่าสิทธิดังกล่าวไม่ได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนและเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริง โดยเฉพาะสิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย สิทธิในการได้รับอาหาร สิทธิในการได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลและบริการทางการแพทย์ และสิทธิในการติดต่อสื่อสาร ที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่ภายในเรือนจำของผู้ต้องขังหญิง ซึ่งต้องมีความสอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากล ดังนี้ การศึกษากฎหมายไทยเพื่อเปรียบเทียบกับข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสากลและกฎหมายต่างประเทศ จึงมีประโยชน์อย่างยิ่งในการนำมาเป็นแนวทางปรับปรุงกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในประเทศไทยให้เกิดความเสมอภาค มีคุณภาพ มีความเหมาะสมทัดเทียมกับต่างประเทศต่อไป

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาวิวัฒนาการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบังคับโทษจำคุกและสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิง โดยศึกษาวิวัฒนาการเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขัง การคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แก่ผู้ต้องขัง สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขัง หลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง วัตถุประสงค์ของการลงโทษและการบังคับโทษจำคุก สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำระหว่างประเทศได้แก่ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำในปี ค.ศ. 1955 (The 1955 United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : SMR) ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (United Nations Rules the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules) ข้อกำหนด

ขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules) สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทย ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 และสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในต่างประเทศ

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

วิทยานิพนธ์นี้เป็นการศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร โดยรวบรวมข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ ตำรา บทบัญญัติของกฎหมาย พระราชบัญญัติ กฎกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความเชิงเอกสารที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต โดยนำข้อมูลที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์ เปรียบเทียบแนวคิดกับข้อกำหนดข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำระหว่างประเทศ และกฎหมายในต่างประเทศของประเทศอังกฤษ ประเทศอัฟริกา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศญี่ปุ่น เพื่อให้ทราบปัญหาของกฎหมายไทยที่ชัดเจนมากขึ้นและสามารถเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหา รวมถึงการนำมาปรับใช้ในการปรับปรุงกฎหมายไทยต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบวิวัฒนาการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบังคับโทษจำคุกและสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิง
2. ทำให้ทราบถึงปัญหาทางกฎหมายและผลกระทบต่อสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทย
3. ทำให้ได้ศึกษาแนวทางปฏิบัติของสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทย เปรียบเทียบกับสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในต่างประเทศและทราบความแตกต่างอันนำมาซึ่งแนวทางการพัฒนากฎหมาย
4. ทำให้ทราบแนวทางปรับปรุงสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับหลักข้อกำหนดข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำระหว่างประเทศ

บทที่ 2

หลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบังคับโทษจำคุก และสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิง

ในบทนี้ผู้เขียนจะอธิบายถึงวิวัฒนาการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบังคับโทษจำคุกและสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในเรื่องการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แก่ผู้ต้องขัง หลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง วัตถุประสงค์ของการลงโทษและการบังคับโทษจำคุก สิทธิการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำระหว่างประเทศได้แก่ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำในปี ค.ศ. 1955 (The 1955 United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : SMR) ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีไขการคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (United Nations Rules the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules) ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules) สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และ พ.ศ. 2560 เพื่อทราบถึงความเป็นมาและสถานการณ์การบังคับใช้กฎหมายในปัจจุบันของประเทศไทยและข้อกำหนดในระดับสากล

2.1 วิวัฒนาการ แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขัง

สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังมีวิวัฒนาการมาเป็นเวลานานโดยมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปตามยุคสมัย ขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง ค่านิยมทางวัฒนธรรม นโยบายทางอาญา (Criminal Policy) วัตถุประสงค์ของการลงโทษ ตลอดจนทัศนคติของประชาชนในสังคมที่มีต่อผู้ต้องขังเป็นประการสำคัญ¹

¹ ธีรญา จรรยาชัยเลิศ (2548). *หลักประกันสิทธิของผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. น. 25

2.1.1 วิวัฒนาการเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขัง

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะกล่าวถึงรูปแบบวิวัฒนาการของสิทธิผู้ต้องขัง โดยเน้นถึงสิทธิที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังว่ามีวิวัฒนาการอย่างไร ทั้งในส่วนของประเทศไทย ต่างประเทศ และการให้ความคุ้มครองหรือรับรองในกฎหมายระหว่างประเทศ ตามลำดับ ดังนี้

2.1.1.1 วิวัฒนาการสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังในประเทศไทย

งานราชทัณฑ์ของไทยมีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ซึ่งการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษด้วยการจำคุกหรือกักขังนั้น แต่เดิมจะเน้นที่การลงโทษเพื่อทดแทนแก้แค้นผู้กระทำความผิดด้วยการควบคุมกักขังและกระทำการทรมานให้ได้รับทุกขเวทนา และเพื่อให้เกิดความกลัว หลาบจำ รวมถึงมีการกักขังด้วยความเข้มงวดโดยมีการล่ามโซ่ตรงไว้ตลอดเวลา เพื่อป้องกันมิให้บุคคลนั้นหลบหนี

ในสมัยโบราณการราชทัณฑ์ไทยมิได้คำนึงถึงสุขภาพอนามัยหรือความจำเป็นพื้นฐานของผู้ต้องขัง เพราะไม่มีการให้ความสำคัญในด้านมนุษยธรรม เนื่องจากมีความคิดว่าผู้กระทำความผิดไม่มีสภาพความเป็นมนุษย์อยู่อย่างสมบูรณ์จึงไม่สามารถอบรมสั่งสอนให้กลับตนเป็นคนดีได้ ดังปรากฏจากหลักฐานในสมัยอยุธยาเกี่ยวกับสภาพของเรือนจำและชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ต้องขัง โดยผู้ต้องขังจะถูกจองจำไว้ในสถานที่สำหรับคุมขังซึ่งมีชื่อเรียกต่างกันไป เช่น ตรู เรือนจำ ขุม คุก ตะราง ทิม สนม แต่สถานที่ซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไป คือ คุกแลตาราง³

ลักษณะของคุกและตะรางในสมัยนั้นจึงมีสภาพที่น่าเวทนา เนื่องจากมีการสร้างคุกด้วยไม้ไผ่เป็นคอกหรือกรง จึงถูกลมถูกฝนพัดผ่านตลอดเวลา ดังปรากฏหลักฐานในจดหมายเหตุของลาอูแบร์ อัครราชทูตกรุงฝรั่งเศสในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชปี ค.ศ. 1688 (พ.ศ. 2230)⁴⁵ นอกจากนี้ยังมีการบันทึกไว้ในหนังสือภูมิสถานกรุงศรีอยุธยาว่า “... ไล่ตรวนเชือกผูกเอวต่อกันไปผูกติดท้ายพวงออกมาเที่ยวขอทานกิน...” แสดงให้เห็นว่าผู้ต้องขังในสมัยนั้นต้องหาอาหารกินเอง โดยไปขอชาวบ้านตามแต่ที่เขาจะให้⁴⁶ โดยที่รัฐมิได้ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องขังแต่อย่างใด รัฐคงทำหน้าที่เพียงควบคุมผู้ต้องขังไว้ไม่ให้หลบหนีไปได้เท่านั้น ซึ่งเป็นการบรรลุวัตถุประสงค์ในการจำคุกที่ยึดถือปฏิบัติในสมัยนั้นแล้ว

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นตั้งแต่ รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2325 – พ.ศ. 2411) มีการแยกเรือนจำออกเป็นเรือนจำในกรุงเทพฯ และเรือนจำในหัวเมืองชั้นนอก เรือนจำในกรุงเทพฯ แบ่งเป็นสองอย่างคือ คุกและตะราง การราชทัณฑ์ในสมัยนี้ยังไม่มีการคำนึงถึง หลักสิทธิมนุษยชนหรือเสรีภาพของผู้ต้องขัง⁴ ทำให้ปฏิบัติและควบคุมผู้ต้องขังด้วยความเข้มงวด โดยนักโทษต้องเสียค่าธรรมเนียมการ

² สุวรรณ รื่นยศ, หลักปฏิบัติการราชทัณฑ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาดไทย, 2504) น. 126-127.

³ สมภพ จันทรประภา และคณะ, ประวัติการราชทัณฑ์ 200 ปี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, 2525), น. 266.

⁴ ประชาน วัฒนาวาณิช, รายงานวิจัยเรื่องสิทธิของผู้ต้องขังในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท, 2526)

รับนักโทษเมื่อเข้ามาต้องโทษ และเมื่อพ้นโทษต้องเสียเงินให้เจ้าพนักงานที่นำความ ไปกราบบังคมทูล 3 ตำลึง (12 บาท) และเมื่อมีการโปรดเกล้าให้ปล่อยตัวให้เสียอีก 2 ตำลึง (8 บาท)

ส่วนอาหารหรือเครื่องนุ่งห่มของผู้ต้องขังให้เป็นหน้าที่ที่ญาติพี่น้องจะต้องติดตามมาส่งให้บ้าง หรือนักโทษต้องทำงานเพื่อหาเงินมาใช้ในการดำรงชีพในเรือนจำเนื่องจากรัฐมิได้จัดหาให้แต่อย่างใด ทำให้นักโทษมีความเป็นอยู่ที่แร้นแค้นขาดการดูแลเอาใจใส่จากเจ้าพนักงาน มีเพียงการเข้มงวดกวดขัน ในการจองจำนักโทษโดยใช้เครื่องพันธนาการซึ่งเป็นการลงโทษและเป็นเครื่องมือในการป้องกันมิให้มีการหลบหนีการคุมขัง ดังนั้น สภาพเรือนจำในสมัยนี้จึงคงเป็นลักษณะเช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ เน้นควบคุมผู้ต้องขังมิให้หลบหนีเป็นหลัก⁵

สถานที่คุมขังผู้ต้องโทษในสมัยนั้น ดังพระราชปาลเกล้าฯ เขียนบรรยายลักษณะไว้ในสมัย รัชกาลที่ 4 ถึงสภาพคุกหรือเรือนจำว่า เรือนจำหรือคุกเป็นสถานที่อันน่ากลัวมาก เป็นห้องขังมืดๆ ซึ่งมี นักโทษอยู่อย่างแออัดเป็นจำนวนร้อยๆ คน เคาระหัดที่ใช้เป็นที่หลับนอนเท่านั้น ส่วนตอนกลางวันจะ ถูกปล่อยตัวไปทำงานร่วมกัน เช่น เลื่อยไม้ ขนอิฐ ขนทราย ทำทางหรือทำงานหนัก อย่างอื่นๆ โดยมี อาหารคือข้าวกับเกลือเพียงเล็กน้อยเท่านั้น และเมื่อถึงเวลากลางคืนเจ้าพนักงานเรือนจำจะนำนักโทษ ทั้งหมดเข้าไปควบคุมในคุกซึ่งมีความแออัดมาก นักโทษจึงต้องนอนเรียงกันแล้วใช้โซ่ตรวนร้อยขาล้อม ไปผูกไว้กับเสาใส่กุญแจ ทำให้ไม่สามารถพลิกตัวได้ ฉะนั้นจึงต้องนอนถ่างหน้าก่ายเบาะอยู่กับที่จนรุ่ง เช้าจึงได้รับการปล่อยตัวออกจากคุกหรือตาราง⁶

ส่วนมิสเตอร์คาร์ล บ็อค (Carl Bock) เข้ามาเมืองไทยเมื่อ พ.ศ. 2424 ได้บรรยายถึงสภาพคุกใน สมัยนั้น ไว้ว่า“คุกเมืองไทยมีสภาพที่สกปรกน่าขยะแขยงที่สุดที่เคยเห็นมา มีแต่โรงไม่มีฝาปลูกเรียงกัน เป็นแถว แต่ด้วยเหตุนี้ก็เป็นการศึกษาที่ดีที่นักโทษได้อากาศบริสุทธิ์เพียงพอในสภาพที่ตนกินอยู่ หลับนอน แต่กลิ่นเหม็นของสิ่งปฏิกูลต่างๆ บนพื้นดินนั้นสุดจะทนได้ เพราะดูเหมือนว่าจะไม่มีการทำ ความสะอาด” ในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ ผู้ต้องขังได้รับการปฏิบัติโดยไม่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพหรือ อาจกล่าวได้ว่าการจำกัดสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังอย่างมาก เห็นได้จากสภาพความเป็นอยู่ของ ผู้ต้องขังที่มีสภาพเลวร้ายไม่เหมาะสมกับที่ซึ่งมนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ เพราะรัฐไม่เอาใจใส่ในเรื่อง สุขภาพและความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังอีกทั้งรัฐไม่มีการจัดหาปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีวิตแม้แต่ ปัจจัยสี่ ทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคให้แก่ผู้ต้องขังได้รับอย่างเพียงพอ จนต้องกลายเป็นหน้าที่ ของผู้ต้องขังหรือญาติพี่น้องของผู้ต้องขังต้องหาปัจจัยที่จำเป็นเหล่านี้มาให้ผู้ต้องขังใช้ในระหว่างที่ถูก จำคุกอยู่ ทำให้ผู้ต้องขังได้รับความทุกข์ทรมานและเป็นที่เดือดร้อนแก่ครอบครัวของผู้ต้องขังด้วย ทั้งนี้

⁵ ญญา จรรยาชัยเลิศ (2548). *หลักประกันสิทธิของผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต*. วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. น. 27

⁶ สมภพ จันทรประภา และคณะ, *ประวัติการราชทัณฑ์ 200 ปี*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, 2525), น. 267-268

อาจเป็นเพราะรัฐยังไม่มีข้อกำหนดกฎหมาย หรือ ข้อบังคับใดๆ ที่จะใช้เป็นแนวทางในการควบคุม และปฏิบัติต่อผู้ต้องขังไว้อย่างชัดเจน และอาจเกิดจากการที่เรือนจำในสมัยนั้นมีการแยกไปสังกัดตาม ส่วนราชการต่างๆ ทำให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังไม่มีแบบแผนที่ชัดเจน โดยขึ้นอยู่กับหน่วยราชการที่ ผู้ต้องขังนั้นสังกัดอยู่ ผู้ต้องขังจึงได้รับการปฏิบัติให้ได้รับความทรमानหรือถูกกดขี่จากผู้คุมมากบ้าง น้อยบ้างตามแต่ผู้คุมจะกระทำ

ในยุคต่อมาในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นยุคของการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดิน โดยนำเอาขนบธรรมเนียมและวิธีการปกครองแบบตะวันตกมาปรับปรุง แก้ไข รูปแบบการปกครองของไทย ประเทศไทยจึงเริ่มก้าวเข้าสู่การปกครองบ้านเมืองตามแบบอารยประเทศ ทำให้เริ่มมีการปรับปรุงกิจการเรือนจำเพราะเริ่มตระหนักว่าการลงโทษอย่างทรमानกับผู้กระทำผิดหรือ การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างโหดร้ายทารุณตั้งแต่สมัยโบราณด้วยการขังในห้องขังที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ขาด แสงสว่าง ไม่มีการถ่ายเทของอากาศอย่างเพียงพอ อาหารการกินฝืดเคือง เครื่องนุ่งห่มมีจำกัด จำต้อง ถูกจองจำด้วยโซ่ตรวน ทำให้ไม่เกิดผลดีต่อการอบรมแก้ไขนิสัยผู้ต้องขังและสังคม เพราะผู้ต้องขังจะ เกิดความรู้สึกเกลียดแค้นและมีจิตใจที่โหดเหี้ยม แข็งกระด้าง หมดความละอายและอดทนต่อการทรมาน โหดร้ายมากยิ่งขึ้น เมื่อพ้นโทษออกมาแทนที่จะสำนึกผิดกลับทำความผิดหนักยิ่งขึ้นกว่าเดิม ในที่สุดก็ เกิดความคิดที่จะประทุษร้ายต่อสังคมและหันกลับไปประกอบอาชญากรรมที่ร้ายแรงกว่าที่เคยทำ ก่อให้เกิดอันตรายต่อสังคมมากยิ่งขึ้น

อีกทั้งเริ่มมีการตระหนักว่าผู้ต้องขังที่ถูกจองจำอยู่มิได้ถูกตัดออกจากสังคมอย่างแท้จริง เมื่อพ้น โทษผู้ต้องขังจะกลับเป็นพลเมืองใช้ชีวิตอยู่ในสังคม จึงมีแนวคิดมุ่งไปในด้านการแก้ไขอบรมนิสัย ผู้ต้องขังเพื่อให้กลับเป็นพลเมืองดี โดยเริ่มมีการปรับปรุงในด้านการดูแลผู้ต้องขังในเรือนจำซึ่งเป็น รากฐานขั้นต้นในการแก้ไขนิสัยผู้ต้องขังให้เป็นคนดี⁷

การปฏิรูปกิจการราชทัณฑ์นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ทรงมีพระราชดำริต่อ งานราชทัณฑ์ว่า “การคุกการตารางเป็นการสำคัญของประเทศ สมควรจะได้สร้างสถานที่และจัด ระเบียบเป็นปีกแผ่น” และทรงโปรดเกล้าให้สร้างคุกขึ้นใหม่เรียกว่า “กองมหันตโทษ” และสร้างตาราง ขึ้นใหม่เรียกว่า “กองลหุโทษ” โดยคุกและตารางดังกล่าวรวมเรียกว่า “กรมนักโทษ” สังกัดกระทรวง นครบาล⁸

ในการสร้างคุกกองมหันตโทษใหม่ซึ่งแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2433 (ร.ศ. 109) นั้นมีการคำนึงถึง สภาพความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังให้มีสุขอนามัยที่ดีขึ้น ดังเช่น มีการสร้างโรงครัวสำหรับปรุงอาหารให้

⁷ วิทย์ นิ่มน้อย, เดชา ศิริเจริญ และอัญญาศ์ ปาณิกบุตร, ราชทัณฑ์ศึกษาและทัณฑ์วิทยา. กรุงเทพมหานคร. 2522 น. 75.

⁸ สุชาติ บานูชะวาทย์, “กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์กับการราชทัณฑ์,” ใน 80 ปี กรมราชทัณฑ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมราชทัณฑ์, 2539), น. 138.

ผู้ต้องขัง มีการสร้างคุกพยาบาลให้มีการรักษาพยาบาลผู้ต้องขัง ในคุกและให้มีหน้าต่างเพื่อระบายอากาศได้ดี อีกทั้งให้มีที่สำหรับให้นักโทษอาบน้ำ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2434 (ร.ศ.110) มีพระบรมราชโองการให้กรมนครบาล ตรา “ข้อบังคับสำหรับคุมขังนักโทษในกรมพระนครบาล” รวมทั้งสิ้น 20 หมวด 470 ข้อ โดยมีสาระสำคัญของการวางระเบียบเกี่ยวกับการควบคุมผู้ต้องขัง ได้แก่การยกเลิกการเก็บค่าธรรมเนียมจากนักโทษในทุกกรณี การกำหนดให้พนักงานเรือนจำได้รับเงินเดือนจากรัฐ รวมทั้งรัฐยังเป็นผู้จัดหาและออกค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม อาหาร ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดู ค่ารักษาพยาบาล และอื่นๆแก่นักโทษ⁹

นอกจากนี้มีการกำหนดตำแหน่งหน้าที่เจ้าพนักงานที่จะเป็นผู้ดูแลและปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้เป็นไปตามข้อบังคับ เช่น ตำแหน่งแพทย์ใหญ่ มีหน้าที่ตรวจปริมาณและคุณภาพของอาหารและน้ำที่ผู้ต้องขังรับประทาน ตรวจคุกและตารางเพื่อดูแลให้มีความสะอาดเพื่อป้องกันโรคต่างๆ และมีหน้าที่ตรวจนักโทษที่เพิ่งเข้าใหม่หรือที่เจ็บป่วยเป็นต้น และกำหนดถึงเครื่องใช้ที่นักโทษพึงมีได้ในห้องขังเพื่อไว้ใช้เป็นส่วนตัว อีกทั้งกำหนดให้นักโทษไม่ได้ทำงานให้กินอาหาร 2 เวลาคือเช้าและเย็น ส่วนนักโทษทำงานให้กิน 3 เวลาโดยเพิ่มเวลากลางวันด้วย และนักโทษป่วยมีการกำหนดให้กิน 4 เวลาคือเวลาเช้ารุ่ง เวลาเช้า เวลาบ่าย และเวลาเย็นค่ำ กั้มีการกำหนดพิักัด หรือปริมาณอาหารของนักโทษที่ต้องทำงานและไม่ต้องทำงานควรได้รับในแต่ละวันไว้อย่างชัดเจน กำหนดให้นักโทษต้องใส่เครื่องแต่งกายสำหรับนักโทษตามที่เรือนจำจัดให้ กำหนดวิธีการกำจัดสิ่งโสโครกต่างๆ อีกทั้งกำหนดให้ผู้ต้องขังติดต่อกับบุคคลภายนอกโดยการเขียนหนังสือถึงญาติหรือได้รับหนังสือติดต่อกับญาติได้ แต่จะต้องผ่านการตรวจจากเจ้ากรมหรือปลัดกรมก่อน เว้นแต่เป็นหนังสือที่นักโทษเขียนทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหรือเสนาบดีว่าการกรมนครบาล เจ้ากรมหรือปลัดกรมจึงไม่มีอำนาจตรวจสอบเห็นยวรั้งหนังสือนั้นไว้ได้และกำหนดให้นักโทษพบญาติได้ตามจำนวนที่กำหนดไว้โดยขึ้นอยู่กับว่าเป็นนักโทษประเภทใดด้วย ฯลฯ

การกำหนดข้อบังคับเหล่านี้นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นในการกำหนดกฎหมายที่ใช้ในการควบคุมและปฏิบัติต่อผู้ต้องขังไว้อย่างชัดเจน ทำให้ผู้ต้องขังมีสภาพความเป็นอยู่ในเรือนจำดีขึ้น โดยได้รับการดูแลจากรัฐในเรื่องที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และทำให้ผู้ต้องขังได้รับการปฏิบัติในฐานะที่เป็นมนุษย์มากขึ้นด้วย

อย่างไรก็ดีสภาพของคุกในสมัยนี้ในความเป็นจริงแล้วก็ยังมีสภาพไม่สู้ดีนัก ดังปรากฏหลักฐานในทางประวัติศาสตร์ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินตรวจเยี่ยมศาลยุติธรรมซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับตาราง แล้วพบว่าภายในศาลมีกลิ่นเหม็นตลบอบอวนซึ่งเป็นกลิ่นที่มา

⁹ ประธาน วัฒนาวณิชย์, รายงานวิจัยเรื่องสิทธิของผู้ต้องขังในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., 2526)

จากลหุโทษ จึงทรงมีพระราชดำริให้เปลี่ยนแปลงแก้ไข เพื่อให้หนักโทษในกองลหุโทษได้รับความสุข ปราศจากความโศกโศครกความเหินซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดโรคร้ายขึ้น¹⁰ แสดงให้เห็นว่าแม้จะมีการออกข้อบังคับเรือนจำขึ้นใช้บังคับแต่สภาพของเรือนจำในความเป็นจริงก็ยังคงมีสภาพที่ไม่ดีนักและยังคงต้องได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นต่อไป

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ทรงโปรดเกล้าให้มีการปรับปรุงกิจการเรือนจำในหัวเมืองให้เป็นเป็นแบบแผนโดยให้กระทรวงมหาดไทยตราข้อบังคับลักษณะคุมขังนักโทษเรือนจำหัวเมือง ร.ศ. 116 ขึ้นและในปี ร.ศ. 118 (พ.ศ. 2442) มีการตราข้อบังคับสำหรับคุมขังนักโทษตามหัวเมือง ร.ศ. 118 ขึ้นใช้บังคับแทนข้อบังคับ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) ซึ่งมีบทบัญญัติคล้ายคลึงกัน เพียงแต่ข้อบังคับ ร.ศ. 118 มีการบัญญัติให้มีข้อความที่กระชับขึ้นโดยมีการกำหนดข้อบังคับไว้ 5 หมวด 83 ข้อ ในส่วนที่สำคัญ คือการกำหนดให้ผู้ว่าราชการเมืองเป็นผู้บังคับการเรือนจำในท้องที่ที่เรือนจำนั้นๆ ตั้งอยู่ และแต่งตั้งตำแหน่งจะทำมธรงและผู้คุม บัญญัติวิธีรับคนเข้าคุมขัง การตรวจอาหารที่นักโทษจะรับประทาน การรักษาพยาบาล การแจกสิ่งของจำเป็นและเครื่องนุ่งห่มแก่นักโทษ การกำหนดเรื่องการเยี่ยมและการตรวจจดหมายที่นักโทษใช้ติดต่อกับบุคคลภายนอก การใช้แรงงานนักโทษ เป็นต้น

ครั้งในปี พ.ศ. 2444 (ร.ศ. 120) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำไว้เพื่อให้เสนาบดีเจ้าหน้าที่ได้มีโอกาสจัดการเรือนจำให้เป็นระเบียบเรียบร้อย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำ ร.ศ. 120 ไว้รวม 15 มาตรา จากนั้นพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479¹¹ ที่ยังคงมีผลใช้บังคับอยู่จนถึงปัจจุบัน ในยุคปัจจุบัน นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา รัฐบาลให้ความสำคัญและตระหนักถึงปัญหาในการบริหารกิจการเรือนจำและการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 กฎกระทรวง ระเบียบ และข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง และมีการนำข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติมาปรับใช้กับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ทำให้การบริหารงานเรือนจำมีความเป็นสากลและทัดเทียมนานาอารยประเทศมากขึ้น และผู้ต้องขังได้รับการปฏิบัติที่ดีตามสิทธิที่เขาพึงได้รับ

อีกทั้งการราชทัณฑ์ในปัจจุบันเห็นว่าการลงโทษด้วยวิธีการทำให้ทรมานและไม่เอาใจใส่ต่อสภาพความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังดังเช่นในสมัยโบราณนั้นไม่เป็นผลดีในการป้องกันอาชกรรม และผิดหลักมนุษยธรรม จึงมีการเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้มีมนุษยธรรม ไม่เหยียดหยาม และให้ความเมตตากรุณาแก่ผู้กระทำผิด โดยการจัดสวัสดิการแก่ผู้ต้องขังเพื่อให้มีความเป็นอยู่และได้รับความสุขพอสมควรแก่ฐานะ เพราะเมื่อมีการคุมขังต้องขังไว้ในเรือนจำย่อมทำให้ผู้ต้องขังหมดอิสรภาพและขาด

¹⁰ สมภพ จันทรประภา และคณะ. ประวัติการราชทัณฑ์ 200 ปี, 2525. น. 317-320.

¹¹ ประเสริฐ เมฆมณี, หลักทัณฑ์วิทยา, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, 2523) น. 165.

เสรีภาพบางประการอยู่แล้ว ทั้งยังต้องอยู่ในวินัยและข้อบังคับต่างๆ ของเรือนจำจึงถือเป็นการลงโทษต่อบุคคลนั้นแล้ว

ในปัจจุบันบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่บัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลอยู่เป็นจำนวนมาก รวมทั้งบัญญัติรับรองสถานะของผู้ต้องขังที่สามารถเป็นผู้ทรงสิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ดังเช่นที่บัญญัติว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง” ส่งผลให้เจ้าหน้าที่เรือนจำซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังมากขึ้นกว่าเดิม

กรมราชทัณฑ์จึงต้องจัดให้ผู้ต้องขังได้รับสวัสดิการต่างๆ ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายตามสมควรแก่สภาพ เช่น การให้ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม การรักษาพยาบาล การจัดให้มีการออกกำลังกาย การให้สิทธิติดต่อกับบุคคลภายนอก การให้บริการด้านความบันเทิงต่างๆ และการเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังร้องทุกข์ ทั้งนี้เพื่อทำให้ชีวิตในเรือนจำไม่แตกต่างจากการดำเนินชีวิตในสังคมภายนอกมากนักและทำให้ผู้ต้องขังได้รับการปฏิบัติอย่างเช่นที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อกัน ส่งผลให้ผู้ต้องขังผ่อนคลายความตึงเครียดที่ต้องถูกจำกัดอิสรภาพอยู่ภายในเรือนจำ และเป็นผลดีต่อการฝึกอบรมผู้ต้องขังให้ได้รับผลสมบูรณ์ ดังที่กรมราชทัณฑ์มีนโยบายในการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังด้วยการ ให้การศึกษาอบรม และการฝึกอาชีพแก่ผู้ต้องขังเพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองทั้งด้านจิตใจ ความรู้ความสามารถให้กลับตัวเป็นคนดีมีความสามารถคืนสู่สังคมได้ต่อไป¹²

2.1.1.1 วิวัฒนาการสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังในต่างประเทศ

ในสมัยเดิมก่อนที่จะมีการพัฒนาระบบเรือนจำหรือทัณฑสถานนั้น การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดเป็นไปในทางไต่ถามขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจปกครองจะเห็นว่าเป็นการเหมาะสม ซึ่งส่วนใหญ่มักใช้วิธีการลงโทษที่ทารุณโหดร้ายเพื่อให้เกิดการตอบแทนแก่แค้น และก่อให้เกิดความเจ็บปวดสาสมกับความผิดที่ได้กระทำ

ในสมัยพระเจ้าเฮนรีที่ 2 (Henry 2) ระหว่างปี ค.ศ. 1154-1189 เริ่มมีการคิดระบบการควบคุมผู้กระทำผิดไว้ในสถานที่คุมขังโดยการสร้างคุกหรือตะรางขึ้นเป็นแห่งแรกในประเทศอังกฤษ เพื่อใช้ในการคุมขังผู้กระทำผิดระหว่างรอการพิจารณาคดีของศาล โดยสภาพความเป็นอยู่ในคุกในสมัยนั้นเต็มไปด้วยความสกปรกจึงเป็นบ่อเกิดของโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ และมีบรรยากาศที่เลวร้าย ทั้งในด้านสุขภาพอนามัยและจิตใจ เนื่องจากคุกหรือตะรางในสมัยนั้นมีหน้าที่เพียงจำกัดอิสรภาพของผู้กระทำผิดที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลเป็นการชั่วคราวเท่านั้นทำให้ไม่มีการเอาใจใส่หรือดูแลสภาพของ

¹² ธีรญา จรรยาชัยเลิศ (2548). หลักประกันสิทธิของผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. น. 32

ห้องคุมขังหรือสภาพการดำเนินชีวิตของผู้กระทำผิดในระหว่างถูกจองจำในขณะนี้จึงยังไม่มี การคำนึงถึงสิทธิใดๆ ของผู้ต้องขังเลย

ต่อมามีการพัฒนาแนวคิดในการลงโทษ จากเดิมที่มุ่งแต่การประทุษร้ายต่อผู้กระทำผิด มาเป็น แนวความคิดในการใช้มาตรการลงโทษเพื่อแก้ไขหรือตัดสันดานเนื่องจากความรู้สึกลงในด้าน มนุษยธรรมจึงมีการสร้างสถานคัดสันดานขึ้นในอังกฤษในปี ค.ศ.1557 เพื่อใช้ในการควบคุมพฤติกรรม และเก็ยจรั้น โดยให้ทำงานหนักและรักษาระเบียบวินัยอย่างเข้มงวด และพัฒนาสถานคัดสันดานไปสู่ ระบบการให้แรงงานเพื่อการลงโทษผู้กระทำผิดและก้าวไปสู่รูปแบบของการใช้เป็นสถานควบคุมเพื่อ การอบรมและฝึกวิชาชีพผู้กระทำผิด จึงถือได้ว่าสถานคัดสันดานเป็นบ่อเกิดของเรือนจำหรือทัณฑ สถานในปัจจุบัน¹³

อย่างไรก็ตามแม้จะมีการพัฒนาแนวคิดในการลงโทษผู้กระทำผิดไปในทางที่ดีขึ้นแต่สภาพของ คุกและสถานคัดสันดาน ในสมัยนั้นยังคงมีสภาพที่ขาดความมั่นคงแข็งแรง และขาดทั้งสุขลักษณะ สกปรกและเต็มไปด้วยผู้ต้องขังประเภทต่างๆ ที่ถูกขังรวมปะปนกันอยู่ทั้งหญิงและชายเด็ก ผู้ใหญ่ ทั้ง ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาและผู้พิพากษาลงโทษ ทำให้ผู้ต้องขังอยู่กันอย่างไม่มีระเบียบวินัย¹⁴

นอกจากนี้ในสมัยนั้นคุกยังมีความขาดแคลนในด้านการดูแลผู้ต้องขัง อาหารหรือการ รักษาพยาบาลที่เหมาะสม และมีการบริหารคุกด้วยระบบค่าธรรมเนียม (Fee system) ทำให้ผู้ต้องขังต้อง จ่ายเงินสำหรับค่าอาหารและค่าบริการต่างๆ ด้วยตนเอง หากผู้ต้องขังคนใดไม่สามารถจ่ายเงินได้มักจะ ได้รับเศษอาหารหรืออาหารชั้นเลวจนกระทั่งอดอาหารตาย อีกทั้งเจ้าพนักงานเรือนจำบริหารเรือนจำ โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าผลประโยชน์ของผู้ต้องขัง ด้วยแนวคิดที่ว่ายิ่งให้บริการน้อย เท่าไร ยิ่งได้รับกำไรมากขึ้นเท่านั้น¹⁵

ต่อมาเริ่มมีการพัฒนาระบบเรือนจำขึ้นในอังกฤษและยุโรปทำให้แนวคิดในการควบคุม ผู้กระทำผิดไว้ในคุกหรือตะรางได้รับความนิยมแพร่หลายจนมีการนำไปปรับใช้ในหลายประเทศ อย่างเช่น ในปี ค.ศ. 1650 ประเทศสหรัฐอเมริกาได้นำระบบคุกตะรางของอังกฤษมาปรับใช้ให้ เหมาะสมกับสภาพการณ์ในประเทศ แต่สภาพเรือนจำในระยะเริ่มแรกยังคงอยู่ในสภาพที่เลวมากไม่มี การรักษาความสะอาด จนก่อให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บแก่ผู้ต้องขังแต่ไม่ได้รับการรักษาพยาบาลนอกจากนี้ รัฐมิได้ให้การเลี้ยงดูด้านอาหารแก่ผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังจึงต้องขวนขวายหาสิ่งจำเป็นต่างๆเอง จึงเกิดความ ขัดสนและลำบากในการดำรงชีวิตในคุกหรือตะราง โดยเฉพาะผู้ที่ไม่มีทรัพย์สินสมบัติต้องได้รับความ ทุกขเวทนา เช่น ได้รับอาหารที่ไม่ดี ต้องถูกจองจำโดยใช้โซ่ตรวน ต้องคุมขังไว้ในห้องมืด ขึ้น สกปรก

¹³ ประเสริฐ เมฆมณี, หลักทัณฑวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, 2523), น. 127-129.

¹⁴ ชาย เสวกุล, อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา.กรุงเทพมหานคร.2514, น. 216.

¹⁵ Joseph J.Senna and Larry J.Siegel, *Essentials of Criminal Justice*, third edition, (CA: Wadsworth, 2001),

และผิดหลักก่อนมัย

สภาพคุกหรือตารางในระยะเริ่มแรกจึงใช้ในการควบคุมผู้กระทำผิดโดยมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อตัดบุคคลที่ชั่วร้ายออกจากสังคมและทำให้สังคมรู้สึกปลอดภัย โดยไม่มีการคำนึงถึงสภาพความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังในเรือนจำว่าจะมีสภาพเช่นใด ทำให้ผู้ต้องขังได้รับความทุกข์ทรมานจนเป็นที่สังเวชใจแก่ผู้พบเห็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักบุญต่างๆ จนมีความพยายามชักจูงผู้มีฐานะในสังคมและองค์กรการกุศลต่างๆ ให้เอาใจใส่ต่อสภาพความเป็นอยู่ของผู้ต้องขัง โดยจัดให้มีการเยี่ยมเยียนและการบริจาคเพื่อสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขัง ทำให้ผู้ต้องขังเริ่มได้รับความสนใจและเอาใจใส่ดูแลจากสังคมเพิ่มขึ้น

ในราวศตวรรษที่ 17-18 เริ่มมีการตื่นตัวในด้านมนุษยธรรม ดังคำกล่าวของ เบนธัม (Jeremy Bentham) ที่กล่าวว่า “การแสดงออกซึ่งความมีมนุษยธรรมในสังคมอารยะ ไม่ควรจำกัดขอบเขตแคบๆ เฉพาะแก่เด็กผู้เยาว์ หรือสัตว์เลี้ยงเท่านั้น แต่ควรครอบคลุมไปถึงอาชญากรซึ่งได้กระทำความผิดอย่างรุนแรงด้วย” นับได้ว่าในยุคนี้เริ่มมีการตื่นตัวและให้ความสำคัญกับการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดอย่างมีมนุษยธรรม

นอกจากนี้ในช่วงเวลานั้นมีความพยายามของบุคคลบางกลุ่ม เช่น พวกควอเกอร์ส (Quakers) ในสหรัฐอเมริกา และจอห์น โฮเวิร์ด (John Howard) นักมนุษยสงเคราะห์ชาวอังกฤษ ซึ่งเห็นสภาพความเลวร้ายในคุก ดำเนินการเรียกร้องให้มีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างมีเมตตาธรรม โดยการปรับปรุงสภาพของคุกให้ดีขึ้น¹⁶ มีการกำหนดมาตรฐานมนุษยธรรมในระบบการลงโทษของอังกฤษในพระราชบัญญัติตั้งสันดาน (Penitentiary Act) ด้วยการกำหนดให้มีการตรวจสอบเป็นครั้งคราว ยกเลิกระบบค่าธรรมเนียม และให้ความสำคัญกับผู้ต้องขังมากขึ้น¹⁷ และยังเสนอให้มีการรักษาความสะอาดในเรือนจำ การแยกขังนักโทษเด็ดขาดและผู้ต้องขังในระหว่างพิจารณา การเอาใจใส่ในเรื่องอาหารการกิน และสุขภาพของนักโทษ การฟื้นฟูศีลธรรมและความประพฤติของนักโทษ เป็นต้น¹⁸

ผลจากการเรียกร้องของบุคคลกลุ่มต่างๆ ทำให้รัฐเริ่มหันมาสนใจสภาพคุกและปรับปรุงสภาพคุกให้ดีขึ้น มีการออกกฎหมายขึ้นใช้บังคับกับการราชทัณฑ์และมีการพัฒนาระบบเรือนจำทั้งในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ และนับแต่นั้นเป็นต้นมาความคิดในการลงโทษผู้กระทำผิดโดยเฉพาะการนำผู้กระทำผิดไปคุมขังไว้ในเรือนจำ ได้รับการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นจากเดิมมาก แต่ก็ยังขาดความเป็นมนุษยธรรมอยู่มาก แต่ก็ยังขาดความเป็นมนุษยธรรมอยู่มากเพราะมีการลงโทษกันอย่างพร่ำเพรื่อภายในเรือนจำโดยไม่มีเหตุผล อาหารไม่ดีพอ เรือนจำมีสภาพสกปรก ทำให้มีการต่อต้านระบบการ

¹⁶ ชาย เสวกุล, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา.กรุงเทพมหานคร.2514, น. 216.

¹⁷ Joseph J.Senna and Larry J. Siegel, *supra note 62*, p. 400.

¹⁸ บุญมา โกมลปลิน, ระบบเรือนจำกรุงเทพมหานคร.ห้างหุ้นส่วนจำกัดเกษมสุวรรณ.2509, น. 3-4.

ปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง เช่นนี้ต่อไปเพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการดูแลเอาใจใส่ดังเช่นมนุษย์คนหนึ่ง” ในระยะต่อมาแม้จะมีการเรียกร้องให้มีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่งอย่างต่อเนื่อง แต่ผู้ต้องขังในประเทศต่างๆ ส่วนใหญ่ยังคงไม่ได้รับการปฏิบัติจากเจ้าพนักงานเรือนจำที่ดีพอ แม้แต่ในประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งถือว่าเป็นประเทศแห่งสิทธิเสรีภาพ ผู้ต้องขังยังคงไม่ได้รับสิทธิใดๆ ดังที่มีคำพิพากษาในคดีระหว่าง Ruffin v. Commonwealth ในปี 1871 ว่า “...เนื่องจากการกระทำความผิดของผู้ต้องหา ไม่เพียงแต่จะสูญเสียเสรีภาพ แต่เขายังต้องสูญเสียสิทธิส่วนบุคคลทั้งหมด เว้นเสียแต่สิทธิที่มีอยู่ตามกฎหมายสำหรับมนุษย์ชน และเขายังต้องตกเป็นทาสของรัฐ (Slave of the state) ในช่วงเวลาที่อยู่ในเรือนจำ...” ภายใต้หลักที่ศาลวางไว้ในคดีนี้ ทำให้เจ้าพนักงานเรือนจำมีอำนาจที่จะอนุญาตให้ผู้ต้องขังมีสิทธิพิเศษได้ตามที่เขาเห็นว่าเหมาะสม ดังนั้นสิทธิต่างๆ ของผู้ต้องขัง เช่น เสรีภาพในการพูด เสรีภาพในการนับถือศาสนา สิทธิได้รับการเยี่ยมจากครอบครัวและเพื่อน สิทธิในการติดต่อทางจดหมาย และสิทธิอื่นๆ ที่สำคัญในการใช้ชีวิตในเรือนจำจะถูกกำหนดโดยเจ้าพนักงาน เรือนจำ²⁰ และยังมี ความเชื่อว่าเมื่อถูกตัดสินว่ากระทำความผิดแล้ว ผู้ต้องขังจะสูญเสียสิทธิพลเมืองทุกอย่างหรือเรียกว่า “civil death” ทำให้ ผู้ต้องขังเสียสิทธิในการทำสัญญาการตัดสินใจที่จะดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สิน การออกเสียหรือแม้แต่การแต่งงาน²¹

นอกจากนี้ศาลมีนโยบายที่จะไม่เข้าไปแทรกแซงการบริหารงานของเรือนจำหรือเรียกว่า “Hands-off Doctrine” ดังที่ศาลมีคำพิพากษาในคดี Banning v. Looney (1954) ว่า “ศาลไม่มีอำนาจเข้าไปตรวจสอบการบริหารงานของเรือนจำหรือเข้าไปแทรกแซงกฎหรือข้อบังคับของเรือนจำได้” โดยเหตุผลของหลักนี้คือ เจ้าพนักงานเรือนจำควรใช้ดุลพินิจในการบริหารงานเรือนจำได้อย่างกว้างขวาง โดยที่ศาลไม่ควรเข้าไปแทรกแซง เนื่องจากศาลไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องทัณฑวิทยาจึงขาดความชำนาญในขั้นตอนการบริหารงานเรือนจำ หลักในการแบ่งแยกอำนาจเพราะการปฏิบัติงานของเรือนจำเป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหาร และศาลเกรงว่าคำพิพากษาของศาลจะเป็นการเข้าไปแทรกแซงหรือขัดแย้งกับระเบียบของเรือนจำ²²

เมื่อศาลยึดถือหลักเช่นนี้ ทำให้ศาลไม่ให้ความคุ้มครองแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำที่ร้องขอความคุ้มครองในกรณีที่ถูกเจ้าพนักงานเรือนจำทำทารุณหรือกระทำการอันเป็นการละเมิดสิทธิของตน ทำให้ผู้ต้องขังต้องทนได้รับความเจ็บปวดจากการปฏิบัติที่ไร้มนุษยธรรมและโหดร้ายจากเจ้าพนักงานเรือนจำด้วยการทำทารุณกรรมต่อร่างกาย และถูกทรมานด้วยวิธีการต่างๆ เช่น จังคุกมืด ให้ออดอาหาร

¹⁹ สุวิทย์ นิ่มน้อย, เดชา ศิริเจริญและอัยฎงค์ ปาณิกบุตร, อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา.กรุงเทพมหานคร. 2522, น. 80.

²⁰ Sue Titus Reid, *Crime and Criminology*, ninth edition, (New York: Mc Graw Hill, 2000) ,p. 429.

²¹ Norman A. Carlson, Karen M.Hess and Christine M.H.Orthmann, *supra note 30*, p. 503.

²² Geoffrey P .Alpert, *Legal Rights of Prisoners*, (Toronto: Lexington Books, 1978), p.2.

อดน้ำ และละเอียดไม่ให้การรักษาพยาบาล อีกทั้งเจ้าพนักงานเรือนจำยังหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยการให้เช่านักโทษ เอารถเอาเปรียบและใช้แรงงานนักโทษ การตรวจสอบจดหมายอย่างเข้มงวดและมีการใช้วิธีขานบุคคลเป็นตัวเลข ทำให้นักโทษรู้สึกว่าคุณแบ่งแยกออกจากสังคม²³ โดยที่ไม่สามารถขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานใดได้

ดังนั้น เมื่อไม่มีการตรวจสอบการทำงานของเจ้าพนักงานเรือนจำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเช่นนี้ ย่อมทำให้เจ้าพนักงานเรือนจำมีการใช้อำนาจและดุลพินิจไปในทางที่ไม่ถูกต้องและไม่ชอบธรรม และเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่ารัฐยัง ไม่มีการยอมรับหรือให้การรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังอย่างเพียงพอ

ต่อมาช่วงปี ค.ศ. 1960 แนวความคิดของศาลสหรัฐอเมริกาเริ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยมีแนวคิดที่ว่า “ผู้ต้องขังยังคงมีสิทธิเช่นเดียวกับพลเมืองโดยทั่วไปทุกประการยกเว้นแต่สิทธิที่ถูกจำกัดจากการเป็นผู้ต้องขังโดยกฎหมาย”²⁴ จากแนวคิดนี้ศาลส่วนใหญ่อิงถึงหลัก “Hand-off Doctrine” และเริ่มตระหนักว่าผู้ต้องขังมิได้สูญเสียสิทธิตามรัฐธรรมนูญทั้งหมดที่เขามีเพียงเพราะถูกจำคุก จึงต้องการให้นโยบายและการดำเนินงานในเรือนจำมีความเคารพต่อสิทธิผู้ต้องขังด้วย

แนวคิดที่ฝ่าฝืนหลัก “Hand-off Doctrine” ปรากฏในคดี Cooper v. Pate ในปี 1964 ซึ่งศาลสูง (Supreme Court) วางหลักไว้ว่า ผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองจากกฎหมาย Civil Rights Act 1871 ข้อ 1983 และอาจจะเรียกร้องให้มีการปฏิบัติตามเงื่อนไขของการจำคุกต่อศาล Federal court ได้²⁵ ซึ่งแม้ว่าคดีนี้จะเป็นการคุ้มครองสิทธิในการนับถือศาสนาของผู้ต้องขังที่ถูกปฏิเสธสิทธิในการปฏิบัติศาสนกิจตามที่กฎหมายรับรองไว้ แต่ก็ยังเป็นจุดเริ่มต้นใหม่การคุ้มครองสิทธิอื่นๆ ของผู้ต้องขัง²⁶

ดังนั้นศาล Federal court จึงเริ่มให้ความสำคัญกับข้อกล่าวอ้างของผู้ต้องขังที่กล่าวหาว่าถูกละเมิดสิทธิตามรัฐธรรมนูญและศาลใช้อำนาจแทรกแซงผลประโยชน์ของผู้ต้องขังโดยการอนุญาตให้ผู้ต้องขังนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลเพื่อฟ้องเจ้าพนักงานเรือนจำได้หากสิทธิพลเมืองของตนถูกละเมิด ไม่ว่าจะเป็นกรณีถูกระงับการรับประทานอาหารและการรักษาพยาบาลมีไม่เพียงพอ การขโมยทรัพย์สินและการปฏิเสธสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขัง²⁷

ผลจากการที่ศาลเปลี่ยนแปลงแนวความคิดเช่นนี้ทำให้ผู้ต้องขังได้รับการปฏิบัติที่ดีขึ้นเพราะ

²³ วราจกานา สุจริตกุล, “นักโทษเด็ดขาดกับสิทธิตามกฎหมาย,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), น. 30.

²⁴ Geoffrey P. Alpert, *supra* note 72, p.3.

²⁵ George F. Cole and Christopher E. Smith, *The American System of Criminal Justice*, ninth edition, (CA: Wadsworth, 2001), p. 504.

²⁶ Joseph J. Senna and Larry J. Siegel, *supra* note 62, p. 453.

²⁷ George F. Cole and Christopher E. Smith, *supra* note 75, p. 504.

เจ้าพนักงานเรือนจำเกิดความกลัวว่าจะถูกฟ้องหากปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยละเมิดสิทธิที่เขามีตามกฎหมาย ซึ่งสิทธิของผู้ต้องขังควรมีขอบเขตเพียงใดนั้น เป็นภาระหน้าที่ของผู้บริหารเรือนจำ (Correctional administration) จะเป็นผู้กำหนดข้อจำกัดและการมีสิทธิตามกฎหมาย²⁸ ดังคำกล่าวอ้างของขบวนการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในสหรัฐอเมริกา ว่า “ผู้ต้องขังมีสิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญทุกอย่างเช่นเดียวกับบุคคลภายนอก เว้นแต่สิทธิที่มีอยู่แต่กำเนิดนั้นขัดกับการปฏิบัติงานของเรือนจำ ดังนั้นจึงเป็นภาระหน้าที่ของเรือนจำที่ต้องแสดงเหตุผลว่าทำไมจำเป็นต้องมีการตัดสิทธิบางประการของผู้ต้องขังมากกว่าที่จะให้ผู้ต้องขังเป็นผู้กล่าวอ้างว่าทำไมพวกเขาจึงไม่ควรถูกต้องสิทธินั้น” ทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการตีความหมายของคำว่า “สิทธิที่มีอยู่แต่กำเนิดขัดกับการปฏิบัติงานของเรือนจำ” (Inherently inconsistent with the operation of the institution) ที่อาจตีความได้หลายทาง²⁹ ทำให้การจำกัดสิทธิของผู้ต้องขังแตกต่างกันไปแล้วแต่เจ้าหน้าที่ในแต่ละเรือนจำจะเห็นว่าสิทธินั้นๆขัดต่อการดำเนินงานของเรือนจำหรือไม่ ทำให้ผู้ต้องขังได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกันโดยขึ้นอยู่กับเจ้าพนักงานเรือนจำในแต่ละแห่งว่ามีทัศนคติต่อการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังเพียงใด

ในปัจจุบัน เมื่อมีการรับรองสิทธิพลเมืองไว้ในรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาและศาลให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังที่จะต้องได้รับการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญมากขึ้น ทำให้ผู้ต้องขังมีสิทธิตามกฎหมายในฐานะพลเมือง โดยเฉพาะสิทธิที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตเช่น สิทธิที่จะได้รับอาหารที่มีคุณภาพและเพียงพอ สิทธิที่จะได้รับการรักษาพยาบาล สิทธิที่จะได้อาศัยอยู่ในสถานที่ที่ไม่แออัดยัดเยียดและมีสุขอนามัยที่ดี สิทธิในการนับถือศาสนาและปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา สิทธิที่จะได้รับการติดต่อสื่อสารจากบุคคลภายนอก เป็นต้น

เมื่อมีการบัญญัติรับรองในรัฐธรรมนูญและกฎหมายให้ผู้ต้องขังมีสิทธิต่างๆเหล่านี้แล้ว ทำให้ผู้ต้องขังได้รับการปฏิบัติที่ดีจากเจ้าพนักงานเรือนจำโดยมุ่งเน้นตามหลักสิทธิมนุษยชนและความมีมนุษยธรรมในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังอย่างมีศักดิ์ศรี ทำให้มีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องขังมากขึ้นตามลำดับ และเป็นตัวอย่างที่ดีของหลายประเทศที่จะนำไปพัฒนาระบบราชทัณฑ์ในประเทศของตนรวมทั้งในประเทศไทย

ในส่วนของประเทศอังกฤษ ในปัจจุบันมีการยอมรับหลักในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่เป็นมาตรฐานสากลไม่ว่าจะเป็นหลักใน the European Convention for the Protection of Human Right and Fundamental Freedoms และ the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners ซึ่งผลจากการยอมรับหลักดังกล่าวทำให้กฎหมายอังกฤษได้กำหนดสิทธิและหน้าที่ของผู้ต้องขังและการปฏิบัติ

²⁸ Geoffrey P. Alpert, *supra* note 72, p.3.

²⁹ Nigel Walker, *Punishment Danger & Stigma*, (Oxford: Basil Blackwell, 1980), p. 177.

ของเจ้าพนักงานเรือนจำไว้ใน the Prison Act 1952 และ the Prison Rule³⁰ จึงเป็นผลให้ผู้ต้องขังได้รับการปฏิบัติที่ดีขึ้นจากเจ้าพนักงานเรือนจำตามสิทธิที่ได้รับการรับรองไว้ในกฎหมาย

2.1.2 แนวความคิดในการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แก่ผู้ต้องขัง

การรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังมีความเป็นมานับแต่ยุคสมัยของการเรียกร้องอิสรภาพและเสรีภาพในประเทศตะวันตกและมีการเรียกร้องให้ได้มาซึ่งสิทธิพลเมือง (Civil right) โดยสิทธิผู้ต้องขังถือเป็นสิทธิพลเมืองอย่างที่มีการเรียกร้องและทำให้ได้มาด้วยเหตุผลที่ว่าการที่ผู้ต้องขังต้องถูกแยกตัวออกจากสังคมปกติ ทำให้เขาถูกจำกัดเสรีภาพต่างๆ และทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของความถูกต้องชอบธรรม ความพอดีในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ความทุกข์ทรมานที่ผู้ต้องขังได้รับการถูกจำกัดสิทธิต่างๆ ตามกฎหมาย

สิ่งเหล่านี้นำไปสู่การเรียกร้องให้ตระหนักถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังอันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน (basic human rights) รวมทั้งเรียกร้องให้มีการรับรองสิทธิตามกฎหมายที่บุคคลนั้นพึงได้รับด้วย³¹ เพราะแม้ว่าผู้ต้องขังจะเป็นบุคคลที่ถูกจำกัดเสรีภาพและต้องสูญเสียสิทธิบางประการไปจากการถูกลงโทษ แต่ยังมีสิทธิบางประการในฐานะที่เป็นมนุษย์ที่ไม่อาจถูกจำกัดหรือล่วงละเมิดได้ รัฐจึงควรคุ้มครองสิทธิในส่วนนี้ด้วย

นอกจากนี้การเรียกร้องให้คุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังยังเกิดขึ้นเนื่องจากการพัฒนาแนวความคิดในเรื่องสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นสิทธิที่มีมาตั้งแต่สมัยกรีกและโรมันในรูปของสิทธิธรรมชาติ (Natural right) โดยมีแนวความคิดว่า “มนุษย์เกิดมาเท่าเทียมกันและพระเจ้าเป็นผู้สร้างมนุษย์ขึ้นมาได้ให้สิทธิบางอย่างแก่มนุษย์” สิทธิเหล่านี้จึงไม่อาจโอนกันได้และไม่มีใครล่วงละเมิดได้ และรัฐทั้งหลายจะต้องทำทุกอย่างเพื่อให้มนุษย์มีสิทธิเหล่านี้เพิ่มเติมที่³² สิทธิธรรมชาติที่บุคคลทุกคนพึงมีเช่นเดียวกันก็คือสิทธิพื้นฐานของพลเมือง ซึ่งต่อมาเรียกสิทธิประเภทนี้ว่า “สิทธิมนุษยชน” (human right) อันครอบคลุมถึงสิทธิของผู้ต้องขัง³³

สิทธิมนุษยชนจึงเป็นคุณลักษณะประจำตัวของมนุษย์ทุกคนในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์³⁴ และเป็นสิ่งจำเป็นมิใช่เพียงเพื่อการมีชีวิตอยู่ แต่เพื่อการดำรงชีวิตที่มีศักดิ์ศรี กล่าวคือ เพื่อชีวิตที่มีคุณค่า

³⁰ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, “โครงการศึกษาวิจัย เรื่องสิทธิของผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษในคดีอาญา”, เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักนายกรัฐมนตรี, 2540, น. 59.

³¹ กุลพล พลวัน, “สิทธิของผู้ต้องขัง,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์หน่วยที่ 9-15, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2539), น. 50.

³² แหล่งเดิม, น. 48.

³³ แหล่งเดิม, น. 49.

³⁴ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2543. น. 44

กับความเป็นมนุษย์ (Life worthy of a human being)³⁵ ดังปรากฏการรับรองสิทธิมนุษยชนไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ในคำปรารภตอนหนึ่งว่า “ศักดิ์ศรีและสิทธิที่มวลมนุษยชาติมีอยู่อย่างเท่าเทียมกันและที่มนุษย์ไม่อาจจะสละทิ้งไปเสียได้เป็นรากฐานของเสรีภาพ ความ ยุติธรรมและสันติภาพของโลก”

แสดงให้เห็นถึงการยอมรับในความเท่าเทียมกันของมนุษย์ทุกคนอันเป็นที่มาของการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังในประเทศต่างๆ มากขึ้น ประกอบกับในปัจจุบันเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษจากเดิมที่ลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนมาเป็นการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ที่จะแก้ไขและพัฒนาตัวผู้ต้องขัง โดยให้ความสำคัญและคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังมากยิ่งขึ้นด้วยการกำหนดหลักเกณฑ์ใหม่ๆ ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ฉะนั้นวัตถุประสงค์ของการลงโทษจึงเป็นสิ่งสำคัญหลักที่ทำให้แนวคิดในเรื่องการให้ความคุ้มครองผู้ต้องขังเปลี่ยนแปลงไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่สังคมนั้นๆ ยึดถือเป็นหลักด้วย

ผู้ต้องขังซึ่งเป็นมนุษย์และพลเมืองของประเทศผู้หนึ่งจึงควรได้รับสิทธิต่างๆ เช่นเดียวกับประชาชนทุกคนตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เนื่องจากสถานะแห่งความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์เช่นนี้ย่อมถือได้ว่า “ดำรงอยู่ในมนุษย์ทุกคน” และไม่อาจถูกฉีกรอนหรือทำลายลงได้ ไม่ว่าจะโดยรัฐหรือโดยตัวเอง หมายความว่า แม้มนุษย์จะมีพฤติกรรมที่ดูไร้ศักดิ์ศรี ไร้คุณค่า (Undignified Behavior) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเขายังดำรงอยู่มิได้ถูกฉีกรอนลงด้วย ดังนั้นจึงต้องเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชนของบุคคลที่เป็นผู้ต้องหา จำเลยหรือผู้ต้องขังในเรือนจำด้วยเช่นเดียวกัน²³

ในปัจจุบันมีการบัญญัติรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิของผู้ต้องขังไว้เป็นหลักสากลในสาส์นระหว่างประเทศต่างๆ ทั้งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง หลักการพื้นฐานว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ฯลฯ

สาส์นระหว่างประเทศเหล่านี้บัญญัติคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังไว้ในลักษณะเดียวกันกล่าวคือ การยอมรับถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังในฐานะที่เขาเกิดมาเป็นมนุษย์ ว่าเขายังคงมีศักดิ์ในความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกับบุคคลอื่นทั่วไปทุกประการตลอดระยะเวลาต้องโทษและยอมรับว่าผู้ต้องขังทุกคนจะต้องได้รับการปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่เรือนจำอย่างมีมนุษยธรรมในทุกๆ เรื่องทั้งการใช้เครื่องพันธนาการ สภาพความเป็นอยู่ในเรือนจำ วิธีการในการลงโทษ การควบคุมตัว การให้การรักษาพยาบาลในกรณีและผู้ต้องขังเจ็บป่วย การไม่ถูกทรมานหรือได้รับการปฏิบัติต่อหรือลงโทษที่โหดไร้มนุษยธรรม หรือด่าซ้ำทารุณ เป็นต้น

³⁵ จรัญ โฆษณานันท์, รัฐธรรมนูญ 2540 จากศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์สู่ขั้วมิกสิทธิมนุษยชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2544) น. 65.

นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศยังบัญญัติให้ผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันตามกฎหมาย โดยไม่เลือกปฏิบัติ หรือโดยปราศจากการแบ่งแยกในเรื่องต่างๆ เช่น เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่นใด เผ่าพันธุ์ ทรัพย์สิน กำเนิดหรือสถานะอื่นๆ ดังนั้น หากมีกรณีของผู้ต้องขังซึ่งกระทำผิดในลักษณะเดียวกันภายใต้เงื่อนไขต่างๆที่เหมือนกัน ควรที่จะได้รับการปฏิบัติต่อหรือลงโทษตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เหมือนกัน โดยไม่คำนึงถึงภูมิหลังของผู้ต้องขังเหล่านั้น

นอกจากสิทธิดังกล่าวข้างต้นแล้วยังมีการยอมรับว่าผู้ต้องขังมีสิทธิในการพัฒนาศักยภาพของตนเองหรือสิทธิในการพัฒนา (Right to development) ในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่งบุคคลนั้นจึงอาจได้รับการพัฒนาศักยภาพทั้งทางกายและจิตใจจากรัฐด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การได้รับการศึกษาอบรม การฝึกอาชีพ เป็นต้น³⁶

หลักการต่างๆเหล่านี้เป็นที่ยอมรับของประเทศต่างๆ และนำมาใช้ปฏิบัติในประเทศของตน โดยการกำหนดให้ผู้ต้องขังได้รับสิทธิต่างๆที่จำเป็นและสำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่ในเรือนจำโดยมีลักษณะเช่นเดียวกันหรือใกล้เคียงกับบุคคลทั่วไปในสังคมที่ควรได้รับจากรัฐเท่าที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงภายในเรือนจำ ซึ่งการทำให้สิ่งแวดล้อมในเรือนจำใกล้เคียงกับสังคมภายนอกจะส่งผลให้ผู้ต้องขังมีจิตใจ ความคิดและทัศนคติไปในทางที่ดีและสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมหลังพ้นโทษได้³⁷

อย่างไรก็ตามผู้ต้องขังในแต่ละประเทศจะมีสิทธิต่างๆตามที่กฎหมายกำหนดโดยมีขอบเขตแคบใหญ่เพียงใดนั้นย่อมแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ระบบกฎหมายและวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่แต่ละประเทศยึดถือเป็นหลักในการลงโทษผู้กระทำผิด

2.1.3 สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขัง

สิทธิ (Rights) หมายถึง สิ่งที่ไม่มียุ่ปร่างซึ่งมีอยู่ในตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด หรือกำหนดขึ้นโดยกฎหมายให้ได้รับประโยชน์ และมนุษย์เป็นผู้เลือกใช้สิ่งนั้นเองโดยไม่มีผู้ใดมาบังคับได้ ซึ่งไม่ว่าจะเป็นสิทธิประเภทใดไม่มีการบังคับว่าต้องใช้สิทธินั้นเสมอไป จะใช้หรือไม่ใช้สิทธิที่ตนมีอยู่ย่อมเป็นไปตามความสมัครใจของผู้มีสิทธิดังกล่าว³⁸ ดังนั้น สิทธิจึงเป็นอำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลในอัน

³⁶ กุลพล พลวัน, “สิทธิของผู้ต้องขัง”, ในเอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์ หน่วยที่ 9 – 15, หน้า 43 – 86 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2539

³⁷ ชาย เสวกุล, อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท, 2514) น. 270.

³⁸ สกต สกตเดช, “การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในหมวด 3 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540”, ในสิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย, โดยโครงการศูนย์กฎหมายสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. น. 25-26

ที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น หรือเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำการ หรือละเว้นกระทำการบางอย่างเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตน³⁹

สิทธิในการดำรงชีวิต จึงหมายถึง สิทธิขั้นมูลฐานที่บุคคลพึงได้รับการปฏิบัติในฐานะของการเป็นมนุษย์ โดยเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการได้รับอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคหรือการรักษาพยาบาล การติดต่อสื่อสาร ซึ่งในส่วนของบุคคลที่เป็นผู้ต้องขัง ก็ต้องได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับมนุษย์ผู้อื่น รัฐจึงควรให้ความคุ้มครองสิทธิในส่วนนี้ของผู้ต้องขัง เพื่อเป็นสิ่งที่รองรับว่าบุคคลเหล่านี้จะสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปกติสุขภายในเรือนจำตามควรแก่สภาพและใกล้เคียงกับพลเมืองอื่นๆ

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศพบว่าส่วนใหญ่มีการบัญญัติรับรองให้บุคคลมีสิทธิในการดำรงชีวิตหรือสิทธิในชีวิตเพราะเป็นสิทธิที่สำคัญสำหรับคุ้มครองการดำรงชีวิตอยู่ของบุคคล รวมทั้งผู้ต้องขัง ซึ่งบทบัญญัติของกฎหมายที่มีการบัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าวไว้ ได้แก่ ปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนข้อ 3 ว่า “บุคคลมีสิทธิในการดำรงชีวิต ในเสรีภาพ และในความมั่นคงแห่งร่างกาย” ข้อ 25(1) บัญญัติว่า “บุคคลมีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอสำหรับสุขภาพและความอยู่ดีของตนและครอบครัว รวมทั้งอาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย การรักษาพยาบาลและบริการสังคมที่จำเป็น...” หรือในกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 6 ว่า “มนุษย์ทุกคนมีสิทธิโดยธรรมชาติในการดำรงชีวิต...” หรือในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 27 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพ และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน...” และมาตรา 28 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย...”

แสดงให้เห็นว่าสิทธิในชีวิตเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดในการมีชีวิตอยู่และได้รับการคุ้มครองให้ปลอดภัยทั้งได้รับสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตอันได้แก่ปัจจัยสี่⁴⁰ นั่นคือ สิทธิได้รับอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคหรือการรักษาพยาบาล ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตของบุคคล และเป็นสิทธิที่ติดตัวปัจเจกบุคคลมาตั้งแต่เกิดจึงไม่อาจถูกพรากไปจากบุคคลนั้นได้ สาสันระหว่างประเทศจึงได้กำหนดรับรองสิทธิในการดำรงชีวิตของบุคคลทุกคนให้มีมาตรฐานเดียวกัน โดยรวมถึงผู้ต้องขังที่มีฐานะเป็นพลเมืองคนหนึ่งด้วย

ในปัจจุบันการราชทัณฑ์ของประเทศต่างๆ เริ่มเห็นถึงความสำคัญของการคุ้มครองสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังมากขึ้นจึงมีการพัฒนามาตรการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังไปในทางที่ดีขึ้น รวมทั้งกรมราชทัณฑ์ไทยที่เริ่มตระหนักถึงสิทธินี้เช่นกัน โดยเห็นว่าหากให้การดูแลสภาพความเป็นอยู่ของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้เป็นไปตามสิทธิที่เขาพึงได้รับย่อมทำให้

³⁹ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. น.21

⁴⁰ อุดม รัฐอมฤต, นพนิธิ สุริยะ และบรรเจิด สิงคะเนติ, การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 น. 48.

ผู้ต้องขังไม่ก่อความวุ่นวายในเรือนจำ สิทธิที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขัง ได้แก่

1) สิทธิได้รับอาหาร ถือเป็นเรื่องสำคัญที่เรือนจำต้องให้ความสำคัญในการจัดบริการอาหารที่มีคุณภาพในปริมาณที่เพียงพอแก่ผู้ต้องขังเพราะหากผู้ต้องขังได้รับอาหารที่มีคุณภาพเลวหรือปริมาณที่ไม่เพียงพอ ผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะร้องทุกข์หรือฟ้องร้องคดีต่อศาลได้ และในความเป็นจริงอาหารเป็นปัจจัยที่อาจนำไปสู่การก่อการจลาจลหรือการก่อเหตุร้ายภายในเรือนจำ⁴¹ เนื่องจากความไม่พอใจของผู้ต้องขังที่ไม่ได้รับการเอาใจใส่ที่ดีพอจากรัฐหรือไม่พอใจหากได้รับการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกันจากเจ้าหน้าที่เรือนจำที่ให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังบางกลุ่มที่มีฐานะหรืออำนาจดีกว่าผู้ต้องขังส่วนใหญ่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังด้วยกันเอง

นอกจากนี้สิทธิได้รับอาหารยังเป็นสิทธิที่มีผลต่อการเกื้อกูลและส่งเสริมให้การอบรมแก่ใจผู้ต้องขังประสบผลสำเร็จ โดยจะมีทั้งผลดีและผลเสียต่อพฤติกรรมและกำลังใจ (Morale) ของผู้ต้องขัง กล่าวคือ หากว่าผู้ต้องขังได้รับประทานอาหารและพูดคุยร่วมกันในบรรยากาศที่ผ่อนคลายย่อมส่งผลให้อารมณ์เย็นลงและถือเป็นช่วงเวลาสำหรับการพักผ่อน ในทางตรงข้ามหากสถานการณ์เป็นกรณีที่มีเจ้าพนักงานเรือนจำเป็นปิ่นแก๊สน้ำตาคอยควบคุมอยู่ย่อมทำให้เพิ่มความกดดันและความเครียดให้กับผู้ต้องขัง⁴²

ดังนั้นสิทธิได้รับอาหารจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่รัฐต้องให้ความสำคัญโดยการจัดให้บริการอาหารที่มีคุณภาพและปริมาณที่พอเหมาะแก่มนุษย์คนหนึ่งที่ดีดำรงชีวิตอยู่ให้แก่ผู้ต้องขังมีจะนั้นอาจนำไปสู่ปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ความปลอดภัยและการควบคุมเรือนจำหรือการรักษาระเบียบวินัย

2) สิทธิได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน แต่เดิมมีแนวคิดที่จะป้องกันมิให้ผู้ต้องขังหลบหนีหรือให้หลบหนีได้ยาก เรือนจำส่วนใหญ่จึงกำหนดให้ผู้ต้องขังใช้เครื่องแต่งกายแตกต่างจากประชาชนทั่วไป เช่น ให้ใส่เสื้อลายเพื่อเป็นที่สังเกตได้ง่ายว่าเป็นผู้ต้องขัง แต่การให้ผู้ต้องขังแต่งกายด้วยเครื่องแบบเช่นนี้ย่อมทำให้ผู้ต้องขังขาดความเคารพตนเองและขาดกำลังใจที่จะทำความดีหรือกลับตัวเป็นคนดี เพราะมีความรู้สึกว่าตนถูกประณามอยู่ตลอดเวลา ต่อมาเริ่มเปลี่ยนแปลงแนวคิดในเรื่องนี้ โดยปัจจุบันเรือนจำเป็นส่วนมากให้ผู้ต้องขังใช้เสื้อผ้าธรรมดาที่ไม่มีเครื่องหมายที่เห็นเด่นชัดแสดงว่าเป็นนักโทษ ดังเช่นในอดีต⁴³ ดังนั้น เครื่องแต่งกายของผู้ต้องขังควรมีสลักษณะที่ไม่ผิดแปลกไปจากบุคคลธรรมดา และมีสภาพที่ดีพอสมควร มีความสะอาด และจัดให้เพียงพอแก่ความจำเป็นที่บุคคลหนึ่งจำเป็นต้องใช้ในชีวิตประจำวัน

3) สิทธิได้รับการรักษาพยาบาล การรักษาพยาบาลถือเป็นสิ่งจำเป็นที่ทำให้ปัจเจกชนมีสุขภาพ

⁴¹ Ira J. Silverman, *Corrections A Comprehensive View*, Second edition, (CA: Wadsworth, 2001), p.423.

⁴² Henry Burns, *Corrections Organization and Administration*, (Minnesota : West Publishing Company, 1975), p.399.

⁴³ ชาย เสวีกุล, *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท, 2514), น. 258-259.

ที่สมบูรณ์แข็งแรง ซึ่งบุคคลที่อยู่ในสังคมภายนอกเรือนจำสามารถเลือกรับบริการด้านการรักษาพยาบาลที่มีอยู่หลายรูปแบบให้เหมาะสมกับสุขภาพของตนได้ ในขณะที่ผู้ต้องขังที่ถูกจำคุกอยู่ในเรือนจำไม่มีอิสระเช่นนั้น การจำคุกจึงเป็นการขัดขวางมิให้ผู้ต้องขังมีเสรีภาพที่จะเลือกรับบริการด้านการรักษาพยาบาลหรือการดูแลสุขภาพของตนตามความเหมาะสมได้ ทำให้เรือนจำมีหน้าที่ต้องจัดให้บริการด้านการรักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขัง⁴⁴ ทั้งในด้านการตรวจสุขภาพ การป้องกัน โรคระบาด การฟื้นฟูสุขภาพผู้ต้องขัง เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาสุขภาพของผู้ต้องขังและโรคระบาดต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น เนื่องจากเรือนจำและทัณฑสถานเป็นสถานที่ที่มีการควบคุมผู้ต้องขังไว้รวมกันเป็นจำนวนมากจึงง่ายต่อการแพร่กระจายของเชื้อโรค และทำให้เกิดโรคระบาดในเรือนจำได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งอาจส่งผลกระทบต่อถึงสังคมภายนอก

นอกจากนี้แนวคิดในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในปัจจุบันมีการคำนึงถึงหลักมนุษยธรรมมากขึ้น เรือนจำซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐเป็นผู้ทำหน้าที่ควบคุมลงโทษผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำจึงต้องดูแลเอาใจใส่สุขภาพอนามัยของผู้ต้องขังด้วยการจัดสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขังในระดับที่ไม่ต่ำกว่าประชาชนทั่วไปพึงได้รับจากรัฐ เพราะแม้บุคคลเหล่านี้เป็นผู้กระทำผิดและกำลังอยู่ในระหว่างต้องโทษ เขายังคงมีฐานะเป็นพลเมืองของรัฐจึงควรได้รับความคุ้มครองสิทธิในเรื่องนี้

4) การจัดบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย สภาพของอาคารและบริเวณของเรือนจำควรมีอย่างเพียงพอแก่การใช้เป็นที่อยู่อาศัยและทำกิจกรรมต่างๆ ของผู้ต้องขังเนื่องจากผู้ต้องขังต้องใช้ชีวิตอยู่ภายในเรือนจำตลอดเวลาที่ยังรับโทษอยู่ ฉะนั้นหากสภาพเรือนจำคับแคบย่อมทำให้ผู้ต้องขังอยู่กันอย่างแออัด ยึดเยียด และอาจส่งผลกระทบต่อผู้ต้องขังหลายประการ เช่น ปัญหาสุขภาพอนามัยของผู้ต้องขัง การได้รับอาหารอย่างจำกัด และก่อให้เกิดความเครียดแก่ผู้ต้องขัง จนอาจแก่เหตุร้ายขึ้นในเรือนจำได้⁴⁵

แต่เดิมรัฐมิได้ให้ความสำคัญกับสภาพความเป็นอยู่ในเรือนจำมากนักทำให้พบว่าภายในเรือนจำมีสภาพที่น่าสลดหดหู่เป็นอย่างยิ่ง สกปรกและมีสภาพที่เก่าทรุดโทรม ทำให้ผู้ต้องขังยิ่งรู้สึกหดหู่และเกิดความเครียด ดังนั้นภายใต้สภาวะการเช่นนี้ย่อมไม่มีผลช่วยให้ผู้ต้องขังกลับตนเป็นคนดีได้เลย ต่อมาเมื่อมีการให้ความสำคัญกับสิทธิของผู้ต้องขังมากขึ้น รัฐจึงเริ่มให้ความสนใจกับสภาพความเป็นอยู่ของผู้ต้องขัง และเริ่มตระหนักว่าสภาพของห้องขังมีความสำคัญมาก โดยห้องขังควรมีขนาดกว้างขวางพอที่จะอยู่อาศัยได้โดยไม่อึดอัดนัก มีความสะอาดพอสมควร ไม่แสงสว่างและอากาศบริสุทธิ์ถ่ายเทได้สะดวก⁴⁶

⁴⁴ Norman A. Carison, Karen M.Hess and Christine M.H. Orthmann, *Corrections in the 21st century: A Practical Approach*, (CA: Wadsworth, 1998), p. 528.

⁴⁵ กุลพล พลวัน, *สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย*, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, 2543) น. 195.

⁴⁶ ชาย เสวีกุล, *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท, 2514), น. 255.

นอกจากนี้รัฐควรให้ความสำคัญกับสุขภาพใบเรือ่นจำ เพราะหากสิ่งแวดล้อมต่างๆ ในเรือ่นจำไม่ดี ย่อมส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย สภาพความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขัง และมีแนวโน้มที่จะเป็นสาเหตุทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของสุขภาพกายและจิต การเกิดโรคติดต่อ การแพร่ระบาดของโรคต่างๆ เช่น โรคระบบทางเดินหายใจ โรคผิวหนัง โรคเครียด เป็นต้น และส่งผลกระทบต่อสภาพการดำเนินชีวิตของผู้ต้องขัง อีกทั้งอาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมภายนอกเรือ่นจำด้วย เนื่องจากการหมุนเวียนของผู้ต้องขังที่พ้นโทษออกไปสู่สังคมภายนอกเสมอ

ดังนั้นการรักษาความสะอาดในเรือ่นจำนอกจากจะเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดโรคติดต่อภายในเรือ่นจำแล้วยังทำให้เรือ่นจำและทัณฑสถานมีความสะอาด น่าอยู่ และเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าผู้ต้องขังได้รับการดูแลเอาใจใส่เหมือนกับเป็นบุคคลธรรมดาคนหนึ่ง⁴⁷ เรือ่นจำหรือทัณฑสถานต่างๆ จึงควรให้ความสำคัญและเอาใจใส่กับความสะอาดภายในเรือ่นจำด้วยการจัดการบริหารเรือ่นจำด้วยระบบสุขภาพที่ดีด้วยเพื่อให้เกิดอนามัยและสิ่งแวดล้อมที่ดี

5) สิทธิในการติดต่อสื่อสาร เรือ่นจำหรือทัณฑสถานเป็นสถานที่ซึ่งใช้ในการควบคุมผู้กระทำผิด และจำกัดอิสรภาพของผู้กระทำผิดให้อยู่เฉพาะภายในบริเวณที่กำหนดไว้ และมีลักษณะเป็นเขตหวงห้ามมิให้บุคคลภายนอกเข้าไปได้โดยง่าย ด้วยเหตุผลในด้านการป้องกันและรักษาความปลอดภัยภายในเรือ่นจำ ทำให้ผู้ต้องขังไม่สามารถติดต่อกับบุคคลภายนอกได้อย่างอิสระ

อย่างไรก็ดีเป็นที่ยอมรับในหลักสากลว่าผู้ต้องขังพึงได้รับการปฏิบัติต่ออย่างมีมนุษยธรรมในฐานะที่เป็นมนุษย์ ผู้ต้องขังจึงควรมีสิทธิในการติดต่อสื่อสารหรือได้รับการเยี่ยมจากบุคคลภายนอกในระหว่างต้องโทษจำคุกด้วยตามสมควร เพราะการไม่ถูกตัดขาดจากโลกภายนอกถือเป็นหลักสิทธิมนุษยชนอย่างหนึ่ง และยอมรับว่าการให้สิทธิผู้ต้องขังติดต่อสื่อสารหรือได้รับการเยี่ยมจากญาติพี่น้องหรือ บุคคลใกล้ชิดผู้ต้องขัง พระภิกษุสงฆ์หรือนักบวชในศาสนาต่างๆ ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยทำให้ประสบความสำเร็จในการอบรมแก้ไขให้ผู้ต้องขังกลับเป็นคนดีได้มากขึ้น เพราะช่วยให้ผู้ต้องขังคลายความกังวลว่าจะถูกทอดทิ้งจากครอบครัวหรือสังคมและมีความหวังที่จะกลับไปใช้ชีวิตในสังคมภายหลังพ้นโทษ ผู้ต้องขังจึงมีกำลังใจ มีสิ่งยึดเหนี่ยว ไม่รู้สึกโดดเดี่ยวและช่วยประคับประคองมิให้กลับไปกระทำผิดอีกโดยเฉพาะผู้กระทำผิดโดยพลั้งเผลอหรือไม่ใช่ผู้ร้ายโดยสันดาน⁴⁸

นอกจากนี้การเยี่ยมยังช่วยทำให้ผู้ต้องขังมีโอกาสนในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการจำคุก⁴⁹ เนื่องจากบุคคลภายนอกสามารถติดต่อและทราบถึงความเป็นอยู่ของผู้ต้องขัง ทำให้เรือ่นจำมิใช่แดนสนธยาที่ไม่มีใครทราบถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายในเรือ่นจำได้ดังเช่นในอดีตอีกต่อไป ส่งผลให้เจ้าหน้าที่เรือ่นจำปฏิบัติต่อผู้ต้องขังโดยเคารพในสิทธิต่างๆ ที่ผู้ต้องขังพึงได้รับการคุ้มครองตาม

⁴⁷ชาย เสวีกุล, อาชญาวិทยาและทัณฑวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท, 2514), น. 291-292.

⁴⁸นัทธี จิตสว่าง, หลักทัณฑวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท.) น.89.

⁴⁹ Henry Burns, *supra* note 28, p. 453.

กฎหมายมากขึ้นและทำให้สภาพความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังดีขึ้น

ดังนั้น เรือนจำต่างๆ ควรให้ผู้ต้องขังได้รับการเยี่ยมและติดต่อกับบุคคลภายนอกไม่ว่าด้วยวิธีใดที่ได้รับการเยี่ยม การติดต่อทางจดหมายหรือ โทรศัพท์ภายใต้ข้อจำกัดที่จำเป็นสำหรับการป้องกันการหลบหนี การรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยภายในเรือนจำ เพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังและเป็นผลดีต่อการบริหารงานเรือนจำ

2.1.4 หลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขัง

1) หลักจริยธรรมของเจ้าหน้าที่เรือนจำ

การที่ผู้ต้องขังจะได้รับการปฏิบัติตามสิทธิที่กำหนดไว้ องค์การสหประชาชาติได้จัดทำสาส์นระหว่างประเทศขึ้นเพื่อกำหนดจรรยาบรรณในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมายให้เป็นแนวปฏิบัติร่วมกันเรียกว่า “ประมวลจรรยาบรรณสำหรับเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย” (Code of Conduct of Law Enforcement Officials 1979) เพื่อป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐละเมิดสิทธิของผู้ต้องขัง⁵⁰ โดยจะกล่าวถึงเฉพาะในข้อที่เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังดังนี้

ข้อ 2 “ในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายนั้นจะต้องกระทำโดยเคารพและมุ่งคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดจนพิทักษ์รักษาสิทธิมนุษยชนของบุคคลทุกคน”

ข้อ 5 “จะต้องไม่มีเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายคนใดไปกระทำการหรืออยู่ยงส่งเสริมหรือเพิกเฉยต่อการกระทำทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แม้แต่กรณีที่เป็นคำสั่งของผู้บังคับบัญชาหรือเป็นกรณีที่มีพฤติการณ์พิเศษ เช่น ในภาวะสงครามหรือมีภัยคุกคามจากสงคราม ภัยคุกคามต่อความมั่นคงของชาติ ความวุ่นวายทางการเมืองภายในหรือกรณีเกิดเหตุฉุกเฉินในสาธารณชน ก็ไม่ให้นำมาใช้เป็นข้ออ้างที่จะให้ยอมรับเอาการกระทำทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นมาใช้”

ข้อห้ามในข้อนี้เป็นไปตามปณิธานว่าด้วยการคุ้มครองบุคคลทุกคนให้พ้นจากการกระทำทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งรับรองโดยที่ประชุมสมัชชาทั่วไป

โดยปณิธานดังกล่าวให้คำนิยามของคำว่า “การกระทำทรมาน” ไว้ว่าหมายถึง การกระทำใดๆ

⁵⁰ กุลพล พลวัน, สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, 2543), น.

54-55.

⁵¹ มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, แปลโดย ชาดี ชัยเดชสุริยะ, กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และ ณัฐวสา จิตรไพฑูรย์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2547) , น. 34-37.

ก็ตามที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดหรือทุกข์ทรมานอย่างยิ่งไม่ว่าในร่างกายหรือจิตใจโดยเป็นการกระทำโดยเจตนาที่จะล่วงละเมิดหรือโดยการยุยงส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งกระทำต่อบุคคลใดเพื่อลงโทษผู้นั้นสำหรับการกระทำของผู้นั้นหรือที่ผู้นั้นต้องสงสัยว่าได้กระทำนั้นหรือเพื่อเป็นการข่มขู่ผู้นั้นหรือบุคคลอื่น แต่ทั้งนี้ไม่รวมถึงความเจ็บปวดหรือทุกข์ทรมานที่เกิดขึ้นเองประจำตัว หรือโดยปกติธรรมดาสำหรับการลงโทษตามกฎหมายที่เป็นไปโดยชอบตามกฎหมายที่เป็นไปโดยชอบตามกฎหมายมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

ส่วนคำว่า “การปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมหรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ไม่พบว่าที่ประชุมสมัชชาทั่วไปให้คำนิยามไว้ แต่ก็ควรจะตีความอย่างกว้างที่สุดเพื่อป้องกันมิให้มี การกระทำที่มีขอบดังกล่าวไม่ว่าจะกระทำต่อร่างกายหรือจิตใจ

ข้อ 6 “เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายพึงปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่ในการคุ้มครองดูแลบุคคลที่อยู่ในการคุมขังของตนให้มีความสุขภาพดีและจะต้องจัดการให้บุคคลดังกล่าวได้รับการตรวจรักษาทันทีเมื่อมีอาการป่วย”

การตรวจรักษาหมายถึงการตรวจรักษาโดยเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์รวมถึงผู้ปฏิบัติงานด้านการแพทย์และด้านเภสัชกรรมที่ได้รับใบอนุญาตนั้น และควรมีระบบจัดการให้สามารถติดต่อได้เมื่อต้องการหรือเรียกหา และในกรณีที่เจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ที่ปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันกับเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายได้ให้คำแนะนำแก่เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายนั้นว่าผู้ที่อยู่ภายใต้การคุมขังนั้นสมควรจะได้รับการตรวจรักษาที่เหมาะสมโดยเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ของสถานพยาบาลภายนอกหรือพึงได้รับคำชี้แนะเพิ่มเติมจากสถานพยาบาลภายนอกดังกล่าวนี้ ก็ให้เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายปฏิบัติตามคำแนะนำนั้น

นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่บังคับใช้กฎหมายจะต้องดำเนินการจัดให้ผู้ที่ได้รับบาดเจ็บจากการกระทำของผู้ที่ละเมิดต่อกฎหมายหรือได้รับอุบัติเหตุจากการที่มีผู้ละเมิดต่อกฎหมายหรือได้รับอุบัติเหตุจากการที่มีผู้ละเมิดต่อกฎหมายนั้น ได้รับการตรวจรักษาเช่นเดียวกัน

2) หลักจริยธรรมของแพทย์

องค์การสหประชาชาติกำหนด หลักการเรื่องจริยธรรมทางการแพทย์ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของเจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุข โดยเฉพาะแพทย์ในการคุ้มครองผู้ต้องขังและผู้ถูกคุมขังให้พ้นจากการกระทำทารุณ และการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่เป็นการทารุณ โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือลดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Principles of Medical Ethics relevant to the Role of Health Personnel, particularly, Physicians, in the Protection of Prisoners and Detainees against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1982)⁵²

⁵²มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, แปลโดย ชาดิ ชัยเดชสุริยะ, กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และ ญัฐวสา ฉัตรไพฑูริย์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2547), น. 43.

ข้อ 1 “เจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุขโดยเฉพาะแพทย์ที่ทำหน้าที่ตรวจรักษาผู้ต้องขังและผู้ถูกคุมขังนั้นพึงดูแลรักษาบุคคลดังกล่าวทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิตและบำบัดรักษาโรคให้แก่บุคคลดังกล่าวด้วยมาตรฐานและคุณภาพที่คืออย่างเดียวกันกับการตรวจรักษาบุคคลอื่นๆ โดยทั่วไปที่ไม่ใช่ผู้ต้องขังและผู้ถูกคุมขังนั้น”

ดังนั้นหากเจ้าหน้าที่เรือนจำปฏิบัติตามสาส์นระหว่างประเทศเหล่านี้ย่อมทำให้ผู้ต้องขังได้รับการคุ้มครองและปฏิบัติต่อตามสิทธิที่กฎหมายระหว่างประเทศฉบับอื่นโดยเฉพาะปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและกฎหมายภายในของแต่ละประเทศบัญญัติรับรองไว้ และทำให้สิทธิผู้ต้องขังที่ได้รับการรับรองตามกฎหมายเกิดผลขึ้นจริงในทางปฏิบัติ

2.2 วัตถุประสงค์ของการลงโทษและการบังคับโทษจำคุก

การกระทำความผิดหรืออาชญากรรมและระบบการลงโทษผู้ฝ่าฝืนบรรทัดฐานของสังคมในความหมายอย่างกว้าง หมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย สังคม วัฒนธรรม ศีลธรรม จริยธรรม และกระบวนการควบคุมสังคม อันมีผลกระทบต่อสมาชิกในสังคม ผู้ฝ่าฝืนกฎหมายอาญาจะถูกดำเนินคดีภายใต้ระบบการลงโทษที่เป็นทางการ โดยรัฐหรือเป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice System) สังคมคาดหวังว่าการลงโทษจะมีผลเป็นการควบคุมสังคมและควบคุมอาชญากรรม การกำหนดโทษตามคำพิพากษา (Sentencing) จึงเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการยุติธรรม⁵³

การลงโทษ คือ การปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่ได้รับการปฏิบัตินั้นต้องได้รับผลร้ายเนื่องมาจากการที่บุคคลผู้นั้น ได้ฝ่าฝืนแนวปฏิบัติอันเป็นกติกาของสังคม โดยที่รัฐจะเป็นผู้ทำหน้าที่จัดการให้ผู้กระทำผิดได้รับผลร้ายนั้นๆ⁵⁴

2.2.1 วัตถุประสงค์ของการลงโทษ ย่อมจะแตกต่างกันไปตามค่านิยมของสังคมความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมืองและปฏิภริยาของชุมชนที่มีต่ออาชญากรรมต่างยุคต่างสมัยดังจะเห็นได้ว่าวิธีการลงโทษที่มีมาแต่เดิมนั้นมักจะปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดในลักษณะทารุณ โหดร้ายตอบแทน แก่แก่นผู้กระทำความผิดเพื่อเป็นการข่มขวัญผู้กระทำความผิดและผู้อื่นให้เกรงกลัวต่อโทษทัณฑ์ ส่วนความมุ่งหมายแห่งการลงโทษในปัจจุบัน ได้เน้นย้ำในหลักการป้องกันภัยต่อสังคมกับการแก้ไขพฤติกรรมของผู้กระทำผิดให้กลับประพฤติตนเป็นคนดี⁵⁵ วัตถุประสงค์การลงโทษที่สำคัญมี 4 ประการ ได้แก่ การลงโทษเพื่อการแก้

⁵³ จาก ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา (น.353-354,360). โดย ประธาน วัฒนาวณิชย์, 2546, กรุงเทพฯ: ประกายพริ้ง

⁵⁴ กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น.33). เล่มเดิม.

⁵⁵ จาก หลักทฤษฎีอาชญาวิทยา (น.55-56), โดย ประเสริฐ เมฆมณี, 2523, กรุงเทพฯ : บพิตรการพิมพ์

แก้แค้นทดแทน การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่ การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไขการลงโทษเพื่อเป็นการตัดโอกาสกระทำความผิด⁵⁶ โดยจะอธิบายถึงรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การลงโทษเพื่อการแก้แค้นทดแทน (Retribution) การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน เป็นวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่มีประวัติความเป็นมาเก่าแก่ แพร่หลายที่สุด มีมาแต่สมัยที่มนุษย์ยังเป็นสังคมดั้งเดิมโดยมีความเชื่อกันว่าผู้ที่ทำผิดเป็นผู้ที่มีความชั่วร้าย จำเป็นที่จะต้องลงโทษให้สาสมกับความชั่วร้าย รูปแบบการลงโทษจึงมีลักษณะรุนแรง ป่าเถื่อน เช่น การตัดอวัยวะ การเขียนตี ทรมาร และการประหารชีวิต แต่การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนก็เป็นวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับความรู้สึกของผู้เสียหายและประชาชน โดยทั่วไปที่ต้องการจะเห็นคนที่ทำร้ายผู้อื่นได้รับผลร้ายตอบแทนเช่นกัน จึงจะเกิดความยุติธรรม โดยเป็นการลงโทษที่ทดแทนและสะสมกับความผิด ในลักษณะ “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” คือเมื่อไปปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไรก็ควรได้รับการปฏิบัติเช่นกันตอบแทน และเป็นการใช้อำนาจของรัฐลงโทษผู้กระทำความผิด เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้เสียหายแก้แค้น ตอบแทนต่ออาชญากร เป็นการส่วนตัวโดยตรง ในฐานะที่นับเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยเพื่อพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งความผาสุกและความยุติธรรมในสังคม⁵⁷

ส่วนการแก้แค้นทดแทนอีกความหมายหนึ่ง คือ “การชดใช้ความผิด” เกิดจากความเชื่อที่ว่าผู้กระทำความผิดต้องชดใช้ความผิดที่ได้กระทำให้จึงต้องทนรับความทุกข์ ซึ่งเป็นทำนองเดียวกับการแก้แค้นตอบแทน เพราะผู้กระทำความผิดจะต้องชดใช้หนี้ต่อสังคมและการที่ต้องรับผิดชอบดังกล่าวจะทำให้สังคมยอมรับเพราะมีการลงโทษแล้วแนวความคิดนี้มีพื้นฐานมาจากอิทธิพลของศาสนา

2) การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่หรือยับยั้ง (Deterrence) มีเป้าหมายหลักของการลงโทษที่เป็นไปเพื่อให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวเจ็บต้อไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำขึ้นอีก กลับเพื่อแสดงให้เห็นบุคคลทั่วไปได้เห็นว่ากระทำความผิดนั้น ย่อมจะต้องได้รับการลงโทษเสมอ ซึ่งนับเป็นการข่มขู่หรือยับยั้งบุคคลทั่วไปที่ให้อาชญากรรมขึ้นในสังคมอีกด้วย⁵⁸

การที่จะทำให้การลงโทษ มีผลในการข่มขู่และยับยั้งจะต้องทำให้การลงโทษเรย์ เจฟเฟอร์รี่ กล่าวไว้ว่าต้องมีความแน่นอน รวดเร็ว เสมอภาค และโทษที่เหมาะสมกล่าวคือมีลักษณะ 4 ประการ

(1) การลงโทษต้องมีความแน่นอนในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ กล่าวคือเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้วจะต้องทำให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสหลุดรอดจากการถูกจับกุมลงโทษไปได้อย่างน้อยจะมีผลในการข่มขู่และยับยั้งให้คนทั่วไปและผู้กระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวไม่กล้าเสี่ยงกระทำความผิดขึ้นอีก เพราะทำผิดแล้วต้องถูกจับก็ไม่คุ้มค่า

⁵⁶ จาก หลักกฎหมายอาญา : การลงโทษ, อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ. โดย อุทิศ แสนโกสิก, 2515, กรุงเทพฯ ฯ : (ม.ป.พ.)

⁵⁷ จาก หลักทฤษฎีอาญา (น.56), โดย ประเสริฐ เมฆมณี, 2523, กรุงเทพฯ ฯ : บพิธการพิมพ์,

⁵⁸ แหล่งเดิม.

(2) การลงโทษจะต้องกระทำได้อย่างรวดเร็ว เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้นแล้วจะต้องสามารถนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษได้อย่างรวดเร็วให้ “เห็นผลทันตา” จึงจะทำให้ผู้กระทำผิดและคนทั่วไปเห็นเป็นตัวอย่างว่าเมื่อกระทำผิดแล้วจะได้รับผลร้ายเช่นไร ในทางตรงกันข้ามหากมีการกระทำผิดเกิดขึ้นแล้ว อีก 3 ปีต่อมาจึงจะสามารถจับกุมตัวผู้กระทำผิดได้ หรืออีก 5 ปีต่อมา กว่าศาลจะลงโทษผู้กระทำผิด ก็จะทำให้คนทั่วไปลืมถึงเรื่องราวการกระทำผิดที่เกิดขึ้น และทำให้การลงโทษไม่มีผลในการข่มขู่ยับยั้งเพราะไม่เห็นผลทันตา ดังนั้น หากเป็นกรณีการกระทำผิดในคดีที่สะท้อนขวัญประชาชนหรือคดีที่ประชาชนให้ความสนใจ กระบวนการยุติธรรมโดยตำรวจ อัยการ ศาล อาจารย์ร่วมกันในการเร่งดำเนินคดี เพื่อให้ผู้ต้องหาได้รับการพิจารณาตัดสินโดยเร็วก็จะทำให้การลงโทษมีผลในการข่มขู่ยับยั้งมากขึ้น⁵⁹

(3) การลงโทษต้องมีความเสมอภาค โดยผู้ที่กระทำผิดจะต้องถูกลงโทษเท่าเทียมกันไม่มีการเลือกปฏิบัติ ซึ่งจะมีผลให้ผู้กระทำผิดหรือผู้ที่คิดจะทำผิด ไม่มีโอกาสแก้ตัว หรือหาทางหลีกเลี่ยงหรือหาข้อยกเว้นจากการถูกลงโทษถ้าทำผิด การลงโทษจึงจะมีผลในการข่มขู่ยับยั้งหากเมื่อมีการกระทำผิดแล้วบางคนได้รับโทษ บางคนมีข้อยกเว้น ก็จะทำให้การลงโทษไม่ศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ต่างหาช่องทางที่จะหลบหลีกหรือหาข้อยกเว้นที่ไม่ต้องรับโทษทำให้ไม่มีความเกรงกลัวต่อโทษ⁶⁰

(4) การลงโทษจะต้องมีบทลงโทษที่เหมาะสมและตัดเทียบกับความผิด หากบทลงโทษเบาเกินไปไม่ได้สัดส่วนกับการกระทำผิด ก็จะทำให้ผู้กระทำผิดและคนทั่วไป ไม่เกิดความเกรงกลัวและคุ้มค่าที่จะเสี่ยงกระทำผิด แต่หากบทลงโทษหนักเกินไป ก็จะทำให้ผู้กระทำผิดพยายามปกปิดการกระทำผิดของตนเอง โดยการทำร้ายเหยื่อหรือทำให้เหยื่อได้รับผลร้ายมากขึ้น เช่น หากใช้โทษประหารชีวิตกับการปล้นหรือข่มขืนจะกระตุ้นให้มีการปล้นแล้วฆ่าเจ้าทุกข์หรือข่มขืนแล้วฆ่ามากขึ้นเพื่อปกปิดการกระทำผิดของตนเองเพราะโทษเท่ากัน ในขณะเดียวกัน กระบวนการยุติธรรมจะต้องทำงานหนักมากขึ้นในการนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ เพราะยังมีโทษหนักยังต้องการพิสูจน์หรือมีพยานหลักฐานที่ชัดเจน ศาลจึงจัดส่งลงโทษ หาพยานหลักฐานหรือการฟ้องร้องดำเนินคดีไม่รัดกุมพอก็จะเป็นโอกาสให้ผู้กระทำผิดหลุดรอดจากการถูกลงโทษไปได้ ดังนั้น โทษจึงต้องมีความเหมาะสมและตัดเทียบกับการกระทำผิด จึงจะมีผลในการข่มขู่ยับยั้ง⁶¹

3) การลงโทษเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไข (Rehabilitation)

มีวัตถุประสงค์เพื่อจะป้องกันไม่ให้บุคคลที่กระทำความผิดมาแล้ว กลับมากระทำความผิดซ้ำอีก จึงเน้นที่ตัวผู้กระทำผิดมากกว่าการกระทำผิด โดยการเน้นการศึกษาผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลหรือ

⁵⁹จันทิมา อรุณรัตน์ (2558). *กฎหมายอาญากับการบังคับโทษ : ศึกษาสิทธิของผู้ต้องขังในการมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. น. 17

⁶⁰แหล่งเดิม น.18

⁶¹แหล่งเดิม

การจำแนกลักษณะ เพื่อหาสาเหตุการกระทำผิดและแนวทางแก้ไข ทั้งนี้เพราะสังคมจัดให้มีการลงโทษ จึงก็เพื่อปิดโอกาสให้สังคมได้แก้ไขผู้กระทำผิด ดังนั้น ระยะเวลาของการลงโทษจำคุกขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้กระทำผิดที่จะแก้ไขตนเอง เช่น ผู้ต้องขังคดีฆ่าอาจได้รับการปล่อยตัวก่อน ผู้ต้องขังคดีลักทรัพย์ที่จะทำผิดซ้ำซาก ถ้าผู้ต้องขังฆ่าสามารถสำนึกผิดและมีพฤติกรรมตามที่สังคมต้องการและมีแนวโน้มว่าจะไม่กระทำผิดซ้ำอีก

แนวความคิดในการลงโทษเพื่อแก้ไข พื้นฟูจึงเป็นแนวคิดที่ให้โอกาสคนกลับตัวให้โอกาสแก้ไขปรับปรุงตัวโดยการทำให้คนที่ทำผิดไม่ให้ถลำตัวลึกไปสู่การกระทำผิดมากขึ้น ทั้งนี้โดยการพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำผิดถูกลงโทษในลักษณะที่เป็นการทำลายคุณลักษณะหรือศักยภาพในการกลับเข้าสู่สังคมของเขา โดยการใช้มาตรการเลี้ยงโทษจำคุก เช่น การรอกการลงอาญา โดยมีการคุมประพฤติการใช้โทษปรับและการใช้มาตรการในชุมชนอื่น ๆ ทั้งนี้เพื่อมิให้ผู้กระทำผิดได้รับผลกระทบในทางลบในเรื่องจำ นอกจากนี้ยังใช้ชีวิตการเลี้ยงโทษจำคุกในกรณีที่ได้เข้าไปปรับโทษในเรื่องจำมาระดับหนึ่งแล้วก็ให้อยู่ในเรื่องจำให้น้อยที่สุดเพื่อให้ได้รับผลกระทบน้อยที่สุดเช่นกัน โดยใช้วิธีการพักการลงโทษ การลดวันต้องโทษ หรือการทำงานสาธารณะและศูนย์ควบคุม ในขณะที่พวกที่ใช้วิธีการจำคุกในเรื่องจำก็ให้การอบรมแก้ไขโดยการฝึกวิชาชีพ ให้การศึกษา การอบรมทางศีลธรรมและศาสนา การจัดสวัสดิการ การให้การบำบัดแก้ไขเป็นกลุ่มและรายบุคคล ทั้งนี้เพื่อมุ่งแก้ไขสาเหตุที่ทำให้ผู้กระทำผิดมีความบกพร่องและเป็นเหตุให้กระทำผิด⁶²

4) การลงโทษเพื่อเป็นการตัดโอกาสกระทำผิด (Incapacitation)

การป้องกันสังคมหรือการตัดโอกาสกระทำผิดนี้ มีหลักการว่าอาชญากรรมย่อมไม่เกิดขึ้นถ้าไม่มีอาชญากรหรืออาชญากรรมไม่มีโอกาสที่จะทำผิด การลงโทษเพื่อตัดโอกาสมุ่งป้องกันการกระทำผิดซ้ำ โดยการทำให้เขาหมดโอกาสที่จะกระทำผิดขึ้นได้ สำหรับวิธีการลงโทษที่สนองต่อวัตถุประสงค์นี้ และใช้กันแพร่หลายในปัจจุบันก็คือ การจำคุกโดยการ กั้นผู้กระทำผิดออกไปจากสังคมให้สังคมปลอดภัย⁶³

2.2.2 วัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของการบังคับโทษจำคุก⁶⁴ จะไม่เหมือนกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษที่มุ่งที่จะลงโทษให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเป็นหลัก หากแต่วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษเป็นพัฒนาการจากแนวคิดในอดีตในการลงโทษ เข้ามาสู่แนวคิดยุคใหม่ที่มีความเป็นเสรีนิยมในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตลอดทั้งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มากขึ้นห้องที่จะปรับเปลี่ยน บำบัดฟื้นฟูหรือแก้ไขพฤติกรรมของบุคคลที่บกพร่องในเรื่องต่างๆที่เป็นเหตุให้กระทำผิดกฎหมายอาญาอันเป็นกติกาสังคม ถึงขนาดไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับคนในสังคมปกติ

⁶² จาก หลักทฤษฎีอาชญากรรม (น.24-25), โดย นันทิ จิตสว่าง, กรุงเทพฯ : มูลนิธิพิบูลสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์.

⁶³ แหล่งเดิม.

⁶⁴ กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (น.39-4). เล่มเดิม.

ได้ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำคุณลักษณะดังกล่าวนี้ไม่ปรับปรุงซ่อมแซมแก้ไข ยกเว้นระดับความเจริญทางจิตใจและพฤติกรรม ให้อยู่ในระดับเกณฑ์มาตรฐานคนปกติในสังคมนั้น ๆ ได้ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการบังคับโทษที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

1) เพื่อให้มีการดำรงชีวิตอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิดและมีความ รับผิดชอบต่อสังคม⁶⁵

วัตถุประสงค์ข้อนี้มุ่งเน้นการดำรงชีวิตในอนาคตโดยปราศจากการกระทำความผิด และให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นข้อที่สำคัญที่สุดและตรงกับความเป็นจริงในการบังคับโทษในทัศนสถานที่ว่า “เมื่อมีการลงโทษจำคุกผู้กระทำความผิดทุกระยะเวลาแล้ว ผู้นั้นก็จะต้องออกมาดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมปกติอีกครั้ง” ดังนั้นในหลายประเทศในโลก เช่น ประเทศญี่ปุ่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศอังกฤษ เป็นต้น ต่างก็มีกฎหมายและหรือแนวนโยบายในการลงโทษจำคุกที่จะต้องหลีกเลี่ยงผลเสียหายกับบุคคลในการบังคับโทษจำคุก กล่าวคือ ต้องไม่ทำลายบุคลิกภาพของคนปกติและสอดคล้องกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามหน้าธรรมเนียมอยู่บนพื้นฐานของการบังคับโทษ หลักการความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำเพราะนักโทษทุกคนมีโอกาสดับเข้าสู่สังคมอีกครั้ง หากการจำคุกทำลายบุคลิกภาพของคนให้เสียไปการฟื้นฟูก็จะทำไม่ได้ผลสุดท้ายสังคมก็จะได้รับความเสียหายอีกต่อไป

การลงโทษอย่างมีเหตุผลที่เป็นภาวะวิสัย ย่อมไม่ลงโทษเพียงเนื่องจากว่าได้มีการกระทำความผิดขึ้นเท่านั้น เพราะสิ่งใดที่เกิดขึ้นแล้วไม่อาจแก้ไขให้กลับเป็นดังเดิมได้ แต่การลงโทษโดยคำนึงถึงอนาคตหรือการมองไปข้างหน้าเพื่อให้ทั้งผู้ที่กระทำความผิดเองและผู้ที่เกี่ยวข้องเห็นว่าผู้กระทำ ความผิดถูกลงโทษไม่กระทำความผิดขึ้นอีกเป็นสิ่งที่สำคัญ โดยสรุปมีหลักเกณฑ์พื้นฐานการบังคับโทษที่ต้องนำมาใช้ดังนี้

หลักการความใกล้เคียงของชีวิตภายในและภายนอกเรือนจำ กล่าวคือ รัฐจะต้องพยายามบริหารจัดการต่างๆ ให้การดำเนินชีวิตของผู้ต้องขังภายในเรือนจำ มีความใกล้เคียงกับการใช้ชีวิตของบุคคลทั่วไปภายนอกเรือนจำมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งภายนอกคุกและภายในคุกต้องใกล้เคียงกันมิฉะนั้นจะทำให้ผู้ได้รับโทษจำคุกเสียบุคลิกภาพ และวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของตนในการอยู่ร่วมกันกับสังคมภายนอกไป ทำให้ไม่สามารถกลับคืนสู่สังคมได้ เป็นการทำลายวัฒนธรรมการใช้ชีวิตปกติของมนุษย์

การหลีกเลี่ยงผลเสียจากการบังคับโทษ หมายความว่า มาตรการหรือกลไกต่างๆ ในการลงโทษและบังคับโทษต้องหลีกเลี่ยงผลเสียจากการบังคับโทษ อันเป็นการทำลายบุคลิกลักษณะของความเป็นมนุษย์ไป เช่น การไม่ให้เกิดวัฒนธรรมคุกโดยไม่จำเป็นที่จะเป็นผลมาลายพฤติกรรมของผู้ต้องขัง การตัดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารภายนอกคุก การลงโทษด้วยวิธีการทารุณ โหดร้ายภายในเรือนจำ เป็นต้น

⁶⁵ จันทิมา อรุณรัตน์ (2558). กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ : ศึกษาสิทธิของผู้ต้องขังในการมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. น. 19

เป็นการกระทำที่ทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองต่ำกว่า หรือตกต่ำกว่าคนอื่นทั่วไป เช่น การเรียกชื่อหรือการใช้สรรพนามต่างๆ ในการเลือกผู้ต้องขัง เป็นต้น ดังนั้นจึงมีความพยายามที่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้ประสบกับสิ่งที่ทำลายคุณลักษณะประจำตัวของคนๆ นั้น กล่าวคือ เมื่อผู้กระทำความผิดถูกคุมขังในเรือนจำ ขอมล้อมเสียดทานและชื่อเสียงในสายตาของคนทั่วไปทำให้โอกาสที่จะกลับตัวเป็นคนดีลดน้อยลง ประกอบกับในกรณีที่ผู้กระทำความผิดได้รับโทษจำคุกครั้งแรกหรือความผิดเล็กๆ น้อย ๆ ผู้กระทำความผิดจะต้องมาอยู่ปะปนกับผู้กระทำความผิดที่เป็นอาชญากรอาชีพ ซึ่งมีอิทธิพลที่สามารถครอบงำบุคคลอื่นได้ง่าย เพราะคนเราย่อมซึมซับความเลวได้ง่ายกว่าสิ่งที่ดี ๆ ทำให้ผู้ที่พอจะกลับตัวได้หมดโอกาสที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมชั่วเป็นพฤติกรรมที่ดี อันเป็นสิ่งที่คนในสังคมส่วนใหญ่พึงประสงค์ไม่ได้ วิธีการอาจ ได้แก่ การปล่อยตัวผู้กระทำความผิดโดยไม่ลงโทษจำคุก โดยพยายามใช้บทบัญญัติกฎหมายว่าด้วยการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษ หรือพยายามใช้โทษปรับ เป็นหลักในการลงโทษ ไม่ใช่โทษจำคุกโดยไม่จำเป็น โดยเฉพาะโทษจำคุกระยะสั้น

การปล่อยตัวก่อนรับโทษจำคุกครบกำหนด ซึ่งเป็นอำนาจของเจ้าพนักงานในส่วนราชทัณฑ์ที่พิจารณาปล่อยตัวผู้ต้องโทษก่อนครบกำหนด หากเห็นว่าความเหมาะสมในอันที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคมของผู้นั้นจะเสื่อมทรามลง หากจำคุกอยู่ในเรือนจำต่อไปและการปล่อยตัวผู้นั้นออกมาจะไม่เป็นอันตรายต่อสังคม⁶⁶

การแยกประเภทนักโทษ เช่น แยกนักโทษโดยพิจารณาจากอายุ แยกผู้ที่จะทำความผิดครั้งแรกออกจากพวกที่กระทำผิดมาแล้วหลายครั้ง เป็นต้น⁶⁷

หลักการคืนคนดีสู่สังคม การบังคับโทษมุ่งผลสำเร็จในการสร้างจิตสำนึก สร้างความรู้ผิดชอบชั่วดี ให้เกิดขึ้นกับบุคคลที่ต้องโทษให้ได้⁶⁸

การบังคับโทษต้องพยายามมุ่งยกระดับสามัญสำนึกและพฤติกรรมที่ตกต่ำของผู้กระทำความผิดให้ขึ้นมาสู่ระดับคนปกติ โดยหลักการที่ว่ามนุษย์เป็นประติษฐกรรมที่ธรรมชาติสร้างขึ้น เป็นพิเศษให้สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้ และสามารถพัฒนาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิสัยและพฤติกรรมได้ จึงจะต้องมีการส่งเสริมคุณค่าในตัวบุคคล ส่งเสริมความสามารถของบุคคล ต้องแสดงผลลัพธ์ของความคิดและการกระทำรวมทั้งผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจสำหรับความเป็นไปได้ที่จะหาเลี้ยงชีพเพื่อชดเชยจุดอ่อนหรือสิ่งบกพร่องของแต่ละคน ซึ่งการบำบัดปรับปรุงแก้ไขนี้ นักโทษแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน แต่จะต้องมีวิธีการวิเคราะห์หาสาเหตุและวางแผนการบังคับโทษเป็นราย ๆ ไป อันจะยังผลสุดท้ายให้เกิดคือ เมื่อนักโทษพ้นโทษแล้วไม่กระทำความผิดซ้ำอีก

⁶⁶ จันทิมา อรุณรัตน์ (2558). *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ : ศึกษาสิทธิของผู้ต้องขังในการมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. น. 20

⁶⁷ แหล่งเดิม

⁶⁸ แหล่งเดิม

2) เพื่อเป็นการคุ้มครองสังคม

การบังคับโทษมุ่งที่จะคุ้มครองสังคม อันเป็นภารกิจเดียวกันกับกฎหมายอาญา ดังนั้น เมื่อปรากฏเป็นที่แน่ชัดแล้วโดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิด และศาลได้พิพากษาลงโทษจำคุกแล้ว ส่วนของการบังคับโทษก็จะจำกัดเสรีภาพของนักโทษผู้นั้นเพื่อเข้าสู่มาตรการในการแก้ไขในรูปแบบต่างๆ ตามระยะเวลาที่สมควร โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยต่างๆ เกี่ยวกับความบกพร่องของนักโทษเป็นรายๆ ไป ให้เป็นไปตามแผนการบังคับโทษ เมื่อบำบัดรักษาเป็นปกติดีแล้ว จึงปล่อยบุคคลนั้นกลับเข้าสู่สังคม วัตถุประสงค์ของการบังคับโทษจึงเป็นการคุ้มครองสังคมได้อย่างแท้จริง ถ้าหากได้กระทำอย่างมีประสิทธิภาพ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ภารกิจของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากลั่นกรองเอาคนที่กระทำความผิดกฎหมายเข้ารับโทษจำคุก ภารกิจของกฎหมายบังคับโทษจะทำการแก้ไขพฤติกรรมชั่วของคนที่ได้กระทำความผิดกฎหมายอาญาให้เป็นคนดีของสังคม อย่างไรก็ตาม การแก้ไขผู้กระทำความผิดในปัจจุบัน แม้จะเป็นแนวทางที่ยอมรับกันในวงการราชทัณฑ์โดยทั่วไป แต่ก็ยังเป็นที่ยังสงสัยว่าจะได้รับผลตามวัตถุประสงค์เพียงไร เพราะเป็นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดจะมีอุปสรรคหลายประการ กล่าวคือ^{๑๑}

(1) ผู้กระทำความผิดได้สูญเสียบุคลิกภาพไปแล้ว โดยถูกหล่อหลอมและขัดเกลาให้มีบุคลิกลักษณะเช่นนั้นมาเป็นเวลานานแต่ใช้เวลาในเรือนจำไม่นานในการที่จะแก้ไขฟื้นฟูให้ฟื้นคืนจิตสำนึกที่ดีกลับมา และปรับตัวเข้ากับคนโดยทั่วไปในสังคมนั้นทำได้ยาก

(2) การลงโทษเพื่อการแก้ไขนั้น จะขัดกับความรู้สึกของคนในสังคมว่าผู้กระทำความผิดไม่ควรได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่าคนปกติทั่วไป ซึ่งเป็นไปตามหลักของ เบนเทม (Bentham) ที่ว่า “หลักการได้รับประโยชน์ที่น้อยกว่า” (Principle of less eligibility) ทั้งนี้เพราะคนโดยทั่วไปจะเห็นว่าเป็นการไม่เป็นธรรมที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับประโยชน์มากกว่าคนทั่วไป เช่น ผู้กระทำความผิดจะได้รับการอบรมแก้ไขฝึกวิชาชีพ สวัสดิการ อาหาร ที่อยู่อาศัย ตลอดจนการจัดการศึกษา การทำงานในขณะที่คนทั่วไปในสังคมอีกจำนวนมากไม่ได้รับบริการดังกล่าวความรู้สึกของคนทั่วไปดังกล่าวเห็นได้ว่าขัดกับหลักของการแก้ไขฟื้นฟู

(3) การแก้ไขฟื้นฟูเหมาะสมสำหรับผู้กระทำความผิดบางประเภทเท่านั้น เช่น ผู้กระทำความผิดครั้งแรก ซึ่งได้กระทำความผิดไปเพราะอารมณ์เพียงชั่ววูบหรือโดยพลั้งพลาด หรือทำไปเพราะความจำเป็น การแก้ไขฟื้นฟูไม่ทำให้กระทำความผิดซ้ำ ขึ้นอีกย่อมมีทางทำสำเร็จได้มาก แต่สำหรับผู้กระทำความผิด ที่เคยกระทำความผิดและถูกลงโทษมาหลายครั้งแล้ว หรือพวกอาชญากรอาชีพหรือพวกทำผิดติดนิสัยโอกาสที่จะแก้ไขฟื้นฟูให้กลับตัวยอมเป็นไปได้น้อย ดังนั้น การแก้ไขฟื้นฟูจึงไม่สามารถจะทำให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวได้ทุกรณีไป

^{๑๑} หลักทัณฑ์วิทยา (น.24-25), โดย นัทธิ จิตสว่าง, กรุงเทพฯ : มูลนิธิพิบูลสงเคราะห์ กรมราชทัณฑ์. น.30-31

2.3 สิทธิการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำระหว่างประเทศ

สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงนับว่าเป็นเรื่องที่ได้รับคามตระหนักมากขึ้นจากในอดีต อันจะเห็นได้จากมีการกำหนดไว้ในมาตรฐานขั้นต่ำซึ่งเป็นข้อกำหนดที่ได้รับการยอมรับและถือปฏิบัติในหลายประเทศ ซึ่งได้แก่ข้อกำหนดที่จะได้ทำการศึกษาดังต่อไปนี้

2.3.1 ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำในปี ค.ศ. 1955 (The 1955 United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : SMR)

ซึ่งกำหนดให้ประเทศสมาชิกถือปฏิบัติเป็นมาตรฐานเบื้องต้นในการบริหารงานเรือนจำและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังนั้น ก็พบว่ามีการกำหนดเพียงสั้น ๆ ถึงหลักปฏิบัติที่เกี่ยวกับผู้ต้องขังไว้อย่างกว้าง ๆ และไม่เฉพาะเจาะจงทำให้ผู้ต้องขังหญิงจำนวนมากยังคงได้รับการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมมีการเลือกปฏิบัติและมีการฝ่าฝืนหลักสิทธิมนุษยชนทั้งด้านสิทธิสตรีและด้านศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยได้มีสาระสำคัญ

โดยข้อกำหนดนี้พึงได้ใช้ได้ทั่วไปโดยมีข้อกำหนดถึงข้อแตกต่างกันในเรื่องเชื้อชาติผิวเพศ ภาษาศาสนาความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่น ๆ สัญชาติหรือฐานะทางสังคม ทรัพย์สิน กำเนิดหรือสถานะอื่นใดของผู้ต้องขังหากแต่จะต้องการระมัดระวังความเชื่อในศาสนาและหลักธรรมที่ผู้ต้องขังนับถืออยู่ในกรณี⁷⁰ ผู้ต้องขังต่างประเภทกันพึงแยกคุมขังไว้คนละแห่งหรือคนละส่วนของทัณฑสถาน โดยคำนึงถึงเพศอายุประวัติในทางอาชญากรรมเหตุผลในทางคดีและความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเหล่านั้นดังนั้นผู้ต้องขังชายและหญิงพึงแยกไว้คนละทัณฑสถานแห่งใดใช้ควบคุมทั้งสองเพศแล้วไซ้ร้สถานในที่คุมขังหญิงพึงแยกเป็นเอกเทศโดยเด็ดขาดหากคนต้องระหว่างพิจารณาพึงแยกจากนักโทษเด็ดขาดผู้ต้องโทษกักขังเกี่ยวกับหนี้สินและคดีแพ่งอื่นๆ พึงแยกจากผู้กระทำความผิดอาญา

ในกรณีผู้ต้องขังเยาว์วัยพึงแยกจากผู้ต้องขังผู้ใหญ่⁷¹ โดยเรือนจำใดใช้ระบบแยกขังเดี่ยวพึงให้ผู้ต้องขังแต่ละคนนอนในห้องขังหรือห้องนอนเดี่ยวเฉพาะเวลากลางคืนในกรณีจำเป็นจะต้องนอนรวมกันไม่อาจปฏิบัติตามหลักนี้ได้เป็นต้นว่าผู้ต้องขังเพิ่มมากขึ้นชั่วคราวก็ไม่พึงจัดห้องหนึ่งให้นอนสองคน (ควรเป็นสามคนต่อห้อง) เรือนจำใดใช้ระบบห้องขังรวมผู้ต้องขังที่ให้นอนรวมห้องเดียวกันพึง

⁷⁰ มาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำในปี ค.ศ. 1955 (The 1955 United Nations Standard Minimum Rules For the Treatment of Prisoners: SMR) ข้อ 6.

⁷¹ มาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำในปี ค.ศ. 1955 (The 1955 United Nations Standard Minimum Rules For the Treatment of Prisoners: SMR) ข้อ 8.

ได้รับการคัดเลือกด้วยความระมัดระวังและเหมาะที่จะอยู่ร่วมกันด้วยดีจะต้องมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลสังเกตการณ์ในเวลากลางคืนเป็นประจำด้วย⁷²

ในด้านสุขอนามัยอาคารที่คุมขังทุกแห่ง โดยเฉพาะห้องนอนจะต้องจัดให้ถูกหลักอนามัยตามสภาพของดินฟ้าอากาศข้อสำคัญจะต้องมีอากาศหายใจเพียงพอพื้นห้องกว้างพอสมควรมีแสงสว่าง ความอบอุ่นและการระบายอากาศ⁷³ ทุกแห่งที่ใช้เป็นที่อยู่และที่ทำงานของผู้ต้องขังมีลักษณะดังนี้ หน้าต่างให้แสงแดดส่องสว่างพอที่จะอ่านหนังสือหรือทำงานได้และให้อากาศบริสุทธิ์ผ่านเข้ามาทั้งนี้ ไม่ว่าจะมียุวิธีระบายอากาศอย่างอื่นใดหรือไม่ก็ตามแสงไฟสว่างพอที่จะอ่านหนังสือหรือทำงานโดยไม่เป็นอันตรายแก่สายตา⁷⁴ และส่วนจำนวนเพียงพอแก่ความจำเป็นทั้งอยู่ในลักษณะที่สะอาดและไม่ ประเจิดประเจ้อ⁷⁵ ที่อาบน้ำเพียงพอและอุณหภูมิของน้ำเหมาะกับดินฟ้าอากาศเพื่อผู้ต้องขังจะใช้ได้ตาม ความจำเป็นแห่งสุขภาพทั่ว ๆ ไปตามกาลเทศะแต่อย่างงน้อยควรให้ผู้ต้องขังอาบน้ำสัปดาห์ละครั้งเมื่อ อากาศร้อน (คงหมายถึงประเทศแถบยุโรปที่มีสภาพอากาศที่หนาวเย็น)⁷⁶ ผู้ต้องขังต้องรักษาร่างกาย ให้สะอาดฉะนั้นทางการราชทัณฑ์พึงจัดหาน้ำและของใช้ที่จำเป็นเพื่อสุขภาพและความสะอาดของ ผู้ต้องขังให้ด้วย⁷⁷ ผู้ต้องขังแต่ละคนควรมีเตียงนอนแยกเป็นเอกเทศและมีเครื่องหลับนอนที่สะอาดและ เพียงพอจัดไว้อย่างเป็นระเบียบและเปลี่ยนให้เป็นประจำตามสภาพความเป็นอยู่ของท้องถิ่นหรือ ประเทศ⁷⁸ ผู้ต้องขังทุกคนจะต้องได้รับอาหารอันมีประโยชน์เพียงพอที่จะเสริมสร้างสุขภาพและความ

⁷² มาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำในปี ค.ศ. 1955 (The 1955 United Nations Standard Minimum Rules For the Treatment of Prisoners: SMR) ข้อ 9.

⁷³ มาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำในปี ค.ศ. 1955 (The 1955 United Nations Standard Minimum Rules For the Treatment of Prisoners: SMR) ข้อ 10.

⁷⁴ มาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำในปี ค.ศ. 1955 (The 1955 United Nations Standard Minimum Rules For the Treatment of Prisoners: SMR) ข้อ 11.

⁷⁵ มาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำในปี ค.ศ. 1955 (The 1955 United Nations Standard Minimum Rules For the Treatment of Prisoners: SMR) ข้อ 12.

⁷⁶ มาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำในปี ค.ศ. 1955 (The 1955 United Nations Standard Minimum Rules For the Treatment of Prisoners: SMR) ข้อ 13.

⁷⁷ มาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำในปี ค.ศ. 1955 (The 1955 United Nations Standard Minimum Rules For the Treatment of Prisoners: SMR) ข้อ 15.

⁷⁸ มาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำในปี ค.ศ. 1955 (The 1955 United Nations Standard Minimum Rules For the Treatment of Prisoners: SMR) ข้อ 19.

แจ้งกรมแห่งร่างกายจัดปรุงอย่างสะอาดและจัดเลี้ยงอย่างเป็นระเบียบและจัดหาน้ำไว้ให้พอดื่มได้ทุกเมื่อ⁷⁹

ในเรื่องทางการแพทย์เรือนจำทุกแห่งพึงจัดให้มีแพทย์ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับตรวจรักษาอย่างน้อยหนึ่งนายและควรมีความรู้ทางโรคจิตบ้าง การบำบัดรักษาในเรือนจำควรให้สอดคล้องกับโครงการบริหารงานสาธารณสุขแห่งชาติ ทั้งนี้ควรจะรวมการวิเคราะห์ทางจิตและให้การรักษาแก่บุคคลที่จิตพิการด้วย⁸⁰ ผู้ต้องขังมีอาการป่วยที่ต้องใช้แพทย์ผู้ชำนาญเฉพาะ โรครักษาควรจะได้ย้ายไปรักษาด้วยโรงพยาบาลเรือนจำเฉพาะโรคนั้นหรือส่งไปโรงพยาบาลอื่น ๆ เรือนจำที่มีโรงพยาบาลไว้ควรจัดให้มีเวชภัณฑ์และอุปกรณ์การบำบัดรักษาอย่างครบถ้วนพร้อมทั้งคณะแพทย์และเจ้าหน้าที่ที่ฝึกฝนมาดีแล้ว ให้มีทันตแพทย์เป็นผู้บำบัดรักษาโรคฟันแก่ผู้ต้องขัง

ในเรื่องสำหรับหญิงมีครรภ์ก่อนคลอดและภายหลังคลอดแล้ว ในเรือนจำหญิงควรจัดที่เฉพาะสำหรับหญิงมีครรภ์ก่อนคลอดและภายหลังคลอดตลอด ทั้งให้การรักษาพยาบาลถ้าสามารถจัดให้ไปคลอดที่โรงพยาบาลนอกเรือนจำได้ก็ยิ่งดี ถ้าหากเด็กคลอดในเรือนจำไม่ควรบันทึกลงในสูติบัตรว่าเด็กเกิดในเรือนจำถ้าอนุญาตให้ทารกอยู่กับมารดาในเรือนจำได้ก็ต้องจัดให้มีเจ้าหน้าที่ผู้ชำนาญการเลี้ยงเด็กเป็นผู้บริบาลมีที่ให้เด็กอยู่ต่อเมื่อ ไม่ได้อยู่กับแม่⁸¹

เรือนจำใดมีทั้งผู้ต้องขังชายและหญิงส่วนที่ใช้คุมขังหญิงจะต้องอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของเจ้าพนักงานหญิง โดยเจ้าพนักงานหญิงจะต้องรักษาถูกกฎหมายของสถานคุมขังหญิงทั้งหมด⁸² ห้ามเจ้าพนักงานชายเข้าไปในสถานที่คุมขังหญิงเว้นแต่จะมีเจ้าพนักงานหญิงร่วมไปด้วยส่วนผู้ต้องขังหญิงพึงได้รับการเอาใจใส่แนะนำดูแลจากเจ้าพนักงานหญิงเท่านั้นแต่ทั้งนี้ไม่หมายความว่าพนักงานชายโดยเฉพาะแพทย์ ครู ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติงานในเรือนจำ หรือส่วนของเรือนจำซึ่งใช้เป็นที่พักคุมขังหญิงจะเข้าไปไม่ได้

⁷⁹ มาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำในปี ค.ศ. 1955 (The 1955 United Nations Standard Minimum Rules For the Treatment of Prisoners: SMR) ข้อ 20.

⁸⁰ มาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำในปี ค.ศ. 1955 (The 1955 United Nations Standard Minimum Rules For the Treatment of Prisoners: SMR) ข้อ 22.

⁸¹ มาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำในปี ค.ศ. 1955 (The 1955 United Nations Standard Minimum Rules For the Treatment of Prisoners: SMR) ข้อ 23.

⁸² มาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำในปี ค.ศ. 1955 (The 1955 United Nations Standard Minimum Rules For the Treatment of Prisoners: SMR) ข้อ 53. (1)

2.3.2 ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules)

ข้อกำหนด Mandela ได้กำหนดหลักการและการปฏิบัติที่ดีอันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังและการบริหารงานเรือนจำ รวมถึงสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขัง โดยไม่เลือกปฏิบัติมีผลในทางปฏิบัติ ผู้บริหารเรือนจำต้องคำนึงถึงความจำเป็นของผู้ต้องขังแต่ละคน โดยเฉพาะผู้ต้องขัง บางประเภทที่มีความเปราะบางมากที่สุด จำเป็นต้องมีมาตรการเพื่อคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิของผู้ต้องขังเหล่านี้ที่มีความจำเป็นพิเศษโดยไม่ให้ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ⁸³ ผู้บริหารเรือนจำและหน่วยงานอื่นที่มีอำนาจเกี่ยวข้อง จึงควรจัดให้มีบริการด้านการศึกษา การฝึกอาชีพ และการทำงาน รวมทั้งความช่วยเหลือรูปแบบอื่นที่เหมาะสมและที่สามารถให้บริการได้ รวมทั้งความช่วยเหลือด้านการเยียวยา กำลังใจ จิตวิญญาณ สังคมและสุขภาพ รวมทั้งการกีฬา เป็นต้น โดยการจัดให้มีโครงการกิจกรรมและบริการเช่นนั้น ควรสอดคล้องกับความจำเป็นต่อผู้ต้องขังแต่ละคน⁸⁴

ด้านที่อยู่อาศัย ผู้ต้องขังต่างประเภทกัน จะถูกแยกคุมขังไว้คนละแห่ง หรือคนละส่วนของเรือนจำ โดยคำนึงถึงเพศ อายุ ประวัติด้านอาชญากรรม เหตุผลในทางคดีในการคุมขัง และความจำเป็นต่างๆ ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเหล่านั้น โดยผู้ต้องขังชายและหญิง ต้องแยกไว้คนละแห่ง เรือนจำใดใช้ควบคุมผู้ต้องขังทั้งสองเพศ สถานที่ที่คุมขังหญิงต้องแยกเป็นเอกเทศโดยเด็ดขาด ผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาต้องแยกจากนักโทษเด็ดขาด ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี จะต้องแยกจากผู้ต้องขังที่ต้องคำพิพากษาแล้ว และผู้ต้องขังเยาว์ชนต้องแยกจากผู้ต้องขังผู้ใหญ่⁸⁵ นอกจากนี้หากมีการแยกห้องเป็นการเฉพาะ ในเวลากลางคืนต้องให้ผู้ต้องขังแต่ละคนได้นอนในห้องขังหรือกรงนั้นๆ ในกรณีที่มีเหตุพิเศษจำเป็นจะต้องนอนรวมกันโดยไม่อาจปฏิบัติตามหลักนี้ได้ เป็นต้นว่ามีผู้ต้องขังเพิ่มมากขึ้นชั่วคราว ก็ไม่พึงจัดห้องหนึ่งให้นอนสองคน เรือนจำใดใช้ระบบห้องขังรวม ผู้ต้องขังที่ให้นอนรวมห้องเดียวกัน พึงได้รับการคัดเลือกด้วยความระมัดระวังและเหมาะสมที่จะอยู่ร่วมกันด้วยดี จะต้องมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลสังเกตการณ์ในเวลากลางคืนเป็นประจำให้สอดคล้องกับสภาพในเรือนจำด้วย⁸⁶ อาคารที่คุมขังทุกแห่ง โดยเฉพาะห้องนอน จะต้องจัดให้ถูกหลักอนามัย ตามสภาพของดินฟ้าอากาศ ข้อสำคัญจะต้องมีอากาศ

⁸³ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 2

⁸⁴ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 4

⁸⁵ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 11

⁸⁶ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 12

หายใจเพียงพอ มีขนาดของพื้นที่ห้องตามกำหนดขั้นต่ำ มีแสงสว่าง ความอบอุ่น และการระบายอากาศ⁸⁷ ทุกๆแห่งที่ใช้เป็นที่ตั้งที่อยู่ และที่ทำงานของผู้ต้องขังจะต้องมีหน้าต่างที่ใหญ่พอที่แสงแดดส่องสว่างพอจะอ่านหนังสือ หรือทำงานได้ และให้ก่อสร้างในลักษณะที่ให้อากาศบริสุทธิ์ผ่านเข้ามาได้ ทั้งนี้ ไม่ว่าจะมีการติดตั้งเครื่องช่วยระบายอากาศหรือไม่ก็ตาม รวมถึงแสงไฟฟ้าต้องมากพอให้อ่านหนังสือหรือทำงานได้โดยไม่เป็นอันตรายแก่สายตา⁸⁸ ในเรื่องสุขอนามัยของที่อยู่อาศัย เรือนจำต้องจัดให้มีเครื่องสุขภัณฑ์เพียงพอแก่ความจำเป็นกับผู้ต้องขังทุกคน ทั้งต้องสะอาดและเหมาะสม ไม่ประเจิดประเจ้อ⁸⁹ และมีที่อาบน้ำและฝักบัวติดตั้งไว้เพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขังทุกคนที่จะอาบน้ำ โดยมีอุณหภูมิที่เหมาะสมกับดินฟ้าอากาศ และให้สามารถอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาดได้บ่อยตามความจำเป็นตามฤดูกาลและตามสภาพของแต่ละภูมิภาค โดยอย่างน้อยควรให้ผู้ต้องขังได้อาบน้ำสัปดาห์ละครั้งหากอยู่ในภูมิภาคเขตอบอุ่น⁹⁰ ทุกส่วนภายในเรือนจำที่ใช้เป็นที่คุมขังจะต้องมีการดูแลรักษาอย่างเหมาะสมเป็นประจำและมีการทำความสะอาดอยู่ตลอดเวลา⁹¹

นอกจากนี้เรือนจำต้องจำแนกการปฏิบัติให้เหมาะสมกับผู้ต้องขังแต่ละคน โดยจัดให้มีระบบการจำแนกกลุ่มผู้ต้องขังอย่างยืดหยุ่น และหากเป็นไปได้ให้จัดให้กลุ่มต่างๆ เหล่านี้เข้าไปอยู่ในเรือนจำแยกจากกัน ซึ่งจะสามารถปฏิบัติกับแต่ละกลุ่มได้อย่างเหมาะสม⁹² โดยไม่จำเป็นต้องจัดให้มีการรักษาความปลอดภัยในระดับเดียวกันสำหรับผู้ต้องขังทุกกลุ่มในเรือนจำ หากเป็นไปได้ให้จัดให้มีการรักษาความปลอดภัยแตกต่างกันไปโดยสอดคล้องกับความจำเป็นของแต่ละกลุ่ม เรือนจำแบบเปิดซึ่งไม่มีการรักษาความปลอดภัยเพื่อป้องกันการหลบหนี แต่ต้องพึงพาความมีวินัยของตัวผู้ต้องขังเอง ซึ่งเป็น

⁸⁷ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 13

⁸⁸ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 14

⁸⁹ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 15

⁹⁰ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 16

⁹¹ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 17

⁹² ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 89(1)

เงื่อนไขที่ดีที่สุดในการฟื้นฟูผู้ต้องขังบางคนที่ผ่านการคัดเลือกมาเป็นอย่างดี⁹³ และหากเป็นไปได้ไม่ควรปล่อยให้มีจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำแบบปิดมีมากเกินไป จนเป็นอุปสรรคต่อการจัดให้มีการปฏิบัติที่เหมาะสมกับแต่ละคน ในบางประเทศ มีการพิจารณาว่าจำนวนประชากรผู้ต้องขังในเรือนจำหนึ่งๆไม่ควรเกิน 500 คน ส่วนในเรือนจำแบบเปิด จำนวนประชากรผู้ต้องขังควรมีจำนวนน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้⁹⁴ และไม่ควรถัดให้มีเรือนจำซึ่งเล็กเกินไป เพราะจะเป็นเหตุให้ขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะจัดให้อย่างเหมาะสมได้⁹⁵

ด้านอาหาร ข้อกำหนดฯได้กำหนดให้ผู้ต้องขังทุกคนจะต้องได้รับอาหารที่จัดให้เป็นเวลาโดยเรือนจำ อันมีประโยชน์และข้อต่อสุขภาพและ เพื่อความแข็งแรงแห่งร่างกาย โดยต้องจัดปรุงอย่างสะอาด และจัดให้อย่างเป็นระเบียบ และน้ำต้องจัดไว้เพื่อให้ผู้ต้องขังทุกคนได้ดื่มเมื่อต้องการ⁹⁶

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาอาจสามารถสั่งอาหารจากภายนอกเข้ามาได้โดยคำนึงถึงข้อจำกัดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของหน่วยงาน โดยผู้ต้องขังต้องจ่ายเงินเอง ทั้งนี้โดยผ่านฝ่ายบริหารเรือนจำหรือครอบครัวหรือเพื่อน หากไม่จัดหาอาหารมาเอง ฝ่ายบริหารเรือนจำต้องเป็นผู้จัดหาอาหารให้⁹⁷

ด้านเครื่องนุ่งห่มหลับนอน ผู้ต้องขังทุกคนที่ไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้เสื้อผ้าของตนเอง จะต้องได้รับเสื้อผ้าที่เหมาะสมกับดินฟ้าอากาศ และเพียงพอที่จะให้ผู้ต้องขังมีสุขภาพดี ทั้งเสื้อผ้าที่ใส่สวมใส่ต้องไม่มีลักษณะย่ำยีศักดิ์ศรี หรือทำให้อับอายเสื้อผ้าทุกชิ้นจะต้องสะอาดเรียบร้อยเสมอ เสื้อผ้าชั้นในจะต้องเปลี่ยนและซักบ่อยครั้งตามความจำเป็น เพื่อรักษาไว้ซึ่งสุขอนามัย ในกรณีพิเศษ เวลาผู้ต้องขังที่ออกนอกเรือนจำตามคำสั่งของทางราชการ ควรอนุญาตให้สวมเครื่องแต่งกายของตนเอง หรือเครื่องแต่งกายอื่นซึ่งไม่เป็นเป้าสายตาประชาชน⁹⁸ ถ้าผู้ต้องขังคนใดได้รับอนุญาตให้ใช้เสื้อผ้าของตนเองได้ในเมื่อรับตัวไว้ในเรือนจำ ควรจัดเตรียมให้เป็นที่แน่นอนว่า เสื้อผ้านั้นมีความสะอาดและเหมาะสมแก่

⁹³ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 89(2)

⁹⁴ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 89(3)

⁹⁵ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 89(4)

⁹⁶ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 22

⁹⁷ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 114

⁹⁸ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 19

การใช้สอย⁹⁹ กรณีเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาต้องได้รับอนุญาตให้สวมใส่เสื้อผ้าของตนเองที่มีความสะอาดและเหมาะสมเสมอ หากบุคคลดังกล่าวสวมชุดของเรือนจำ ต้องให้เป็นชุดที่มีความแตกต่างจากชุดที่จัดให้กับนักโทษเด็ดขาด¹⁰⁰

ในส่วนของเครื่องหลับนอนนั้น ผู้ต้องขังแต่ละคนควรมีเตียงนอนแยกเป็นเอกเทศ ตามมาตรฐานของท้องถิ่นหรือของประเทศ และมีเครื่องหลับนอนที่สะอาดและเพียงพอ จัดไว้อย่างเป็นระเบียบ และเปลี่ยนให้เป็นประจำเพื่อให้มั่นใจว่ามีความสะอาด¹⁰¹

ด้านการให้บริการรักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขังเป็นความรับผิดชอบของรัฐ โดยผู้ต้องขังควรได้รับการรักษาพยาบาลตามมาตรฐานเช่นเดียวกับที่รัฐจัดให้กับประชาชนอื่น และจะต้องสามารถเข้าถึงบริการที่จำเป็นโดยไม่คิดมูลค่าและไม่เลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งสถานภาพด้านกฎหมายของตน และควรอยู่ในลักษณะที่เชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับงานด้านสาธารณสุขโดยทั่วไป และในลักษณะที่ประกันให้มีการรักษาและพยาบาลอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการให้บริการด้านเอชไอวี วัณโรค และโรคติดต่ออื่น ๆ รวมทั้งภาวะที่ต้องพึ่งพิงยาเสพติด¹⁰² เรือนจำทุกแห่งพึงมีสถานบริการรักษาพยาบาลอันมีหน้าที่ประเมิน ส่งเสริม คุ้มครอง และพัฒนาสุขภาพกายและจิตใจของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะการให้ความใส่ใจเป็นพิเศษต่อผู้ต้องขังที่ต้องการการดูแลสุขภาพเป็นพิเศษ หรือมีปัญหาสุขภาพที่กระทบต่อการบำบัดฟื้นฟูของตน โดยบริการรักษาพยาบาลจะต้องมีคณะทำงานสหวิชาชีพ ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมอย่างเพียงพอสำหรับหน่วยบริการด้านการรักษาพยาบาลที่เป็นอิสระและมีศักยภาพด้านการแพทย์อย่างเต็มที่ โดยควรมีความเชี่ยวชาญอย่างเพียงพอทั้งด้านจิตวิทยาและจิตเวช และต้องจัดให้ผู้ต้องขังทุกคนสามารถเข้าถึงบริการด้านทันตกรรมที่มีคุณภาพด้วย¹⁰³ ในกรณีฉุกเฉิน ผู้ต้องขังทุกคนต้องได้รับการประกันว่าสามารถเข้าถึงการรักษาพยาบาลได้โดยพลัน ผู้ต้องขังที่จำเป็นต้องได้รับการรักษาหรือการผ่าตัดเฉพาะทาง ต้องได้รับการส่งตัวไปยังหน่วยงานที่เชี่ยวชาญเฉพาะทางหรือโรงพยาบาลของพลเรือน ในกรณีที่เรือนจำมีโรงพยาบาลของตนเอง โรงพยาบาลนั้นต้องมีบุคลากรและอุปกรณ์ทางการแพทย์อย่างเพียงพอ และมีศักยภาพที่จะให้การรักษาและดูแลอย่าง

⁹⁹ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 20

¹⁰⁰ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 115

¹⁰¹ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 21

¹⁰² ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 24

¹⁰³ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 25

เหมาะสมกับผู้ต้องขังที่ได้รับตัวมา การตัดสินใจทางการแพทย์ให้กระทำได้เฉพาะผู้รับผิดชอบที่มีวิชาชีพด้านการแพทย์เท่านั้นและการตัดสินใจดังกล่าวจะต้องไม่ถูกลบล้าง หรือเพิกเฉยโดยผู้ที่มีใช้บุคลากรทางการแพทย์¹⁰⁴

ในเรือนจำหญิงจะต้องจัดที่อยู่และดูแลเฉพาะสำหรับหญิงมีครรภ์ทั้งก่อนคลอดและหลังคลอด ตลอดทั้งจัดให้ เท่าที่จะทำได้ เด็กได้คลอดนอกเรือนจำ แต่ถ้าหากเด็กต้องคลอดในเรือนจำ ก็จะต้องไม่ระบุในสูติบัตรว่าเกิดในเรือนจำ¹⁰⁵ การตัดสินใจอนุญาตให้เด็กพักอาศัยในเรือนจำกับพ่อหรือแม่ของตน ให้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นที่ตั้ง กรณีที่อนุญาตให้เด็กพักอาศัยในเรือนจำกับพ่อหรือแม่ ทางเรือนจำต้องกำหนดให้มี สถานที่ให้การดูแลเด็กทั้งภายในหรือภายนอก โดยมีบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้รับการดูแลกรณีที่พ่อหรือแม่ไม่ได้เป็นผู้ดูแลในขณะนั้น และมีบริการดูแลสุขภาพเฉพาะทางสำหรับเด็ก รวมทั้งการตรวจสุขภาพในตอนรับตัวเข้ามาอยู่ในเรือนจำ และให้มีผู้ชำนาญการเป็นผู้เฝ้าดูแลพัฒนาการของเด็กอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ เด็กที่อยู่ในเรือนจำกับพ่อหรือแม่ ต้องไม่ได้รับการปฏิบัติเหมือนเป็นผู้ต้องขัง¹⁰⁶

แพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์ ไม่ว่าจะต้องรายงานโดยตรงต่อแพทย์หรือไม่ก็ตาม ต้องตรวจร่างกายผู้ต้องขังทุกคน โดยมีชั่งน้ำหนักตั้งแต่แรกจับตัวไว้ในเรือนจำ และตรวจอีกเป็นครั้งคราวภายหลังที่ได้รับตัวไว้แล้วตามความจำเป็น ทั้งนี้ควรให้ความใส่ใจเป็นพิเศษต่อ การระบุความต้องการการรักษาพยาบาล และใช้มาตรการทั้งปวงที่จำเป็นเพื่อให้มีการรักษาพยาบาล การระบุถึงการปฏิบัติที่ทารุณโหดร้ายซึ่งเกิดขึ้นกับผู้ต้องขังก่อนหน้าที่จะส่งตัวเข้ามาอยู่ในเรือนจำ การระบุร่องรอยใด ๆ ในด้านจิตใจหรือความเครียดอันเป็นผลมาจากการคุมขัง ทั้งนี้ โดยรวมถึงแต่ไม่จำกัดเฉพาะ ความเสี่ยงที่จะฆ่าตัวตายหรือทำร้ายตนเอง และอาการถอนยาอันเป็นผลมาจากการใช้ยาเสพติด การกินยาหรือการดื่มสุรา และการจัดให้มีมาตรการหรือการรักษาพยาบาลหรือมาตรการที่เหมาะสมที่จะใช้กับนักโทษแต่ละคน กรณีที่สงสัยว่าผู้ต้องขังป่วยเป็นโรคติดต่อ จะต้องมีการแยกตัวผู้ป่วยไปรักษาพยาบาลทางคลินิกอย่างเพียงพอสำหรับผู้ต้องขังเหล่านั้นในช่วงเวลาที่อาจแพร่เชื้อ การจำแนกความแข็งแรงทางกายของผู้ต้องขัง ในแง่การทำงาน การออกกำลังกาย และการเข้าร่วมในกิจกรรมอื่น ๆ อย่างเหมาะสม¹⁰⁷ แพทย์

¹⁰⁴ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 27

¹⁰⁵ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 28

¹⁰⁶ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 29

¹⁰⁷ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 30

หรือบุคลากรทางการแพทย์ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม แล้วแต่กรณี ต้องเข้าดูแลผู้ต้องขังที่เจ็บป่วยทุกคน ผู้ต้องขังที่ร้องเรียนว่ามีปัญหาเจ็บป่วยทางกายหรือจิตใจหรืออาการบาดเจ็บทางกายหรือจิตใจ และผู้ต้องขังใด ๆ ที่พึงได้รับความใส่ใจเป็นพิเศษ โดยต้องเข้าไปเยี่ยมทุกวัน บรรดาการตรวจรักษาจะต้องเก็บไว้เป็นความลับอย่างเต็มที่¹⁰⁸ ความสัมพันธ์ระหว่างแพทย์หรือบุคลากรด้านการแพทย์กับผู้ต้องขังนั้น ต้องเป็นไปตามมาตรฐานจริยธรรมและวิชาชีพเช่นเดียวกับที่ใช้กับผู้ป่วยในชุมชนภายนอก โดยเฉพาะหน้าที่ในการคุ้มครองสุขภาพทางกายและจิตใจของผู้ต้องขัง และการป้องกันโรคและการรักษาพยาบาลบนพื้นฐานการรักษาพยาบาลทางการแพทย์โดยคลินิก และต้องเคารพต่อการตัดสินใจด้วยตนเองของผู้ต้องขังในส่วนที่เกี่ยวกับสุขภาพของตนเอง และการให้ความยินยอมด้วยความเข้าใจจากการแจ้งข้อมูลที่ถูกต้องอันเป็นหลักการด้านความสัมพันธ์ระหว่างแพทย์กับผู้ป่วย รวมถึงการเก็บข้อมูลทางการแพทย์เป็นความลับ เว้นแต่การเก็บข้อมูลเป็นความลับเช่นนั้นอาจส่งผลให้เกิดภัยคุกคามอย่างแท้จริงต่อผู้ป่วยหรือบุคคลอื่น และห้ามอย่างเด็ดขาดต่อการปฏิบัติใด ๆ ทั้งในทางตรงหรือในทางอ้อม อันมีลักษณะเป็นการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี รวมทั้งการทดลองทางการแพทย์หรือวิทยาศาสตร์ อันส่งผลร้ายต่อสุขภาพของผู้ต้องขัง เช่น การตัดเซลล์ออกจากตัวผู้ต้องขัง ตัดเนื้อเยื่อของร่างกายหรือการตัดอวัยวะใด ๆ เพื่อการดัดง่าอย่าง ไรก็ตาม หากไม่กระทบสิทธิผู้ต้องขังดังกล่าวข้างต้น ผู้ต้องขังอาจได้รับอนุญาตให้เข้าร่วมในการทดลองทางคลินิกการแพทย์และการวิจัยด้านสุขภาพอื่นใดที่กระทำได้ในชุมชนอื่น ทั้งนี้โดยมีการให้ความยินยอมอย่างมีอิสระและโดยความเข้าใจจากการแจ้งข้อมูลที่ถูกต้อง และสอดคล้องกับหลักกฎหมายที่ใช้บังคับใช้ และกรณีที่น่าคิดว่าจะก่อให้เกิดผลประโยชน์โดยตรงและอย่างมีนัยสำคัญต่อสุขภาพของตนเอง และเป็นการบริจาคนั้น เนื้อเยื่อของร่างกายหรืออวัยวะให้กับญาติของตน¹⁰⁹

แพทย์ต้องรายงานต่อผู้บัญชาการเรือนจำ กรณีที่เห็นว่าการคุมขังอย่างต่อเนื่องหรือสภาพการคุมขังใด ๆ ได้ส่งผลหรือจะส่งผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อสุขภาพกายหรือจิตใจของผู้ต้องขัง¹¹⁰ หากการตรวจร่างกายผู้ต้องขังก่อนรับตัวเข้าเรือนจำ หรือจากการรักษาพยาบาลหลังจากนั้น บุคลากรทางการแพทย์พบว่า มีร่องรอยใด ๆ ของการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นๆ ที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี ต่อผู้ต้องขัง ต้องมีการบันทึกข้อมูลและรายงานกรณีดังกล่าวไว้กับเจ้าหน้าที่ด้านการแพทย์ เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารหรือศาลที่เกี่ยวข้อง โดยจะต้องมีมาตรการตามขั้นตอนใน

¹⁰⁸ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 31

¹⁰⁹ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 32

¹¹⁰ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 33

การป้องกันอย่างเหมาะสม เพื่อไม่ให้ผู้ต้องขังหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องต้องมีความเสี่ยงจากอันตรายใดๆ ที่อาจเกิดขึ้นกับเขา¹¹¹

แพทย์หรือหน่วยงานสาธารณสุขที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบต้องตรวจตราและเสนอแนะผู้บัญชาการเรือนจำ เกี่ยวกับ ปริมาณ คุณภาพ การปรุงและการเลี้ยงอาหารผู้ต้องขัง สุขอนามัย ความสะอาดของเรือนจำและของผู้ต้องขัง การสุขาภิบาล อุณหภูมิ แสงสว่างและการระบายอากาศของเรือนจำ ความเหมาะสมและความสะอาดของเครื่องนุ่งห่มและหลับนอนของผู้ต้องขัง การปฏิบัติตามกฎข้อบังคับเกี่ยวกับพลศึกษาและกีฬาในกรณีที่ไม่มีเจ้าหน้าที่ชำนาญการที่รับผิดชอบกิจกรรมดังกล่าว โดยเฉพาะ โดยผู้บัญชาการเรือนจำจะต้องพิจารณารายงานและข้อเสนอแนะดังกล่าวรวมถึงจะต้องดำเนินการ โดยทันที เพื่อให้ข้อเสนอแนะและความเห็นในรายงานนั้นบังเกิดผล หากไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ที่ผู้บัญชาการเรือนจำจะดำเนินการได้ หรือผู้บัญชาการเรือนจำไม่เห็นด้วย ก็ต้องรับเสนอความเห็นของตนรวมทั้งข้อเสนอแนะของแพทย์หรือหน่วยงานสาธารณสุขที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบ ไปให้ผู้บังคับบัญชาเหนือตนขึ้นไปให้พิจารณาต่อไป¹¹²

ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาต้องได้รับอนุญาตให้พบและรับการรักษาจากแพทย์หรือทันตแพทย์ของตน หากมีเหตุผลสนับสนุนมากเพียงพอ และหากบุคคลดังกล่าวสามารถรับผิดชอบค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นเองได้¹¹³

ด้านการติดต่อสื่อสาร ผู้ต้องขังต้องได้รับอนุญาตให้สื่อสารกับครอบครัวและเพื่อนของตนตามระยะเวลาที่เหมาะสม ทั้งนี้ โดยมีการกำกับดูแลเท่าที่จำเป็น โดยการเขียนจดหมายและหากเป็นไปได้ โดยการสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ ดิจิทัล และช่องทางอื่นใด และโดยการเยี่ยม กรณีที่ได้รับอนุญาตให้มีการเยี่ยมโดยคู่สมรส ต้องให้มีการใช้สิทธิดังกล่าวโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ ผู้ต้องขังหญิงต้องสามารถ ใช้สิทธิดังกล่าวได้เท่าเทียมกับผู้ต้องขังชาย ให้กำหนดขั้นตอนปฏิบัติและจัดให้มีสถานที่เพื่อการเข้าเยี่ยมเพื่อประกันว่าจะมีการเข้าถึงอย่างเป็นธรรมและโดยเท่าเทียมกัน โดยคำนึงถึงความปลอดภัยและศักดิ์ศรี¹¹⁴

¹¹¹ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 34

¹¹² ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 35

¹¹³ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 118

¹¹⁴ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 58

การอนุญาตให้ผู้เยี่ยมเข้ามาในเรือนจำ ขึ้นอยู่กับว่าผู้เข้าเยี่ยมขอมให้มี การค้นตัวหรือไม่ ผู้เข้าเยี่ยมอาจถอนความยินยอมในเวลาใดก็ได้ ซึ่งในกรณีเช่นนั้น ผู้บริหารงานราชทัณฑ์อาจปฏิเสธการเข้าเยี่ยมก็ได้ การค้นตัวและขั้นตอนปฏิบัติในการเข้าเรือนจำของผู้เข้าเยี่ยม ต้องไม่เป็นไปในลักษณะย่ำยีศักดิ์ศรีของมนุษย์ และสอดคล้องกับหลักการซึ่งอย่างน้อยเป็นไปเพื่อการป้องกันตามข้อกำหนด 50 ถึง 52 การค้นตามชอกหลืบต่าง ๆ ของร่างกายเป็นสิ่งที่พึงหลีกเลี่ยงและไม่ควรใช้กับเด็ก¹¹⁵

ผู้ต้องขังต้องได้รับโอกาส เวลา และการอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอในการเยี่ยม และในการสื่อสารและปรึกษาหารือกับที่ปรึกษาทนายความที่ตนเลือก หรือผู้ให้บริการด้านกฎหมายโดยไม่ชักช้า ไม่มีการลอบฟังข้อมูลหรือไม่มีการตัดข้อความใดๆ และให้เป็น การสื่อสารอย่างเป็นทางการโดยสมบูรณ์ ไม่ว่าจะ เป็นประเด็นด้านกฎหมายใดๆ ทั้งนี้โดยสอดคล้องกับกฎหมายในประเทศที่บังคับใช้ อยู่ การปรึกษาหารือนั้นอาจกระทำในลักษณะที่อยู่ในสายตาของเจ้าพนักงานเรือนจำ แต่ต้องไม่ได้ยินข้อความในการปรึกษานั้น¹¹⁶

กรณีผู้ต้องขังซึ่งเป็นชาวต่างชาติ ต้องได้รับการอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมในการสื่อสารกับตัวแทนทางการทูตและกงสุลของรัฐที่ตนเป็นพลเมือง และผู้ต้องขังซึ่งเป็นคนชาติของรัฐที่ไม่มีตัวแทนทางการทูตและกงสุลอยู่ในประเทศนั้น หรือกรณีที่เป็นผู้ลี้ภัยหรือผู้ไร้รัฐ จะต้องได้รับการอำนวยความสะดวกเช่นเดียวกันในการสื่อสารกับตัวแทนทางการทูตของรัฐนั้น ซึ่งทำหน้าที่ดูแลผลประโยชน์ของตน หรือหน่วยงานระดับประเทศหรือระหว่างประเทศใดๆ ที่มีภารกิจในการคุ้มครองบุคคลเหล่านั้น¹¹⁷

ผู้ต้องขังต้องได้รับข่าวสารที่สำคัญอย่างสม่ำเสมอ โดยการอ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรือสิ่งพิมพ์เผยแพร่ของหน่วยงานใดๆ ได้รับฟังวิทยุ คำบรรยายหรือช่องทางเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่คล้ายคลึงกันอื่นใด โดยได้รับอนุญาตและอยู่ใต้การควบคุมของผู้บริหารเรือนจำ¹¹⁸ รวมถึงมีสิทธิ และได้รับโอกาสและช่องทางในการแจ้งครอบครัวของตน หรือบุคคลอื่นใดซึ่งเป็นผู้ติดต่อกับตนโดยทันที เพื่อให้ทราบเกี่ยวกับการคุมขังตน การเคลื่อนย้ายไปยังสถานที่คุมขังอื่นใด และข้อมูลเกี่ยวกับอาการ

¹¹⁵ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 60

¹¹⁶ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 61

¹¹⁷ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 62

¹¹⁸ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 63

เจ็บป่วยหรือบาดเจ็บร้ายแรงใดๆ การเผยแพร่ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ต้องขังให้เป็นไปตามที่กฎหมายในประเทศบัญญัติไว้¹⁹

สภาพการดำรงชีวิต โดยทั่วไปที่กล่าวถึงในข้อกำหนดนี้ รวมทั้งเรื่องเกี่ยวกับแสงสว่าง การระบายอากาศ อุณหภูมิ สุขอนามัย โภชนาการ น้ำดื่ม การเข้าถึงที่กลางแจ้งและการออกกำลังกาย อนามัยส่วนบุคคล การรักษาพยาบาลและพื้นที่ส่วนบุคคลที่เพียงพอเป็นต้นนั้น จะต้องมีผลบังคับใช้ต่อผู้ต้องขังทุกคนโดยไม่มีข้อยกเว้น¹²⁰

2.3.3 ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules)

ข้อกำหนดฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ใช้เป็นบรรทัดฐานระหว่างประเทศในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง สำหรับเรือนจำเป็นการเฉพาะ อาทิ เรื่องสุขอนามัย ความเปราะบางของผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ การดูแลเด็กติดผู้ต้องขัง ฯลฯ โดยแบ่งโครงสร้างออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อกำหนดทั่วไป (Rules of General Application) ว่าด้วยการบริหารจัดการเรือนจำ โดยทั่วไป และใช้กับผู้กระทำความผิดพิเศษหญิงที่อยู่ในระหว่างการควบคุมทุกประเภท ทุกสถานะคดี ทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา รวมไปถึงผู้หญิงที่ถูกควบคุมด้วยมาตรการเพื่อความปลอดภัยหรือมาตรการกักกัน

ส่วนที่ 2 ข้อกำหนดที่ใช้สำหรับผู้ต้องขังลักษณะพิเศษ (Rules Applicable to Special Categories) ว่าด้วยการจำแนกลักษณะ และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในแต่ละประเภท อาทิ ผู้ต้องขังที่เคยเป็นเหยื่อของการใช้ความรุนแรง ผู้ต้องขังที่ตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังซึ่งเป็นชนพื้นเมือง ชนกลุ่มน้อย ชนเผ่า ฯลฯ

ส่วนที่ 3 มาตรการที่มีใช้การคุมขัง (Non-custodial Measures) ว่าด้วยมาตรการบังคับใช้กับผู้กระทำความผิดหญิงที่กระทำความผิดไม่รุนแรง ประกอบกับมีปัจจัยทางกายภาพที่ไม่เหมาะกับการถูกคุมขัง เช่น เยาวชนหญิง และผู้กระทำความผิดที่ตั้งครรภ์ โดยข้อกำหนดในส่วนนี้สามารถใช้บังคับได้ตั้งแต่ในชั้นการสอบสวน จนกระทั่งหลังมีคำพิพากษา

ส่วนที่ 4 การวิจัย การวางแผน การประเมินผล และการสร้างความตระหนักแก่สาธารณชน (Research, Planning, Evaluation and Public Awareness Raising) ว่าด้วยการวิเคราะห์วิจัยถึงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องต่างๆ ซึ่งเป็นปัจจัยให้เกิดการกระทำความผิดในกลุ่มผู้หญิง รวมถึงการศึกษาผลกระทบจาก

¹⁹ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 68

¹²⁰ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 42

การถูกคุมขังที่มีต่อผู้ต้องขังและบุตร นอกจากนี้ยังต้องการให้มีการกำหนดกิจกรรมที่จะลดการกระทำ ความผิดซ้ำ อันเป็นส่วนหนึ่งของการส่งคนติดกลับคืนสู่สังคม ซึ่งการดำเนินการต่างๆ ดังกล่าวนี้อาจต้องมีการเผยแพร่ให้สาธารณชนได้รับทราบ โดยอาศัยความร่วมมือจากบรรดาสื่อสารมวลชน

ข้อกำหนด ได้กำหนดสิทธิในการดำรงชีวิตที่ผู้ต้องขังหญิงพึงได้รับในด้านการได้รับบริการ เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ด้านอาหาร ด้านเครื่องนุ่งห่มหลับนอน ด้านบริการทางการแพทย์ และด้านการ ติดต่อสื่อสารไว้ดังนี้

ด้านที่อยู่อาศัย ผู้บริหารเรือนจำต้องจัดให้มีวิธีการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังที่ตอบสนองต่อ ความต้องการเฉพาะของเพศหญิงและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังหญิงเพื่อประกันถึงการ วางแผนเกี่ยวกับการแยกเป็นรายบุคคลและการนำไปปฏิบัติเพื่อให้กลับสู่สภาพเดิม การรักษาและการ กลับเข้าสู่สังคม¹²¹ ผู้ต้องขังหญิงต้องถูกจัดสรรให้เข้าอยู่ในเรือนจำซึ่งใกล้กับบ้านหรือสถานที่บำบัด และแก้ไขฟื้นฟู โดยคำนึงถึงหน้าที่ในการดูแลที่ผู้ต้องขังหญิงต้องรับผิดชอบและความพึงพอใจของ หญิงแต่ละคน และการมีอยู่ของโครงการและการบริการที่เหมาะสม¹²² เรือนจำและห้องขังของผู้ต้องขัง หญิงต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกและสิ่งของซึ่งตรงต่อความต้องการด้านสุขอนามัยของหญิง โดยเฉพาะ และการจัดส่งน้ำดื่มอย่าง สม่ำเสมอให้เพียงพอสำหรับการดูแลเด็กและหญิง โดยเฉพาะ อย่างยิ่งหญิงซึ่งกำลังตั้งครรภ์ ให้นมบุตรหรือมีประจำเดือน¹²³

ด้านอาหาร ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตรต้องได้รับคำแนะนำทางด้านสุขภาพและ โภชนาการภายใต้โครงการที่ถูกสร้างขึ้นและควบคุมโดยผู้ให้คำแนะนำทางด้านสุขภาพที่ได้รับการ รับรอง ต้องจัดอาหารที่เพียงพอและในเวลาที่เหมาะสมโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายให้แก่หญิงตั้งครรภ์ ทารก เด็กและมารดาที่ให้นมบุตร นอกจากนี้ต้องไม่มีข้อกำหนดที่เป็นการขัดขวางผู้ต้องขังหญิงจากการให้ นมบุตร เว้นแต่มีเหตุผลทางด้านสุขภาพ โดยเฉพาะในการทำเช่นนั้น โครงการดูแลต้องรวมถึงการ

¹²¹ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำ ความผิดหญิง United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules ข้อ 40

¹²² ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำ ความผิดหญิง United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules ข้อ 4

¹²³ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำ ความผิดหญิง United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules ข้อ 5

ดำเนินการตามความต้องการทางการแพทย์และโภชนาการสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่เพิ่งให้กำเนิดบุตร แต่บุตรมิได้อยู่ร่วมในเรือนจำด้วย¹²⁴

ด้านเครื่องนุ่งห่มหลับนอน ข้อกำหนดควมมิได้กำหนดไว้โดยตรงเพียงแต่กำหนดว่า เรือนจำและห้องขังของผู้ต้องขังหญิงต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกและสิ่งของซึ่งตรงต่อความต้องการด้านสุขอนามัยของหญิงโดยเฉพาะ¹²⁵

ด้านการให้บริการทางการแพทย์ ผู้ต้องขังหญิงมีสิทธิได้รับการตรวจสอบสุขภาพตั้งแต่เมื่อแรกเข้า โดยการตรวจจะครอบคลุมโรคต่างๆ เพื่อกำหนดความต้องการทางการแพทย์เบื้องต้น ซึ่งได้แก่โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยเสี่ยง โดยผู้ต้องขังหญิงอาจได้รับข้อเสนอให้รับ การทดสอบการติดเชื้อเอดส์ด้วยความสมัครใจและได้รับการให้คำปรึกษาทั้งก่อนและหลังทดสอบ รวมถึง การตรวจสอบสุขภาพเกี่ยวกับความต้องการการเยียวยาทางด้านประสาท ความเสี่ยงในการฆ่าตัวตายและการ ทารายตัวเอง ประวัติสุขภาพด้านการเจริญพันธุ์ของผู้ต้องขังหญิง การตั้งครรภ์ทั้งในปัจจุบันและในอดีต การคลอดบุตร และปัญหาอื่นๆ ที่เกี่ยวกับการเจริญพันธุ์ การพึ่งพิงการใช้ยา การล่วงละเมิดทางเพศและ การกระทำความรุนแรงในรูปแบบอื่นๆ ซึ่งผู้ต้องขังหญิงอาจเคยประสบ มาก่อนที่จะเข้ามาในเรือนจำ¹²⁶ ในกรณีที่ผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์ตรวจพบร่องรอยของการกระทำความรุนแรงทางเพศหรือ การกระทำความรุนแรงในรูปแบบอื่นซึ่งเกิดก่อนการรับตัว ให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการแพทย์แจ้งต่อ ผู้ต้องขังหญิงให้ทราบถึงสิทธิในการขอความช่วยเหลือจากผู้มีอำนาจพิจารณาคดี (Judicial Authorities) โดยผู้ต้องขังหญิงควรได้รับการแจ้งถึงกระบวนการและขั้นตอนที่เกี่ยวข้องทั้งหมด¹²⁷

ผู้ต้องขังหญิงมีสิทธิได้รับการจัดให้มีการบริการด้านสุขอนามัย ซึ่งอย่างน้อยควรเท่ากับบริการ ซึ่งจัดไว้ในชุมชน ในกรณีที่ผู้ต้องขังหญิงร้องขอให้ทางการแพทย์หรือรักษาโดยแพทย์หรือพยาบาล หญิง ต้องจัดให้มีแพทย์หรือพยาบาลหญิง ทั้งนี้ในขอบเขตที่เป็นไปได้เว้นแต่ในสถานการณ์ที่ต้องการ

¹²⁴ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำ ความผิดหญิง United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules ข้อ 48

¹²⁵ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำ ความผิดหญิง United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules ข้อ 5

¹²⁶ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำ ความผิดหญิง United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules ข้อ 6

¹²⁷ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำ ความผิดหญิง United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules ข้อ 7

การร่วมรักษาทางการแพทย์โดยเร่งด่วนหากแพทย์ผู้ขายเป็นผู้ตรวจ ต้องมีเจ้าหน้าที่ผู้หญิงเข้าร่วมในการตรวจด้วย¹²⁸ และบุคลากรทางการแพทย์เท่านั้นที่สามารถอยู่ในช่วงการตรวจอนามัยนอกจากแพทย์ เห็นว่ามีสถานการณ์พิเศษเกิดขึ้น หรือแพทย์เรียกร้องให้มีบุคลากรของเรือนจำประจำอยู่ด้วยเพื่อเหตุผลด้านความปลอดภัย ในกรณีที่มีความจำเป็นในการให้บุคลากรของเรือนจำซึ่งมิใช่บุคลากรทางการแพทย์ประจำอยู่ในขณะการตรวจอนามัย การตรวจอนามัยดังกล่าว ควรดำเนินในลักษณะที่คุ้มครองความเป็นส่วนตัว เกียรติยศ และการรักษาความลับของผู้ต้องขังหญิง¹²⁹

ผู้ต้องขังหญิงต้องได้รับบริการป้องกันโรคที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิง โดยเฉพาะเช่น การตรวจมะเร็งปากมดลูก (Papanicolaou Smears) การทดสอบมะเร็งเต้านม และมะเร็งทางนรีเวช¹³⁰

ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตรต้องได้รับคำแนะนำทางด้านสุขภาพและโภชนาการภายใต้โครงการที่ถูกสร้างขึ้นและควบคุมโดยผู้ให้คำแนะนำทางด้านสุขภาพที่ได้รับการรับรอง โดยต้องจัดอาหารที่เพียงพอและในเวลาที่เหมาะสมโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายให้แก่หญิงตั้งครรภ์ ทารก เด็กและมารดาที่ให้นมบุตร และต้องไม่ขัดขวางผู้ต้องขังหญิงจากการให้นมบุตร เว้นแต่มีเหตุผลทางด้านสุขภาพโดยเฉพาะในการทำเช่นนั้น รวมถึงโครงการดูแลต้องครอบคลุมถึงการดำเนินการตามความต้องการทางด้านสุขภาพและโภชนาการสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่เพิ่งให้กำเนิดบุตร แต่บุตรมิได้อยู่ร่วมในเรือนจำด้วย¹³¹ นอกจากนี้ ผู้ต้องขังเยาวชนหญิงที่ตั้งครรภ์ต้องได้รับการช่วยเหลือและการดูแลทางการแพทย์ที่เท่าเทียมกันกับผู้ต้องขังหญิงวัยผู้ใหญ่และต้องได้รับการตรวจสุขภาพโดยผู้เชี่ยวชาญทาง

¹²⁸ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำ ความผิดหญิง United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules ข้อ 10

¹²⁹ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำ ความผิดหญิง United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules ข้อ 11

¹³⁰ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำ ความผิดหญิง United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules ข้อ 18

¹³¹ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำ ความผิดหญิง United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules ข้อ 48

การแพทย์ โดยให้ความสำคัญกับข้อเท็จจริงที่ว่าผู้ต้องขังเยาวชนหญิงเหล่านั้นมีความเสี่ยงต่อโรคแทรกซ้อนระหว่างตั้งครรภ์ที่สูงกว่า¹³²

ด้านการติดต่อสื่อสาร เนื่องจากผู้ต้องขังหญิงแรกเข้า มักมีความเปราะบางทางด้านอารมณ์เป็นอย่างมาก ข้อกำหนดจึงกำหนดให้ความสำคัญแก่ผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้โดยผู้ต้องขังหญิงซึ่งมาถึงใหม่ต้องได้รับโอกาสในการติดต่อญาติ ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าถึงการให้คำปรึกษาทางกฎหมาย ข้อกำหนดและกฎของเรือนจำ วิธีการบริหารของเรือนจำ และสถานที่ที่สามารถให้ความช่วยเหลือเมื่อต้องการ และในกรณีที่ผู้ต้องขังหญิงต่างชาติ ต้องมีโอกาสดติดต่อผู้แทนทางกงสุลด้วย¹³³

การติดต่อระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับครอบครัว ซึ่งรวมถึงบุตรของพวกเธอและผู้ปกครองบุตรของบุคคลเหล่านั้น ต้องได้รับการส่งเสริมและอำนวยความสะดวกมากที่สุด ในกรณีที่เป็นไปได้ ต้องจัดให้มีมาตรการในการทำให้จิตใจไม่สมดุลซึ่งผู้ต้องขังหญิงที่ถูกคุมขังในสถานที่ที่ไกลจากบ้านของพวกเธอได้รับ¹³⁴ ในกรณีที่อนุญาตให้มีการเข้าเยี่ยมอย่างใกล้ชิด ผู้ต้องขังหญิงต้องได้รับสิทธิดังกล่าวบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกันกับผู้ต้องขังชาย¹³⁵ การเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังหากมีเด็กมาด้วยต้องจัดในสถานที่ที่มีบรรยากาศเป็นมิตรในแง่ของสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทัศนคติของบุคลากรเรือนจำและต้องอนุญาตให้มีการติดต่ออย่างเปิดเผยระหว่างแม่และบุตร การเยี่ยม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการติดต่อกันต่อไปควรได้รับการสนับสนุนเท่าที่เป็นไปได้¹³⁶

¹³² ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules ข้อ 39

¹³³ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules ข้อ 2

¹³⁴ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules ข้อ 26

¹³⁵ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules ข้อ 27

¹³⁶ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules ข้อ 28

การลงโทษทางวินัยสำหรับผู้ต้องขังหญิงต้องไม่รวมถึงการห้ามการติดต่อกับครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับบุตร¹³⁷

2.4 สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทย

2.4.1 สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติสาระสำคัญในการคุ้มครองสิทธิบุคคลและหน้าที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไว้โดยเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับการคุ้มครอง¹³⁸ ซึ่งบุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิเท่าเทียมกันทั้งหญิงชาย การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิดเชื้อชาติภาษา เพศอายุความพิการสภาพทางกาย หรือสุขภาพสถานะของบุคคลฐานะทางเศรษฐกิจ หรือสังคมความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้¹³⁹

ในด้านการสาธารณสุขบุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับบริการทางสาธารณสุขที่เหมาะสมและได้มาตรฐานและผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลจากสถานบริการสาธารณสุขของรัฐโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการบริการสาธารณสุขจากรัฐซึ่งต้องเป็นไปอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ รวมถึงบุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการป้องกันและขจัดโรคติดต่ออันตรายจากรัฐอย่างเหมาะสมโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายและทันต่อเหตุการณ์¹⁴⁰

นอกจากนี้ ในด้านการติดต่อสื่อสาร บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารถึงกันไม่ว่าในทางใดๆ การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยข้อมูลที่บุคคลสื่อสารถึงกันจะกระทำมิได้¹⁴¹

2.4.2 สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560

สิทธิของผู้ต้องขังไทยในเรื่องต่างๆ ที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานซึ่งผู้ต้องขังซึ่งได้รับการ ปฏิบัติในฐานะที่เป็นมนุษย์และพลเมืองของประเทศ มีการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ. ศ. 2479

¹³⁷ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules ข้อ 23

¹³⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 4.

¹³⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 27.

¹⁴⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 47.

¹⁴¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, มาตรา 36.

และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ระเบียบ และข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง

2.4.2.1 สิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

เรือนจำและทัณฑสถาน เปรียบเสมือนหนึ่งบ้านที่อยู่อาศัย หรือแหล่งพักพิงของผู้ต้องขัง ที่ผู้ต้องขังจะต้องใช้ชีวิตประจำวันในการทำงาน พักผ่อน ออกกำลังกาย กินอยู่หลับนอน กรมราชทัณฑ์ได้กำหนดมาตรฐาน ว่าผู้ต้องขัง 1 คน จะใช้พื้นที่ใช้สอยภายในเรือนนอน 2.25 ตารางเมตร¹⁴² แต่ในปัจจุบันพื้นที่เรือนนอนในเรือนจำและทัณฑสถานทั้งหมด จำนวน 143 แห่ง มีลักษณะ เป็นห้องขังรวม โดยมีพื้นที่เรือนนอนทั้งหมดรวม 249,234 ตารางเมตร ซึ่งถ้าหากคิดตามความจุมาตรฐาน 2.25 ตารางเมตรต่อคน เรือนจำทั้งหมดสามารถรองรับผู้ต้องขังได้เพียง 160,000 คน¹⁴³ แต่ในปัจจุบัน มีผู้ต้องขังในเรือนจำทั้งสิ้น 313,361 คน¹⁴⁴ ทำให้มีพื้นที่เรือนนอนโดยเฉลี่ย ประมาณ 0.8 ตารางเมตรต่อคน หากคิดตามพื้นที่ความจุมาตรฐาน พื้นที่เรือนนอนในเรือนจำจึงมีความแออัดมากดังนั้นกรมราชทัณฑ์ ได้ออกแนวทางปฏิบัติ เรื่องการจัดสวัสดิการผู้ต้องขัง โดยให้เรือนจำและทัณฑสถานดำเนินการดังนี้ เรือนนอนที่มีความแออัดให้ขยายต่อเติมหรือจัดทำที่นอนเป็น 2 ชั้น โดยเสนอโครงการเพื่อขออนุมัติกรมราชทัณฑ์ และควรจัดให้มีพัดลมและเครื่องระบายอากาศ¹⁴⁵

เมื่อเรือนจำมีสภาพอากาศจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับความสะอาดภายในเรือนจำในส่วนของการตรวจอนามัยเรือนจำ มีปรากฏในกฎกระทรวง ข้อ 66 กำหนด ให้แพทย์เจ้าตรวจเรือนจำในส่วนที่เกี่ยวกับอนามัยของผู้ต้องขังและสุขาภิบาลของเรือนจำโดยทั่วไปทุกๆ 3 วัน และในกฎกระทรวง ข้อ 67 (ข) ผู้ต้องขังทุกคนจักต้องรักษาความสะอาด ห้องขังและส่วนหนึ่งส่วนใดของเรือนจำ

นอกจากนี้ เดิมกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ได้กำหนดเรื่องการจำแนกผู้ต้องขังหญิงออกจากผู้ต้องขังชาย โดยใช้เกณฑ์ในด้านอายุ และความผิดที่ต้องโทษ¹⁴⁶ แต่ปัจจุบันพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้มีการปรับปรุงการจำแนกผู้ต้องขังโดยนอกจากกำหนดให้มีการแยกเพศแล้ว ยังกำหนดให้พิจารณาถึงสถานะ ความประสงค์ในการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง ตลอดจนความมั่นคงของเรือนจำ และลักษณะเฉพาะของ

¹⁴² บันทึกข้อความสำนักทัณฑวิทยา ที่ ยธ.0705/267 เรื่องส่งกรอบมาตรฐานสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานการใช้ชีวิตในเรือนจำสำหรับผู้ต้องขัง, ลงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2547.

¹⁴³ กรมราชทัณฑ์, สำนักทัณฑวิทยา ส่วนมาตรการควบคุมผู้ต้องขัง. ข้อมูลเรือนนอนและความจุผู้ต้องขังแบบรวมเขต.

¹⁴⁴ สถิติจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ. สืบค้น 15 กันยายน 2557, จาก www.correct.go.th,

¹⁴⁵ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0904/ว.67 เรื่องการจัดสวัสดิการผู้ต้องขัง. ลงวันที่ 17 กรกฎาคม 2540.

¹⁴⁶ กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 40

เรือนจำ โดยอธิบดีจะจัดแบ่งอาณาเขตภายในเรือนจำออกเป็นส่วนๆ โดยคำนึงถึงประเภทหรือชั้นของเรือนจำที่ได้จำแนกไว้และความเหมาะสมของผู้ต้องขังแต่ละประเภท¹⁴⁷

2.4.2.2 สิทธิในการได้รับอาหาร

กฎหมายไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องในเรื่องอาหารของผู้ต้องขังที่ปรากฏในกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ. ศ. 2479 และระเบียบข้อบังคับ หนังสือกรมราชทัณฑ์ โดยกำหนดให้เป็นหน้าที่ของเรือนจำที่จะต้องประกอบอาหารเลี้ยงแก่ผู้ต้องขังและห้ามมิให้ผู้ต้องขังประกอบอาหารเป็นส่วนตัวหรือนำอาหารไปรับประทานนอกเขตที่ทางเรือนจำกำหนดไว้ให้สำหรับผู้ต้องขังทั่วไป¹⁴⁸

นักโทษเด็ดขาด ต้องรับประทานอาหารที่ทางเรือนจำจ่ายให้ ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาจะรับประทานอาหารส่วนตัวก็ได้ ตามสมควร¹⁴⁹

ในการจัดบริการอาหารทางเรือนจำจัดอาหารให้ผู้ต้องขังอย่างน้อยวันละ 2 มื้อ คือ มื้อเช้า และ มื้อเย็นแต่ในทางปฏิบัติ กรมราชทัณฑ์ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติในเรื่อง สวัสดิการผู้ต้องขังด้านจัดเลี้ยงอาหาร โดยกำหนดให้ทุกเรือนจำจัดให้ผู้ต้องขังได้รับอาหาร 3 มื้อต่อวันและจัดให้มีน้ำดื่มที่สะอาดและเพียงพอแก่ผู้ต้องขัง¹⁵⁰ และค่าอาหารของผู้ต้องขังที่ได้รับอนุมัติ จากสำนักงานงบประมาณ เป็นเงิน 31 บาท ต่อคนต่อวัน¹⁵¹ นอกจากนี้ เรือนจำยังต้องมีการตรวจสอบเรื่องคุณภาพอาหารที่ผู้ต้องขังจะต้องรับประทาน โดยต้องให้แพทย์หรือเจ้าพนักงานเรือนจำเป็นผู้ตรวจคุณภาพ ในการจัดอาหารให้ผู้ต้องขัง ต้องคำนึงถึงเรื่องคุณค่าทางโภชนาการของอาหารตามร้านอาหาร 5 หมู่ และต้องมีการจัดทำรายการอาหารสำหรับผู้ต้องขังในรอบ 1 เดือน อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องขังสามารถซื้อเครื่องบริโภคที่ปรุงแล้วเสร็จที่นำมาฝากขายในร้านสงเคราะห์ให้ผู้ต้องขังได้อีกด้วย¹⁵² สินค้าฝากขายต้องเป็นเครื่องบริโภคที่ครอบครัวเจ้าพนักงานเรือนจำและทัณฑสถานปรุงขึ้นเท่านั้น¹⁵³

ในส่วนของผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตรนั้น เรือนจำต้องจัดให้ผู้ต้องขังได้รับคำแนะนำทางด้านสุขภาพและโภชนาการทางการจากแพทย์ พยาบาล หรือเจ้าหน้าที่เรือนจำที่ผ่านการ

¹⁴⁷ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ. ศ. 2560, มาตรา 31

¹⁴⁸ กระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ. ศ. 2479 ข้อ 75

¹⁴⁹ กระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ. ศ. 2479 ข้อ 76

¹⁵⁰ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0904/ว.67 เรื่องการจัดสรรสวัสดิการผู้ต้องขัง ลงวันที่ 17 กรกฎาคม 2540.

¹⁵¹ หนังสือสำนักงานงบประมาณที่ นร.0714/09398 เรื่องขอปรับปรุงมาตรฐานค่าใช้จ่ายผู้ต้องขัง. ลงวันที่ 19 มีนาคม 2546.

¹⁵² จาก คู่มือปฏิบัติงานเจ้าพนักงานราชทัณฑ์ (น.84), โดย สุธรรม วงศ์จร, มปป. เชียงใหม่ : ดารารวรรณการพิมพ์.

¹⁵³ โปรดดูรายละเอียดในระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยร้านค้าสงเคราะห์ผู้ต้องขัง พ.ศ. 2513 และหนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ มท.0904/ว.104 เรื่องการจัดสวัสดิการร้านค้าสงเคราะห์ผู้ต้องขัง ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2539.

อบรมด้านการพยาบาล รวมถึงต้องจัดอาหารให้เพียงพอและในเวลาที่เหมาะสมให้แก่ผู้ต้องขังหญิงที่ ตั้งครรภ์ ทารก เด็ก และมารดาที่ให้นมบุตร¹⁵⁴

2.4.2.3 สิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มหลับนอน

การจัดให้บริการเครื่องนุ่งห่มหลับนอนแก่ผู้ต้องขังเป็นเรื่องสำคัญและเป็นปัจจัยพื้นฐานอีก หนึ่งสิ่งที่จะต้องพิจารณา เพราะผู้ต้องขังต้องมีเครื่องนุ่งห่มไว้เพื่อป้องกันอากาศหนาวเย็นหรือแสงแดด ป้องกัน การกระแทกกระทบวัตถุอื่น ตลอดจนเพื่อเป็นการรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการแต่งกาย

โดยกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้นักโทษเด็ดขาด และคนต้องขังระหว่าง อุทธรณ์ฎีกา ต้องแต่ง เครื่องแต่งกายตามแบบที่อธิบดีกำหนด¹⁵⁵ และมีการแจกจ่ายเครื่องนุ่งห่มหลับนอนในปี ๆ หนึ่ง ให้แก่ นักโทษเด็ดขาดดังนี้¹⁵⁶

ก. ถ้าเป็นชายให้จ่าย

- (1) เสื้อและกางเกง 2 สำหรับ
- (2) ผ้าอาบน้ำ 1 ผืน
- (3) ผ้าห่มนอน 1 ผืน
- (4) เสื้อปูนอน 1 ผืน

ข. ถ้าเป็นหญิงให้จ่าย

- (1) เสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่ม 2 สำหรับ
- (2) ผ้าห่มนอน 1 ผืน
- (3) เสื้อปูนอน 1 ผืน
- (4) สิ่งที่ใช้เฉพาะหญิงตามที่อธิบดีกำหนด

ต่อมากรมราชทัณฑ์ได้กำหนดรูปแบบเครื่องแต่งกายของผู้ต้องขังชั้นใหม่ โดยออกระเบียบว่า ด้วยเครื่องแต่งกายสำหรับผู้ต้องขัง พ.ศ. 2538 มีสาระสำคัญดังนี้

ข้อ 4 นักโทษเด็ดขาดชาย เว้นแต่ผู้ได้รับแต่งตั้งให้มีตำแหน่งหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานเรือนจำ ให้ใช้เครื่องแต่งกายตามกำหนดดังนี้ เสื้อคอกลมแขนสั้นแค้สอกและกางเกงขาสั้นหนือเข้า

ข้อ 5 นักโทษเด็ดขาดหญิง ให้ใช้เครื่องแต่งกายตามกำหนดดังนี้ เสื้อคอกลมผ่าหน้า เล็กน้อย แขนสั้นแค้สอกและผ้าถุง

ข้อ 7 นักโทษเด็ดขาดที่อยู่ในชั้นดีขึ้นไป ให้ใช้เครื่องแต่งกายเสื้อสีฟ้า กางเกงหรือผ้าถุงมีกรรม ท้า สำหรับผู้ที่อยู่ชั้นกลางลงมา ให้ใช้เครื่องแต่งกายสีน้ำตาลอ่อน กางเกงหรือผ้าถุงสีน้ำตาลเข้ม

¹⁵⁴ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560, มาตรา 57.

¹⁵⁵ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, ข้อ 69.

¹⁵⁶ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, ข้อ 70.

ข้อ 9 คนต้องหาเงินและคนฝาก ให้ใช้เครื่องแต่งกายส่วนตัวของผู้ต้องขังนั้น ๆ หากไม่มีและจำเป็นให้จ่ายเฉพาะ เสื้อ กางเกง หรือผ้าถุง ที่กำหนดไว้สำหรับนักโทษเด็ดขาดชั้นกลางตามความจำเป็นของผู้ต้องขังชายหรือผู้ต้องขังหญิงนั้น

ในปัจจุบันอนุญาตให้ผู้ต้องขังมีเครื่องแต่งกายได้ จำนวนไม่เกิน 5 ชุด ส่วนเครื่องกันหนาว ให้ผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้อำนวยการทัณฑสถาน พิจารณาอนุญาตตามความเหมาะสมกับสภาพอากาศในแต่ละท้องที่ เครื่องหลับนอน อนุญาตให้มี 1 ชุด หากของเดิมหมดสภาพการใช้งานเมื่อจะแจกจ่ายของใหม่ จะต้องให้ผู้ต้องหานำของเก่ามาแลกคืน¹⁵⁷ และผู้ต้องขังทุกคนมีหน้าที่จักต้องรักษาความสะอาดเครื่องนุ่งห่มหลับนอนของตนด้วย¹⁵⁸

2.4.2.4 สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล

การใช้สิทธิรักษาพยาบาลของประชาชนทั่วไปในประเทศไทย ส่วนใหญ่อยู่ในระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า เพื่อให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงบริการรักษาพยาบาล ซึ่งสิทธิดังกล่าวครอบคลุมถึงการตรวจคัดกรองความเสี่ยง โดยการตรวจสุขภาพทั่วไปตามความจำเป็น และการตรวจโรคมะเร็ง ทำให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงการบริการทางการแพทย์ได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

การรักษาพยาบาลเป็นสิ่งจำเป็นที่ทำให้ปัจเจกชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข การรักษาพยาบาลผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำและทัณฑสถานเป็นสิ่งจำเป็นทั้งในด้านการปกครอง เหตุผลทางการแพทย์และหลักมนุษยธรรม เพราะผู้ต้องขังเป็นผู้ที่หมดโอกาสที่จะออกไปรักษาตัวภายนอกเรือนจำด้วยตนเองได้ บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในเรือนจำ ความเครียดในชีวิตประจำ เป็นสาเหตุให้ผู้ต้องขังเจ็บป่วยมากกว่าบุคคลภายนอก

โดยสิทธิของผู้ต้องขังที่จะได้รับการรักษาพยาบาล มีดังนี้

เริ่มแรกที่รับตัวผู้ต้องขัง ให้แพทย์ พยาบาล หรือเจ้าหน้าที่เรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาลทำการตรวจร่างกายของผู้ต้องขัง หากไม่สามารถดำเนินการตรวจร่างกายภายในวันที่รับเข้าไว้ได้ ให้เจ้าพนักงานเรือนจำเป็นผู้ตรวจร่างกายของผู้ต้องขังนั้นในเบื้องต้นก่อนได้แต่ต้องมีการจัดให้ตรวจโดยเร็ว¹⁵⁹ เรือนจำทุกแห่งต้องจัดให้มีสถานพยาบาล เพื่อเป็นที่ทำการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังที่ป่วย โดยต้องจัดให้มีแพทย์ พยาบาล หรือเจ้าหน้าที่เรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาล อยู่ปฏิบัติหน้าที่ประจำที่สถานพยาบาลนั้นด้วยอย่างน้อยหนึ่งคน¹⁶⁰ ในกรณีที่ผู้ต้องขังป่วย มีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิตหรือเป็นโรคติดต่อ ให้ผู้บัญชาการเรือนจำดำเนินการให้ผู้ต้องขังได้รับการตรวจจากแพทย์

¹⁵⁷ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ยธ.0705/ว.9 เรื่องการกำหนดสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวสำหรับผู้ต้องขัง. ลงวันที่ 23 มีนาคม 2552.

¹⁵⁸ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, ข้อ 67.

¹⁵⁹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ. ศ. 2560, มาตรา 37

¹⁶⁰ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ. ศ. 2560, มาตรา 54.

โดยเร็ว ซึ่งหากผู้ต้องขังได้รับการบำบัดรักษาเฉพาะด้านหรือถ้าคงรักษาพยาบาลอยู่ในเรือนจำจะไม่
 ทูเลติขึ้น ให้ส่งตัวผู้ต้องขังดังกล่าว ไปยังสถานบำบัดรักษาสำหรับ โรคชนิดนั้น โดยเฉพาะ¹⁶¹

ในด้านเวชภัณฑ์ทางการแพทย์มีการกำหนดมาตรฐานไว้ โดยมีเวชภัณฑ์ตามบัญชียาพื้นฐานที่
 กรมราชทัณฑ์กำหนดและมีปริมาณเพียงพอได้สัดส่วนกับจำนวนผู้ต้องขัง โดยต้องจัดการบริหาร
 เวชภัณฑ์และคลังยาอย่างมีประสิทธิภาพ¹⁶² และในปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ได้อนุญาตให้เรือนจำหรือ
 ทัณฑสถานจัดจำหน่ายยารักษาโรคบางประเภทในร้านสงเคราะห์ผู้ต้องขังได้¹⁶³

ในส่วนผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตร เรือนจำต้องจัดให้ผู้ต้องขังได้รับคำแนะนำ
 ทางด้านสุขภาพและโภชนาการทางการแพทย์ พยาบาล หรือเจ้าหน้าที่เรือนจำที่ผ่านการอบรมด้าน
 การพยาบาล อย่างเหมาะสม โดยไม่ขัดขวางการให้นมบุตรและการดูแลบุตร เว้นแต่กรณีผู้ต้องขัง
 หญิงนั้นมีปัญหาด้านสุขภาพ¹⁶⁴ นอกจากนี้ กรมราชทัณฑ์ยังกำหนดแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ต้องขัง
 หญิงมีครรภ์ โดยเมื่อรับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์เข้ามาในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ให้เจ้าหน้าที่ ชักประวัติ
 การฝากครรภ์และให้นำไปฝากครรภ์ในกรณีที่ไม่เคยได้รับการฝากครรภ์เลยและในรายที่เคยได้รับการ
 ฝากครรภ์ให้นำตรวจไปตรวจครรภ์ตามแพทย์นัดทุกราย¹⁶⁵

2.4.2.5 สิทธิในการได้รับหรือมีสิ่งจำเป็นในชีวิตอื่นๆ

เมื่อผู้ต้องขังเข้ามาอยู่ในเรือนจำแล้ว จำเป็นต้องดูแลรักษาร่างกายให้สะอาดและแข็งแรง ทั้ง
 เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของผู้ต้องขังเองและเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม แต่การจัดการสิ่งของเครื่องใช้
 ส่วนตัวและสิ่งของที่จำเป็นต่อการบำรุงรักษาสุขภาพอนามัยส่วนตัว อาจทำได้ยากเนื่องจากฐานะของ
 ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ก่อนจะถูกจำคุกอยู่ในขั้นต่ำ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐจะต้องจัดการดูแลให้ เพราะใช้อำนาจคุมขังพวกเขาอยู่¹⁶⁶

¹⁶¹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ. ศ. 2560, มาตรา 55.

¹⁶² บันทึกสำนักทัณฑวิทยาที่ ขธ. 0705/267 เรื่องกรอบมาตรฐานสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานการใช้ชีวิตในเรือนจำ
 สำหรับผู้ต้องขัง ลงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2547.

¹⁶³ คุราชยะเอียดบัญชียาที่สามารถจำหน่ายได้ในร้านค้าสงเคราะห์ผู้ต้องขังได้ในหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.
 0904/ว.36 เรื่องการจำหน่ายยารักษาโรคในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ลงวันที่ 4 มิถุนายน 2542.

¹⁶⁴ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560, มาตรา 57.

¹⁶⁵ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ 102/2502 เรื่องการอนุญาตให้ผู้ต้องขังหญิงออกไปคลอดบุตรนอกเรือนจำ ลง
 วันที่ 11 กันยายน 2502.

¹⁶⁶ จาก กฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์. เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์หน่วยที่ 8 (น.
 515). โดย วิสัย พุกกะวัน, 2552, นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

กรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้พัศดีต้องจัดให้ผู้ต้องขังทุกคนเว้นแต่คนต้องขังและคนฝากตัดผมสั้นหรือโกนผม โกนหนวดและเครา ตัดเล็บ อาบน้ำและชุดถูร่างกาย ตลอดจนทำความสะอาดเครื่องนุ่งห่มหลับนอนและเครื่องใช้ต่างๆ เกี่ยวกับตน¹⁶⁷

สิ่งของจำเป็นอื่นๆ ของผู้ต้องขังในด้านเครื่องใช้อนามัยส่วนตัว ได้แก่ สบู่ฟอกตัว ผงซักฟอก แปรงสีฟัน ยาสีฟัน ขันอาบน้ำ รองเท้าฟองน้ำ ผ้าอนามัย¹⁶⁸

ในปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ ได้มีการกำหนดการแจกจ่ายสิ่งของที่จำเป็นขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขัง อันได้แก่ สบู่ฟอกตัว 12 ก้อน ต่อคนต่อปี ผงซักฟอก 2 กิโลกรัม ต่อคนต่อปี แปรงสีฟัน 2 อัน ต่อคนต่อปี ยาสีฟัน 3 หลอด ต่อคนต่อปี ขันอาบน้ำ 1 ใบ ต่อคนต่อปี รองเท้าฟองน้ำ 1 คู่ ต่อคนต่อปี และผ้าอนามัยสำหรับผู้ต้องขังหญิง 96 ชิ้น ต่อคนต่อปี รวมค่าใช้จ่ายความจำเป็นขั้นพื้นฐานของผู้ต้องขังต่อปี แบ่งเป็นผู้ต้องขังชายปีละ 12,440 บาทต่อคน ผู้ต้องขังหญิงปีละ 12,585 บาทต่อคน และเป็นส่วนค่าใช้จ่ายเครื่องใช้ส่วนตัวสำหรับผู้ต้องขังชาย 291 บาท และผู้ต้องขังหญิง 435 บาทต่อคน¹⁶⁹ และกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดสิ่งของที่อนุญาตให้ผู้ต้องขังแต่ละคนนี้เก็บไว้ในเรือนจำด้วยสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นเกี่ยวกับการอนามัย ที่เป็นสิ่งของที่ใช้แล้วหมดสภาพแต่ยังคงมีชิ้นส่วนหรือบรรจุภัณฑ์เหลืออยู่ เช่น แปรงสีฟันขันอาบน้ำ ฯลฯ อนุญาตให้มีได้ 1 ชิ้น หากผู้ต้องขังต้องการเปลี่ยนใหม่ต้องนำของเก่ามาแลก สิ่งของที่ใช้แล้วหมดไป เช่น ผงซักฟอก สบู่ แชมพู ฯลฯ อนุญาตให้มีและเก็บไว้ใช้ไม่เกิน 1 กล่องหรือห่อ หรือขวด โดยคำนึงถึงปริมาณความจุด้วย¹⁷⁰ นอกจากนี้เรือนจำหรือทัณฑสถานต่างๆ ยังได้จัดให้มีการนำเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการครองชีพของผู้ต้องขังมาจำหน่ายในร้านสงเคราะห์ผู้ต้องขัง¹⁷¹ แต่อย่างไรก็ตาม หากผู้ต้องขังในฐานะยากจนหรือไม่มีญาติมาเยี่ยมอาจได้รับผลกระทบจากการที่ไม่มีสิ่งของจำเป็นในด้านเครื่องใช้อนามัยส่วนตัว เนื่องจากงบประมาณที่ได้รับจัดสรรมีน้อยแต่จำนวนผู้ต้องขังมีมากผู้ต้องขังอาจไม่ได้รับจากรัฐอย่างเพียงพอและ ไม่มีเงินพอที่จะซื้อจากร้านสงเคราะห์ได้

¹⁶⁷ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, ข้อ 67 และ 68.

¹⁶⁸ จาก คู่มือปฏิบัติงานสวัสดิการผู้ต้องขัง (น.16), โดยกรมราชทัณฑ์, 2547.

¹⁶⁹ หนังสือสำนักงบประมาณ ที่ นร.0714/09398 เรื่องขอรับตรงมาตรฐานค่าใช้จ่ายผู้ต้องขัง. ลงวันที่ 19 มีนาคม 2546.

¹⁷⁰ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ขธ.0705/ว.9 เรื่องการกำหนดสิ่งของเครื่องใช้สำหรับผู้ต้องขัง. ลงวันที่ 23 มีนาคม 2552.

¹⁷¹ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0904/ว.35 เรื่องการอำนวยความสะดวกในการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อบุคคลภายนอกและการจัดสวัสดิการร้านสงเคราะห์ ผู้ต้องขัง. ลงวันที่ 10 เมษายน 2539.

เมื่อผู้ต้องขังหญิงมีจำนวนเพิ่มขึ้นและถูกส่งเข้าคุมขังในเรือนจำซึ่งส่วนใหญ่ได้ออกแบบไว้สำหรับควบคุมตัวผู้ต้องขังชายหรือแม้แต่ในสถานที่ซึ่งกำหนดไว้ว่าเป็นสถานที่สำหรับผู้ต้องขัง โดยเฉพาะแต่ก็มีได้ออกแบบมาอย่างเหมาะสมสำหรับการควบคุมผู้ต้องขังหญิงไม่ได้ออกแบบหรือจัดให้มีสวัสดิการที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ต้องขังหญิงที่มีลักษณะเฉพาะและแตกต่างจากผู้ต้องขังชายส่งผลให้เกิดปัญหาที่ผู้ต้องขังหญิงต้องเผชิญหลายประการความต้องการพิเศษของผู้ต้องขังหญิงควรได้รับการพิจารณาเพื่อสนองความต้องการได้อย่างเพียงพอแต่เครื่องมือเหล่านั้นก็ได้เน้นย้ำถึงความต้องการพิเศษเหล่านี้จากการที่จำนวนผู้ต้องขังทั่วโลกเพิ่มขึ้นควรจำเป็นที่ต้องนำมาพิจารณาเพิ่มเติมให้มีความชัดเจนซึ่งจะได้นำไปปรับใช้กับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหานี้ในเรือนจำจึงมีความสำคัญและเป็นเรื่องเร่งด่วน

2.4.2.6 สิทธิในการติดต่อสื่อสาร

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้กำหนดเรื่องการติดต่อผู้ต้องขังไว้ โดยกำหนดให้ผู้ต้องขังได้รับการอนุญาตให้ติดต่อกับบุคคลภายนอกได้ตามระเบียบของกรมราชทัณฑ์ และบุคคลภายนอกจะได้รับอนุญาตให้เข้าไปในเรือนจำเพื่อกิจธุระ เยี่ยมผู้ต้องขัง หรือเพื่อประโยชน์อย่างอื่นได้ก็แต่ปฏิบัติตามระเบียบกรมราชทัณฑ์ที่ประกาศไว้โดยเปิดเผย¹⁷² รวมถึงกรณีที่ผู้ต้องขังต้องการพบหรือปรึกษาทนายความ หรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ เรือนจำจะต้องจัดสถานที่ให้ผู้ต้องขังได้พบบุคคลดังกล่าวเป็นการเฉพาะตัวตามที่กำหนดในระเบียบของกรมราชทัณฑ์¹⁷³

¹⁷² พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560, มาตรา 60.

¹⁷³ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560, มาตรา 61.

บทที่ 3

สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในต่างประเทศ

สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในต่างประเทศที่จะได้นำมากล่าวต่อไปนั้น เป็นการศึกษาถึงหลักเกณฑ์ที่กำหนดให้สิทธิแก่ผู้ต้องขังหญิง อันได้แก่ สิทธิในการได้รับบริการ เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย สิทธิในการได้รับอาหาร สิทธิในการได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลและบริการทางการแพทย์ และสิทธิในการติดต่อสื่อสารของประเทศอังกฤษ ประเทศแอฟริกาใต้ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศญี่ปุ่น เพื่อทราบว่ากฎหมายในประเทศดังกล่าวนี้มีข้อกำหนดเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังหญิงอย่างไร ตลอดจนมีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพเพียงใด เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับบทบัญญัติในกฎหมายไทยที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน

3.1 ประเทศอังกฤษ

ประเทศอังกฤษนับเป็นประเทศที่ใหญ่ที่สุดในสหราชอาณาจักร มีลอนดอน (London) เป็นเมืองหลวง และมีประชากรรวมทั้งสิ้นประมาณ 49 ล้านคน พื้นที่ของประเทศอังกฤษส่วนใหญ่อยู่เขตพื้นที่ราบต่ำ มีพื้นที่ระดับสูงบ้างทางตอนเหนือและตะวันตก ประชากรในเมืองขนาดใหญ่เช่น London มีประมาณ 7.75 ล้านคน เมือง Birmingham มีประมาณ 1.03 ล้านคน และมีระบบเศรษฐกิจที่จัดเป็นอุตสาหกรรมบริการมีเพิ่มมากขึ้น โดยมี London เป็นผู้นำและศูนย์กลางทางด้านการธนาคารประกันและบริการด้านการเงินอื่นๆ ชั้นแนวหน้าของโลก และมีอุตสาหกรรมที่ใช้วิทยากรอันทันสมัย มาทดแทนอุตสาหกรรมในรูปแบบเดิมๆมากขึ้น¹

สภาพสังคมของประเทศอังกฤษนั้น กล่าวได้ว่าเป็นสังคมที่มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาการต่าง ๆ มาก และเป็นสังคมเมืองมากกว่าชนบท มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยว มีความผูกพันกับเครือญาติไม่มากนัก ไม่แน่นแฟ้นเหมือนสังคมไทย รวมถึงเป็นสังคมที่มีระเบียบวินัย เกรงครัต รักประชาธิปไตย รักความเป็นอิสระ รักเสรีภาพ ขยันขันแข็ง ในการทำงาน เน้นการช่วยเหลือ

¹ ประเทศอังกฤษ, “ข้อมูลทั่วไป” สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2560 จาก

ตนเองให้มากที่สุดและมีความเป็นตัวของตัวเอง² ซึ่งสังคมของประเทศอังกฤษในอดีต เรียกได้ว่ายึดติดกับเรื่องชนชั้นวรรณะอย่างมากสังคมหนึ่งในโลก โดยจากการสำรวจความคิดเห็นของชาวอังกฤษ 16000 คนทั่วประเทศ พบว่า สังคมอังกฤษยุคใหม่ไม่ได้มีแค่ 3 ชนชั้นอย่างที่เคยเป็นอีกต่อไป ไม่ใช่แค่ชนชั้นสูง ชนชั้นกลาง และชนชั้นล่างหรือชนชั้นแรงงานเท่านั้น แต่แบ่งได้ถึง 7 ชนชั้น อีกทั้งตัวชี้วัดที่ใช้ในการแบ่งชนชั้นก็มีมากขึ้น จากเดิมที่มีแค่เรื่องอาชีพ ฐานะ และการศึกษา กลายเป็นว่ามีเรื่องของต้นทุนทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมมาประกอบการพิจารณาด้วย ซึ่งกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือคนอังกฤษถูกแบ่งตามฐานเงินเดือน เงินเก็บในธนาคาร ราคาย่านที่ซื้อ กิจกรรมยามว่าง ความมีหน้ามีตาในสังคม หรือแม้แต่อาชีพของเพื่อนที่แต่ละคน³

อย่างไรก็ตาม ประเทศอังกฤษให้ความสำคัญในเรื่องความเท่าเทียมกันทางเพศ ชายและหญิงจะได้รับ ความคุ้มครองในเรื่องสิทธิต่างๆที่พึงได้จากการจัดการโดยรัฐที่ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ รวมถึงสิทธิในการดำรงชีวิตกรณีเป็นผู้ต้องขังด้วย ซึ่งจะได้ทำการศึกษาในหัวข้อต่อไป

3.1.1 สิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์แห่งประเทศอังกฤษ (Prison Act 1952) ข้อ 14 (1) ได้กำหนดการบริการจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยให้กับผู้ต้องขังว่าทุกเรือนจำต้องจัดหาที่อยู่อาศัยให้เพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขัง และเรือนจำทุกแห่งจะต้องได้รับการรับรองจากผู้ตรวจสอบซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐมนตรี (Secretary of State) ก่อนจึงจะสามารถใช้ในการควบคุมผู้ต้องขังได้ โดยผู้ที่ทำหน้าที่ในการตรวจสอบดังกล่าวจะต้องไม่ใช่เจ้าหน้าที่ของเรือนจำ⁴ และตรวจสอบในเรื่องของขนาด ความสว่าง อุณหภูมิ การระบายอากาศ ว่ามีความเหมาะสมต่อสุขภาพของผู้ต้องขังหรือไม่⁵ นอกจากนี้ภายในเรือนจำ จะต้องมีการติดตั้งระบบเตือนภัยและมีการทดสอบระบบอย่างน้อยวันละหนึ่งครั้ง เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถติดต่อกับเจ้าพนักงานและขอความช่วยเหลือได้ตลอดเวลา⁶

เรือนจำที่ได้รับการตรวจสอบคุณลักษณะโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐมนตรีแล้วจะได้รับหนังสือรับรองซึ่งมีข้อกำหนดเรื่องการจำกัดระยะเวลาในการคุมขังผู้ต้องขังในห้องขังเดี่ยวด้วยว่าจะต้องคุมขัง

² ลักษณะทางเศรษฐกิจทวีปยุโรป สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2560 จาก

<https://mt082.wordpress.com/2013>

³ พัทธ์วิภา พรหมเลิศ, “สังคมอังกฤษยุคใหม่มีถึง 7 ชนชั้น” สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2560 จาก

<http://news.voicetv.co.th/global/66951.html>

⁴ Halsbury's Law of England, 4th volume 36(2), p.317.

⁵ Prison Act 1952 s14(2).

⁶ Stephen Livingstone, Tim Owen QC, and Alison Macdonald, supra note 153, p.180.

ไม่เกินสี่ชั่วโมงต่อวัน⁷ รวมถึงมีการกำหนดมาตรฐานลักษณะพื้นฐานของที่อยู่อาศัยของในเรือนจำที่เหมาะสมในการให้บริการแก่ผู้ต้องขังทั้งหมด ซึ่งได้แก่ พื้นที่สำหรับเตียงเดี่ยว พื้นที่ส่วนตัวของผู้ต้องขัง พื้นที่ของเก้าอี้และโต๊ะ พื้นที่ห้องน้ำส่วนตัวที่มีความเหมาะสมและปลอดภัย⁸

สำหรับผู้ต้องขังหญิงนั้น ประเทศอังกฤษได้กำหนดแนวทางทางเฉพาะ (Gender Specific Guidance) ในเรื่องการให้บริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยภายในเรือนจำหญิงว่า ควรมีส่วนช่วยในการเสริมสร้างสุขภาพและชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของผู้ต้องขังหญิง โดยภายในเรือนจำควรมีลักษณะโปร่ง อากาศถ่ายเทได้ดี มีแสงสว่างเพียงพอ และให้ความรู้สึกเสมือนเป็นบ้าน สิ่งแวดล้อมภายในเรือนจำควรได้รับการออกแบบโดยสอดคล้องกับความต้องการโดยเฉพาะของผู้ต้องขังหญิง กล่าวคือ ควรจัดให้มีห้องขังทั้งประเภทเดี่ยวและประเภทคู่ เพื่อให้โอกาสผู้ต้องขังได้เลือกหากประสงค์จะอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังอื่น อย่างไรก็ตามห้องขังในลักษณะเรือนนอนรวม จะไม่ใช่คัมมิงกลุ่มผู้ต้องขังที่คิดยาเสพติด ผู้ต้องขังที่อยู่ในภาวะอ่อนแอหรืออ่อนไหวง่าย ซึ่งเรือนจำในประเทศอังกฤษจะมีห้องขังเดี่ยวหรือหน่วยแยกการควบคุมสำหรับผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างโปรแกรมการล้างพิษจากการใช้สารเสพติดและผู้ต้องขังที่มีภาวะเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย โดยห้องขังดังกล่าวจะมีการระบุชัดเจนว่าเป็นห้องขังประเภทปลอดภัย (Safer Cell) นอกจากนี้ห้องขังสำหรับผู้ต้องขังที่เข้ารับการบำบัดการคิดยาเสพติดจะมีช่องหน้าต่างที่สามารถเปิดได้อย่างปลอดภัย ทั้งนี้เพื่อให้การติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังเป็นไปได้โดยสะดวก และเจ้าหน้าที่สามารถสังเกตพฤติกรรมของผู้ต้องขังได้อย่างต่อเนื่องและใกล้ชิด อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องขังยังคงได้รับอนุญาตให้ออกมานอกห้องขังได้ตามความเหมาะสม⁹

ปัจจุบันในประเทศอังกฤษมีเรือนจำหญิง 14 แห่ง ซึ่งมีการจัดรูปแบบห้องขังและเรือนนอนแตกต่างกัน โดยมีการจัดในรูปแบบห้องขังเดี่ยว ห้องขังคู่ ห้องขังรวม และห้องขังที่มีลักษณะเป็นบ้านสำหรับควบคุมผู้ต้องขัง ดังนี้¹⁰

1. เรือนจำ Foston Hall เรือนนอนมีจำนวน 4 ตึก แต่ละตึกสามารถควบคุมผู้ต้องขังได้ประมาณ 40 – 42 คน โดยในห้องขังเดี่ยวจะประกอบไปด้วยที่อาบน้ำ ที่ล้างหน้า และ โถส้วมภายในตัว ซึ่งผู้ต้องขังจะได้รับอนุญาตให้เก็บกุญแจห้องไว้กับตนเอง ในส่วนของแดนแรกรับ ผู้ต้องขังต้องใช้ห้องน้ำและห้องสุขารวมกับผู้ต้องขังอื่น

2. เรือนจำ Askham Grange เป็นเรือนจำแบบเปิด โดยห้องขังส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นห้องขังรวมสำหรับควบคุมผู้ต้องขังตั้งแต่ 2-5 คน ในส่วนของห้องขังเดี่ยวมีทั้งหมด 28 ห้อง ซึ่งส่วนหนึ่งใช้

⁷ Prison Act 1952 s14(3).

⁸ Stephen Livingstone, Tim Owen QC, and Alison Macdonald, supra note 153, p.179-180

⁹ HM Prison Service, 2008, p.21.

¹⁰ HM Prison Service, n.d.

สำหรับควบคุมผู้ต้องขังโทษตลอดชีวิต และส่วนหนึ่งเป็นห้องขังในสถานบริบาลทารก (Mother and Baby Unit)

3. เรือนจำ Darke Hall ห้องขังส่วนใหญ่เป็นห้องขังเดี่ยวและมีบางส่วนเป็นห้องขังแบบคู¹¹
4. เรือนจำ Low New ton ห้องขังส่วนใหญ่เป็นห้องขังเดี่ยวซึ่งมีที่ชำระล้างร่างกายในตัว และมีห้องขังรวม 1 ห้อง ซึ่งสามารถควบคุมตัวผู้ต้องขังได้ 16 คน นอกจากนี้ ยังมีห้องขังเตียงคู่ สำหรับผู้ต้องขังที่อยู่ในภาวะไม่ปกติและต้องการการดูแลเป็นพิเศษ
5. เรือนจำ Morton Hall เรือนนอนมีลักษณะเป็นตึก 3 ชั้น ผู้ต้องขังหญิงทั้งหมดถูกควบคุมตัวในห้องขังเดี่ยวและได้รับอนุญาตให้ถือกุญแจสำหรับไขเข้าออกห้องได้เอง ในปัจจุบันเรือนจำแห่งนี้ได้รับการพัฒนาให้เป็นศูนย์ควบคุมพิเศษสำหรับผู้ต้องขังต่างชาติ
6. เรือนจำ East Sutton Park ห้องขังทั้งหมดอยู่ในรูปแบบห้องขังรวม ซึ่งมีความจุผู้ต้องขังแตกต่างกันออกไปตั้งแต่ 2-13 เตียง และทุกห้องได้รับการปรับปรุงให้มีที่อาบน้ำและโถส้วมในตัว
7. เรือนจำ Send ประกอบด้วย 6 อาคารที่ใช้เพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ เช่น หน่วยบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังติดยาเสพติด หน่วยเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ศูนย์ชุมชนบำบัด โดยห้องขังส่วนใหญ่เป็นห้องขังเดี่ยวที่มีห้องน้ำในตัว นอกจากนี้ในส่วนของหน่วยบำบัดฟื้นฟูผู้ต้องขังติดยาเสพติดยังมีห้องขังคู่ ซึ่งใช้ห้องน้ำรวมจำนวน 10 ห้อง
8. เรือนจำ Downview ห้องขังมีลักษณะเป็นห้องขังเดี่ยวทั้งหมด โดยอาคารเรือนจำแบ่งออกเป็น 4 ปีก ใช้สำหรับกิจกรรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย
9. เรือนจำ Holloway ห้องขังมีทั้งที่เป็นห้องขังเดี่ยวและห้องขังรวม
10. เรือนจำ Styal ห้องขังมีทั้งแบบเดี่ยวและแบบรวม ทั้งนี้ห้องขังรวมนั้นมีลักษณะเป็นบ้านจำนวน 16 หลัง สามารถควบคุมผู้ต้องขังจำนวนสูงสุดไม่เกิน 22 คนต่อหลัง โดยแต่ละหลังใช้เพื่อวัตถุประสงค์ต่างกันออกไป ได้แก่ ใช้เพื่อเป็นสถานบริบาลทารก สถานควบคุมผู้ต้องขังโทษจำคุกตลอดชีวิต และศูนย์บำบัดผู้ต้องขังติดยาเสพติด
11. เรือนจำ Eastwood Park ห้องขังเป็นห้องขังเดี่ยว เรือนจำแยกออกเป็น 5 แคน โดยมีแดนแรกรับและแดนบำบัดอาการผู้ต้องขังติดยาเสพติด รวมทั้งมีแดนสำหรับควบคุมผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาด้วย
12. เรือนจำ Peterborough เป็นเรือนจำเอกชนที่ควบคุมผู้กระทำผิดทั้งชายและหญิง ภายในแดนหญิงมีเรือนนอน ซึ่งประกอบด้วยห้องขังเดี่ยว สถานบริบาลทารก ส่วนแยกการคุมขัง ส่วนพยาบาล และศูนย์แรกรับในเรือนจำ (First Night Centre)

¹¹ จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.22), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

13. เรือนจำ Bronzefield เรือนจำเอกชนแห่งนี้ประกอบด้วยศูนย์สุขภาพและแดนควบคุม ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 แดนย่อยที่ควบคุมผู้ต้องขังได้แดนละประมาณ 135 คน¹²

14. เรือนจำ New Hall ห้องขังส่วนใหญ่เป็นห้องขังเดี่ยว บางส่วนเป็นห้องคู่ และมีห้องขังรวมสำหรับควบคุมผู้ต้องขังหญิงจำนวน ไม่เกิน 21 คน นอกจากนี้ยังมีสถานบริบาลทารก ศูนย์สุขภาพ สำหรับผู้ต้องขัง และส่วนแยกการคุมขัง (Segregation Unit)¹³

3.1.2 สิทธิในการได้รับอาหาร

กรมราชทัณฑ์อังกฤษ ได้กำหนดเรื่องอาหารไว้ในกฎกระทรวงเกี่ยวกับเรือนจำว่า อาหารของเรือนจำจะต้องมีคุณค่าทางอาหารครบถ้วนและผ่านกรรมวิธีการปรุงที่ได้มาตรฐาน มีความหลากหลายและมีปริมาณที่เพียงพอ รวมทั้งต้องมีการจัดน้ำดื่มที่สะอาดและเพียงพอให้แก่ผู้ต้องขังด้วย โดยอาหารทุกอย่างจะถูกตรวจสอบและทดลองรสชาติอย่างสม่ำเสมอ โดยแพทย์ คณะกรรมการผู้เข้าเยี่ยมชม และผู้บัญชาการเรือนจำ¹⁴ ซึ่งหากตรวจพบว่ามีการขาดแคลนอาหารหรือมีข้อบกพร่องในด้านอาหาร จะต้องรายงานต่อผู้บัญชาการเรือนจำให้ทราบ¹⁵

ระเบียบเรือนจำในข้อ 24 (1) ได้กำหนดห้ามมิให้นักโทษรับอาหารจากภายนอก โดยกำหนดไว้ว่าไม่มีผู้ต้องขังคนใดจะได้รับอนุญาตให้รับประทานอาหารอื่นๆนอกจากที่เรือนจำจัดเตรียมไว้ให้ เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่แพทย์ (Medical Officer) หรือแพทย์ (Medical Practitioner) ที่ทำงานในเรือนจำนั้น ดังนั้นผู้บัญชาการเรือนจำ (Governor) มีหน้าที่ที่จะต้องจัดอาหารให้ผู้ต้องขังอย่างเพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตและมีคุณค่าทางโภชนาการ ภายใต้คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญทางด้านโภชนาการ แม้ว่าผู้บัญชาการเรือนจำจะไม่มีอำนาจจำเป็นต้องจัดประเภทอาหารตามผู้ต้องขังเรียกร้อง แต่ก็ไม่สามารถลดปริมาณอาหารที่ผู้ต้องขังมีสิทธิและควรได้รับในแต่ละวัน¹⁶

ระเบียบเรือนจำข้อ 7A (25) กำหนดว่าผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะได้รับประทานที่สอดคล้องกับความต้องการและความเชื่อทางศาสนาตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้¹⁷ เช่น อาหารฮาลาล (Halal) สำหรับผู้ต้องขังมุสลิม อาหารประเภทข้าวและอาหาร โคเชอร์ (kosher) สำหรับผู้ต้องขังชาวยิว นอกจากนี้

¹² จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.23), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑ์ปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

¹³ จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.23), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑ์ปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

¹⁴ The Prison Rule 1999.S1 1999/728. R 24.

¹⁵ The Prison Rule 1999, r 24(3).

¹⁶ Stephen Livingstone, Tim Owen QC, and Alison Macdonald, Prison Law 3ed. (London : Oxford University Press, 2003). p.189.

¹⁷ Ibid.(p.108).

ผู้ต้องขังยังสามารถร้องขออาหารมังสวิรัต และสามารถซื้อวิตามินและผลิตภัณฑ์เสริมอาหารได้จาก ร้านค้าสวัสดิการ หรือสั่งซื้อทางไปรษณีย์ สำหรับในช่วงเทศกาลศาสนา เรือนจำจะอนุญาตให้ผู้ต้องขัง รับประทานอาหารพิเศษจากภายนอกเรือนจำได้¹⁸

สำหรับผู้ต้องขังหญิงในประเทศอังกฤษนั้น มีการกำหนดแนวทางเฉพาะ (Gender Specific Guidance) ให้เรือนจำต่างๆ จัดเตรียมอาหารสำหรับผู้ต้องขังหญิงให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ต้องขังกลุ่มต่างๆ เช่น ผู้ต้องขังตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ต้องขังต่างชาติ เป็นต้น โดยฝ่าย สุทกรรมจะมีคณะทำงานที่ผ่านการฝึกอบรมและได้รับคัดเลือกจากกลุ่มผู้ต้องขังในเรือนจำเป็นผู้หรือ กับผู้ต้องขัง เพื่อนำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงการจัดเตรียมอาหารให้เหมาะสมยิ่งขึ้น¹⁹

ผู้ต้องขังหญิงจะได้รับอนุญาตให้รับประทานอาหารร่วมกัน เพื่อเป็นการส่งเสริมการอยู่ ร่วมกันเป็นสังคม นอกจากนี้ ผู้ต้องขังยังมีสิทธิได้รับการสนับสนุนด้านความรู้เกี่ยวกับอาหารเพื่อ สุขภาพและการประกอบอาหาร ในงบประมาณที่จำกัด ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ต้องขังหญิงในการดูแล บุตรและครอบครัว²⁰

3.1.3 สิทธิในการได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน

ระเบียบเรือนจำในประเทศอังกฤษ ข้อ 23 ได้กำหนดเรื่องเสื้อผ้าของผู้ต้องขังไว้ โดย กำหนดให้แยกระหว่างผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาและนักโทษเด็ดขาด โดยผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาที่ ศาลยังไม่พิพากษาสามารถใส่เสื้อผ้าส่วนตัวที่ได้จัดมาจากภายนอกเรือนจำได้ แต่ต้องมีลักษณะที่ เหมาะสม เรียบร้อย และสะอาด แต่ถ้ามีเหตุผลที่เชื่อได้ว่าผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีมีความ เสี่ยงที่จะหลบหนี ให้ใส่เสื้อผ้าที่มีการกำหนดลักษณะพิเศษ เช่น ทำเครื่องหมายหรือสีไว้เฉพาะ หากมีความเห็นของรัฐมนตรีว่าผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีหลบหนีไปแล้ว จำทำให้เกิด อันตรายแก่สาธารณชนหรือความสงบของชุมชน หรือความมั่นคงของรัฐ ให้ใส่เสื้อผ้าเช่นเดียวกับ ผู้ต้องขังที่ศาลตัดสินแล้ว ส่วนผู้ต้องขังที่ศาลตัดสินแล้วหรือนักโทษเด็ดขาด ให้ใส่เสื้อผ้าที่ได้รับการ จัดให้ตามที่กฎหมายกำหนด เว้นแต่กรณีคำสั่งของรัฐมนตรี หรือผู้ต้องขังที่ได้รับสิทธิพิเศษตามข้อ 8 แห่งระเบียบเรือนจำในประเทศอังกฤษ นอกจากนี้ผู้ต้องขังจะต้องได้รับเสื้อผ้าที่มีคุณภาพเพียงพอที่จะ ให้ความอบอุ่นและสวมใส่สบายตามที่ ได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรี²¹

¹⁸ HM Prison Service & The Prison Reform Trust, 2003, p.64.

¹⁹ จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.39), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑ พฎิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

²⁰ HM Prison Service, 2008, p.22

²¹ เจตน์สิทธิ์ รัตนสิทธิ์ (2557). การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต.

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 ผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาคดีและนักโทษเด็ดขาดสามารถสวมเสื้อผ้าของตนเองได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเพิ่มความมั่นใจในตนเองและสร้างขวัญกำลังใจ²² ให้กับผู้ต้องขังหญิงซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด²³ หากผู้ต้องขังมีเสื้อผ้าที่ไม่เหมาะสม เรือนจำจะต้องจัดหาให้ โดยญาติหรือเพื่อนของผู้ต้องขังอาจได้รับอนุญาตให้นำเสื้อผ้าใหม่มาให้ผู้ต้องขัง และนำเสื้อผ้าของผู้ต้องขังกลับไปทำความสะอาดได้²⁴

กลุ่มผู้ต้องขังหญิงผิวสีจะได้รับสิทธิในการสวมเสื้อผ้าที่สอดคล้องกับความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรม ยกเว้นเป็นกรณีที่ไม่เหมาะสม ด้วยเหตุผลด้านความมั่นคงปลอดภัยของเรือนจำหรือสุขภาพของผู้ต้องขังเอง²⁵

สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิต เรือนจำจะประสานกับมูลนิธิการกุศลภายนอกเพื่อให้ความช่วยเหลือในการจัดหาเสื้อผ้าให้กับผู้ต้องขังที่ยากจนหรือไร้ญาติ²⁶

ในกรณีที่ผู้ต้องขังไม่มีเสื้อผ้า เรือนจำมีหน้าที่ต้องจัดหาเสื้อผ้าที่เหมาะสมให้กับผู้ต้องขังอย่างน้อย 2 ชุด และจัดเปลี่ยนให้เมื่อเสื้อผ้าดังกล่าวไม่อยู่ในสภาพที่สามารถใช้งานได้ สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่มีแนวโน้มว่าจะถูกควบคุมตัวในเรือนจำเป็นเวลานาน เรือนจำจะจัดเตรียมชุดชั้นในสำหรับผู้ต้องขังอย่างน้อย 5 ชุด โดยมีขนาดที่เหมาะสมกับสรีระของผู้สวมใส่ ผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะทำความสะอาดและซ่อมแซมเสื้อผ้าของตนเองได้ และสำหรับชุดชั้นใน เรือนจำจะจัดเตรียมที่สำหรับซักชุดชั้นในแยกเป็นสัดส่วนจากที่ล้างภาชนะ และที่ชำระล้างร่างกาย²⁷

ในส่วนของเครื่องนอน ระเบียบเรือนจำ ข้อ 27 กำหนดให้ผู้ต้องขังแต่ละคนต้องได้รับการจัดเตียงแยกต่างหากและได้รับเครื่องนอนแยกเป็นสัดส่วน ผ้าปูที่นอนและผ้าห่มต้องสามารถให้ความอบอุ่น และมีผลดีต่อสุขภาพ โดยมีการกำหนดเพิ่มเติมใน Standing Order (SO) ข้อ 14(27) ให้มีการทำความสะอาดเตียงนอนอย่างสม่ำเสมอ และมีการทำความสะอาดผ้าปูที่นอนและหมอนสัปดาห์ละครั้ง²⁸

สำหรับผู้ต้องขังหญิงนั้น เครื่องนอนต่างๆจะต้องมีความสะอาด วัสดุที่ใช้ในการทำเครื่องนอนต้องสามารถระบายอากาศและให้ความอบอุ่นแก่ผู้ต้องขังหญิงได้ดี รวมถึงต้องมีสภาพที่พร้อมใช้

²² HM Prison Service & The Prison Reform Trust, 2003, p.6.

²³ HM Prison Service, 2008, p.19.

²⁴ HM Prison Service & The Prison Reform Trust, 2003, p.28.

²⁵ HM Prison Service, 2008, p.44.

²⁶ HM Prison Service, 2008, p.49.

²⁷ จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.38), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑ์ปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

²⁸ Prison Law 3ed. (p.181). อ้างถึงใน.การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง. น.70. เล่มเดิม

งานและมีจำนวนเพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขัง เครื่องนอนดังกล่าวต้องมีการทำความสะอาดสัปดาห์ละ 1 ครั้ง หรือเปลี่ยนทันทีเมื่อสกปรก²⁹

3.1.4 สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลและบริการทางการแพทย์

เดิมกรมราชทัณฑ์ หรือ The Prison Service มีหน้าที่โดยตรงในการให้บริการด้านสุขภาพ และการรักษาพยาบาลต่อผู้ต้องขัง โดยมี National Health Service ซึ่งให้บริการด้านสุขภาพแก่ประชาชนทั่วไปเข้ามามีส่วนร่วมในการให้บริการกับผู้ต้องขังเพียงเล็กน้อย ต่อมาในเดือนเมษายน 2549 ภารกิจด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาลได้ถูกถ่ายโอนจากราชทัณฑ์ไปยัง Primary Care Trusts (PCTs) ซึ่งเป็นหน่วยงานภายใต้การกำกับดูแลของ National Health Service ตามแนวคิด “Equivalence of Care” หรือหลักความเสมอภาคในการรับบริการทางการแพทย์ โดยเป็นแนวคิดที่สนับสนุนให้ผู้ต้องขังได้รับการบริการด้านสุขภาพและการแพทย์จากเรือนจำในมาตรฐานเทียบเท่ากับในชุมชน³⁰

โดยทั่วไปเรือนจำจะมีหน่วยงานด้านการรักษาพยาบาล (Health Care Service for Prisoners) เพื่อดูแลและให้บริการรักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขังให้ได้มาตรฐานเท่าเทียมกับการบริการของ National Health Service ซึ่งกรมราชทัณฑ์จะเป็นผู้รับผิดชอบค่ารักษาพยาบาลทั้งหมด ผู้ต้องขังที่ต้องการพบแพทย์ สามารถแจ้งกับเจ้าหน้าที่ผู้คุมประจำแดนได้ กรณีเป็นเรือนจำขนาดใหญ่จะมีแพทย์จาก Health Care Service for Prisoners ประจำอยู่ตลอดเวลา แต่ในบางเรือนจำจะมีกลุ่มแพทย์ท้องถิ่นซึ่งจะประจำอยู่ในเรือนจำเพียงครั้งวันเป็นผู้รักษา อย่างไรก็ตามในเรือนจำจะมีเจ้าหน้าที่พยาบาลเบื้องต้นคอยให้บริการแก่ผู้ต้องขังตลอดเวลา³¹ โดยผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะเลือกปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์เช่นเดียวกับการรักษาพยาบาลภายนอกเรือนจำได้³² และกรณีที่การรักษาพยาบาลในเรือนจำไม่สามารถรักษาอาการของผู้ป่วยได้ ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับการรักษาจากเรือนจำอื่น โดยการส่งตัวไปรักษา หรือเชิญแพทย์ผู้เชี่ยวชาญมาทำการรักษาผู้ต้องขังภายในเรือนจำ หรือผู้ต้องขังอาจถูกส่งตัวเพื่อไปรักษาในโรงพยาบาลของ National Health Service ภายนอกเรือนจำโดยอยู่ในความควบคุมของกรมราชทัณฑ์³³

ในส่วนของแพทย์ผู้รักษาในเรือนจำ ส่วนมากจะเป็นผู้ชาย แต่หากผู้ต้องขังหญิงต้องการได้รับการรักษาจากแพทย์ผู้หญิง ก็สามารถทำเรื่องร้องขอเป็นรายกรณีได้ นอกจากนี้ในส่วนของ

²⁹ HM Prison Service, 2008, p.20.

³⁰ Plugge, Douglas & Fitzpatrick, 2006, p.13

³¹ จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.40), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑ์ปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

³² HM Prison Service & The Prison Reform Trust, 2003, p.52.

³³ จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.41), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑ์ปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์

เจ้าหน้าที่หน่วยพยาบาลภายในเรือนจำ จะประกอบด้วยทั้งเพศหญิงและชาย ซึ่งผู้ต้องขังหญิงมีสิทธิในการเลือกรับการรักษาพยาบาลจากเจ้าหน้าที่ผู้หญิงเป็นการเฉพาะได้³⁴

นอกจากผู้ต้องขังจะได้รับสิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลในด้านทั่วไปแล้ว ผู้ต้องขังยังมีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลเฉพาะด้านอีกด้วย เช่น การบริการด้านทันตกรรมโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย การบริการด้านจักษุกรรม โดยผู้ต้องขังจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการวัดสายตาและค่าใช้จ่ายในการรักษาเองตามกำหนดโทษ ที่เหลือและราคาของแว่นตาหรือคอนแทกเลนส์ที่ผู้ต้องขังเลือกใช้

นอกจากนี้ในเรือนจำหญิงส่วนใหญ่จะมีการจัดตั้งหน่วย Well Women Clinics เพื่อให้บริการเฉพาะด้านแก่ผู้ต้องขังหญิงในลักษณะเดียวกับการบริการภายนอกเรือนจำ ซึ่งได้แก่ การตรวจตรวจออก การตรวจภายใน การวางแผนครอบครัว³⁵

การให้บริการทางการแพทย์ในเรือนจำหญิงในประเทศอังกฤษ นอกจากจะมีการให้บริการเฉพาะด้านแล้ว ผู้ต้องขังหญิงที่จัดอยู่ในกลุ่มต่างๆ ยังมีสิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลในรูปแบบเฉพาะกลุ่มอีกด้วย ดังต่อไปนี้

1. ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นเยาวชน จะได้รับความช่วยเหลือเป็นพิเศษในด้านสุขภาพจากเรือนจำ ในปัญหาการทำร้ายตัวเอง ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิต การใช้สารเสพติด ประสบการณ์เกี่ยวกับการถูกทำร้ายและความรุนแรงในครอบครัว³⁶
2. ผู้ต้องขังหญิงสูงอายุ เรือนจำจะมีมาตรการเพื่อส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค เช่น โรคมะเร็ง และในช่วงวัยทอง ทางเรือนจำจะจัดเตรียมอาหารพิเศษที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้ต้องขัง รวมถึงมีการดูแลในเรื่องทันตกรรมและจักษุกรรม การทำกายภาพบำบัด การให้ความช่วยเหลือรายบุคคล และการรักษาพยาบาลระยะยาว³⁷
3. ผู้ต้องขังหญิงพิการ ผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้ นอกจากจะได้รับการรักษาพยาบาลเช่นเดียวกับผู้ต้องขังหญิงโดยทั่วไปแล้ว เรือนจำจะจัดให้มีปุ่มฉุกเฉินเพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถติดต่อกับเจ้าหน้าที่ได้เมื่อต้องการความช่วยเหลือ³⁸
4. ผู้ต้องขังหญิงพิวติและผู้ต้องขังชนกลุ่มน้อย ผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้ มักประสบปัญหาเกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ จึงทำให้เกิดพฤติกรรมแยกตัวออกจากกลุ่ม และนำไปสู่ภาวะ

³⁴ HM Prison Service & The Prison Reform Trust, 2003, p.53.

³⁵ HM Prison Service & The Prison Reform Trust, 2003, p.12.

³⁶ HM Prison Service, 2008, p.20.

³⁷ HM Prison Service & The Prison Reform Trust, 2003, p.42.

³⁷ HM Prison Service, 2008, p.20.

³⁸ HM Prison Service, 2008, p.48.

ซีเมสรีว่า ผู้ต้องขังจึงต้องได้รับการดูแลช่วยเหลือจากเรือนจำเป็นพิเศษ โดยเฉพาะในเรื่องปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิต³⁹

5. ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ กรณีทั่วไปจะถูกควบคุมตัวอยู่ในเรือนจำจนใกล้กำหนดคลอดในสถานที่พิเศษภายในเรือนจำ⁴⁰ และได้รับการดูแลรักษาพยาบาลโดย National Health Service เช่นเดียวกับการบริการภายในชุมชน มีการให้บริการฝากครรภ์และดูแลภายหลังคลอด รวมถึงการให้ความช่วยเหลือทางด้านน้ำนมแก่ทารก โดยเมื่อถึงกำหนดคลอดผู้ต้องขังจะได้รับการส่งตัวไปคลอดที่แผนกผดุงครรภ์ของ National Health Service ในโรงพยาบาลท้องถิ่นที่เรือนจำตั้งอยู่⁴¹

เรือนจำในประเทศอังกฤษจัดให้มีสถานบริบาลทารกสำหรับผู้ต้องขังหญิง ซึ่งเรียกว่า Mother and Baby Units (MBUs) ขึ้นในเรือนจำ 7 แห่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เด็กที่เกิดจากผู้ต้องขังหญิงมีพัฒนาการที่สมบูรณ์แบบในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมและมีมาตรฐานเดียวกันกับเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูภายนอกเรือนจำ⁴² โดยเรือนจำ New Hall และเรือนจำ Holloway จะอนุญาตให้ผู้ต้องขังหญิงอยู่กับบุตรของตนจนอายุ 9 เดือน ในขณะที่เรือนจำอีก 5 แห่ง ได้แก่ เรือนจำ Askham Grange เรือนจำ Styal เรือนจำ Peterborough เรือนจำ Eastwood Park และเรือนจำ Bronzefield จะอนุญาตให้ผู้ต้องขังหญิงอยู่กับบุตรได้จนบุตรมีอายุ 18 เดือน⁴³

3.1.5 สิทธิในการติดต่อสื่อสาร

ในประเทศอังกฤษ สิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังกับบุคคลภายนอกกำหนดไว้ในระเบียบเรือนจำข้อ 4 ว่า ควรเอาใจใส่เป็นพิเศษกับการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังและครอบครัว โดยพิจารณาให้เกิดประโยชน์ที่ดีที่สุดสำหรับบุคคลทั้งสองกลุ่ม นอกจากนี้ผู้ต้องขังควรได้รับการสนับสนุนหรือกระตุ้นเพื่อให้มีความสัมพันธ์กับบุคคลหรือหน่วยงานที่อยู่ภายนอกเรือนจำภายใต้ข้อวินิจฉัยของผู้บัญชาการเรือนจำที่เห็นว่าเหมาะสมที่จะทำ เพื่อให้ครอบครัวและผู้ต้องขังสามารถฟื้นฟูสถานะทางสังคม⁴⁴

³⁹ HM Prison Service, 2008, p.43.

⁴⁰ HM Prison Service & The Prison Reform Trust, 2003, p.49.

⁴¹ Women Prisoners, 2003, p.17.

⁴² HM Prison Service, 2008, p.7

⁴³ เจตน์สิทธิ์ รัตนาสิทธิ์ (2557). การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต.

⁴⁴ The Prison Rule 1999, r 4.

เรือนจำในประเทศอังกฤษ อนุญาตให้ผู้ต้องขังติดต่อกับสังคมภายนอกได้ 3 วิธี ได้แก่ การเยี่ยม การโทรศัพท์ และการเขียนจดหมาย⁴⁵

ระเบียบเรือนจำข้อ 34 (1)-(7) กำหนดว่าผู้ต้องขังไม่ควรได้รับอนุญาตให้ติดต่อกับบุคคลอื่น ๆ ภายนอกเรือนจำ ยกเว้นได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีหรือเป็นเอกสิทธิ์ของผู้ต้องขัง ทั้งนี้ รัฐมนตรีอาจกำหนดข้อจำกัด หรือเงื่อนไขทั้งในกรณีทั่วไปหรือกรณีเฉพาะในการอนุญาตให้ติดต่อกับสื่อสารระหว่างผู้ต้องขังและความปลอดภัยของชาติ การป้องกัน การตรวจสอบ การสอบสวน หรือการดำเนินคดีอาชญากรรม ความปลอดภัยสาธารณะ การรักษาความปลอดภัยในเรือนจำ หรือคำสั่ง และระเบียบวินัยในเรื่องความปลอดภัยของเรือนจำ การป้องกันสุขภาพ หรือศีลธรรม หรือชื่อเสียงของบุคคลอื่น การรักษาอำนาจหน้าที่และความยุติธรรมของศาล หรือการปกปิดและเสรีภาพของบุคคลอื่น ทั้งนี้ รัฐมนตรีอาจให้คำแนะนำทั้งโดยทั่วไปและที่เกี่ยวข้องกับการเยี่ยมที่เกี่ยวกับวันและเวลาที่ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับการเยี่ยม⁴⁶

สิทธิในการได้รับการเยี่ยมของผู้ต้องขังนั้น เรือนจำต่างๆ จะจัดให้มีใบคำร้องขอรับการเยี่ยม (Visiting Order) ซึ่งผู้ต้องขังสามารถกรอกเพื่อแสดงความจำนงให้บุคคลภายนอกคนใดคนหนึ่งเข้ามาเยี่ยมตนได้ โดยเมื่อบุคคลดังกล่าวได้รับใบคำร้องจะต้องโทรศัพท์เพื่อนัดหมายเวลาเยี่ยมกับทางเรือนจำล่วงหน้า ซึ่งเรื่องดังกล่าวสิทธิของผู้ต้องขังจะแตกต่างกันระหว่างผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี และนักโทษเด็ดขาด กล่าวคือ นักโทษเด็ดขาดจะได้รับอนุญาตให้ญาติ หรือบุคคลอื่น ๆ ที่ผู้ต้องขังส่งใบคำร้องขอรับการเยี่ยมไปให้ สามารถเข้าได้ 1 ครั้งต่อ 2 สัปดาห์ ส่วนผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี จะได้รับอนุญาตให้เยี่ยมได้ อย่างน้อย 3 ครั้งต่อ 1 สัปดาห์ แต่เกินวันละ 1 ครั้ง⁴⁷

สำหรับสิทธิของผู้ต้องขังในการโทรศัพท์นั้น ผู้ต้องขังในเรือนจำอังกฤษ สามารถร้องขอต่อผู้บัญชาการเรือนจำ เพื่อใช้โทรศัพท์ได้ โดยเริ่มมีการใช้โทรศัพท์สาธารณะแบบใช้บัตร (Card phones) ในปี 1988 โดยได้รับการสนับสนุนให้มีการขยายโครงการดังกล่าว เนื่องจากเป็นวิธีการที่ดีที่ทำให้ผู้ต้องขังสามารถติดต่อกับครอบครัวได้มากกว่าปกติและเป็นวิธีการระบายอารมณ์ของผู้ต้องขังที่เกิดจากข้อจำกัดต่างๆ ในการดำเนินชีวิตในเรือนจำได้เป็นอย่างดี ซึ่งต่อมาในปี 1991 มีการกำหนดให้ขยายการจัดโทรศัพท์สาธารณะแบบใช้บัตรเพื่อใช้ในทุกระดับของเรือนจำ เว้นแต่แดนที่มีการรักษาความ

⁴⁵ จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.34), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

⁴⁶ วัณรัตน์ ศิวะนารถ (2556). ปัญหาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อกับสื่อสารของผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. น. 158.

⁴⁷ Action for Prisoner' families & NOMS, 2007, p.4

ปลอดภัยเป็นพิเศษ ซึ่งจะไม่สามารถนำบัตรไปใช้กับโทรศัพท์ได้ตามปกติ ผู้ต้องขังอาจได้รับบัตรโทรศัพท์จำนวนมากพอตามที่ต้องการ แต่ไม่เกิน 2 หน่วยต่อหนึ่ง

ครั้งหากไม่มีการใช้งาน โดยบัตรโทรศัพท์ดังกล่าว ผู้ต้องขังสามารถหาซื้อได้ด้วยเงินส่วนตัว และเรือนจำอาจใช้เป็นสิ่งจูงใจในลักษณะให้สิทธิผู้ต้องขังที่ประพฤติดีในการได้รับสิทธิในการซื้อบัตรโทรศัพท์ได้⁴⁸

ผู้ต้องขังยังมีสิทธิในการติดต่อสื่อสารทางจดหมาย โดยผู้ต้องขังที่ศาลพิพากษาแล้วสามารถที่จะส่งหรือรับจดหมายส่วนตัวที่รับเข้ามาในเรือนจำหรือภายหลังจากนั้นได้สัปดาห์ละหนึ่งฉบับ และผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างพิจารณาคดีจะได้รับสิทธิในการติดต่อสื่อสารทางจดหมายได้สัปดาห์ละ 2 ฉบับ โดยเรือนจำเป็นผู้รับผิดชอบออกค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้ต้องขัง อย่างไรก็ตาม ผู้บัญชาการเรือนจำอาจอนุญาตให้รับส่งจดหมายมากกว่าที่กำหนดตามประโยชน์ที่ผู้ต้องขังอาจจะได้รับตามชั้นของผู้ต้องขังและผู้ต้องขังต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมดเอง⁴⁹

สำหรับผู้ต้องขังหญิงนั้น กรมราชทัณฑ์อังกฤษได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของความต้องการพิเศษของผู้ต้องขังหญิง ในบทบาทที่เป็นสมาชิกสำคัญของครอบครัว กล่าวคือ แม้ผู้ต้องขังหญิงจะต้องโทษจำคุก ก็ได้ทำให้ภาระหน้าที่ในการดูแลครอบครัวหรือการเป็นแม่ซึ่งต้องดูแลบุตรต้องสิ้นสุดลง กรมราชทัณฑ์อังกฤษจึงได้วางแผนทางในการให้การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องขังหญิงในการจัดให้มีบริการบัตรโทรศัพท์ในเรือนจำหญิงทุกแห่ง มีการปรับปรุงพัฒนาสถานที่เยี่ยม และเปิดโอกาสให้มีการเยี่ยมเต็มวันสำหรับบุตรผู้ต้องขัง รวมถึงมีการปล่อยตัวชั่วคราวระหว่างรับโทษ⁵⁰

ในประเด็นเกี่ยวกับการเยี่ยมญาติ ถ้าไม่ปรากฏว่าผู้ต้องขังถูกจำกัดสิทธิการเยี่ยมญาติแบบปิด (Closed Visits) โดยมีแผงกระจกกั้นระหว่างผู้ต้องขังกับญาติเนื่องจากละเมิดระเบียบเกี่ยวกับความมั่นคงของเรือนจำ ผู้ต้องขังจะได้รับอนุญาตให้พบญาติอย่างใกล้ชิด (Open Visits) โดยสามารถอุ้มกอดและให้ลูกนั่งตักได้ โดยเรือนจำจะไม่มีการออกระเบียบที่เป็นการจำกัดสิทธิของผู้ต้องขังในการติดต่อสัมผัสกับลูก ทั้งนี้ เรือนจำจะจำกัดสิทธิการเยี่ยมเป็นแบบปิดเฉพาะในกรณีที่ทำเป็นเท่านั้น หากเป็นเพียงการสงสัยว่าอาจมีการลักลอบนำสิ่งผิดกฎหมายเข้าไปเรือนจำพร้อมกับเด็ก แม้จะได้ใช้สุนัขดมกลิ่นตรวจพิสูจน์แล้ว ก็ยังไม่เป็นเหตุเพียงพอให้เรือนจำจำกัดการเยี่ยมญาติแบบปิด⁵¹

⁴⁸ วัชรรัตน์ ศิวะนารถ (2556). ปัญหาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. น.164.

⁴⁹ Action for Prisoner' families & NOMS, 2007, p.14

⁵⁰ HM Prison Service & The Prison Reform Trust, 2003, p.6.

⁵¹ HM Prison Service, 2008, pp.55-56

นอกจากนี้ เรือนจำได้มีการทดลองการใช้กล้องเว็บแคมเพื่อให้ผู้ต้องขังต่างชาติสามารถติดต่อญาติได้อย่างต่อเนื่องผ่านระบบอินเทอร์เน็ต เพื่อลดปัญหาที่เกิดขึ้นในด้านสุขภาพจิตใจของผู้ต้องขังต่างชาติ และผู้ต้องขังหญิงยังมีสิทธิในการได้รับบัตรโทรศัพท์ระหว่างประเทศโดยการจำหน่ายจากทางเรือนจำ ซึ่งอัตราค่าโทรศัพท์ที่ใช้เพื่อติดต่อกับบุตรจะมีราคาถูก และทุกเดือนรัฐจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้ผู้ต้องขังสามารถโทรกลับบ้านได้อย่างน้อยเป็นเวลา 5 นาที โดยไม่คำนึงว่าในระหว่างเดือนนั้นมีญาติหรือคนในครอบครัวเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังหรือไม่ นอกจากนี้เรือนจำยังจัดให้ผู้ต้องขังสามารถรับทราบข่าวสารของประเทศบ้านเกิดผ่านทางหนังสือพิมพ์หรืออินเทอร์เน็ตได้อีกด้วย⁵²

3.2 ประเทศอัฟริกาใต้

ประเทศอัฟริกาใต้ นับเป็นประเทศที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงที่สุดในทวีปอัฟริกา แต่ก็ประสบกับปัญหาการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยเงินทุนส่วนใหญ่ยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมของคนผิวขาวและคนผิวดำที่อยู่ในแวดวงการเมืองเพียงจำนวนหนึ่งเท่านั้น คนจนและผู้ไร้แรงงานผิวดำส่วนใหญ่ของประเทศอัฟริกาใต้ยังคงมีคุณภาพชีวิตที่ย่ำแย่ ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมและอาชญากรรมซึ่งมีความรุนแรง อาทิ การข่มขืน การค้าและเสพยาเสพติด และการทุจริต นอกจากนี้ แอฟริกาใต้มีพรมแดนติดกับประเทศซิมบับเวซึ่งกำลังประสบปัญหาโรคคอหอยคอกโรคระบาด และโครงสร้างเศรษฐกิจล่มสลาย ทำให้มีผู้อพยพผิดกฎหมายชาวซิมบับเวหลบหนีเข้ามาอยู่บริเวณชายแดน และลักลอบเข้าไปในเมืองโจฮันเนสเบิร์กของประเทศอัฟริกาใต้เป็นจำนวนมาก ซึ่งสถิติอย่างไม่เป็นทางการในขณะนี้ คือ มากกว่า 3 ล้านคน นอกจากนี้ ประเทศอัฟริกาใต้ยังประสบปัญหาเชื้อเอชไอวีระบาดอย่างรุนแรง ในปัจจุบัน ประเทศอัฟริกาใต้มีอัตราการติดเชื้อเอชไอวีในผู้ใหญ่เป็นอันดับ 5 ของโลกรองจาก สวาซิแลนด์ บอตสวานา เลโซโท และ ซิมบับเว ตามลำดับ⁵³

สภาพสังคมในประเทศอัฟริกาใต้ ยังคงมีปัญหาเรื่องการเหยียดสีผิว คนผิวดำส่วนใหญ่ถูกจำกัดอยู่ในเขตชนบท จึงมีอาชีพหลักคือเกษตรกรรม ซึ่งเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง หรือสภาพภูมิอากาศที่ไม่อำนวย ส่งผลให้ผู้ชายอัฟริกันที่ปกติมีหน้าที่ทำงานเลี้ยงดูครอบครัวต้องออกไปทำงานนอกพื้นที่ สำหรับผู้หญิงที่ปกติมีหน้าที่ดูแลเลี้ยงดูจึงต้องเปลี่ยนบทบาทมาเป็นเกษตรกรพร้อมกับยังคงรับภาระในการเลี้ยงดูบุตรและรอคอยการส่งเงินจากสามีเพื่อใช้จ่ายในครอบครัวเพราะตนไม่กล้าออกนอกพื้นที่ เนื่องจากสังคมอัฟริกาไม่ยอมรับการทำงานนอกบ้านของผู้หญิง⁵⁴

⁵² HM Prison Service, 2008, p.46. อ้างถึงใน เจตน์สิทธิ รัตนสิทธิ์ (2557). การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง. น.76

⁵³ ข้อมูลการท่องเที่ยวยประเทศอัฟริกาใต้ เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2560 จาก

<http://www.goholidaynow.com/?p=943>

⁵⁴ United Nation, 1980 : 1-2

ในปี ค.ศ. 1994 ประเทศอัฟริกามีการเลือกตั้งใหญ่ที่ส่งผลให้ผู้หญิงออกทำงานนอกพื้นที่มากขึ้น แต่ก็ยังประสบปัญหาถูกกีดกันทางเพศและถูกกดขี่เรื่องค่าจ้าง รวมถึงทำให้เกิดปัญหาการทอดทิ้งบุตร เด็กอัฟริกันจึงต้องออกมาทำงานนอกบ้านตั้งแต่อายุ 15 ปีเพื่อหาเลี้ยงชีพตนเอง ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาครอบครัวแตกแยกกว่า 91,997 ครอบครัวในปีดังกล่าว⁵⁵ นอกจากนี้ ด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง ผู้หญิงอัฟริกันจึงเหมือนไม่มีสิทธิในร่างกายตนเอง กล่าวคือ "ไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากสามี มักถูกทุบตี และต้องรองรับอารมณ์" ผู้หญิงตั้งแต่วัยเด็กจนสูงอายุ จะประสบปัญหาการถูกข่มขืนหรือทารุณกรรมทางเพศ ซึ่งปัจจุบันมีหน่วยงานสากลให้ความสนใจเข้าช่วยเหลือมากขึ้น⁵⁶ สำหรับผู้หญิงอัฟริกันที่ต้องถูกคุมขังเนื่องจากกระทำความผิดนั้น จะได้รับการปฏิบัติจากรัฐตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์อัฟริกาใต้ ซึ่งจะได้ดำเนินการศึกษาต่อไป

3.2.1 สิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

ปัจจุบันเรือนจำในประเทศอัฟริกาจะจัดแบ่งประเภทเรือนจำ ได้แก่ ทัณฑสถานหญิง เรือนจำควบคุมผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชน เรือนจำควบคุมผู้ต้องขังชาย และเรือนจำควบคุมผู้ต้องขังชายซึ่งมีแดนหญิงอยู่ภายใน โดยในส่วนผู้ต้องขังหญิงในประเทศอัฟริกา นั้น เมื่อกระทำความผิดจะถูกควบคุมในทัณฑสถานหญิงจำนวน 8 แห่ง และในเรือนจำที่มีแดนหญิงจำนวน 86 แห่ง⁵⁷

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์อัฟริกาใต้ ฉบับที่ 111 ค.ศ. 1998 กำหนดให้ผู้ต้องขังหญิงทุกคนต้องถูกควบคุมไว้ตามระดับการควบคุม และต้องควบคุมด้วยความปลอดภัยและการบริหารจัดการที่ดีภายใต้หลักเกียรติของความเป็นมนุษย์ โดยพระราชบัญญัตินี้ยังได้กำหนดให้ผู้ต้องขังหญิง มีสิทธิได้รับการควบคุมแบ่งแยกจากผู้ต้องขังในประเภทที่มีความแตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

1. ผู้ต้องขังเด็คขาดจะได้รับการแยกการควบคุมจากผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี
2. ผู้ต้องขังหญิงจะได้รับการแยกการควบคุมจากผู้ต้องขังชาย
3. ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นเด็ก (อายุน้อยกว่า 18 ปี) จะได้รับการแยกการควบคุมจากผู้ต้องขังผู้ใหญ่
4. คณะกรรมการพิจารณาจะเป็นผู้พิจารณาว่าผู้ต้องขังหญิงคนใดควรจะถูกควบคุมไว้ในห้องขังรวมหรือห้องขังเดี่ยว
5. ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นผู้ร้ายรายสำคัญจะได้รับการแยกการควบคุมจากผู้ต้องขังอื่น⁵⁸

⁵⁵ United Nation, 1995 : 20

⁵⁶ จาก สารานุกรม "การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ" (น.659), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

⁵⁷ แหล่งเดิม น. 686

⁵⁸ Department of Correctional Service อ้างถึงในสารานุกรม "การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ" (น. 686), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

เรือนจำทั่วไปในประเทศอัฟริกาใต้จะมีขนาดในการรองรับผู้ต้องขัง 3.344 ตารางเมตรต่อคนต่อห้องขัง และ 5 ตารางเมตร สำหรับห้องขังเดี่ยว โดยจะมีพื้นที่ว่างอยู่ 2.1 ตารางเมตร โดยภายในเรือนจำจะมีการจัดห้องน้ำ ห้องส้วม รวมถึงนำอุณหภูมิให้ผู้ต้องขัง รวมถึงสภาพแวดล้อมภายในเรือนจำจะต้องมีความสะอาดและมีสิ่งแวดล้อมที่สวยงาม

นอกจากนี้ในส่วนของทารกที่เป็นเด็กติดผู้ต้องขัง เรือนจำจะจัดสถานที่ (Mother and Child Unit) เพื่อแยกผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดากับบุตรไว้ต่างหากด้วย⁵⁹

3.2.2 สิทธิในการได้รับอาหาร

เนื่องจากผู้ต้องขังในเรือนจำ สามารถจำแนกได้เป็นหลายกลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มมีสิทธิในการได้รับอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของสภาพร่างกายและสุขภาพแตกต่างกันไป โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่โดยสภาพการณ์ เช่น ตั้งครรภ์หรืออยู่ในช่วงให้นมบุตร จำต้องได้รับสิทธิในการได้รับอาหารที่มีโภชนาการที่เหมาะสม พระราชบัญญัติราชทัณฑ์อัฟริกาใต้ ฉบับที่ 111 ค.ศ. 1998 จึงกำหนดให้ผู้ต้องขังหญิงแต่ละคนต้องได้รับการจัดหาอาหารที่ดีต่อสุขภาพและเพียงพอต่อความต้องการ โดยแบ่งประเภทการดูแลเรื่อง โภชนาการของผู้ต้องขัง ออกเป็น 5 กลุ่มได้แก่

1. กลุ่มผู้ต้องขังชายและหญิง วัยผู้ใหญ่
2. ผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์และผู้ต้องขังหญิงที่กำลังให้นมบุตร
3. เด็กติดผู้ต้องขังที่เป็นทารก
4. เด็กติดผู้ต้องขัง
5. ผู้ต้องขังที่เป็นเยาวชน

นอกจากนี้ เรือนจำจะจัดอาหารให้กับผู้ต้องขังจำนวน 3 มื้อ ได้แก่

1. อาหารเช้าและกลางวัน เป็นอาหารเบาไม่หนัก
2. อาหารเย็น เป็นอาหารมื้อหลักของผู้ต้องขัง
3. ผู้ต้องขังที่เป็นมุสลิม เรือนจำจะจัดอาหารแยกให้ต่างหาก

อัตราโภชนาการที่กรมราชทัณฑ์กำหนดให้เป็นมาตรฐาน สำหรับจัดสรรให้กับผู้ต้องขังได้แก่ กลุ่มผู้ใหญ่และเยาวชน 2,500 กิโลแคลอรีต่อคนต่อวัน และกลุ่มทารกและเด็ก 2,800 กิโลแคลอรีต่อคนต่อวัน ซึ่งผู้ต้องขังหญิงจะได้รับสิทธิในการได้รับอาหารพิเศษในปริมาณแคลอรีที่กำหนดไว้

⁵⁹ จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.730), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑ์ปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

มากกว่าผู้ต้องขังชายประมาณ 500 กิโลแคลอรีต่อคนต่อวัน เป็นอย่างน้อย และผู้ต้องขังหญิงระหว่างพิจารณาคดี จะได้รับสิทธิในการสั่งอาหารจากภายนอกเรือนจำเข้ามารับประทานได้⁶⁰

3.2.3 สิทธิในการได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์อัฟริกาใต้ ฉบับที่ 111 ค.ศ. 1998 กำหนดให้ผู้ต้องขังหญิงทุกคนมีสิทธิได้รับเครื่องนอนและเสื้อผ้าที่เรือนจำจัดหาให้เพียงพอกับความต้องการ และสำหรับผู้ต้องขังหญิงระหว่างพิจารณาคดีนั้น ได้รับสิทธิในการนำเสื้อผ้าและเครื่องนอนของตนมาใช้ในเรือนจำได้ เนื่องจากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์อัฟริกาใต้ ไม่ถือว่าผู้ต้องขังหญิงระหว่างพิจารณาคดีเป็นผู้ต้องขัง ดังนั้น ผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มดังกล่าว จึงไม่จำเป็นต้องสวมชุดผู้ต้องขังที่เรือนจำจัดหาให้ ในทางเดียวกันนี้ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์อัฟริกาใต้ ยังได้กำหนดให้ผู้ต้องขังหญิงต้องจัดเก็บเสื้อผ้าและเครื่องนอนให้เรียบร้อยและดูแลความสะอาดให้ถูกต้องด้วย⁶¹

ในส่วนของเสื้อผ้านั้น ถือเป็นตัวบ่งชี้วัฒนธรรมและการจำแนกเพศ ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำแอฟริกา จะสวมใส่ชุดกระโปรงยาว เย็บด้วยผ้าเบาในฤดูร้อน และผ้าหนาในฤดูหนาว นอกจากนี้ เรือนจำจะจัดชุดกระโปรงยาวสำหรับผู้ต้องขังหญิงสวมใส่ขณะทำงาน โดยผู้ต้องขังหญิงมีสิทธิได้รับคนละ 2 ชุด ซึ่งการตัดเย็บชุดจะใช้ผ้าที่เรียบง่าย และในฤดูหนาวผู้ต้องขังหญิงจะได้รับสิทธิให้สวมใส่ถุงเท้าและรองเท้า

รูปแบบของเสื้อผ้าของผู้ต้องขังจะเน้นที่มีลักษณะหลวมๆ ไม่เน้นรูปร่าง ทั้งนี้ ก็เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความรู้สึกทางเพศหรือเป็นการช่วยทางเพศ ซึ่งการจำกัดรูปแบบดังกล่าวนั้น อาจกล่าวได้ว่าทำให้ผู้ต้องขังหญิงที่มีได้อยู่ระหว่างพิจารณาคดีไม่มีอิสระในการแต่งกาย⁶²

3.2.4 สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลและบริการทางการแพทย์

กรมราชทัณฑ์อัฟริกาใต้ ได้กำหนดเรื่องการรักษาพยาบาลและบริการทางการแพทย์ เพื่อดูแลสุขภาพผู้ต้องขัง (Healthcare Service) โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

1. ระดับที่ 1 เป็นการให้การรักษาพยาบาลและบริการทางการแพทย์เบื้องต้น สำหรับเรือนจำขนาดเล็ก โดยจะมีการให้บริการขั้นพื้นฐาน หากผู้ต้องขังมีอาการเจ็บป่วย จะมีการรักษาพยาบาลและบริการทางการแพทย์ ในลักษณะสามัญประจำบ้านทั่วไป

2. ระดับที่ 2 เรือนจำขนาดใหญ่ จะมีการจัดแผนพยาบาลอยู่ภายในเรือนจำ เพื่อทำหน้าที่ในการรักษาพยาบาลและให้บริการทางการแพทย์แก่ผู้ต้องขังที่มีอาการเจ็บป่วย

⁶⁰Department of Correctional Service อ้างถึงในสารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น. 691), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

⁶¹Department of Correctional Service อ้างถึงในสารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น. 690), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

⁶² Jacqueline A. Gibbons. 1998. P.336.

3. ระดับที่ 3 กรณีผู้ต้องขังมีอาการเจ็บป่วยอย่างหนัก ผู้ต้องขังมีสิทธิในการได้รับการส่งตัวเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลของกรมราชทัณฑ์ และโรงพยาบาลทั่วไปตามเมืองต่างๆ

ในกรณีที่ผู้ต้องขังมีอาการเจ็บป่วยที่จำเป็นต้องอาศัยแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น การผ่าตัด การทันตกรรม ผู้ต้องขังมีสิทธิในการได้รับการส่งตัวจากเรือนจำเพื่อให้ได้เข้ารับการรักษาทุกราย⁶³

สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์อัฟริกาใต้ ฉบับที่ 111 ค.ศ 1998 มาตรา 7 (2) ได้กำหนดให้ผู้ต้องขังชายต้องแยกการควบคุมกับผู้ต้องขังหญิง และผู้ต้องขังที่มีบุตรเล็กติดผู้ต้องขังต้องแยกออกจากผู้ต้องขังในสถานที่ที่เหมาะสมกับวัย นอกจากนี้ ผู้ต้องขังหญิง ยังได้รับสิทธิให้อยู่กับบุตรของตนได้จนกระทั่งบุตรมีอายุ 5 ปี และผู้ต้องขังจะได้รับการดูแลทั้งก่อนและหลังคลอด รวมถึงมีการให้ความรู้เบื้องต้นในการดูแลสุขภาพทั้งแม่และเด็ก และการวางแผนครอบครัว⁶⁴

ผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ มีสิทธิในการได้รับคำแนะนำจากแพทย์ อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง โดยไม่นับรวมกับการเจ็บป่วยในกรณีอื่น และระหว่างช่วง 4 สัปดาห์ก่อนกำหนดคลอด จะได้รับสิทธิในการตรวจครรภ์อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง เมื่อถึงกำหนดคลอด ผู้ต้องขังจะถูกส่งไปยังโรงพยาบาลหรือสถานที่ที่เหมาะสมและมีเครื่องมือสำหรับการคลอดบุตรในกรณีที่เรือนจำแห่งนั้นไม่มีโรงพยาบาลอยู่ใกล้⁶⁵

ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดาและเด็กติดผู้ต้องขังจะถูกแยกออกมาอยู่ในหน่วยแม่และเด็ก (Mother and Child Unit) ตามนโยบายที่กรมราชทัณฑ์กำหนดไว้ชัดเจนว่าให้แม่และเด็กอยู่ในหน่วยที่แยกเฉพาะภายในเรือนจำ ซึ่งมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย สังคม จิตใจ และพัฒนาการของเด็ก โดยผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดาควรได้รับการอบรมเกี่ยวกับการดูแลลูกด้วยความเชื่อมั่นและมั่นใจในตนเอง นอกจากนี้ ผู้ต้องขังหญิงที่มีบุตรจะได้รับสิทธิที่จะมีบุตรอยู่ด้วยในระหว่างต้องโทษ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างแม่และลูกในเชิงบวก⁶⁶

กรมราชทัณฑ์ยังกำหนดนโยบายที่เรียกว่า “นโยบายชั่วคราว” ในการอนุญาตให้เด็กอยู่กับแม่ภายในเรือนจำได้ หากว่าเด็กจะไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างสะดวก เหมาะสม หรือ ไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากสภาพการณ์ภายนอกเรือนจำ เช่น ผู้ต้องขังหญิงไม่มีญาติที่อยู่ภายนอกเรือนจำ หรือฐานะ

⁶³ Department of Correctional Service อ้างถึงในสารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.692), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

⁶⁴ Correctional Services Act, 1998. 7(2). (Act 111 of 1998)

⁶⁵ Department of Correctional Service อ้างถึงในสารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.693), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

⁶⁶ Department of Correctional Service อ้างถึงในสารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.694), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

ครอบครัวยากจน เป็นต้น ซึ่งกรณีที่ผู้ต้องขังหญิงไม่มีญาติอยู่ภายนอก เรือนจำจะอนุญาตให้เด็กอยู่ในเรือนจำกับแม่ได้จนถึงอายุ 5 ปี หลังจากนั้นกรมสวัสดิการสังคม (Department of Social Welfare) จะจัดหาสถานที่อยู่ที่เหมาะสมให้กับเด็กต่อไปจนกว่าแม่จะพ้นโทษ ส่วนกรณีเด็กติดผู้ต้องขังทั่วไป เรือนจำจะอนุญาตให้เด็กอยู่กับแม่ภายในเรือนจำจนอายุ 2 ปี จากนั้น เด็กจะถูกส่งไปอยู่กับครอบครัวอุปถัมภ์ ซึ่งอาจจะเป็นญาติหรือบุคคลอื่นตามที่หน่วยงานที่ดูแลด้านนั้นเห็นสมควร⁶⁷

3.2.5 สิทธิในการติดต่อสื่อสาร

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์อัฟริกาใต้ ฉบับที่ 111 ค.ศ. 1998 กำหนดให้สิทธิผู้ต้องขังหญิงในการติดต่อสื่อสาร โดยอนุญาตให้ได้พบปะเยี่ยมเยียนคู่สมรส คู่รัก หรือญาติ โดยกำหนดระยะเวลาในการเยี่ยมจำนวน 1 ชั่วโมงต่อเดือน หากในเดือนใดที่ผู้ต้องขังหญิงคนใดไม่มีญาติมาเยี่ยม ผู้ต้องขังหญิงคนนั้นจะได้รับสิทธิในการเยี่ยมผู้ต้องขังคนอื่นแทนได้ในเดือนดังกล่าว⁶⁸

ปัญหาในการเยี่ยม สำหรับผู้ต้องขังหญิงนั้น ได้แก่ ความยุ่งยากในการเดินทาง กล่าวคือ กรณีที่เรือนจำไม่ได้ตั้งอยู่ในเมืองแต่ตั้งอยู่ที่เมืองเคปทาวน์วันดก คู่สมรส คู่รัก หรือญาติของผู้ต้องขังหญิง จะมาเยี่ยมน้อยลง เนื่องจากครอบครัวอยู่ไกล การคมนาคมมีจำกัด ไม่สามารถใช้บริการขนส่งมวลชนในการเดินทางได้ ทำให้การเดินทางต้องใช้ระยะเวลานาน กรมราชทัณฑ์จึงมีการจัด โครงการ ซึ่งจะมีอาสาสมัครจากภายนอกพาบุตรของผู้ต้องขังหญิงไปเยี่ยม

ปัญหาที่พบในการเยี่ยมผู้ต้องขังหญิงนั้น นอกจากเรื่องระยะทาง การเดินทาง การโทรศัพท์ และการสื่อสารที่ไม่สะดวกและยุ่งยากแล้ว ปัญหาเกี่ยวกับภาษาของผู้เป็นอาสาสมัครตามโครงการของกรมราชทัณฑ์ที่พูดได้เฉพาะภาษาอังกฤษกับอัฟริกันก็นับว่าก่อให้เกิดอุปสรรคในการดำเนินการตามโครงการเป็นอย่างมาก⁶⁹

3.3 สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ประเทศเยอรมนีประกอบด้วย 16 รัฐ มีพื้นที่ 357,021 ตารางกิโลเมตร มีประชากรประมาณ 80.7 ล้านคน ซึ่งนับเป็นประเทศสมาชิกของสหภาพยุโรป (European Union – EU) ที่มีประชากรมากที่สุด มีภูมิอากาศแบบไม่รุนแรง มีเมืองหลวงและเมืองใหญ่ที่สุดคือเบอร์ลิน และเป็นประเทศอันดับสองรองจากสหรัฐอเมริกาที่มีผู้ต้องการอพยพมาอยู่อาศัยมากที่สุดในโลก ชาวเยอรมัน

⁶⁷ Department of Correctional Service อ้างถึงในสารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น. 694), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

⁶⁸ Department of Correctional Service อ้างถึงในสารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น. 697), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

⁶⁹ จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.697), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

สืบเชื้อสายมาจากเผ่าพันธุ์เยอรมันดั้งเดิมหลายเผ่า เช่น เผ่าซัคเซน และบาวาเรียน ซึ่งปัจจุบันยังมีคนเยอรมันบางกลุ่มที่ยังรักษาขนบธรรมเนียม และพูดภาษาเผ่า ดั้งเดิมของตน โดยใช้เป็นภาษาถิ่นต่าง ๆ กันไป การหลั่งไหลเข้ามาของ ชาวต่างชาติ ก่อให้เกิดความหลากหลายทาง วัฒนธรรมในเยอรมัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามเมืองใหญ่ ๆ เยอรมันเป็นสังคมเปิด กล่าวคือ ยอมรับผู้คนซึ่งอพยพเข้ามาหาที่หลบภัย และผู้หนีสงคราม การให้มีการเปิดเสรีสำหรับผู้ใช้แรงงาน การเป็นกลุ่มผู้นำต่อ สู่เพื่อเสรีภาพ ในการประกอบอาชีพ และเลือกถิ่นที่อยู่ภายในสหภาพยุโรป

สภาพสังคมของประเทศเยอรมนี ส่งผลให้ชาวเยอรมันต้องทำงานหนักและมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้เป็นประชากรเป็นผู้มีระเบียบวินัยและมีระบบระเบียบ ชอบวางแผน และจะรักษา สภาพแวดล้อมรอบๆตัวให้สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย รวมถึงมีความตรงต่อเวลาสูง⁷⁰

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าคนเยอรมันส่วนใหญ่ จะเป็นผู้มีระเบียบวินัยแต่ก็ยังมีปัญหาผู้กระทำความผิดกฎหมายซึ่งมีทั้งเพศชายและหญิง ซึ่งในส่วนของผู้ต้องขังหญิงนั้น ผู้เขียนจะดำเนินการศึกษาเรื่องสิทธิ ในการดำรงชีวิตในด้านต่างๆในหัวข้อต่อไป

3.3.1 สิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

กฎหมายเรือนจำของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กล่าวถึงรูปแบบการคุมขังผู้ต้องขังซึ่งมีความแตกต่างกันไว้ 2 รูปแบบ คือการคุมขังเดี่ยวและการคุมขังรวม และรวมถึงการคุมขังในลักษณะที่มีการผสมผสานกันของการคุมขังทั้งสองรูปแบบ กล่าวคือ มีการคุมขังรวมในช่วงเวลาของการทำงาน และเวลาว่าง และมีการคุมขังเดี่ยวในช่วงเวลาการพักผ่อน โดยกรณีที่ผู้ต้องขังต้องการความช่วยเหลือ เนื่องจากอาจมีอันตรายต่อสุขภาพหรือชีวิต จะได้รับการอนุญาตให้คุมขังรวมในช่วงเวลาการพักผ่อนได้ อย่างไรก็ตาม ในเรือนจำบางแห่งที่ไม่เข้มงวดนั้น ผู้ต้องขังอาจได้รับอนุญาตให้พักรวมกันใน ช่วงเวลาการพักผ่อน ได้ แต่สำหรับเรือนจำที่มีความเข้มงวดมาก การอยู่ร่วมกันของผู้ต้องขังในเวลา พักผ่อน จะต้องเป็นกรณีที่มีเหตุเหตุสมควร เช่น จำนวนห้องขังเดี่ยวไม่เพียงพอต่อการควบคุม ผู้ต้องขัง จะได้รับอนุญาตให้ขังรวมในเวลาพักผ่อนได้ตามมาตรา 18 วรรค 2 S.2 ซึ่งการอยู่ร่วมกันในกรณี ดังกล่าวจะอยู่ได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น⁷¹

กฎหมายเรือนจำไม่มีมาตราใดที่กำหนดถึงขนาดของห้องขังเดี่ยวและห้องขังรวม ในขณะที่ AKTENEINSICHT หรือ AE มาตรา 10 กำหนดให้ห้องขังเดี่ยวมีขนาดไม่น้อยกว่า 10 ตารางเมตร และ มาตรา 144 กำหนดให้ ห้องขังต้องมีอากาศถ่ายเทสะดวกและต้องติดตั้งเครื่องทำความร้อน ภายในห้อง ขังต้องมีพื้นที่และหน้าต่าง ซึ่งต่อมารัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมได้มีคำสั่งออกกฎตามมาตราดังกล่าว

⁷⁰ ประกอบ คุปรัตน์, “ประเทศเยอรมนี (Germany) - เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม”, สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2560 จาก <http://pracob.blogspot.com/2015/07/germany.html>

⁷¹ ปณิธาน ตังตระกูล (2556). *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในด้านสุขภาพ*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. น.52.

โดยกำหนดให้มีมาตรฐานอย่างเป็นทางการและเป็นไปตามสิทธิมนุษยชนเป็นอย่างน้อย หลังจากนั้นจึงกำหนดให้ห้องขังในทุกเรือนจำ มีพื้นที่ไม่น้อยกว่า 7 ตารางเมตร และมีความจุห้องไม่ต่ำกว่า 20 ลูกบาศก์เมตร⁷²

การจัดห้องขัง ผู้ต้องขังได้รับสิทธิในการจัดห้องขังและครอบครองของใช้ส่วนตัวได้ตามความเหมาะสม เช่น รูปภาพบุคคลใกล้ชิด หรือของที่ระลึกอันมีคุณค่าส่วนตัว⁷³ ในขณะที่สิ่งบังตาหรือวัตถุอื่นใดที่บังการมองเห็นภายในห้อง หรือสิ่งอื่นใดที่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อย ผู้ต้องขังจะไม่ได้รับสิทธิในการครอบครองได้⁷⁴

กฎหมายเรือนจำยังได้กำหนดเกี่ยวกับเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกภายในเรือนจำไว้ในมาตรา 19 ในเรื่องการนำทรัพย์สินส่วนตัวหรือสิ่งอำนวยความสะดวกเข้ามาในเรือนจำ โดยเนื้อหาในกฎหมายดังกล่าวมีความครอบคลุมมากกว่าเนื้อหาของระเบียบปฏิบัติทางราชการในข้อ Nr.62 รวมถึงมีการกำหนดการจัดฝึกอบรมพฤติกรรมการใช้ทรัพย์สินส่วนตัวภายในเรือนจำด้วย⁷⁵

ผู้ต้องขังจะได้รับอนุญาตให้เตรียมของใช้ส่วนตัวเข้าไปเรือนจำได้ ซึ่งรวมไปถึง ภาพถ่ายของที่ระลึกซึ่งมีคุณค่าต่อตัวผู้ต้องขัง⁷⁶ สิ่งของที่เกี่ยวข้องกับศาสนา⁷⁷ หนังสือพิมพ์และวารสาร⁷⁸ วิทยุ และโทรทัศน์⁷⁹ สิ่งที่ใช้สำหรับการพักผ่อนในเวลาว่าง⁸⁰ และของใช้ส่วนตัวที่เกี่ยวกับการดูแลตนเอง⁸¹ สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกในห้องขังนั้น มักมีการออกกฎที่แตกต่างกันไป และบางกฎก็มีความคล้ายคลึงกัน⁸²

เรือนจำส่วนใหญ่จะมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีลักษณะตกแต่งเรียบง่าย โดยยึดถือหลักการปฏิบัติที่เข้มงวดตามมาตรา 19 วรรค 2 ในการอนุญาตให้นำสิ่งของอันเป็นสิ่งอำนวยความสะดวก

⁷² Ibid. อ้างถึงใน. จันทิมา อรุณรัตน์ (2558). กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ : ศึกษาสิทธิผู้ต้องขัง ในการมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย. น.40-41

⁷³ StVollzG § 19(1). อ้างถึงใน. กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษจำคุก (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : วิทยุชุมชน.

⁷⁴ StVollzG § 18. อ้างถึงใน. แห่ลงเคิม

⁷⁵ Kaiser/Schöch. อ้างถึงใน. ปดิชาน ตังตระกูล (2556). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในด้านสุขภาพ. หน้า 53

⁷⁶ StVollzG § 19(1). อ้างถึงใน. ปดิชาน ตังตระกูล (2556). แห่ลงเคิม

⁷⁷ StVollzG § 53(2) (3). อ้างถึงใน. แห่ลงเคิม

⁷⁸ StVollzG § 68. อ้างถึงใน. แห่ลงเคิม

⁷⁹ StVollzG § 69(2). อ้างถึงใน. แห่ลงเคิม

⁸⁰ StVollzG § 70. อ้างถึงใน. แห่ลงเคิม หน้า 54.

⁸¹ StVollzG § 83. อ้างถึงใน. แห่ลงเคิม

⁸² Vgl. Boöhm 2003. Rn. 195. อ้างถึงใน. แห่ลงเคิม

เข้ามาในเรือนจำ ทั้งนี้ ก็เพื่อรักษาความปลอดภัยในเรือนจำ ซึ่งจะแยกชัดเจนระหว่างมาตรการและสิ่งของที่ได้รับการยกเว้นจากกฎที่เรือนจำระบุไว้ชัดเจน หรือที่มีการระบุไว้ในลักษณะอื่นๆ⁸³

การอนุญาตให้พักนอนในพื้นที่ส่วนตัว เป็นสิ่งที่ระบุอยู่ในกฎหมายสิทธิมนุษยชนและข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขัง ซึ่งให้ความสำคัญของเรื่องของใช้ส่วนตัวที่ใช้อำนวยความสะดวกภายในเรือนจำของผู้ต้องขัง⁸⁴

สำหรับในส่วนของผู้ต้องขังหญิงนั้น ในปัจจุบันเหตุผลที่ต้องอยู่อาศัยร่วมกับผู้ต้องขังชายก็เนื่องมาจากความจำกัดของพื้นที่ทัณฑสถาน การที่ผู้ต้องขังหญิงมีจำนวนน้อยกว่าผู้ต้องขังชายคือเหตุผลหลักที่ทำให้ผู้ต้องขังหญิงต้องอยู่ภายใต้เงาของผู้ต้องขังชายในทัณฑสถาน อันทำให้เกิดปัญหาต่างๆมากมายในการปฏิบัติตามข้อบังคับสำหรับผู้ต้องขังหญิง⁸⁵

สำหรับผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่ การถูกคุมขังคือการแยกขาดจากครอบครัวอย่างสิ้นเชิง ซึ่งทัณฑสถานหลักควรจะแก้ไขปัญหาเหล่านี้ แต่ในความเป็นจริง ทัณฑสถานหลักมักจะไม่ได้รับการแก้ไขปัญหา และมีการปฏิบัติที่ไม่ยุติธรรมระหว่างผู้ต้องขังชายและผู้ต้องขังหญิง กล่าวคือ แพนกผู้ต้องขังหญิงมักจะได้รับคามสำคัญน้อยมาก ทั้งที่ ผู้ต้องขังหญิงต้องทำครัว เย็บเสื้อผ้า โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนหรือการบูรณาการเพื่อประกอบอาชีพในอนาคต ซึ่งยังสามารถพบได้ว่าเรือนจำของผู้ต้องขังหญิงจะมีขนาดเล็กกว่าผู้ต้องขังชาย และไม่มีอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการดูแลการทำงาน การฝึกอาชีพและการศึกษา ดังนั้น การแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมที่สุดที่สามารถทำได้ ก็คือการลดโทษเท่านั้น⁸⁶

อย่างไรก็ตาม กรณีผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดาและมีบุตรนั้น มีกฎหมายที่กล่าวถึงการสิทธิที่จะได้รับการจัดการบริการที่อยู่อาศัยไว้หลายฉบับ กล่าวคือ กฎหมายบังคับโทษทางอาญามาตรา 142 กฎหมายบาวาเรียน มาตรา 168 และกฎหมายฮัมบูร์กมาตรา 101 ซึ่งกล่าวถึงการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในทัณฑสถานเพื่อให้มารดาและบุตร ได้อาศัยอยู่ร่วมกัน นอกจากนี้ กฎหมายบังคับโทษทางอาญามาตรา 3 วรรค 2 กฎหมายบาวาเรียน มาตรา 5 วรรค 2 กฎหมายฮัมบูร์กมาตรา 4 วรรค 2 และกฎหมายอาญาเอ็นเงมาตรา 2 วรรค 2 ยังให้ความสำคัญในการป้องกันความเสียหายต่อสังคมจากการแยกบุตรจากมารดา ซึ่งเชื่อว่าสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดานั้น ความสัมพันธ์ที่มีต่อบุตรจะเป็นตัวช่วยให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคมได้ โดยสิ่งอำนวยความสะดวกที่ผู้ต้องขังหญิงซึ่งเป็นมารดาและ

⁸³ ปณิธาน ตั้งตระกูล (2556). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในด้านสุขภาพ. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. น.54.

⁸⁴ แหล่งเดิม.

⁸⁵ เจตน์สิทธิ์ รัตนสิทธิ์ (2557). การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. น.69-70

⁸⁶ Kaiser/SchochStrafvollzug. 5 Auflage, S.291-292

บุตรมีสิทธิได้รับนั้น ได้แก่ บ้านเดี่ยวแยกภายในหรือภายนอกทัศนสถานที่อยู่ต้องขังหญิงซึ่งเป็นมารดา ถูกคุมขังและบ้านดังกล่าวจะเชื่อมต่อกับโรงพยาบาล และมีลักษณะในการคุมขังที่ค่อนข้างเป็นอิสระ และไม่เป็นอิสระ

ความต้องการที่อยู่อาศัยสำหรับเด็กที่มีมารดาเป็นผู้ต้องขังจะสอดคล้องกับประมวลกฎหมายอาญามาตรา 80 ประมวลกฎหมายอาญาเยาวชนหมวด 86 ประมวลกฎหมายอัมบวร์คมาตรา 22 และประมวลกฎหมายอาญาเอ็นเจมาตรา 73 ตามหลักเกณฑ์ดังนี้คือ เป็นเด็กที่อายุยังไม่ถึงเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ ได้รับการอนุญาตจากผู้ถือสิทธิในที่อยู่อาศัย ได้รับอนุญาตจากแผนกดูแลเด็กและเยาวชนซึ่งระบุว่าที่อยู่อาศัยนี้รวมถึงพื้นที่และการจัดการที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ทางสังคมของเด็ก และเปรียบเทียบผลเสียที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการแยกเด็กกับผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดากับการให้เด็กอาศัยร่วมกับมารดาในทัศนสถาน⁸⁷ ทั้งนี้มีทัศนสถานสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดาและบุตรจำนวน 10 แห่งในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสามแห่งจากจำนวนทั้งหมดถูกสร้างขึ้นเป็นเรือนจำหลังเดี่ยวแยกออกมา โดยมีกำแพงล้อมรอบพื้นที่เรือนจำ เช่น ทัศนสถานแฟรงค์เฟิร์ต/เพรยส์ไฮม มีห้องขังสำหรับผู้ต้องขังหญิงจำนวน 20 ห้อง และบุตรที่มีอายุไม่เกิน 5 ปี จำนวน 25 ห้อง และทัศนสถานเว็ทกัมมีสถานที่สำหรับนักโทษหญิงที่เป็นมารดา 10 คน และเด็ก 15 คน⁸⁸

สำหรับผู้ต้องขังหญิงบางราย อาจต้องถูกส่งตัวไปจำคุกในทัศนสถานชาย ซึ่งมีการจัดการลักษณะเฉพาะสิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึงข้อบังคับที่กำหนดไว้สำหรับนักโทษชาย โดยหากเป็นนักโทษที่มีโทษจำคุกในระยะเวลาสั้นๆ จะต้องรับผิดชอบงานภารโรง เช่น ทำความสะอาดเสื้อผ้า ผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ในทัศนสถานชายนั้น จะมีช่วงเวลาอิสระมากกว่านักโทษชาย ซึ่งหากไม่มีมาตรการรักษาความปลอดภัย การตกแต่งทัศนสถานหญิงจะสามารถทำได้อย่างอิสระมากกว่าทัศนสถานชาย จำนวนเรือนจำสำหรับคุมขังผู้ต้องขังเพียงอย่างเดียวในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจึงมีไม่มากนัก⁸⁹

3.3.2 สิทธิในการได้รับอาหาร

มาตรการทางด้านโภชนาการ นับว่ามีความสำคัญมากในการปรับสภาพร่างกาย และป้องกันอันตรายที่อาจเกิดต่อสุขภาพและชีวิต สิทธิของผู้ต้องขังในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเกี่ยวกับเรื่องอาหารจึงมักมีการร้องเรียนปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งสิทธิดังกล่าวยังไม่ได้รับความคุ้มครองในด้านปริมาณที่มีความพอเพียงเหมาะสมและมาตรฐานที่เป็นอย่างเดียวกันในทุกเรือนจำ โดยในปี 2540 ค่าอาหารของผู้ต้องขังต่อวัน เฉลี่ยอยู่ที่ 5.50 มาร์กต่อคน⁹⁰

⁸⁷Laubenthal Strafvollzug, 5. Auflag, S. 397. อ้างถึงใน เจดน์สิทธิ์ รัตนสิทธิ์ (2557). การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. น.40

⁸⁸ Kaiser/Schoch Strafvollzug, 5. Auflage, S.293

⁸⁹ Laubenthal Strafvollzug, 5. Auflag, S. 397.

⁹⁰Z.B. in Rheinland-Pfalz, vgl. S/B-Romkopf/Riekenbrauck 1999, § 21 Rn. 3.

ผู้ต้องขังมีสิทธิในการได้รับอาหารที่มีคุณค่า ถูกโภชนาการ และมีประโยชน์ โดยมีแพทย์เป็นผู้ควบคุมดูแล โดยเฉพาะอาหารสำหรับคนป่วยหรืออาหารเพื่อการลดน้ำหนัก จะอยู่ในการควบคุมดูแลโดยคำสั่งแพทย์⁹¹ ทั้งนี้การจัดอาหารสำหรับผู้ต้องขัง ต้องสอดคล้องกับข้อปฏิบัติทางศาสนาของผู้ต้องขัง⁹² รวมถึงต้องมีคุณค่าทางโภชนาการในการป้องกันความเสี่ยงในการติดเชื้อด้วย แต่อย่างไรก็ดี ยังไม่มีมาตรการใดในการตรวจสอบความปลอดภัยสำหรับสิ่งที่ใช้ในการประกอบอาหาร⁹³ และกำหนดให้เรือนจำจัดหาเครื่องดื่มที่สะอาด เช่น น้ำแร่ หรือน้ำดื่มสุก⁹⁴ รวมถึงการจัดอาหารสำหรับผู้ต้องขังที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายของศาสนา ซึ่งนักสังคมสงเคราะห์บางส่วนยังคงเห็นว่า ผู้ต้องขังไม่มีสิทธิเรียกร้องอาหารเฉพาะเจาะจงจากเรือนจำได้ เว้นแต่ว่าอาหารตามหลักศาสนาดังกล่าวจะไม่มีผลกระทบต่อสุขภาพใดๆ เช่น ผลกระทบด้านงบประมาณตามมา แต่เนื่องจากปัจจุบันในเรือนจำสหพันธรัฐเยอรมนีมีผู้ต้องขังอิสลามจำนวนมาก หลายๆ เรือนจำจึงมีการจัดอาหารที่สอดคล้องกับศาสนาให้กับผู้ต้องขัง⁹⁵ ซึ่งในทางปฏิบัติ นั้น ผู้ต้องขังสามารถปฏิเสธอาหารบางชนิดหรือขอเปลี่ยนอาหารที่เรือนจำจัดให้เพราะเหตุผลทางด้านศาสนาได้⁹⁶

อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องขังมีสิทธิจัดหาอาหารพิเศษได้ด้วยเงินของผู้ต้องขังเอง⁹⁷ หรือจากการบริจาคของผู้มีจิตศรัทธา รวมถึงสามารถซื้ออาหารและเครื่องดื่มได้จากสินค้าที่ทางเรือนจำจัดจำหน่าย⁹⁸

3.3.3 สิทธิในการได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน

ปัจจุบันเสื้อผ้าที่ผู้ต้องขังได้รับอนุญาตให้ใส่ในเรือนจำจะต้องเป็นเสื้อผ้าที่ถูกออกแบบให้ไม่โดดเด่น กล่าวคือไม่ได้ออกแบบให้เป็นลายขวาง แต่จะเป็นลักษณะชุดใส่ทำงานโดยทั่วไป ซึ่งขนาดจะต้องมีความพอดีและเหมาะสม โดยนอกจากในช่วงเวลาทำงาน ผู้ต้องขังจะได้รับสิทธิในการมีชุดลักษณะเป็นสีฟ้าสำหรับใส่ในช่วงเวลาว่าง⁹⁹

⁹¹ StVollzG §21 S.1

⁹² StVollzG §21 อ้างถึงใน จันทิมา อรุณรัตน์ (2558). กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ : ศึกษาสิทธิผู้ต้องขังในการมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย. น.42

⁹³ Laubenthal Strafvollzug pp.374.

⁹⁴ Strafvollzug pp.168. by Kaiser/SchochStrafvollzug

⁹⁵ แหล่งเดิม

⁹⁶ VV Nr. 1 Abs. 3 zu §21 อ้างถึงใน ปณิธาน ตั้งตระกูล (2556). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในด้านสุขภาพอนามัย. หน้า 55

⁹⁷ StVollzG § 22 (1)

⁹⁸ Laubenthal Strafvollzug pp.374.

⁹⁹ OLG Hamm NSTz 1993,360:4 Garnituren Unterwasche pro Woche reichen aus.

ผู้ต้องขังได้รับอนุญาตให้สวมเสื้อผ้าส่วนตัวได้ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องขังจะต้องสวมเสื้อผ้าของเรือนจำเป็นพื้นฐาน นอกจากนี้ในช่วงเวลาว่างดังกล่าวแล้วข้างต้นที่ผู้ต้องขังจะได้รับเสื้อนอกแบบพิเศษ¹⁰⁰

สิทธิในการสวมใส่เครื่องแต่งกายส่วนตัวของผู้ต้องขังนั้น ไม่ได้บัญญัติอยู่ในบทกฎหมายของประเทศและแคว้นบาเยิร์น¹⁰¹ ทั้งนี้ก็เนื่องจากเหตุผลทางด้านความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความปลอดภัย ซึ่งหากมีกรณีที่ผู้ต้องขังออกไปนอกเรือนจำ ผู้บัญชาการอาจอนุญาตให้ผู้ต้องขังสวมเสื้อผ้าของตนเองได้ตามดุลพินิจ และผู้ต้องขังจะต้องเป็นผู้ทำความสะอาด ซ่อมแซม และเปลี่ยนด้วยค่าใช้จ่ายที่ไม่ได้มาจากเรือนจำแต่เป็นค่าใช้จ่ายของตัวเอง¹⁰²

การบริจาคเสื้อผ้าโดยเฉพาะเสื้อผ้าสำรอง ไม่ได้ปรากฏเป็นข้อห้ามตามดุลพินิจของหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมาย การขาดงบประมาณในการจัดซื้อเสื้อผ้า จึงไม่สามารถนำมากล่าวอ้างและใช้เป็นเหตุผลที่จะปฏิเสธได้ ดังนี้ เรือนจำจึงมีการจัดงบประมาณ โดยเฉพาะสำหรับจัดซื้อเสื้อผ้าของผู้ต้องขังในเรือนจำ¹⁰³

3.2.4 สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลและบริการทางการแพทย์

กฎหมายบังคับโทษของสหพันธรัฐเยอรมนี มีหลักการในการให้สิทธิผู้ต้องขังในการได้รับบริการทางการแพทย์เพื่อส่งเสริมสุขภาพอนามัยทั้งทางกายและใจไม่ให้ถูกกระทบกระเทือน และต้องได้รับการดูแลด้วยมาตรการที่จำเป็นในการคุ้มครองสุขภาพอนามัยและการดูแลความสะอาด¹⁰⁴

การดูแลสุขภาพและการรักษาสุขภาพของผู้ต้องขังอยู่ในความรับผิดชอบของเรือนจำ ซึ่งการดูแลและรักษาสุขภาพ โดยแพทย์จะอยู่ภายใต้การควบคุมโดยกฎหมาย การตรวจรักษาจะอยู่ในดุลพินิจของแพทย์ การรักษาพยาบาลเมื่อมีการเจ็บป่วยก็เพื่อป้องกันไม่ให้อาการเลวร้ายขึ้นและเป็นการบรรเทาอาการเจ็บป่วย การรักษาพยาบาลนอกจากเป็นการให้บริการทางการแพทย์จึงต้องครอบคลุมในเรื่องทันตกรรม การดูแลอุปกรณ์ ยา และการรักษาบาดแผลด้วย¹⁰⁵ ซึ่งอดีตผู้ต้องขังได้รับอนุญาตสิทธิในการมีแพทย์หรือทันตแพทย์ส่วนตัวโดยผู้ต้องขัง ต้องออกค่าใช้จ่ายเอง แต่ในปัจจุบันมีการยกเลิกสิทธิดังกล่าว

¹⁰⁰ StVollzG § 20 (1)

¹⁰¹ Laubenthal Strafvollzug pp.373.

¹⁰² StVollzG § 20 (2)

¹⁰³ ปลัดชาน คิงตระกูล (2556). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในด้านสุขภาพอนามัย. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. น. 56

¹⁰⁴ จันทิมา อรุณรัตน์ (2558). กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ : ศึกษาสิทธิผู้ต้องขังในการมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. น.44

¹⁰⁵ StVollzG § 58

เนื่องจากมีเหตุการณ์ผู้ต้องขังหลบหนีโดยอาศัยความช่วยเหลือจากแพทย์ส่วนตัวของผู้ต้องขัง แพทย์ส่วนตัวดังกล่าวจึงไม่อาจได้รับความไว้วางใจได้เท่ากับแพทย์ในเรือนจำ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องขังยังคงมีสิทธิในการปฏิเสธการรักษาโดยแพทย์จากเรือนจำและขอรักษาโดยแพทย์ส่วนตัวได้ในกรณีที่ไม่มีเชื้อเอชไอวีในการรักษาโดยแพทย์ของเรือนจำ ซึ่งผู้ต้องขังจะต้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเอง¹⁰⁶

ในการตรวจสุขภาพและการรักษาพยาบาลผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังที่มีอายุ 14 ปีแต่ไม่เกิน 20 ปี บริบูรณ์มีสิทธิร้องขอให้ตรวจโรคฟันหนึ่งครั้งในระยะเวลา 6 เดือน ตรวจอนามัยช่องปาก สภาพของเหงือกโรคฟันผุ¹⁰⁷ ผู้ต้องขังที่มีอายุ 35 ปี บริบูรณ์ต้องได้รับการตรวจป้องกันโรคทุกสองปี โดยเฉพาะการตรวจป้องกันโรคเกี่ยวกับหัวใจ ความดันโลหิต โรคไต โรคเบาหวาน¹⁰⁸ ผู้ต้องขังชายที่มีอายุครบ 45 ปีบริบูรณ์ มีสิทธิในการร้องขอให้มีการตรวจป้องกันโรคเกี่ยวกับมะเร็งได้อย่างมากหนึ่งครั้งต่อปี

สำหรับกรณีของผู้ต้องขังหญิงนั้น เมื่อมีอายุครบ 40 ปีบริบูรณ์ มีสิทธิร้องขอในการตรวจป้องกันโรคเกี่ยวกับมะเร็งได้ปีละหนึ่งครั้ง¹⁰⁹

ผู้ต้องขังหญิงที่มีบุตรพักอยู่ในเรือนจำด้วย มีสิทธิในการได้รับการตรวจป้องกันโรคเกี่ยวกับโรคที่เป็นเป็นอันตรายมากต่อการพัฒนาทางร่างกายหรือจิตใจของบุตร จนกว่าบุตรจะมีอายุครบ 6 ปีบริบูรณ์¹¹⁰

ผู้ต้องขังหญิงระหว่างตั้งครรภ์มีสิทธิได้รับการดูแลทางการแพทย์และการผดุงครรภ์ในเรือนจำ การทำคลอดต้องกระทำในโรงพยาบาลนอกเรือนจำ แต่หากมีเหตุผลพิเศษให้ทำคลอดที่แผนกทำคลอดในเรือนจำ เรือนจำดังกล่าวนั้น จะต้องมีการจัดบริการยา เครื่องเวชภัณฑ์และเครื่องมือในการรักษาไว้บริการผู้ต้องขังหญิงกรณีมีปัญหาเกี่ยวกับการตั้งครรภ์หรือเกี่ยวพันกับการคลอด¹¹¹

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ StVollzG § 57 (5)

¹⁰⁸ StVollzG § 57 (1)

¹⁰⁹ StVollzG § 57 (2)

¹¹⁰ StVollzG § 57 (4)

¹¹¹ จากการ “การบังคับโทษจำคุกในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี”, โดยธานี วรภัทร์, 2549, บทบัญญัติ, 62(1), น. 173. กรุงเทพฯ : เคนดิบัณฑิตยสภา. อ้างถึงใน จันทิมา อรุณรัตน์ (2558). กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ : ศึกษาสิทธิผู้ต้องขังในการมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย. น.44

3.2.5 สิทธิในการติดต่อสื่อสาร

บทกฎหมายบังคับโทษจำคุกของสหพันธรัฐเยอรมนี กำหนดให้ผู้ต้องขังมีสิทธิในการได้รับการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกเรือนจำได้¹¹² โดยหนังสือ โดยการเยี่ยม การรับส่งจดหมาย โทรศัพท์และพัสดุไปรษณีย์

กรณีโดยหนังสือต่าง ๆ นั้น ภายในเรือนจำจะจัดบริการทางด้านห้องสมุดสำหรับผู้ต้องขังทุกประเภทอย่างเพียงพอ หนังสือจะประกอบประเภทที่มีสาระและประเภทสำหรับอ่านเล่น นอกจากนี้ผู้ต้องขังยังมีสิทธิได้รับข้อมูลข่าวสารทางหนังสือพิมพ์ นิตยสาร จุลสารจากทางเรือนจำ รวมถึงสามารถรับฟังวิทยุการบรรยายหรือสื่ออื่น ๆ ที่ได้รับการอนุญาตจากเรือนจำได้¹¹³

สำหรับการเยี่ยม ผู้ต้องขังได้รับสิทธิในการเยี่ยมได้อย่างน้อย 1 ชั่วโมงต่อเดือน เพื่อส่งเสริมและบำบัดการกลับคืนสู่สังคม ซึ่งกรณีดังกล่าวหมายถึงการเยี่ยมส่วนตัว¹¹⁴ และการเยี่ยมโดยทนายความ¹¹⁵ โดยการควบคุมดูแลโดยเรือนจำในด้านความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย และเพื่อเป็นการบำบัดผู้ต้องขัง

ผู้ต้องขังมีสิทธิในการติดต่อครอบครัวของตนและเพื่อนได้โดยจดหมายและการเยี่ยมตามเวลาที่เรือนจำกำหนด โดยหากเป็นผู้ต้องขังต่างชาติ จะได้รับอนุญาตให้ติดต่อกับผู้แทนสถานทูตหรือกงสุลของประเทศของผู้ต้องขังได้¹¹⁶

นอกจากนี้ผู้ต้องขังยังได้รับสิทธิในการรับส่งจดหมายโดยไม่จำกัดจำนวนส่งหรือรับผ่านทางเรือนจำ อย่างไรก็ตาม เพื่อความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัย ผู้บัญชาการเรือนจำอาจสั่งห้ามการติดต่อระหว่างผู้ต้องขังบางรายกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ¹¹⁷

ผู้ต้องขังมีสิทธิรับอนุญาตในการใช้โทรศัพท์และโทรเลขได้โดยความควบคุมดูแลการสนทนา ซึ่งจะมีการแจ้งให้คู่สนทนาทราบก่อนว่า การสนทนาดังกล่าวมีความจำเป็นต้องได้รับการควบคุม¹¹⁸

¹¹² StVollzG § 59

¹¹³ มาตรฐานขั้นต่ำของว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำปี ค.ศ. 1955 (The 1955 United Nations Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoner : SMR) ข้อ 39 – 40

¹¹⁴ StVollzG § 24

¹¹⁵ StVollzG § 26

¹¹⁶ เจดน์สิทธิ์ รัตนสิทธิ์ (2557). การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. น.50

¹¹⁷ StVollzG § 28

¹¹⁸ เจดน์สิทธิ์ รัตนสิทธิ์ (2557). การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. น.51

การติดต่อสื่อสารภายนอกของผู้ต้องขัง ยังรวมไปถึงการรับพัสดุไปรษณีย์ที่มีอาหารและเครื่องบริโภค โดยจะได้รับอนุญาตจำนวน 3 ครั้งต่อปี และมีระยะเวลาห่างกันพอสมควร พัสดุดังกล่าวต้องเปิดต่อหน้าผู้ต้องขังซึ่งหากเป็นสิ่งที่เรื้อนจำกำหนดให้เป็นสิ่งของต้องห้าม อาจส่งคืนผู้ส่งหรือกรณีเป็นสิ่งของอันตราย สิ่งของจะถูกทำลายโดยมาตรการการจัดการจะแจ้งให้ผู้ต้องขังทราบด้วย¹¹⁹

3.4 ประเทศญี่ปุ่น

แม้ว่าชาวญี่ปุ่นจะเป็นชาวเอเชียเช่นเดียวกับจีน เกาหลี ไทย และอื่นๆ ก็ตามหากแต่มีลักษณะทางวัฒนธรรมและสังคมตลอดจนพฤติกรรมที่แตกต่างจากประเทศอื่นพอสมควร จนเป็นเอกลักษณ์ลักษณะเฉพาะที่ชาวเอเชียด้วยกันอธิบายไม่ได้ ไม่เข้าใจ หรือเข้าใจอย่างผิดในตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา อาทิเช่น เป็นประเทศที่ทำลายล้างชนฆ่าชาวเอเชียด้วยกันอย่างโหดร้ายเมื่อก่อน 70 ปี หลังจากพายุแพ้สงครามโลกครั้งที่สอง แต่กลับผงาดมาเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ อันดับสองรองจากอเมริกาในปี 1968 ซึ่งนับเป็นระยะเวลาจนถึง 18 ปี ที่ญี่ปุ่นมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง มีระบบการบริหารจัดการ การจ้างงานตลอดชีพ และระบบการเลื่อนขั้นตามลำดับอาวุโส (นอกเหนือจากความโดดเด่นทางด้านเทคโนโลยี และเป็นต้นแบบการบริหารจัดการในโรงงาน และระบบองค์กร) ในทางตรงข้าม ญี่ปุ่นกลับเป็นประเทศที่มีอัตราการฆ่าตัวตายสูงที่สุดในประเทศพัฒนาแล้ว ปีละมากกว่า 3 หมื่นคน (นอกเหนือจากการที่อายุเฉลี่ยยืนยาวที่สุดในโลก) สังคมญี่ปุ่นไม่แยแส และรังเกียจการจัด มีพฤติกรรมสุดขั้วหลายอย่างๆ แต่ในขณะเดียวกัน หลังเหตุการณ์แผ่นดินไหวครั้งใหญ่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และสึนามิ/วิกฤตโรงไฟฟ้าปรมาณู ในเดือนเมษายน ปี 2011 ภาพลักษณ์ความมีระเบียบวินัย การต่อสู้เพื่อฟื้นฟู ความสงบเรียบร้อย ความร่วมมือในสังคมกลับเป็นอะไรบางอย่างที่ไม่มีประชาชนที่ไหนในโลกสามารถเป็นไปหรือหาได้แบบชาวญี่ปุ่น

นอกจากนี้ความตรงต่อเวลาเป็นสิ่งที่สังคมญี่ปุ่นให้ความสำคัญมาก รวมถึงการจัดการระบบการศึกษาภาคบังคับญี่ปุ่น ทำให้เด็กได้เรียน โรงเรียนใกล้บ้าน สำหรับระบบสังคมครอบครัวญี่ปุ่นนั้นเมื่อแต่งงานแล้วภรรยาจะทำงานบ้าน เลี้ยงลูก ดูแลการศึกษาของลูก และร่วมกิจกรรมชุมชน¹²⁰

เนื่องจากญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ให้ความสำคัญต่อสิทธิที่บุคคลพึงได้รับ ไม่ว่าจะเป็สิทธิส่วนบุคคลหรือส่วนรวมเป็นอย่างมาก จึงส่งผลไปถึงสิทธิของบุคคลแม้เป็นผู้ต้องขังในเรือนจำที่รัฐจะต้องคุ้มครองด้วย ซึ่งผู้เขียนจะได้ทำการศึกษาดังสิทธิของผู้ต้องขังในด้านต่างๆ โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงในประเทศญี่ปุ่นต่อไป

¹¹⁹ เจตน์สิทธิ์ รัตนสิทธิ์ (2557). *การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. น.51

¹²⁰ บุญชู ดันศิริตันสุนทร, “ลักษณะพื้นฐานของคนและสังคมญี่ปุ่น” สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2560 จาก http://ba.tni.ac.th/2015/upload/files/R%26D/Aj_Boonchu%2013_11_2558.pdf

3.4.1 สิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

ประเทศญี่ปุ่น จะจัดประเภทเรือนจำโดยการแยกเพศผู้ต้องขังหญิงและชายออกจากกัน ซึ่งเมื่อแยกแล้ว ยังจำแนกย่อยเป็นอีก 4 ประเภท ได้แก่

1. เรือนจำสำหรับนักโทษเด็ดขาดที่ศาลพิพากษาให้มีเงื่อนไขที่ต้องทำงาน
2. เรือนจำสำหรับนักโทษเด็ดขาดที่ศาลพิพากษาไม่มีเงื่อนไขที่ต้องทำงาน
3. สถานที่กักกันสำหรับผู้ที่ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษกักขัง

4. สถานที่กักกันสำหรับผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ได้รับอนุญาตให้กักกัน กักตัวไว้ตามอำนาจการจับกุม และผู้ที่ศาลพิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิต

ทั้งนี้ หากเป็นกรณีของผู้ต้องขังเป็นเด็กหรือเยาวชนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี และศาลพิพากษาลงโทษจำคุก จะถูกควบคุมในทัณฑสถานวัยหนุ่มหรือสถานที่ที่มีการตั้งขึ้นเป็นพิเศษเฉพาะส่วนในเรือนจำ ซึ่งอาจมีข้อกำหนดให้ต้องทำงาน 2 เดือนหรือกว่านั้น และสำหรับผู้ต้องขังที่เป็นเด็กหรือเยาวชนที่มีอายุกว่า 18 ปีขึ้นไป จะถูกคุมขังในสถานกักกันจนถึงกระทั่งอายุครบ 20 ปี¹²¹

ในการอยู่ร่วมกันในเรือนจำ ผู้ต้องขังจะได้รับการพิจารณาจากลักษณะของการกระทำความผิด ตลอดจนบุคลิกลักษณะของแต่ละบุคคล ประวัติการกระทำความผิด อายุของผู้ต้องขังที่ถูกจัดให้อยู่ร่วมกัน ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการจัดให้อยู่ในแดนต่างๆภายในเรือนจำอย่างเหมาะสม¹²²

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น ได้กำหนดเรื่องการจัดบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยให้แก่ผู้ต้องขังในเรือนจำไว้ในข้อ 15 โดยกำหนดให้ผู้ต้องขังในเรือนจำถูกจัดให้จำคุกเดี่ยว ยกเว้นกรณี ที่อาจไม่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังในการได้รับการรักษาพยาบาลบางประการเพราะความเจ็บป่วยทางด้านจิตใจหรือร่างกาย ซึ่งข้อเท็จจริงปัจจุบันผู้ต้องขังส่วนใหญ่ในญี่ปุ่นจะถูกควบคุมในห้องขังเดี่ยว ไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องขังที่ศาลยังไม่ตัดสินหรือผู้ต้องขังที่ศาลตัดสินแล้วก็ตาม¹²³

เรือนจำในญี่ปุ่นซึ่งเป็นห้องขังเดี่ยวจะมีการติดตั้งห้องน้ำและอ่างน้ำในตัว โดยมีขนาดห้องขังประมาณ 5 ตารางเมตรเท่านั้น ซึ่งขนาดดังกล่าว ส่งผลให้การติดตั้งเครื่องใช้และเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆเป็นไปได้ยาก และทำให้บางเรือนจำไม่สามารถปูพูกญี่ปุ่นตามยาวได้ ในขณะที่ห้องขังรวมจะมีผู้ต้องขังประมาณ 6-10 คน และประกอบไปด้วยอ่างล้างหน้า โตะ และชั้นวางของ และมีห้องน้ำแยกต่างหาก ห้องขังจะมีขนาดประมาณ 13-16 ตารางเมตร พื้นปูด้วยเสื่อทาทามิ (Tatami mats)

¹²¹ Article 3 Act on Penal Detention Facilities and Treatment of Inmates and Detainees อ้างถึงใน ธีรสิทธิ์ สุขสมจิตวิชัย (2559). *มาตรการทางกฎหมายในการจำแนกผู้ต้องขัง*. น.77

¹²² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรภัทร์ (2555). *การลดปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำ ศึกษามาตรการทางกฎหมาย ในชั้นบังคับโทษจำคุก*. รายงานผลการวิจัย. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. น. 99

¹²³ ณัฐยา จรรยาชัยเลิศ (2548). *หลักประกันสิทธิของผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. น.155

เพื่อให้ผู้ต้องขังใช้เป็นที่พักนอน ทั้งนี้ ห้องขังจะมีหน้าต่างขนาดใหญ่เพื่อให้มีแสงสว่างเพียงพอ แต่ส่วนใหญ่แสงสว่างจากธรรมชาติมักไม่เพียงพอ เรือนจำจึงต้องเปิดไฟฟ้าตลอดทั้งวัน โดยให้ผู้คุมเป็นผู้ควบคุมการเปิดปิดไฟ นอกจากนี้ภายในห้องขังจะต้องมีความสะอาดและเป็นระเบียบอยู่ตลอดเวลาด้วย¹²⁴

ในส่วนของผู้ต้องขังหญิง พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น ข้อ 12 ได้กำหนดห้ามมิให้ผู้ต้องขังหญิงที่มีบุตร นำบุตรเข้ามาในเรือนจำด้วย เว้นแต่กรณีที่น่าเชื่อว่าไม่มีบุคคลภายนอกที่เหมาะสมที่จะดูแลเด็กได้ ซึ่งกรณีดังกล่าว ผู้ดูแลต้องรายงานต่อรัฐบาล และเด็กจะต้องได้รับการดูแลจากหน่วยงานของรัฐ กรณีที่ไม่มีบุคคลภายนอกที่เหมาะสมในการดูแลเด็ก ผู้ต้องขังหญิงจะได้รับอนุญาตให้นำบุตรเข้ามาอยู่ในเรือนจำได้ไม่เกินระยะเวลา 1 ปีหรือจนกระทั่งมีเหตุที่ไม่สมควรอนุญาตให้อยู่ในเรือนจำเกิดขึ้น ผู้ต้องขังหญิงจะถูกส่งตัวไปยัง “บ้านนำทางหญิง” (The Women’s Guidance Home) และผู้ต้องขังหญิงที่มีครรภ์ จะถูกส่งตัวไปยัง โรงพยาบาลแทนการส่งตัวไปยังเรือนจำ ตามมติที่ประชุมว่าด้วยการปฏิบัติต่อนักโทษหญิง ทั้งนี้ ก็เพื่อผู้ต้องขังหญิงจะได้ไม่ต้องทนทรมานต่อความเจ็บปวดและสภาพแวดล้อมภายในเรือนจำ รวมถึงเมื่อเด็กคลอดออกมาจะต้องบันทึกในสูติบัตรว่า เด็กเกิดในสถานที่อื่นที่มีชื่อเรือนจำ และผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดาจะได้รับอนุญาตให้อยู่กับบุตรได้เป็นระยะเวลา 1 ปี หลังจากนั้น หากไม่มีบุคคลภายนอกใดเป็นผู้ดูแลบุตรของผู้ต้องขังหญิง ก็จะเป็นหน้าที่ของหน่วยงานรัฐในการเข้ามาดูแลต่อไป¹²⁵

3.4.2 สิทธิในการได้รับอาหาร

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น ได้กำหนดเรื่องสิทธิในเรื่องอาหารของผู้ต้องขังในเรือนจำไว้ในข้อ 34 โดยกำหนดให้เป็นหน้าที่ของเรือนจำในการจัดหาอาหารและน้ำดื่มตามความจำเป็นให้แก่ผู้ต้องขัง ซึ่งอาหารดังกล่าวจะถูกจัดโดยคำนึงถึงสุขภาพและอายุของผู้ต้องขัง รวมไปถึงกรณีที่ผู้ต้องขังต้องทำงานในเรือนจำ การจัดหาอาหารจะคำนึงไปถึงชนิดงานที่ผู้ต้องขังทำด้วย

เรือนจำจะจัดหาอาหารให้แก่ผู้ต้องขัง ในปริมาณเท่าที่จำเป็นและเพียงพอ โดยจะมีการแบ่งปริมาณอาหารไว้ 5 ระดับ ตามปัจจัยที่คำนึงถึงดังที่กล่าวแล้วข้างต้น นอกจากนี้ ในโอกาสพิเศษ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันหยุดของชาติ หรือวันเกิดของผู้ต้องขัง เรือนจำจะมีการจัดหาอาหารพิเศษสำหรับ โอกาสเหล่านั้นให้แก่ผู้ต้องขัง รวมไปถึงกรณีที่ผู้ต้องขังเป็นชาวต่างชาติ เรือนจำจะจัดหาอาหารพิเศษแตกต่าง

¹²⁴Prison Condition in Japan. Loc.cit อ้างถึงใน ภิธาน ดึงตระกูล (2556). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในด้านสุขภาพ. น. 60

¹²⁵ศรัณย์ เจ็ดเกียรติกุล (2545). การศึกษากฎหมายเปรียบเทียบพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 กับกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่นและประเทศสหรัฐอเมริกา : ศึกษาปัญหากฎหมายที่เกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดครรภ์มารดา. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. น.100

จากผู้ต้องขังทั่วไป ทั้งนี้ ผู้ต้องขังยังคงได้รับสิทธิตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ข้อ 35 ที่อนุญาตให้ ผู้ต้องขังสามารถซื้ออาหารได้ด้วยค่าใช้จ่ายของตนเอง¹²⁶

3.4.3 สิทธิในการได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น กำหนดให้ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน โดยมีได้บัญญัติถึงผู้ต้องขังหญิงหรือชายโดยเฉพาะ แต่กำหนดเพียงแยกลักษณะของเสื้อผ้าผู้ต้องขังระหว่างพิจารณากับผู้ต้องขังที่เป็นนักโทษเด็ดขาดไว้ในข้อ 32 และข้อ 33 กล่าวคือ ผู้ต้องขัง (Immate) ซึ่งอยู่ภายใต้กฎหมายว่าด้วยการกักกัน อาจได้รับอนุญาตให้ใส่เสื้อผ้าและกางเกงชั้นในส่วนตัวที่ผู้ต้องขังจัดหาเตรียมมาเองได้ ส่วนผู้ถูกกล่าวหา (Accused Person) และผู้ต้องโทษกักขังที่ถูกตัดสินจำคุกใน workhouse จะได้รับอนุญาตให้สวมใส่เสื้อผ้าและใช้เครื่องนอนที่จัดหาด้วยค่าใช้จ่ายของตนเองได้ แต่หากไม่สามารถจัดหาได้ ผู้ต้องขังมีสิทธิในการขอยืมจากเรือนจำเพื่อนำมาใช้ได้¹²⁷

ในส่วนของนักโทษที่ศาลพิพากษาแล้ว (Convicted person) จะต้องใช้เสื้อผ้าและเครื่องนอนที่เรือนจำจัดให้ ซึ่งในส่วนนี้เสื้อผ้าจะเป็นเครื่องแบบมีลักษณะสีเทา ซึ่งเสื้อผ้าที่เรือนจำจัดให้ดังกล่าว มักได้รับการร้องเรียนจากผู้ต้องขังว่าไม่เหมาะสมกับฤดูกาล เช่น เนื้อผ้าบางเกินไปสำหรับฤดูหนาวหรือหนาเกินไปสำหรับฤดูร้อน และในส่วนของการทำความสะอาดเครื่องแต่งกาย เรือนจำจะกำหนดให้มีการซักเสื้อผ้าของผู้ต้องขังทุกๆ 20 วันและซักกางเกงชั้นในทุกวัน¹²⁸

สำหรับผู้ต้องขังหญิง ซึ่งเป็นเพศสภาพที่มีความต้องการในด้านความสวยงาม ปัจจุบันเรือนจำญี่ปุ่นบางแห่ง จึงให้ความสำคัญกับการเสื้อผ้าผู้ต้องขังหญิงมากขึ้น โดยมีการจัดให้ผู้ต้องขังหญิงสวมใส่ชุดเครื่องแบบของเรือนจำที่เป็นสีชมพู ทั้งนี้ ก็เพื่อช่วยลดความเครียดและทำให้ผู้ต้องขังหญิงรู้สึกผ่อนคลายจากการถูกคุมขัง¹²⁹

3.4.4 สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลและบริการทางการแพทย์

เรือนจำแต่ละแห่งในประเทศญี่ปุ่น จะจัดให้มีแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ประจำอยู่ในฝ่าย หรืองานด้านการแพทย์ของเรือนจำทุกแห่ง ตัวอย่างเช่น เรือนจำชิบะ มีการจัดแพทย์ประจำเรือนจำ 4 คน ทำหน้าที่ผู้อำนวยการ 1 คน และหัวหน้าฝ่ายสุขภาพ 1 คน และที่เหลืออีก 2 คน ทำ

¹²⁶ Correction Bureau Ministry of Justice, Correctional Institutions in Japan 1990. pp. 45-46. อ้างถึงใน ญัฐยา จรรยาชัยเลิศ (2548). *หลักประกันสิทธิของผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. น.154

¹²⁷ ปณิธาน ตั้งตระกูล (2556). *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในด้านสุขภาพ*. น. 58

¹²⁸ Human Right Watch, Prison Conditions in Japan. p.12 . อ้างถึงใน ญัฐยา จรรยาชัยเลิศ (2548). *หลักประกันสิทธิของผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. น.154

¹²⁹ <http://japantourlist.com/th/japanese-prison> สืบค้นเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2560

หน้าที่บำบัดรักษาผู้ต้องขังที่ป่วย รวมถึงปฏิบัติการควบคุมการระบาดของโรคภายในเรือนจำ¹³⁰ โดยสถานพยาบาลและบริการทางการแพทย์โดยเฉพาะมีอยู่ 5 แห่ง ซึ่งรับดูแลผู้ต้องขังที่ต้องเข้ารับการรักษาพยาบาลและดูแลเป็นกรณีพิเศษ นอกจากนี้ ในเรือนจำขนาดใหญ่ ยังมีศูนย์การแพทย์อีก 5 แห่ง เพื่อให้บริการผู้ต้องขังที่ป่วยและต้องได้รับการบริการรักษาพยาบาลด้วย แต่หากเกิดเหตุฉุกเฉินหรือมีความจำเป็นก็สามารถส่งตัวผู้ต้องขังที่ป่วยนั้น ไปรักษายังโรงพยาบาลนอกเรือนจำได้¹³¹

แพทย์ในเรือนจำญี่ปุ่น จะมีอัตราส่วนต่อผู้ต้องขัง ได้แก่ 1 ต่อ 500 ในขณะที่โดยทั่วไปอัตราแพทย์ต่อผู้ต้องขังจะอยู่ที่ 1 ต่อ 160 ทั้งนี้ ก็เนื่องมาจากจำนวนประชากรที่มีจำนวนมาก อย่างไรก็ตามระบบงบประมาณการรักษาทางการแพทย์ของกรมราชทัณฑ์ญี่ปุ่นก็ถูกนำมาใช้ในการรับบุคลากรด้านการแพทย์อย่างเพียงพอ รวมถึงถูกนำมาใช้ในการฝึกผู้ช่วยพยาบาลด้วย นอกจากนี้ ในส่วนของเรือนจำก็จะมีการสอนเจ้าหน้าที่ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมให้เป็นผู้ช่วยเหลือพยาบาลด้วย¹³²

ในส่วนของ การตรวจสุขภาพ การดำเนินการในเรือนจำมีความถี่เช่นเดียวกับสังคมภายนอก โดยผู้ต้องขังในเรือนจำจะได้รับสิทธิพื้นฐานในการได้รับโอกาสทางการแพทย์ การส่งต่อผู้ป่วยเป็นอย่างดี แม้กระทั่งผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการลงโทษทางวินัย ก็ยังได้รับสิทธิดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ผู้ต้องขังยังได้รับสิทธิในการได้รับการตรวจโรคอย่างอื่นเป็นพิเศษ เช่น โรคต่างๆของผู้ใหญ่ เป็นต้น

สำหรับผู้ต้องขังหญิง นอกจากจะได้รับการตรวจสุขภาพในโรคทั่วไปแล้ว ยังได้รับโอกาสในการตรวจโรคเฉพาะเพศหญิง เช่น โรคมะเร็งเต้านม มะเร็งปากมดลูก อีกด้วย¹³³

นอกจากนี้ กรณีที่ผู้ต้องขังหญิงเป็นหญิงตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังที่คลอดบุตร ผู้ต้องขังที่มีอายุน้อย หรือผู้ต้องขังที่ไร้ความสามารถนั้น พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของญี่ปุ่นในข้อ 40-44 กำหนดให้บุคคลดังกล่าวได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ป่วย กล่าวคือ ให้ได้รับการรักษาพยาบาลโดยแพทย์ และหากมีกรณีจำเป็นก็ให้ส่งตัวไปรักษายังสถานพยาบาลภายในเรือนจำ สำหรับผู้ต้องขังที่ป่วยเป็นโรคจิต เป็นโรคติดต่อ หรือโรคอื่นๆ อันไม่สมควรได้รับการรักษาภายในเรือนจำ ก็อาจถูกส่งตัวไปรักษายังโรงพยาบาลภายนอกเรือนจำได้ตามสถานการณ์ในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ และผู้ต้องขังที่ป่วยอาจได้รับ

¹³⁰ Correction Bureau by Ministry of Justice, Correction Institution in Japan 1990. p.26 อ้างถึงใน ปาณิตา กัณสูทธิ (2557). สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขัง. น.74

¹³¹ Correctional Institutions in Japan 1990. p. 46. อ้างถึงใน ญัฐยา จรรยาชัยเลิศ (2548). หลักประกันสิทธิของผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. น.155

¹³² Prison Administration in Japan by Correction Bureau by Ministry of Justice 2002 p. 21

¹³³ ปาณิตา กัณสูทธิ (2557). สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขัง. น.74

การรักษาจากแพทย์ที่ตนเสนอได้ โดยผู้ต้องขังเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเอง ทั้งนี้ ผู้ต้องขังที่ถูกส่งตัวไปรักษา
ยังโรงพยาบาล ก็ยังถือว่าเป็นผู้ต้องขังอยู่¹³⁴

ในส่วนของการป้องกันโรคติดต่อ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของญี่ปุ่นในข้อ 39 และข้อ 41
กำหนดให้ผู้ต้องขังได้รับการฉีดวัคซีนหรือวิธีอื่นๆที่จำเป็นสำหรับการป้องกันโรคติดต่อ และหาก
ผู้ต้องขังคนใดเป็นโรคติดต่อ เรือนจำจะแยกผู้ต้องขังนั้นออกจากผู้ต้องขังอื่นๆที่มีสุขภาพดี หรือ
ผู้ต้องขังที่ป่วยคนอื่นๆ¹³⁵

3.2.5 สิทธิในการติดต่อสื่อสาร

สิทธิในการติดต่อสื่อสารกับโลกภายนอกของผู้ต้องขังทั้งหญิงและชายในประเทศญี่ปุ่นนั้น มี
ลักษณะเป็นเหมือนกัน กล่าวคือ จะถูกจำกัดเฉพาะสิทธิ ในการได้รับการเยี่ยมและสิทธิติดต่อทาง
จดหมายเท่านั้น

สิทธิในการได้รับการเยี่ยมนั้น กรมราชทัณฑ์ญี่ปุ่น กำหนดให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาได้รับ
สิทธิในการเยี่ยมจากบุคคลใดก็ได้ตามที่ผู้ต้องขังต้องการ แต่มีเงื่อนไขว่าการสนทนาระหว่างผู้ต้องขัง
และผู้เยี่ยมต้องเป็นภาษาที่เจ้าหน้าที่เข้าสังเกตการณ์เข้าใจได้ โดยเรือนจำจะกำหนดให้ในวันหนึ่งๆ
ผู้ต้องขังจะได้รับสิทธิในการเยี่ยมหนึ่งชั่วโมงถึงสองชั่วโมงครึ่งในห้องที่มีการจัดไว้เป็นพิเศษ ซึ่งแต่ละ
ห้องจะแบ่งห้องด้วยฉากกั้น ผู้ต้องขังและผู้เข้าเยี่ยมจะอยู่คนละด้านและไม่สามารถสัมผัสกันได้ และมี
เจ้าหน้าที่เรือนจำยืนสังเกตการณ์ตลอดเวลา การสังเกตการณ์ของเจ้าหน้าที่ ได้แก่ การนั่งใกล้กับ
ผู้ต้องขัง คอยสังเกตการณ์สนทนา และจดบันทึกไว้ ซึ่งหากเจ้าหน้าที่เห็นว่าหัวข้อการสนทนาไม่
เหมาะสม หรือสนทนาด้วยภาษาที่เจ้าหน้าที่ไม่อาจเข้าใจได้ เจ้าหน้าที่จะสามารถสั่งยุติการสนทนาได้¹³⁶
กรณีภาษาที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารนั้น เนื่องจากเรือนจำญี่ปุ่นมีระบบการตรวจสอบบทสนทนาระหว่าง
ผู้ต้องขังและผู้เยี่ยม ผู้ต้องขังที่เป็นชาวต่างชาติที่ไม่สามารถพูดหรือเขียนภาษาญี่ปุ่นได้อาจถูกตัดขาด
จากโลกภายนอก ยกเว้นแต่ผู้ต้องขังใช้ภาษาต่างชาติที่เจ้าหน้าที่สามารถเข้าใจได้ เช่น ภาษาอังกฤษ หรือ
ออกค่าใช้จ่ายสำหรับการแปลหรือตีความภาษานั้น¹³⁷

กรณีที่เป็นผู้ต้องขังที่ศาลพิพากษาแล้ว หรือเป็นนักโทษเด็ดขาด จะได้รับสิทธิในการเยี่ยม
จากญาติใกล้ชิดเท่านั้น รวมถึงจะถูกจำกัดจำนวนผู้เข้าเยี่ยมอย่างเข้มงวดด้วย โดยเรือนจำในญี่ปุ่นบาง
แห่ง เช่น เรือนจำ Fuchu มีการกำหนดคู่มือในการดำรงชีวิตในเรือนจำ โดยกำหนดให้มีผู้เข้าเยี่ยมได้

¹³⁴ ญูยา จรรยาชัยเลิศ (2548). *หลักประกันสิทธิของผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต*.

วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. น.155

¹³⁵ แหล่งเดิม

¹³⁶ Human Right Watch, supra note 250. pp.13-14

¹³⁷ Ibid. p. 30. อ้างถึงใน ญูยา จรรยาชัยเลิศ (2548). *หลักประกันสิทธิของผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการ
ดำรงชีวิต*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. น.157

เพียงสามคนต่อหนึ่งครั้ง และสำหรับนักโทษเด็ดขาดจะมีสิทธิได้รับการเยี่ยมตามระดับชั้นของผู้ต้องขัง¹³⁸

สำหรับสิทธิในการติดต่อสื่อสารทางจดหมายนั้น พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ญี่ปุ่นมาตรา 46 กำหนดให้ผู้ต้องขังได้รับสิทธิในการส่งหรือรับจดหมาย แต่สำหรับกรณีผู้ต้องขังที่เป็นนักโทษเด็ดขาดหรืออยู่ภายใต้การจำคุก “Kanchi” จะไม่ได้รับอนุญาตให้มีสิทธิดังกล่าว เว้นแต่เป็นการติดต่อจากญาติ แต่หากมีกรณีที่ทำเป็นที่ต้องติดต่อกับบุคคลอื่นนอกจากญาติ ก็สามารถกระทำได้หากได้รับอนุญาตจากเรือนจำ นอกจากนี้ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ญี่ปุ่นมาตรา 47 ยังกำหนดเพิ่มเติมอีกว่า บุคคลที่กระทำผิดหรืออยู่ภายใต้การจำคุก “Kanchi” นั้น ไม่ควรได้รับอนุญาตให้ส่งหรือรับจดหมายที่มีลักษณะไม่เหมาะสม โดยจดหมายเหล่านี้จะถูกลบทำลายหลังจากครบระยะเวลาสองปี¹³⁹

กรณีที่เป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี (Unsentenced prisoners) จะได้รับอนุญาตให้มีสิทธิในการเขียนหรือรับจดหมายได้โดยไม่จำกัดจำนวนกับบุคคลใดก็ได้ตามที่ต้องการ แต่เนื้อหาที่ปรากฏในจดหมายดังกล่าวต้องไม่มีแนวโน้มไปในทางปิดบังหรือทำลายพยานหลักฐาน หรือมีแนวโน้มทำให้ความมั่นคงในการกักตัวผู้ต้องขังลดลง หรือเป็นการทำลายระเบียบของเรือนจำ และหากบทสนทนาในจดหมายเป็นภาษาต่างประเทศ ผู้ต้องขังต้องออกค่าใช้จ่ายในการแปลเพื่อให้เจ้าหน้าที่เข้าใจและสามารถตรวจสอบจดหมายนั้นได้¹⁴⁰

สำหรับผู้ต้องขังที่ศาลพิพากษาแล้ว หรือเป็นนักโทษเด็ดขาด (Sentenced prisoners) จะได้รับอนุญาตให้มีสิทธิได้รับจดหมายจากญาติใกล้ชิด และเขียนจดหมายได้เท่าจำนวนสิทธิที่ได้รับการเยี่ยมอันเป็นไปตามลำดับชั้นของผู้ต้องขัง¹⁴¹

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ญี่ปุ่นมาตรา 50 กำหนดให้เจ้าหน้าที่เรือนจำ ดูแลด้านการตรวจสอบจดหมายของผู้ต้องขัง ดังนั้น จดหมายทุกฉบับจึงต้องถูกตรวจสอบโดยเจ้าหน้าที่เรือนจำ ซึ่งมีอำนาจในการอ่านและแก้ไขปิดบังข้อความบางส่วน หรืออาจรับจดหมายทั้งหมดได้ตามที่เห็นว่าสมควร¹⁴²

การตรวจสอบจดหมายของผู้ต้องขังนั้น มีกรณีที่ได้รับสิทธิพิเศษ เช่น กรณีที่เป็นจดหมายที่ส่งหรือรับระหว่างผู้ต้องขังกับหน่วยงานรัฐที่มีหน้าที่ตรวจสอบการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ซึ่งกฎหมายเกี่ยวกับ

¹³⁸ วัณรัตน์ ศิวะนารถ (2556). ปัญหาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. น. 168

¹³⁹ ญัฐยา จรรยาชัยเลิศ (2548). หลักประกันสิทธิของผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. น.158

¹⁴⁰ Ibid. p. 14. อ้างถึงในแหล่งเดิม

¹⁴¹ Ibid. p. 15. อ้างถึงในแหล่งเดิม

¹⁴² Ibid. p. 14-15. อ้างถึงในแหล่งเดิม

สถานที่คุมขังและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Law Concerning Penal and Detention Facilities and the Treatment of Inmate) มาตรา 127 วรรคสอง กำหนดว่า เรือนจำไม่มีอำนาจในการตรวจสอบจดหมายที่เจ้าหน้าที่ของส่งถึงหน่วยงานรัฐระดับท้องถิ่น หน่วยงานรัฐระดับชาติ อัยการ หรือทนายความได้ ยกเว้นกรณีที่มีสถานการณ์พิเศษ เช่น สงสัยว่าไม่ได้เป็นจดหมายจากหรือถึงหน่วยงานของรัฐจริง เจ้าหน้าที่ก็สามารถเปิดจดหมายเพื่อตรวจสอบได้โดยไม่อาจขอความภายใน โดยละเอียด¹⁴³

สิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังทางจดหมายจะได้รับอนุญาตให้เขียนเฉพาะภาษาญี่ปุ่นเท่านั้น เว้นแต่กรณีที่ผู้ต้องขังมีความสามารถในการออกค่าใช้จ่ายในการแปล ก็สามารถใช้ภาษาอื่นๆได้ สำหรับความถี่ในการรับจดหมายนั้น กรมราชทัณฑ์ญี่ปุ่นยังมีได้มีข้อจำกัดในเรื่องดังกล่าว แต่จะจำกัดเพียงจำนวนความถี่ในการส่งจดหมายเท่านั้น¹⁴⁴

¹⁴³ คณะกรรมการตรวจจดหมายของผู้ต้องขังในต่างประเทศ. กรมราชทัณฑ์. กระทรวงยุติธรรม. หน้า 27-28

¹⁴⁴ วัญรัตน์ สีวะนารถ (2556). ปัญหาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. น. 171

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทย เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ

ในบทนี้ผู้เขียนจะทำการศึกษาโดยวิเคราะห์เปรียบเทียบบทบัญญัติของกฎหมายไทยในเรื่องสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงกับบทกฎหมายในต่างประเทศ อันได้แก่ สิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย สิทธิในการได้รับอาหาร สิทธิในการได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลและบริการทางการแพทย์ และสิทธิในการติดต่อสื่อสาร ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร และจะสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาแนวปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงของไทยได้อย่างไรต่อไป

4.1 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย

ปัจจุบันอัตราการเพิ่มขึ้นของผู้ต้องขังหญิงในแต่ละปีมีจำนวนสูงชันมาก ซึ่งอัตราการเพิ่มจำนวนดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเมื่ออาคารสถานที่และสภาพทางกายภาพของเรือนจำส่วนใหญ่ถูกออกแบบมาเพื่อรองรับผู้ต้องขังชายที่เป็นประชากรส่วนใหญ่ของเรือนจำมาโดยตลอด โดยเฉพาะเรือนจำในต่างจังหวัดหลายแห่งที่เป็นเรือนจำชายแต่เดิมจะมีการแบ่งเป็นแดนเล็กๆ สำหรับควบคุมผู้ต้องขังหญิง ความจุประมาณ 30 – 60 คน แต่ปัจจุบันจำนวนผู้ต้องขังหญิงได้เพิ่มสูงขึ้นถึง 200 – 300 คน ทำให้สถานที่เดิมไม่สามารถรองรับผู้ต้องขังหญิงที่เพิ่มขึ้น ได้อย่างเพียงพอ และก่อให้เกิดผลกระทบในการอบรมฟื้นฟูและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง แม้จะมีการก่อสร้างทัณฑสถานหญิงเพิ่มเติมหรือการสร้างแดนหญิงที่มีขนาดใหญ่ขึ้นมาเฉพาะแต่ก็ยังไม่เพียงพอ¹

เรือนจำและทัณฑสถาน เปรียบเสมือนหนึ่งบ้านที่อยู่อาศัย หรือแหล่งพักพิงของผู้ต้องขัง ที่ผู้ต้องขังจะต้องใช้ชีวิตประจำวันในการทำงาน พักผ่อน ออกกำลังกาย กินอยู่หลับนอน ซึ่งในส่วนของกฎหมายไทยกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดมาตรฐานว่าผู้ต้องขัง 1 คน จะใช้พื้นที่ใช้สอยภายในเรือนนอน

¹ นันทิ จิตสว่าง. ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำ. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2559.

ประมาณ 2.25 ตารางเมตร² แต่ในปัจจุบันพื้นที่เรื่อนนอนในเรื่อนจำและทัณฑสถานทั้งหมด มีลักษณะเป็นห้องขังรวม ซึ่งเมื่อพิจารณาพื้นที่เรื่อนนอนทั้งหมดกับจำนวนผู้ต้องขังในปัจจุบันแล้ว พบว่าผู้ต้องขังจะมีพื้นที่เรื่อนนอนโดยเฉลี่ย ประมาณ 0.8 ตารางเมตรต่อคนเท่านั้น ซึ่งหากคิดตามพื้นที่ความจุมาตรฐานจะเห็นว่าพื้นที่เรื่อนนอนในเรื่อนจำมีความแออัดมาก ดังนั้น กรมราชทัณฑ์ จึงได้ออกแนวทางปฏิบัติ เรื่องการจัดสวัสดิการผู้ต้องขัง โดยให้เรื่อนจำและทัณฑสถานดำเนินการขยายต่อเติมหรือจัดทำที่นอนเป็น 2 ชั้นกรณีเห็นว่าเรื่อนนอนมีความแออัดมากเกินไป โดยให้เสนอโครงการเพื่อขออนุมัติต่อกรมราชทัณฑ์ และควรจัดให้มีพัดลมและเครื่องระบายอากาศ รวมถึงต้องให้ความสำคัญกับความสะอาดภายในเรื่อนจำ โดยการตรวจอนามัยเรื่อนจำนั้น มีปรากฏในกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 66 ซึ่งกำหนดให้แพทย์เข้าตรวจเรื่อนจำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอนามัยของผู้ต้องขังและสุขภาพของเรื่อนจำโดยทั่วไปทุกๆ 3 วัน นอกจากนี้ในกฎกระทรวงฯข้อ 67 (ข) ยังกำหนดว่าผู้ต้องขังทุกคนจักต้องรักษาความสะอาด ห้องขังและส่วนหนึ่งส่วนใดของเรื่อนจำ

นอกจากนี้ เดิมกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ได้กำหนดเรื่องการจำแนกผู้ต้องขังหญิงออกจากผู้ต้องขังชาย โดยใช้เกณฑ์ในด้านอายุ และความผิดที่ต้องโทษ³ แต่ปัจจุบันพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้มีการปรับปรุงการจำแนกผู้ต้องขัง โดยนอกจากกำหนดให้มีการแยกเพศแล้ว ยังกำหนดให้พิจารณาถึงสถานะ ความประสงค์ในการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง ตลอดจนความมั่นคงของเรื่อนจำ และลักษณะเฉพาะของเรื่อนจำ โดยอธิบดีจะจัดแบ่งอาณาเขตภายในเรื่อนจำออกเป็นส่วนๆ โดยคำนึงถึงประเภทหรือชั้นของเรื่อนจำที่ได้จำแนกไว้และความเหมาะสมของผู้ต้องขังแต่ละประเภท⁴

ในส่วนของผู้ต้องขังหญิง พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 และกฎกระทรวงฯที่ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 41 กำหนดให้แบ่งสถานที่เรื่อนจำออกเป็นส่วนๆ โดยให้มีสิ่งกีดกันหรือขอบเขตที่แน่นอนแสดงส่วนนั้น ซึ่งในทางปฏิบัติทัณฑสถานหญิงในประเทศไทยภายในห้องขังจะมีลักษณะเป็นห้องขังรวม มีการติดตั้งพัดลมระบายอากาศ มีสุขาอยู่ในห้องขังลักษณะเป็นคอกนั่งกันผนังปูนความสูงเพื่อบังตา ในขณะที่ข้อมูลทางสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ สํารวจ ณ วันที่ 1 มีนาคม 2560 พบว่า จำนวนผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทยมีทั้งสิ้น 38,678 คน โดยผู้ต้องขังหญิงจำนวนดังกล่าวประกอบไปด้วยนักโทษเด็ดขาดจำนวน 31,049 คน และเป็นผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีดังกล่าว ได้แก่ ผู้ต้องขัง

² บันทึกข้อความสำนักทัณฑวิทยา ที่ ยธ.0705/267 เรื่องส่งกรอบมาตรฐานสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานการใช้ชีวิตในเรื่อนจำสำหรับผู้ต้องขัง, ลงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2547

³ กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 40

⁴ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 31

ที่อยู่ระหว่างอุทธรณ์ - ฎีกา จำนวน 3,111 คน อยู่ระหว่างไต่สวน - พิจารณา จำนวน 1,711 คน และอยู่ระหว่างการสอบสวนจำนวน 2,693 คน นอกจากนี้ ยังมีผู้ต้องขังหญิงที่เป็นเยาวชนฝากขังจำนวน 1 คน เป็นผู้ถูกกักกันจำนวน 3 คน และเป็นผู้ต้องกักขัง 110 คน⁵ ซึ่งจากสถิติจะพบว่าจำนวนผู้ต้องขังหญิงมีอัตราเพิ่มสูงขึ้นเป็นจำนวนมาก ในขณะที่สถานที่สำหรับคุมขังผู้ต้องขังหญิงเช่นเรือนจำในต่างจังหวัดหลายแห่ง เดิมเป็นเรือนจำชายและต่อมาได้มีการแบ่งเป็นแดนเล็กๆ สำหรับควบคุมผู้ต้องขังหญิง ซึ่งมีความจุประมาณ 30 – 60 คน แต่สภาพการณปัจจุบันจำนวนผู้ต้องขังหญิงเพิ่มสูงขึ้นถึง 200 - 300 คน ดังนั้น สถานที่ในการคุมขังจึงไม่สามารถรองรับจำนวนผู้ต้องขังหญิงได้อย่างเพียงพอแม้จะมีการก่อสร้างทัณฑสถานหญิงเพิ่มเติมหรือการสร้างแดนหญิงที่มีขนาดใหญ่ขึ้นมาเฉพาะก็ตาม

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules) ได้กำหนดหลักการและการปฏิบัติที่ดีอันเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในด้านที่อยู่อาศัยไว้ โดยกำหนดว่าผู้ต้องขังต่างประเภทกัน จะถูกแยกคุมขังไว้คนละแห่ง หรือคนละส่วนของเรือนจำ โดยคำนึงถึงเพศอายุ ประวัติด้านอาชญากรรม เหตุผลในทางคดีในการคุมขัง และความจำเป็นต่างๆ ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเหล่านั้น โดยผู้ต้องขังชายและหญิงต้องแยกไว้คนละแห่ง เรือนจำใดใช้ควบคุมผู้ต้องขังทั้งสองเพศ สถานที่ที่คุมขังหญิงต้องแยกเป็นเอกเทศโดยเด็ดขาด ผู้ต้องขังที่รอการพิจารณาต้องแยกจากนักโทษเด็ดขาด ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี จะต้องแยกจากผู้ต้องขังที่ต้องคำพิพากษาแล้ว และผู้ต้องขังเยาวชนต้องแยกจากผู้ต้องขังผู้ใหญ่⁶ นอกจากนี้หากมีการแยกห้องเป็นการเฉพาะ ในเวลากลางคืนต้องให้ผู้ต้องขังแต่ละคนได้นอนในห้องขังหรือกรงนั้นๆ ในกรณีที่มีเหตุพิเศษจำเป็นจะต้องนอนรวมกันโดยไม่อาจปฏิบัติตามหลักนี้ได้ เป็นต้นว่ามีผู้ต้องขังเพิ่มมากขึ้นชั่วคราว ก็ไม่พึงจัดห้องหนึ่งให้นอนสองคน เรือนจำใดใช้ระบบห้องขังรวม ผู้ต้องขังที่ให้นอนรวมห้องเดียวกัน พึงได้รับการคัดเลือกด้วยความระมัดระวังและเหมาะที่จะอยู่ร่วมกันด้วยดี จะต้องมีเจ้าหน้าที่คอยดูแลสังเกตการณ์ในเวลากลางคืนเป็นประจำให้สอดคล้องกับสภาพในเรือนจำด้วย⁷ อาคารที่คุมขังทุกแห่ง โดยเฉพาะห้องนอนจะต้องจัดให้ถูกหลักอนามัย ตามสภาพของดินฟ้าอากาศ ข้อสำคัญจะต้องมีอากาศหายใจเพียงพอ มี

⁵ สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ. ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ. กองแผนงาน. กรมราชทัณฑ์ สืบค้น 1

มีนาคม 2560 จาก <http://www.correct.go.th>

⁶ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 11

⁷ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 12

ขนาดของพื้นที่ห้องตามกำหนดขั้นต่ำ มีแสงสว่าง ความอบอุ่น และการระบายอากาศ⁸ ทุกๆแห่งที่ใช้ เป็นทั้งที่อยู่ และที่ทำงานของผู้ต้องขังจะต้องมีหน้าต่างที่ใหญ่พอที่แสงแดดส่องสว่างพอจะอ่าน หนังสือ หรือทำงานได้ และให้ก่อสร้างในลักษณะที่ให้อากาศบริสุทธิ์ผ่านเข้ามาได้ ทั้งนี้ ไม่ว่าจะมีการ ติดตั้งเครื่องช่วยระบายอากาศหรือไม่ก็ตาม รวมถึงแสงไฟฟ้าต้องมากพอให้อ่านหนังสือหรือทำงานได้ โดยไม่เป็นอันตรายแก่สายตา ในเรื่องสุขอนามัยของที่อยู่อาศัย เรือนจำต้องจัดให้มีเครื่องสุขภัณฑ์ เพียงพอแก่ความจำเป็นกับผู้ต้องขังทุกคน ทั้งต้องสะอาดและเหมาะสม ไม่ประเจิดประเจ้อ และมีที่ อาบน้ำและฝักบัวติดตั้งไว้เพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขังทุกคนที่จะอาบน้ำ โดยมีอุณหภูมิที่เหมาะสมกับ ดินฟ้าอากาศ และให้สามารถอาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาดได้บ่อยตามความจำเป็นตามฤดูกาลและตาม สภาพของแต่ละภูมิภาค โดยอย่างน้อยควรให้ผู้ต้องขังได้อาบน้ำสัปดาห์ละครั้งหากอยู่ในภูมิภาคเขต อบอุ่น ทุกส่วนภายในเรือนจำที่ใช้เป็นที่คุมขังจะต้องมีการดูแลรักษาอย่างเหมาะสมเป็นประจำและมีการ ทำความสะอาดอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้เรือนจำต้องจำแนกการปฏิบัติให้เหมาะสมกับผู้ต้องขังแต่ละ คน โดยจัดให้มีระบบการจำแนกกลุ่มผู้ต้องขังอย่างยืดหยุ่น และหากเป็นไปได้ให้จัดให้กลุ่มต่างๆ เหล่านี้เข้าไปอยู่ในเรือนจำแยกจากกัน ซึ่งจะสามารถปฏิบัติกับแต่ละกลุ่มได้อย่างเหมาะสม โดยไม่ จำเป็นต้องจัดให้มีการรักษาความปลอดภัยในระดับเดียวกันสำหรับผู้ต้องขังทุกกลุ่มในเรือนจำ หาก เป็นไปได้ให้จัดให้มีการรักษาความปลอดภัยแตกต่างกันไปโดยสอดคล้องกับความจำเป็นของแต่ละ กลุ่ม เรือนจำแบบเปิดซึ่งไม่มีการรักษาความปลอดภัยเพื่อป้องกันการหลบหนี แต่ต้องพึงพาความมีวินัย ของตัวผู้ต้องขังเอง ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ดีที่สุดในการฟื้นฟูผู้ต้องขังบางคนที่ผ่านมาการคัดเลือกมาเป็นอย่างดี และหากเป็นไปได้ไม่ควรปล่อยให้จำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำแบบปิดมีมากเกินไป จนเป็นอุปสรรค ต่อการจัดให้มีการปฏิบัติที่เหมาะสมกับแต่ละคน ในบางประเทศ มีการพิจารณาว่าจำนวนประชากร ผู้ต้องขังในเรือนจำหนึ่งๆไม่ควรเกิน 500 คน ส่วนในเรือนจำแบบเปิด จำนวนประชากรผู้ต้องขังควรมี จำนวนน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และไม่ควรจัดให้มีเรือนจำซึ่งเล็กเกินไป เพราะจะเป็นเหตุให้ขาด แคลนสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะจัดให้อย่างเหมาะสมได้⁹

นอกจากนี้ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การ คุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules) กำหนดให้ผู้บริหารเรือนจำต้อง จัดให้มีวิธีการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังที่ตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะของเพศหญิงและ

⁸ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 13

⁹ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 89(4)

สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังหญิงแยกเป็นรายบุคคล เพื่อเป็นการส่งเสริมการกลับเข้าสู่สังคมในภายหลัง ผู้ต้องขังหญิงต้องถูกจัดสรรให้เข้าอยู่ในเรือนจำซึ่งใกล้กับบ้านหรือสถานที่บำบัดและแก้ไขฟื้นฟู โดยคำนึงถึงหน้าที่ในการดูแลที่ผู้ต้องขังหญิงต้องรับผิดชอบและความพึงพอใจของหญิงแต่ละคน และการมีอยู่ของโครงการและบริการที่เหมาะสม เรือนจำและห้องขังของผู้ต้องขังหญิงต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกและสิ่งของซึ่งตรงต่อความต้องการด้านสุขอนามัยของหญิง โดยเฉพาะ มีการจัดส่งน้ำดื่มอย่างสม่ำเสมอและเพียงพอต่อเด็กและหญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องขังหญิงที่กำลังตั้งครรภ์ ให้นมบุตรหรือมีประจำเดือน¹⁰

เมื่อศึกษากฎหมายต่างประเทศแล้วพบว่า ในประเทศอังกฤษ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ (Prison Act 1952) ข้อ 14 (1) ได้กำหนดการบริหารจัดการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยให้กับผู้ต้องขังว่าทุกเรือนจำต้องจัดหาที่อยู่อาศัยให้เพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขัง และเรือนจำทุกแห่งจะต้องได้รับการรับรองจากผู้ตรวจสอบซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐมนตรี (Secretary of State) ก่อนจึงจะสามารถใช้ในการควบคุมผู้ต้องขังได้ โดยผู้ที่ทำหน้าที่ในการตรวจสอบดังกล่าวจะต้องไม่ใช่เจ้าหน้าที่ของเรือนจำและตรวจสอบในเรื่องของขนาด ความสว่าง อุณหภูมิ การระบายอากาศ ว่ามีความเหมาะสมต่อสุขภาพของผู้ต้องขังหรือไม่ นอกจากนี้ภายในเรือนจำ จะต้องมีการติดตั้งระบบเตือนภัยและมีการทดสอบระบบอย่างน้อยวันละหนึ่งครั้ง เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถติดต่อกับเจ้าพนักงานและขอความช่วยเหลือได้ตลอดเวลา เรือนจำที่ได้รับการตรวจสอบคุณลักษณะโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐมนตรีแล้วจะได้รับหนังสือรับรองซึ่งมีข้อกำหนดเรื่องการจำกัดระยะเวลาในการคุมขังผู้ต้องขังในห้องขังเดี่ยวว่าจะต้องคุมขังไม่เกินกี่ชั่วโมงต่อวัน รวมถึงมีการกำหนดมาตรฐานลักษณะพื้นฐานของที่อยู่อาศัยของในเรือนจำที่เหมาะสมในการให้บริการแก่ผู้ต้องขังทั้งหมด ซึ่ง ได้แก่ พื้นที่สำหรับเตียงเดี่ยว พื้นที่ส่วนตัวของผู้ต้องขัง พื้นที่ของเก้าอี้และโต๊ะ พื้นที่ห้องน้ำส่วนตัวที่มีความเหมาะสมและปลอดภัย¹¹

สำหรับผู้ต้องขังหญิงนั้น ประเทศอังกฤษได้กำหนดแนวทางทางเฉพาะ (Gender Specific Guidance) ในเรื่องการให้บริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยภายในเรือนจำหญิงว่า ควรมีส่วนช่วยในการเสริมสร้างสุขภาพและชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของผู้ต้องขังหญิง โดยภายในเรือนจำควรมีลักษณะโปร่ง อากาศถ่ายเทได้ดี มีแสงสว่างเพียงพอ และให้ความรู้สึกเสมือนเป็นบ้าน สิ่งแวดล้อมภายในเรือนจำควรได้รับการออกแบบโดยสอดคล้องกับความต้องการ โดยเฉพาะของผู้ต้องขังหญิง กล่าวคือ ควรจัดให้มีห้องขังทั้งประเภทเดี่ยวและประเภทคู่ เพื่อให้โอกาสผู้ต้องขังได้เลือกหากประสงค์จะอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังอื่น อย่างไรก็ตามห้องขังในลักษณะเรือนนอนรวมจะไม่ใช้คุมขังกลุ่มผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติด

¹⁰ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules ข้อ 5

¹¹ Stephen Livingstone, Tim Owen QC, and Alison Macdonald, supra note 153, p.179-180

ผู้ต้องขังที่อยู่ในภาวะอ่อนแอหรืออ่อนไหวง่าย ซึ่งเรือนจำในประเทศอังกฤษจะมีห้องขังเดี่ยวหรือหน่วยแยกการควบคุมสำหรับผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างโปรแกรมการล้างพิษจากการใช้สารเสพติดและผู้ต้องขังที่มีภาวะเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย โดยห้องขังดังกล่าวจะมีการระบุชัดเจนว่าเป็นห้องขังประเภทปลอดภัย (Safer Cell) นอกจากนี้ห้องขังสำหรับผู้ต้องขังที่เข้ารับการบำบัดการติดยาเสพติดจะมีห้องหน้าต่างที่สามารถเปิดได้อย่างปลอดภัย ทั้งนี้เพื่อให้การติดต่อระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังเป็นไปได้โดยสะดวก และเจ้าหน้าที่ที่สามารถสังเกตพฤติกรรมของผู้ต้องขังได้อย่างต่อเนื่องและใกล้ชิด อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องขังยังคงได้รับอนุญาตให้ออกมานอกห้องขังได้ตามความเหมาะสม¹² ปัจจุบันในประเทศอังกฤษมีเรือนจำหญิง 14 แห่ง ซึ่งมีการจัดรูปแบบห้องขังและเรือนนอนแตกต่างกัน โดยมีการจัดในรูปแบบห้องขังเดี่ยว ห้องขังคู่ ห้องขังรวม และห้องขังที่มีลักษณะเป็นบ้านสำหรับควบคุมผู้ต้องขัง

ในส่วนของประเทศอิตาลี ปัจจุบันเรือนจำในจะจัดแบ่งประเภทเรือนจำ ได้แก่ ทัณฑสถานหญิง เรือนจำควบคุมผู้กระทำความผิดที่เป็นเยาวชน เรือนจำควบคุมผู้ต้องขังชาย และเรือนจำควบคุมผู้ต้องขังชายซึ่งมีแดนหญิงอยู่ภายใน โดยในส่วนผู้ต้องขังหญิงในประเทศอิตาลีนั้น เมื่อกระทำความผิดจะถูกควบคุม ในทัณฑสถานหญิงจำนวน 8 แห่ง และในเรือนจำที่มีแดนหญิงจำนวน 86 แห่ง¹³ นอกจากนี้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์อิตาลี ฉบับที่ 111 ค.ศ. 1998 กำหนดให้ผู้ต้องขังหญิงทุกคนต้องถูกควบคุมไว้ตามระดับการควบคุม และต้องควบคุมด้วยความปลอดภัยและการบริหารจัดการที่ศึกษาได้ หลักเกียรติของความเป็นมนุษย์ โดยพระราชบัญญัติดังกล่าว ยังได้กำหนดให้ผู้ต้องขังหญิง มีสิทธิได้รับการควบคุมแบ่งแยกจากผู้ต้องขังในประเภทที่มีความแตกต่างกัน คือ ผู้ต้องขังเด็ดขาดจะได้รับการแยกการควบคุมจากผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ผู้ต้องขังหญิงจะได้รับการแยกการควบคุมจากผู้ต้องขังชาย ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นเด็ก (อายุน้อยกว่า 18 ปี) จะได้รับการแยกการควบคุมจากผู้ต้องขังผู้ใหญ่ โดยคณะกรรมการทริคัล จะเป็นผู้พิจารณาว่าผู้ต้องขังหญิงคนใดควรจะถูกควบคุมไว้ในห้องขังรวมหรือห้องขังเดี่ยว และผู้ต้องขังหญิงที่เป็นผู้ร้ายรายสำคัญจะได้รับการแยกการควบคุมจากผู้ต้องขังอื่น¹⁴

เรือนจำทั่วไปในประเทศอิตาลีได้จะมีขนาดในการรองรับผู้ต้องขัง 3.344 ตารางเมตรต่อคนต่อห้องขัง และ 5 ตารางเมตร สำหรับห้องขังเดี่ยว โดยจะมีพื้นที่ว่างอยู่ 2.1 ตารางเมตร โดยภายในเรือนจำจะมีการจัดห้องน้ำ ห้องส้วม รวมถึงนำอุณหภูมิให้ผู้ต้องขัง รวมถึงสภาพแวดล้อมภายในเรือนจำจะต้องมีความสะอาดและมีสิ่งแวดล้อมที่สวยงาม และหากผู้ต้องขังหญิงมีบุตรติด ทารกที่เป็นเด็กติด

¹² HM Prison Service, 2008, p.21.

¹³ จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.686), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

¹⁴ Department of Correctional Service อ้างถึงในสารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น. 686), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

ผู้ต้องขัง เรือนจำจะจัดสถานที่ (Mother and Child Unit) เพื่อแยกผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดากับบุตรไว้ต่างหากด้วย

สำหรับสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กล่าวถึงรูปแบบการคุมขังผู้ต้องขังซึ่งมีความแตกต่างกันไว้ 2 รูปแบบ คือการคุมขังเดี่ยวและการคุมขังรวม และรวมถึงการคุมขังในลักษณะที่มีการผสมผสานกันของการคุมขังทั้งสองรูปแบบ กล่าวคือ มีการคุมขังรวมในช่วงเวลาของการทำงานและเวลาว่าง และมีการคุมขังเดี่ยวในช่วงเวลาการพักผ่อน โดยกรณีที่ผู้ต้องขังต้องการความช่วยเหลือเนื่องจากอาจมีอันตรายต่อสุขภาพหรือชีวิต จะได้รับการอนุญาตให้คุมขังรวมในช่วงเวลาการพักผ่อนได้ อย่างไรก็ตาม ในเรือนจำบางแห่งที่ไม่เข้มงวดนั้น ผู้ต้องขังอาจได้รับอนุญาตให้พักรวมกันในช่วงเวลาการพักผ่อนได้ แต่สำหรับเรือนจำที่มีความเข้มงวดมาก การอยู่รวมกันของผู้ต้องขังในเวลาพักผ่อน จะต้องเป็นกรณีที่มีเหตุเหตุสมควร เช่น จำนวนห้องขังเดี่ยวไม่เพียงพอต่อการควบคุม ผู้ต้องขังจะได้รับอนุญาตให้ขังรวมในเวลาพักผ่อนได้ตามมาตรา 18 วรรค 2 S.2 ซึ่งการอยู่รวมกันในกรณีดังกล่าวจะอยู่ได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น

กฎหมายเรือนจำไม่มีมาตราใดที่กำหนดถึงขนาดของห้องขังเดี่ยวและห้องขังรวม ในขณะที่ AKTENEINSICHT หรือ AE มาตรา 10 กำหนดให้ห้องขังเดี่ยวมีขนาดไม่น้อยกว่า 10 ตารางเมตร และมาตรา 144 กำหนดให้ ห้องขังต้องมีอากาศถ่ายเทสะดวกและต้องติดตั้งเครื่องทำความร้อน ภายในห้องขังต้องมีพื้นที่และหน้าต่าง ซึ่งต่อมารัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมได้มีคำสั่งออกกฎหมายตามมาตราดังกล่าว โดยกำหนดให้มีมาตรฐานอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นไปตามสิทธิมนุษยชนเป็นอย่างน้อย หลังจากนั้นจึงกำหนดให้ห้องขังใน ทุกเรือนจำมีพื้นที่ไม่น้อยกว่า 7 ตารางเมตร และมีความจุห้องไม่ต่ำกว่า 20 ลูกบาศก์เมตร การจัดห้องขัง ผู้ต้องขังได้รับสิทธิในการจัดห้องขังและครอบครองของใช้ส่วนตัวได้ตามความเหมาะสม เช่น รูปภาพบุคคลใกล้ชิด หรือของที่ระลึกอันมีคุณค่าส่วนตัว ในขณะที่สิ่งบังตาหรือวัตถุอื่นใดที่บังการมองเห็นภายในห้อง หรือสิ่งอื่นใดที่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อย ผู้ต้องขังจะไม่ได้รับสิทธิในการครอบครองได้ นอกจากนี้ กฎหมายเรือนจำยังได้กำหนดเกี่ยวกับเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกภายในเรือนจำไว้ในมาตรา 19 ในเรื่องการนำทรัพย์สินส่วนตัวหรือสิ่งอำนวยความสะดวกเข้ามาในเรือนจำ โดยเนื้อหาในกฎหมายดังกล่าวมีความครอบคลุมมากกว่าเนื้อหาของระเบียบปฏิบัติทางราชการในข้อ Nr.62 รวมถึงมีการกำหนดการจัดฝึกอบรมพฤติกรรมการใช้ทรัพย์สินส่วนตัวภายในเรือนจำด้วย ผู้ต้องขังจะได้รับอนุญาตให้เตรียมของใช้ส่วนตัวเข้าไปเรือนจำได้ ซึ่งรวมไปถึง ภาพถ่าย ของที่ระลึกซึ่งมีคุณค่าต่อตัวผู้ต้องขัง สิ่งของที่เกี่ยวข้องกับศาสนา หนังสือพิมพ์และวารสาร วิทยูและโทรทัศน์สิ่งที่ใช้สำหรับการพักผ่อนในเวลาว่าง และของใช้ส่วนตัวที่เกี่ยวกับการดูแลตนเอง สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกในห้องขังนั้น มักมีการออกกฎที่แตกต่างกันไป และบางกฎก็มีความคล้ายคลึงกัน เรือนจำส่วนใหญ่จะมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีลักษณะตกแต่งเรียบง่าย โดยยึดถือหลักการการปฏิบัติที่เข้มงวดตามมาตรา 19 วรรค 2 ในการอนุญาตให้นำสิ่งของอันเป็น

สิ่งอำนวยความสะดวกเข้ามาในเรือนจำ ทั้งนี้ ก็เพื่อรักษาความปลอดภัยในเรือนจำ ซึ่งจะแยกชัดเจนระหว่างมาตรการและสิ่งของที่ได้รับการยกเว้นจากกฎที่เรือนจำระบุไว้ชัดเจน หรือที่มีการระบุไว้ในลักษณะอื่นๆ การอนุญาตให้พักผ่อนในพื้นที่ส่วนตัว เป็นสิ่งที่ระบุอยู่ในกฎหมายสิทธิมนุษยชนและข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขัง ซึ่งให้ความสำคัญในเรื่องของใช้ส่วนตัวที่ใช้อำนวยความสะดวกภายในเรือนจำของผู้ต้องขัง¹⁵

สำหรับในส่วนของผู้ต้องขังหญิงสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนั้น ในปัจจุบันเหตุผลที่ต้องอยู่อาศัยร่วมกับผู้ต้องขังชายก็เนื่องมาจากความจำกัดของพื้นที่ทัณฑสถาน การที่ผู้ต้องขังหญิงมีจำนวนน้อยกว่าผู้ต้องขังชายคือเหตุผลหลักที่ทำให้ผู้ต้องขังหญิงต้องอยู่ภายใต้เงาของผู้ต้องขังชายในทัณฑสถาน อันทำให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมายในการปฏิบัติตามข้อบังคับสำหรับผู้ต้องขังหญิง¹⁶ ผู้ต้องขังหญิงส่วนใหญ่ การถูกคุมขังคือการแยกขาดจากครอบครัวอย่างสิ้นเชิง ซึ่งทัณฑสถานหลักควรจะต้องแก้ไขปัญหาเหล่านี้ แต่ในความเป็นจริง ทัณฑสถานหลักมักจะไม่ได้มีการแก้ไขปัญหา และมีการปฏิบัติที่ไม่ยุติธรรมระหว่างผู้ต้องขังชายและผู้ต้องขังหญิง กล่าวคือ แผนกผู้ต้องขังหญิงมักจะได้รับความสำคัญน้อยมาก ทั้งที่ ผู้ต้องขังหญิงต้องทำครัว เย็บเสื้อผ้า โดยไม่ได้รับค่าตอบแทนหรือการบูรณาการเพื่อประกอบอาชีพในอนาคต ซึ่งยังสามารถพบได้ว่าเรือนจำของผู้ต้องขังหญิงจะมีขนาดเล็กกว่าผู้ต้องขังชาย และไม่มีอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับการดูแลการทำงาน การฝึกอาชีพและการศึกษา ดังนั้น การแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมที่สุดที่สามารถทำได้ ก็คือการลดโทษเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม กรณีผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดาและมีบุตรนั้น มีกฎหมายที่กล่าวถึงการสิทธิที่จะได้รับการจัดการบริการที่อยู่อาศัยไว้หลายฉบับ กล่าวคือ กฎหมายบังคับโทษทางอาญามาตรา 142 กฎหมายบาวาเรียน มาตรา 168 และกฎหมายฮัมบูร์กมาตรา 101 ซึ่งกล่าวถึงการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกในทัณฑสถานเพื่อให้มารดาและบุตรได้อาศัยอยู่ร่วมกัน นอกจากนี้ กฎหมายบังคับโทษทางอาญามาตรา 3 วรรค 2 กฎหมายบาวาเรียน มาตรา 5 วรรค 2 กฎหมายฮัมบูร์กมาตรา 4 วรรค 2 และกฎหมายอาญาเอ็นเจมาตรา 2 วรรค 2 ยังให้ความสำคัญในการป้องกันความเสียหายต่อสังคมจากการแยกบุตรจากมารดา ซึ่งเชื่อว่าสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดานั้น ความสัมพันธ์ที่มีต่อบุตรจะเป็นตัวช่วยให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคมได้ โดยสิ่งอำนวยความสะดวกที่ผู้ต้องขังหญิงซึ่งเป็นมารดาและบุตรมีสิทธิได้รับนั้น ได้แก่ บ้านเดี่ยวแยกภายในหรือภายนอก ทัณฑสถานสำหรับผู้ต้องขังหญิงซึ่งเป็นมารดาถูกคุมขังและบ้านดังกล่าวจะเชื่อมต่อกับโรงพยาบาล และมีลักษณะในการคุมขังที่ค่อนข้างเป็นอิสระและไม่เป็นอิสระ ความต้องการที่อยู่อาศัยสำหรับเด็กที่มีมารดาเป็นผู้ต้องขังจะสอดคล้องกับประมวล

¹⁵ ปลิธาน ดึงตระกูล (2556). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในด้านสุขภาพ. วิทยาลัยนิติศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. น.54.

¹⁶ เจดณัฏฐ์ รัตนชาติ (2557). การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง. วิทยาลัยนิติศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. น. 69-70

กฎหมายอาญามาตรา 80 ประมวลกฎหมายอาญาเรียนหมวด 86 ประมวลกฎหมายซัมบูร์กมาตรา 22 และประมวลกฎหมายอาญาอื่นเจมาตรา 73 ตามหลักเกณฑ์ดังนี้คือ เป็นเด็กที่อายุยังไม่ถึงเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ ได้รับการอนุญาตจากผู้ถือสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย ได้รับอนุญาตจากแผนกดูแลเด็กและเยาวชนซึ่งระบุว่าที่อยู่อาศัยนี้รวมถึงพื้นที่และการจัดการที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ทางสังคมของเด็ก และเปรียบเทียบผลเสียที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการแยกเด็กกับผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดากับการให้เด็กอาศัยร่วมกับมารดาในทัณฑสถาน ทั้งนี้มีทัณฑสถานสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดาและบุตรจำนวน 10 แห่งในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสามแห่งจากจำนวนทั้งหมดถูกสร้างขึ้นเป็นเรือนจำหลังเดี่ยวแยกออกมา โดยมีกำแพงล้อมรอบพื้นที่เรือนจำ เช่น ทัณฑสถานแฟรงค์เฟิร์ต/เพรยส์ไฮม มีห้องขังสำหรับผู้ต้องขังหญิงจำนวน 20 ห้อง และบุตรที่มีอายุไม่เกิน 5 ปี จำนวน 25 ห้อง และทัณฑสถานเว็ทคัมมีสถานสำหรับนักโทษหญิงที่เป็นมารดา 10 คน และเด็ก 15 คน¹⁷

สำหรับผู้ต้องขังหญิงบางราย อาจต้องถูกส่งตัวไปจำคุกในทัณฑสถานชาย ซึ่งมีการจัดการลักษณะเฉพาะสิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึงข้อบังคับที่กำหนดไว้สำหรับนักโทษชาย โดยหากเป็นนักโทษที่มีโทษจำคุกในระยะเวลาสั้นๆ จะต้องรับผิดชอบงานภารโรง เช่น ทำความสะอาดเสื้อผ้า ผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ในทัณฑสถานชายนั้น จะมีช่วงเวลาอิสระมากกว่านักโทษชาย ซึ่งหากไม่มีมาตรการรักษาความปลอดภัย การตกแต่งทัณฑสถานหญิงจะสามารถทำได้ยิ่งอิสระมากกว่าทัณฑสถานชาย จำนวนเรือนจำสำหรับคุมขังผู้ต้องขังเพียงอย่างเดียวในสหพันธ์รัฐเยอรมนีจึงมีไม่มากนัก

นอกจากนี้ ในส่วนของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งนับเป็นประเทศในบริบทเอเชียเช่นเดียวกับประเทศไทยนั้น ได้กำหนดให้มีการจัดประเภทเรือนจำโดยการแยกเพศผู้ต้องขังหญิงและชายออกจากกัน ซึ่งเมื่อแยกแล้ว ยังจำแนกย่อยเป็นอีก 4 ประเภท ได้แก่ เรือนจำสำหรับนักโทษเด็ดขาดที่ศาลพิพากษาให้มีเงื่อนไขที่ต้องทำงาน เรือนจำสำหรับนักโทษเด็ดขาดที่ศาลพิพากษาไม่มีเงื่อนไขให้ต้องทำงาน สถานที่กักกันสำหรับผู้ที่ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษกักขัง และสถานที่กักกันสำหรับผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด ได้รับการอนุญาตให้กักกัน กักตัวไว้ตามอำนาจการจับกุม และผู้ที่ศาลพิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิต โดยหากเป็นกรณีที่ผู้ต้องขังเป็นเด็กหรือเยาวชนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี และศาลพิพากษาลงโทษจำคุก จะถูกควบคุมในทัณฑสถานวัยหนุ่มหรือสถานที่ที่มีการตั้งขึ้นเป็นพิเศษเฉพาะส่วนในเรือนจำ และสำหรับผู้ต้องขังที่เป็นเด็กหรือเยาวชนที่มีอายุกว่า 18 ปีขึ้นไป จะถูกคุมขังในสถานกักกันจนถึงกระทั่งอายุครบ 20 ปี¹⁸ ซึ่งการอยู่ร่วมกันในเรือนจำ ผู้ต้องขังจะได้รับการพิจารณาจากลักษณะของการ

¹⁷ Kaiser/SchochStrafvollzug, 5 Auflage, S.293

¹⁸ Article 3 Act on Penal Detention Facilities and Treatment of Immates and Detainees อ้างถึงใน วีราสิทธิ สุขสมจิตวิชัย (2559). มาตรการทางกฎหมายในการจำแนกผู้ต้องขัง. น.77

กระทำคามผิด ตลอดจนบุคลิกลักษณะของแต่ละบุคคล ประวัติการกระทำคามผิด อายุของผู้ต้องขังที่ถูกจัดให้อยู่ร่วมกัน ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการจัดให้อยู่ในแดนต่างๆภายในเรือนจำอย่างเหมาะสม¹⁹

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น ได้กำหนดเรื่องการจัดบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยให้แก่ผู้ต้องขังในเรือนจำไว้ในข้อ 15 โดยกำหนดให้ผู้ต้องขังในเรือนจำถูกจัดให้อยู่คนเดียว ยกเว้นกรณีที่อยู่อาศัยไม่เหมาะสมสำหรับผู้ต้องขังในการได้รับการรักษาพยาบาลบางประการเพราะความเจ็บป่วยทางด้านจิตใจหรือร่างกาย ซึ่งข้อเท็จจริงปัจจุบันผู้ต้องขังส่วนใหญ่ในญี่ปุ่นจะถูกควบคุมในห้องขังเดี่ยวไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องขังที่ศาลยังไม่ตัดสินหรือผู้ต้องขังที่ศาลตัดสินแล้วก็ตาม²⁰

เรือนจำในญี่ปุ่นซึ่งเป็นห้องขังเดี่ยวจะมีการติดตั้งห้องน้ำและอ่างน้ำในตัว โดยมีขนาดห้องขังประมาณ 5 ตารางเมตรเท่านั้น ซึ่งขนาดดังกล่าว ส่งผลให้การติดตั้งเครื่องใช้และเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆเป็นไปได้ยาก และทำให้บางเรือนจำไม่สามารถปูพูกญี่ปุ่นตามยาวได้ ในขณะที่ห้องขังรวมจะมีผู้ต้องขังประมาณ 6-10 คน และประกอบไปด้วยอ่างล้างหน้า โต๊ะ และชั้นวางของ และมีห้องน้ำแยกต่างหาก ห้องขังจะมีขนาดประมาณ 13-16 ตารางเมตร พื้นปูด้วยเสื่อทาทามิ (Tatami mats) เพื่อให้ผู้ต้องขังใช้เป็นที่นอน ทั้งนี้ ห้องขังจะมีหน้าต่างขนาดใหญ่เพื่อให้มีแสงสว่างเพียงพอ แต่ส่วนใหญ่แสงสว่างจากธรรมชาติมักไม่เพียงพอ เรือนจำจึงต้องเปิดไฟฟ้าตลอดทั้งวัน โดยให้ผู้คุมเป็นผู้ควบคุมการเปิดปิดไฟ นอกจากนี้ภายในห้องขังจะต้องมีความสะอาดและเป็นระเบียบอยู่ตลอดเวลาด้วย²¹

ในส่วนของผู้ต้องขังหญิง พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น ข้อ 12 ได้กำหนดห้ามมิให้ผู้ต้องขังหญิงที่มีบุตร นำบุตรเข้ามาในเรือนจำด้วย เว้นแต่กรณีที่น่าเชื่อว่า ไม่มีบุคคลภายนอกที่เหมาะสมที่จะดูแลเด็กได้ ซึ่งกรณีดังกล่าว ผู้ดูแลต้องรายงานต่อรัฐบาล และเด็กจะต้องได้รับการดูแลจากหน่วยงานของรัฐ กรณีที่ไม่มีบุคคลภายนอกที่เหมาะสมในการดูแลเด็ก ผู้ต้องขังหญิงจะได้รับอนุญาตให้นำบุตรเข้ามาอยู่ในเรือนจำได้ไม่เกินระยะเวลา 1 ปีหรือจนกระทั่งมีเหตุที่ไม่สมควรอนุญาตให้อยู่ในเรือนจำเกิดขึ้น ผู้ต้องขังหญิงจะถูกส่งตัวไปยัง “บ้านนำทางหญิง” (The Women’s Guidance Home) และผู้ต้องขังหญิงที่มีครรภ์ จะถูกส่งตัวไปยัง โรงพยาบาลแทนการส่งตัวไปยังเรือนจำ ตามมติที่ประชุมว่าด้วยการปฏิบัติต่อนักโทษหญิง ทั้งนี้ ก็เพื่อผู้ต้องขังหญิงจะได้ไม่ต้องทนทรมานต่อความเจ็บปวดและสภาพแวดล้อมภายในเรือนจำ รวมถึงเมื่อเด็กคลอดออกมาจะต้องบันทึกในสูติบัตรว่าเด็ก

¹⁹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรภัทร์ (2555). การลดปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำ ศึกษามาตรการทางกฎหมายในชั้นบังคับโทษจำคุก. รายงานผลการวิจัย. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. น. 99

²⁰ ณัฐยา จรรยาชัยเลิศ (2548). หลักประกันสิทธิของผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. น.155

²¹ Prison Condition in Japan. Loc.cit อ้างถึงใน ปดิชาน ดิงตระกูล (2556). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในด้านสุขภาพ. น. 60

เกิดในสถานที่อื่นที่มีใบเรือนจำ และผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดาจะได้รับอนุญาตให้อยู่กับบุตรได้เป็นระยะเวลา 1 ปี หลังจากนั้น หากไม่มีบุคคลภายนอกใดเป็นผู้ดูแลบุตรของผู้ต้องขังหญิง ก็จะเป็นหน้าที่ของหน่วยงานรัฐในการเข้ามาดูแลต่อไป²²

เมื่อได้ทำการศึกษาผู้เขียนมีความเห็นว่าเมื่อเปรียบเทียบกฎหมายราชทัณฑ์ของไทยกับข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง(United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules) และข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใบการคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง(United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules)และกฎหมายในต่างประเทศแล้ว สิทธิของผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทยตามแนวทางปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์มีความสอดคล้องกับข้อกำหนดระหว่างประเทศในบางส่วน กล่าวคือ มีข้อกำหนดเรื่องการแบ่งแยกผู้ต้องขังหญิงแยกจากผู้ต้องขังชายโดยการจัดแบ่งสถานที่ในเรือนจำเป็นส่วนๆและมีสิ่งกีดกั้นหรือขอบเขตอันแน่นอน รวมถึงมีการกำหนดเรื่องสุขอนามัยภายในเรือนจำที่ต้องมีแสงสว่างส่องถึงและอากาศถ่ายเทได้สะดวก มีระบบกำจัดของเสียหรือห้องส้วมที่ถูกสุขลักษณะในปริมาณที่เพียงพอ และในกฎกระทรวงฯข้อ 66 ยังมีการกำหนดให้มีแพทย์เข้าตรวจเรือนจำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอนามัยและการสุขภาพของเรือนจำโดยทั่วไปทุก 3 วัน เช่นเดียวกับกฎหมายราชทัณฑ์ในประเทศอังกฤษ ประเทศอัฟริกาใต้ สหพันธรัฐเยอรมนี และประเทศญี่ปุ่นที่ได้กำหนดเรื่องสภาพสิ่งแวดล้อมภายในเรือนจำไว้โดยสอดคล้องกับข้อกำหนดระหว่างประเทศดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายราชทัณฑ์ของไทยมิได้กำหนดให้ห้องขังมีลักษณะเป็นห้องขังเดี่ยวหรือห้องขังคู่เช่นกฎหมายต่างประเทศ ซึ่งการที่ผู้ต้องขังต้องถูกคุมขังรวมกัน โดยมิได้คัดเลือกผู้ต้องขังที่มีความเหมาะสมมาพักร่วมกัน ด้วยเหตุจากข้อจำกัดทางด้านพื้นที่หรือจำนวนผู้ต้องขังที่มีจำนวนมาก หรือการไม่แยกผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีและผู้ต้องขังที่เป็นนักโทษเด็ดขาดในส่วนของเรือนนอนหรือสถานที่ในเวลาทำงานก็ตามนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าจะส่งผลต่อสุขภาพอนามัย สภาพความเป็นอยู่ และสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังเป็นอย่างมาก ซึ่งการคัดเลือกผู้ต้องขังที่จะให้พักร่วมกันดังกล่าวปรากฏอยู่ในกฎหมายต่างประเทศ กล่าวคือประเทศอังกฤษ มีการจัดห้องขังทั้งประเภทเดี่ยวและประเภทคู่ เพื่อให้โอกาสผู้ต้องขังหญิงได้เลือกหากประสงค์จะอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังอื่น ในประเทศอัฟริกา นอกจากผู้ต้องขังหญิงจะได้รับการแยกการควบคุมจากผู้ต้องขังชายแล้ว ยังมีสิทธิได้รับการควบคุมแบ่งแยกจากผู้ต้องขังในประเภทที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งได้แก่ ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นนักโทษเด็ดขาดจะได้รับการแยกการควบคุมจากผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี และผู้ต้องขังหญิงที่เป็นเด็ก (อายุน้อยกว่า 18 ปี) จะได้รับ

²² ศรัณย์ เจตเกียรติกุล (2545). การศึกษากฎหมายเปรียบเทียบพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 กับกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่นและประเทศสหรัฐอเมริกา : ศึกษาปัญหากฎหมายที่เกี่ยวกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดกรรมกรดา. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. น.100

การแยกการควบคุมจากผู้ต้องขังหญิงที่เป็นผู้ใหญ่ และผู้ต้องขังหญิงที่เป็นผู้ร้ายรายสำคัญจะได้รับการแยกการควบคุมจากผู้ต้องขังอื่นด้วย ซึ่งตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์อัฟริกาใต้ฉบับที่ 111 ค.ศ. 1998 กำหนดให้คณะกรรมการเป็นผู้พิจารณาว่าผู้ต้องขังหญิงคนใดควรจะถูกควบคุมไว้ในห้องขังรวมหรือห้องขังเดี่ยว รวมไปถึงสหพันธรัฐเยอรมนีและประเทศญี่ปุ่น ที่กฎหมายราชทัณฑ์กำหนดให้มีการจัดห้องขังทั้งประเภทเดี่ยว ประเภทรวม และประเภทผสม

ในส่วนของขนาดห้องขังภายในเรือนจำนั้น ข้อกำหนดระหว่างประเทศ มิได้กำหนดไว้โดยชัดเจนว่าต้องมีขนาดเท่าใด เพียงแต่กำหนดว่า ให้พื้นที่ห้องมีขนาดตามกำหนดขั้นต่ำของแต่ละประเทศเท่านั้น²³ ซึ่งในพระราชบัญญัติหรือกฎกระทรวงฯตามกฎหมายไทยไม่มีการบัญญัติเรื่องมาตรฐานดังกล่าวไว้เนื่องจากยังมีข้อจำกัดทางด้านพื้นที่ที่ไม่สอดคล้องกับจำนวนผู้ต้องขัง เช่นเดียวกับสหพันธรัฐเยอรมนีที่มีได้บัญญัติขนาดของห้องขังไว้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม แนวปฏิบัติของไทยมีการกำหนดรายละเอียดและมาตรฐานในการปฏิบัติไว้ในบันทึกสำนักทัณฑ์วิทยา เรื่อง กรอบมาตรฐานสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานการใช้ชีวิตในเรือนจำสำหรับผู้ต้องขังว่า ผู้ต้องขัง 1 คนจะมีพื้นที่เรือนนอนประมาณ 2.25 ตารางเมตร และ AKTENEINSICHT หรือ AE มาตรา 10 ของสหพันธรัฐเยอรมนีกำหนดให้ห้องขังเดี่ยวมีขนาดไม่น้อยกว่า 10 ตารางเมตร ซึ่งต่อมารัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมได้มีคำสั่งออกกฎตามมาตราดังกล่าว โดยกำหนดให้ห้องขังในทุกเรือนจำของสหพันธรัฐเยอรมนีมีพื้นที่ไม่น้อยกว่า 7 ตารางเมตร และมีความจุห้องไม่ต่ำกว่า 20 ลูกบาศก์เมตร ขณะที่ประเทศอัฟริกาใต้มีการกำหนดขนาดในการรองรับผู้ต้องขัง 3.344 ตารางเมตรต่อคนต่อห้องขังและ 5 ตารางเมตรสำหรับห้องขังเดี่ยว โดยจะมีพื้นที่ว่างอยู่ 2.1 ตารางเมตร และประเทศญี่ปุ่นกำหนดให้ห้องขังเดี่ยวมีพื้นที่ประมาณ 5 ตารางเมตร และห้องขังรวมมีขนาดประมาณ 13 -16 ตารางเมตร

พิจารณาในประเด็นเรื่องการได้รับความคุ้มครองความปลอดภัยของผู้ต้องขังหญิงในกรณีที่มีการจัดให้พักแบบคู่หรือแบบรวมนั้น ข้อกำหนดขั้นต่ำต่างๆกำหนดให้ผู้ต้องขังต้องนอนรวมกันในกรณีพิเศษจำเป็น เช่น มีผู้ต้องขังเพิ่มมากขึ้นชั่วคราวเท่านั้น โดยเรือนจำจะต้องจัดให้มีเจ้าหน้าที่คอยดูแลสังเกตการณ์ในเวลากลางคืนเป็นประจำตามสภาพในเรือนจำด้วย²⁴ หลักดังกล่าวสอดคล้องกับข้อกำหนดแนวทางเฉพาะ (Gender Specific Guidance) ในประเทศอังกฤษที่กำหนดให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถติดต่อเจ้าหน้าที่ได้โดยสะดวก และเจ้าหน้าที่สามารถสังเกตพฤติกรรมของผู้ต้องขังได้อย่างต่อเนื่องและใกล้ชิด เช่นเดียวกับประเทศอัฟริกาใต้ที่พระราชบัญญัติราชทัณฑ์อัฟริกาใต้ ฉบับที่ 111

²³ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 13

²⁴ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 12

ค.ศ. 1998 กำหนดให้ผู้ต้องขังหญิงทุกคนต้องถูกควบคุมไว้ตามระดับการควบคุม และต้องควบคุมด้วยความปลอดภัย ประเด็นดังกล่าวเมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายไทยแล้วพบว่ามิได้มีการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติหรือกฎกระทรวงฯแต่อย่างใด ซึ่งแนวปฏิบัติในเรือนจำไทย เมื่อส่งผู้ต้องขังเข้าเรือนนอนแล้ว ผู้ต้องขังจะไม่สามารถติดต่อกับเจ้าหน้าที่ได้ แม้ว่าจะมีเหตุเกิดขึ้น เจ้าหน้าที่ก็จะรอให้ถึงเช้านก่อนจึงไปตรวจสอบ ทั้งนี้ ก็เนื่องจากจำนวนผู้ต้องขังที่มากจนแออัด ทำให้ผู้ต้องขังบางรายต้องมานอนบริเวณทางเดิน การเข้าไปตรวจสอบเรือนจำในเวลากลางคืนจึงเสี่ยงต่อความปลอดภัยต่อชีวิตของเจ้าหน้าที่ได้

เมื่อเปรียบเทียบข้อกำหนดระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศ กับกฎหมายไทยแล้ว ผู้เขียนเห็นว่ากฎหมายราชทัณฑ์ในประเทศอังกฤษนับว่ามีความเป็นมาตรฐาน เนื่องจากประเทศอังกฤษได้กำหนดแนวทางเฉพาะ (Gender Specific Guidance) ในเรื่องการให้ผู้ต้องขังหญิงได้รับสิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยภายในเรือนจำหญิงว่า ควรมีส่วนช่วยในการเสริมสร้างสุขภาพและชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของผู้ต้องขังหญิง โดยภายในเรือนจำควรมีลักษณะโปร่ง อากาศถ่ายเทได้ดี มีแสงสว่างเพียงพอ และให้ความรู้สึกเสมือนเป็นบ้าน สิ่งแวดล้อม ภายในเรือนจำได้รับการออกแบบโดยสอดคล้องกับความต้องการ โดยเฉพาะของผู้ต้องขังหญิง มีการจัดห้องขังโดยให้โอกาสผู้ต้องขังได้เลือกหากว่าประสงค์จะอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังอื่น เช่นเดียวกับสิทธิของผู้ต้องขังหญิงในประเทศอัฟริกาใต้ ที่พระราชบัญญัติราชทัณฑ์อัฟริกาใต้ กำหนดให้ผู้ต้องขังหญิงทุกคนต้องถูกควบคุมไว้ตามระดับการควบคุม และต้องควบคุมด้วยความปลอดภัยและการบริหารจัดการที่ดีภายใต้หลักเกียรติของความเป็นมนุษย์ และมีการกำหนดให้ผู้ต้องขังหญิง มีสิทธิได้รับการควบคุมแบ่งแยกจากผู้ต้องขังในประเภทที่มีความแตกต่างกัน ซึ่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ และกฎกระทรวงตามกฎหมายไทยมิได้กำหนดเรื่องดังกล่าวไว้ ดังนี้ ผู้เขียนจึงเห็นว่าแม้ประเทศไทยจะมีข้อจำกัดด้านขนาดพื้นที่เรือนจำที่ไม่สอดคล้องกับจำนวนผู้ต้องขัง จึงทำให้ไม่สามารถมีการจัดห้องขังแบบเดี่ยวหรือแบบคู่ได้เช่นในต่างประเทศแต่ก็สามารถปรับปรุงเรื่องสิทธิในสุขอนามัยในเรื่องอื่นๆเช่นสภาพแวดล้อมภายในเรือนจำหรืออุปกรณ์อำนวยความสะดวกสำหรับผู้ต้องขังหญิงโดยเฉพาะ รวมถึงให้หลักประกันเรื่องความปลอดภัยของผู้ต้องขังหญิงให้สามารถติดต่อกับเจ้าหน้าที่ได้ตลอดเวลาเมื่อมีเหตุจำเป็นหรือเหตุร้าย โดยควรกำหนดเรื่องดังกล่าวในกฎหมายไทยให้มีความชัดเจนและมีมาตรฐาน สอดคล้องกับข้อกำหนดระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศต่อไป

4.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการได้รับอาหาร

สิทธิในการได้รับอาหารของผู้ต้องขังหญิงนับว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เนื่องจากเพศสภาพทำให้ผู้ต้องขังหญิงมีภาวะทางร่างกายที่แตกต่างจากผู้ต้องขังชาย เช่น ตั้งครรภ์ อยู่ระหว่างให้นมบุตรหรือมีประจำเดือน เป็นต้น ซึ่งอาหารที่ผู้ต้องขังหญิงได้รับนั้น ต้องคำนึงคุณค่าทางโภชนาการที่

แตกต่างตามภาวะร่างกายที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงและเพียงพอต่อความต้องการทางด้านร่างกายด้วย ซึ่งปัญหาที่พบในปัจจุบันได้แก่การจัดอาหารให้กับผู้ต้องขังที่มีโภชนาการไม่ครบถ้วนตามประเภทผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางกายภาพ กล่าวคือ ผู้ต้องขังหญิงที่มีวัยต่างกันหรือมีโรคภัยไข้เจ็บประจำตัว ย่อมมีความต้องการคุณค่าทางโภชนาการที่แตกต่างกัน แต่เนื่องด้วยข้อจำกัดทางด้านจำนวนผู้ต้องขังที่มีจำนวนมากและเรือนจำไทยมิได้มีการแบ่งแยกย่อยประเภทของผู้ต้องขังหญิง โดยเฉพาะจึงทำให้สิทธิในการได้รับอาหารของผู้ต้องขังหญิงไม่มีคุณภาพเท่าที่ควร

กฎหมายไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องในเรื่องอาหารของผู้ต้องขังที่ปรากฏในกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 75-80 และระเบียบ ข้อบังคับ หนังสือกรมราชทัณฑ์ โดยกำหนดให้เป็นหน้าที่ของเรือนจำที่จะต้องประกอบอาหารเลี้ยงแก่ผู้ต้องขัง กฎกระทรวงฯ ข้อ 75 กำหนดว่า ห้ามมิให้ผู้ต้องขังประกอบอาหารเป็นส่วนตัวหรือนำอาหารไปรับประทานนอกเขตที่ทางเรือนจำกำหนดไว้สำหรับผู้ต้องขังทั่วไปโดยมิได้รับอนุญาตจากพัศดี และกฎกระทรวงฯ ข้อ 76 ยังกำหนดถึงนักโทษเด็ดขาดว่า ต้องรับประทานอาหารที่ทางเรือนจำจ่ายให้ หากจะรับประทานอาหารส่วนตัวก็ได้แต่เฉพาะที่อธิบดีกำหนดไว้ในข้อบังคับเท่านั้น ยกเว้นกรณีเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาขังจึงจะได้รับอนุญาตให้รับประทานอาหารส่วนตัวได้ตามสมควร ในการจัดบริการอาหารทางเรือนจำจัดอาหารให้ผู้ต้องขังอย่างน้อยวันละ 2 มื้อ คือ มื้อเช้า และมื้อเย็น โดยอาหารมื้อหนึ่งๆ ให้ประกอบไปด้วยข้าวหรือสิ่งอื่นแทนข้าว และกับข้าวหรือสิ่งอื่นแทนกับข้าว ข้อกำหนดดังกล่าวถูกกำหนดอยู่ในกฎกระทรวงฯ ข้อ 77 ซึ่งในปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติเรื่องสวัสดิการผู้ต้องขังด้านจัดเลี้ยงอาหาร โดยให้เรือนจำต่างๆ จัดให้ผู้ต้องขังได้รับอาหาร 3 มื้อต่อวันและจัดให้มีน้ำดื่มที่สะอาดและเพียงพอแก่ผู้ต้องขัง²⁵ และค่าอาหารของผู้ต้องขังที่ได้รับอนุมัติจากสำนักงบประมาณ เป็นเงิน 31 บาทต่อคนต่อวัน²⁶ นอกจากนี้กฎกระทรวงฯ ข้อ 78 ยังกำหนดให้ผู้บัญชาการเรือนจำจัดอาหารเพิ่มสิ่งหรือเพิ่มมื้อหรืออนุญาตให้นำอาหารส่วนตัวมารับประทานได้สำหรับผู้ต้องขังที่ทำงานหนักหรือเป็นนักโทษเด็ดขาดตั้งแต่ชั้นดีขึ้นไป กฎกระทรวงฯ ข้อ 79 ได้กำหนดเรื่องการตรวจสอบคุณภาพอาหารที่ผู้ต้องขังจะต้องรับประทานไว้ด้วย โดยต้องให้แพทย์หรือเจ้าพนักงานเรือนจำเป็นผู้ตรวจคุณภาพ ในการจัดอาหารให้ผู้ต้องขัง ต้องคำนึงถึงเรื่องคุณค่าทางโภชนาการของอาหารตามร้านอาหาร 5 หมู่ และต้องมีการจัดทำรายการอาหารสำหรับผู้ต้องขังในรอบ 1 เดือน โดยการปรุงอาหารต้องปรุงขึ้นในเรือนจำซึ่งผู้ปรุงอาจเป็นเจ้าพนักงานเรือนจำหรือผู้ต้องขังที่ผ่านการตรวจโรคและความเห็นชอบของแพทย์ตามกฎกระทรวงฯ ข้อ 80

²⁵ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0904/ว.67 เรื่องการจัดสรรสวัสดิการผู้ต้องขัง ลงวันที่ 17 กรกฎาคม 2540

²⁶ หนังสือสำนักงบประมาณที่ นร.0714/09398 เรื่องขอปรับปรุงมาตรฐานค่าใช้จ่ายผู้ต้องขัง. ลงวันที่ 19 มีนาคม 2546.

ในส่วนของผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตรนั้น พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 57 ได้บัญญัติให้เรือนจำต้องจัดให้ผู้ต้องขังได้รับคำแนะนำทางด้านสุขภาพและโภชนาการทางการแพทย์ พยาบาล หรือเจ้าหน้าที่เรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาล รวมถึงต้องจัดอาหารให้เพียงพอและในเวลาที่เหมาะสมให้แก่ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ ทารก เด็ก และมารดาที่ให้นมบุตร

หลักเรื่องสิทธิในการได้รับอาหารนั้นข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules) กำหนดให้ผู้ต้องขังทุกคนจะต้องได้รับอาหารที่เรือนจำจัดให้เป็นเวลา และต้องเป็นอาหารประโยชน์และเพียงพอต่อสุขภาพและเพื่อความแข็งแรงแห่งร่างกาย โดยต้องจัดปรุงอย่างสะอาด และจัดให้อย่างเป็นระเบียบ ในส่วนของน้ำดื่ม ต้องจัดไว้เพื่อให้ผู้ต้องขังทุกคนได้ดื่มเมื่อต้องการ ซึ่งหลักในข้อกำหนดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักในข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง และมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules) ที่กำหนดให้ผู้ต้องขังหญิงมีสิทธิได้รับน้ำดื่มอย่างสม่ำเสมอและเพียงพอสำหรับการดูแลเด็กและผู้ต้องขังหญิงซึ่งเป็นมารดาหญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ต้องขังหญิงซึ่งอยู่ระหว่างตั้งครรภ์ หรือ ให้นมบุตร หรือมีประจำเดือน โดยผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตรต้องได้รับคำแนะนำทางด้านสุขภาพและโภชนาการภายใต้โครงการที่ถูกสร้างขึ้นและควบคุมโดยผู้ให้คำแนะนำทางด้านสุขภาพที่ได้รับการรับรอง ต้องจัดอาหารที่เพียงพอและในเวลาที่เหมาะสมโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายให้แก่หญิงตั้งครรภ์ ทารก เด็กและมารดาที่ให้นมบุตร นอกจากนี้ต้องไม่มีข้อกำหนดที่เป็นการขัดขวางผู้ต้องขังหญิงจากการให้นมบุตร เว้นแต่มีเหตุผลทางด้านสุขภาพ โดยเฉพาะในการทำเช่นนั้น โครงการดูแลที่จัดตั้งขึ้นสำหรับผู้ต้องขังหญิง ต้องรวมถึงการดำเนินการด้านโภชนาการสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่เพิ่งให้กำเนิดบุตร แต่บุตรมิได้อยู่ร่วมในเรือนจำด้วย

ในประเทศอังกฤษ กรมราชทัณฑ์อังกฤษ ได้กำหนดเรื่องอาหารไว้ในกฎกระทรวงเกี่ยวกับเรือนจำว่า อาหารของเรือนจำจะต้องมีคุณค่าทางอาหารครบถ้วนและผ่านกรรมวิธีการปรุงที่ได้มาตรฐาน มีความหลากหลายและมีปริมาณที่เพียงพอ รวมทั้งต้องมีการจัดน้ำดื่มที่สะอาดและเพียงพอให้แก่ผู้ต้องขังด้วย โดยอาหารทุกอย่างจะถูกตรวจสอบและทดสอบรสชาติอย่างสม่ำเสมอโดยแพทย์ คณะกรรมการผู้เข้าเยี่ยมชม และผู้บัญชาการเรือนจำ ซึ่งหากตรวจพบว่ามีกรณีการขาดแคลนอาหารหรือมีข้อบกพร่องในด้านอาหาร จะต้องรายงานต่อผู้บัญชาการเรือนจำให้ทราบ ระเบียบเรือนจำในข้อ 24 (1) ได้กำหนดห้ามมิให้นักโทษรับอาหารจากภายนอก โดยกำหนดไว้ว่าไม่มีผู้ต้องขังคนใดจะได้รับอนุญาตให้รับประทานอาหารอื่น ๆ นอกจากที่เรือนจำจัดเตรียมไว้ให้ เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากเจ้าหน้าที่แพทย์ (Medical Officer) หรือแพทย์ (Medical Practitioner) ที่ทำงานในเรือนจำนั้น ดังนั้นผู้บัญชาการ

เรือนจำ (Governor) มีหน้าที่ที่จะต้องจัดหาอาหารให้ผู้ต้องขังอย่างเพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตและมีคุณค่าทางโภชนาการ ภายใต้คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญทางด้านโภชนาการ แม้ว่าผู้บัญชาการเรือนจำจะไม่มีอำนาจจำเป็นต้องจัดประเภทอาหารตามผู้ต้องขังเรียกร้อง แต่ก็ไม่สามารถลดปริมาณอาหารที่ผู้ต้องขังมีสิทธิและควรได้รับในแต่ละวัน ระเบียบเรือนจำข้อ 7A (25) กำหนดว่าผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะได้รับประทานอาหารที่สอดคล้องกับความต้องการและความเชื่อทางศาสนาตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เช่น อาหารฮาลาล (Halal) สำหรับผู้ต้องขังมุสลิม อาหารประเภทข้าวและอาหาร โคเชอร์ (kosher) สำหรับผู้ต้องขังชาวยิว นอกจากนี้ผู้ต้องขังยังสามารถร้องขออาหารมังสวิรัต และสามารถซื้อวิตามินและผลิตภัณฑ์เสริมอาหารได้จากร้านค้าสวัสดิการ หรือสั่งซื้อทางไปรษณีย์ สำหรับในช่วงเทศกาลศาสนา เรือนจำจะอนุญาตให้ผู้ต้องขังรับประทานอาหารพิเศษจากภายนอกเรือนจำได้

สำหรับผู้ต้องขังหญิงในประเทศอังกฤษนั้น มีการกำหนดแนวทางเฉพาะ (Gender Specific Guidance) ให้เรือนจำต่างๆ จัดเตรียมอาหารสำหรับผู้ต้องขังหญิงให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ต้องขังกลุ่มต่างๆ เช่น ผู้ต้องขังตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ต้องขังต่างชาติ เป็นต้น โดยฝ่ายอุตสาหกรรมจะมีคณะทำงานที่ผ่านการฝึกอบรมและได้รับคัดเลือกจากกลุ่มผู้ต้องขังในเรือนจำเป็นผู้หรือกับผู้ต้องขัง เพื่อนำข้อแนะนำไปปรับปรุงการจัดเตรียมอาหารให้เหมาะสมยิ่งขึ้น²⁷ ผู้ต้องขังหญิงจะได้รับอนุญาตให้รับประทานอาหารร่วมกัน เพื่อเป็นการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม²⁸ นอกจากนี้ผู้ต้องขังยังมีสิทธิได้รับการสนับสนุนด้านความรู้เกี่ยวกับอาหารเพื่อสุขภาพและการประกอบอาหารในงบประมาณที่จำกัด ซึ่งจะเป็นโยบายที่ต่อผู้ต้องขังหญิงในการดูแลบุตรและครอบครัว นอกจากนี้ผู้ต้องขังสามารถซื้อเครื่องบริโภคที่ปรุงแล้วเสร็จที่นำมาฝากขายในร้านสะดวกซื้อให้ผู้ต้องขังได้อีกด้วย สินค้าฝากขายต้องเป็นเครื่องบริโภคที่ครอบครัวเจ้าพนักงานเรือนจำและทัณฑสถานปรุงขึ้นเท่านั้น

ในประเทศอัฟริกาเนื่องจากผู้ต้องขังในเรือนจำ สามารถจำแนกได้เป็นหลายกลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มมีสิทธิในการได้รับอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของสภาพร่างกายและสุขภาพแตกต่างกันไป โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่โดยสภาพการณ์ เช่น ตั้งครรภ์หรืออยู่ในช่วงให้นมบุตร จำต้องได้รับสิทธิในการได้รับอาหารที่มีโภชนาการที่เหมาะสม พระราชบัญญัติราชทัณฑ์อัฟริกาได้ ฉบับที่ 111 ค.ศ. 1998 จึงกำหนดให้ผู้ต้องขังหญิงแต่ละคนต้องได้รับการจัดหาอาหารที่ดีต่อสุขภาพ และเพียงพอต่อความต้องการ โดยแบ่งประเภทการดูแลเรื่องโภชนาการของผู้ต้องขัง ออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ต้องขังชายและหญิง วัยผู้ใหญ่ ผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์และผู้ต้องขังหญิงที่กำลังให้นมบุตร เด็กติดผู้ต้องขังที่เป็นทารก เด็กติดผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังที่เป็นเยาวชน นอกจากนี้เรือนจำจะจัดหาอาหารให้กับผู้ต้องขังจำนวน 3 มื้อ ได้แก่ อาหารเช้าและกลางวัน เป็นอาหารเบาไม่หนัก

²⁷ จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.39), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

²⁸ HM Prison Service, 2008, p.22

อาหารเย็น เป็นอาหารมื้อหลักของผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังที่เป็นมุสลิม เรือนจำจะจัดอาหารแยกให้ต่างหาก อัตรากโภชนาการที่กรมราชทัณฑ์อัฟริกาได้กำหนดให้เป็นมาตรฐาน สำหรับจัดสรรให้กับผู้ต้องขัง ได้แก่ กลุ่มผู้ใหญ่และเยาวชน 2,500 กิโลแคลอรีต่อคนต่อวัน และกลุ่มทารกและเด็ก 2,800 กิโลแคลอรีต่อคนต่อวัน ซึ่งผู้ต้องขังหญิงจะได้รับสิทธิในการได้รับอาหารพิเศษในปริมาณแคลอรีที่กำหนดไว้มากกว่าผู้ต้องขังชายประมาณ 500 กิโลแคลอรีต่อคนต่อวัน เป็นอย่างน้อย และผู้ต้องขังหญิงระหว่างพิจารณาคดี จะได้รับสิทธิในการส่งอาหารจากภายนอกเรือนจำเข้ามารับประทานได้²⁹

ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ผู้ต้องขังมีสิทธิในการได้รับอาหารที่มีคุณค่า ถูกโภชนาการ และมีประโยชน์ โดยมีแพทย์เป็นผู้ควบคุมดูแล โดยเฉพาะอาหารสำหรับคนป่วยหรืออาหารเพื่อการลดน้ำหนัก จะอยู่ในการควบคุมดูแลโดยคำสั่งแพทย์ ทั้งนี้การจัดอาหารสำหรับผู้ต้องขัง ต้องสอดคล้องกับข้อปฏิบัติทางศาสนาของผู้ต้องขัง รวมถึงต้องมีคุณค่าทางโภชนาการในการป้องกันความเสี่ยงในการติดเชื้อด้วย แต่อย่างไรก็ดี ยังไม่มีมาตรการใดในการตรวจสอบความปลอดภัยสำหรับสิ่งที่ใช้ในการประกอบอาหารและกำหนดให้เรือนจำจัดหาวัตถุดิบที่สะอาด เช่นน้ำแร่ หรือน้ำดื่มสุก ซึ่งนักสังคมสงเคราะห์บางส่วนยังคงเห็นว่า ผู้ต้องขังไม่มีสิทธิเรียกร้องอาหารเฉพาะเจาะจงจากเรือนจำได้ เว้นแต่ว่าอาหารตามหลักศาสนาดังกล่าวจะไม่มีผลกระทบต่อสุขภาพใดๆ เช่น ผลกระทบด้านงบประมาณตามมา แต่เนื่องจากปัจจุบันในเรือนจำสหพันธ์รัฐเยอรมนีมีผู้ต้องขังอิสลามจำนวนมาก หลายๆ เรือนจำจึงมีการจัดอาหารที่สอดคล้องกับศาสนาให้กับผู้ต้องขัง ซึ่งในทางปฏิบัตินั้น ผู้ต้องขังสามารถปฏิเสธอาหารบางชนิดหรือขอเปลี่ยนอาหารที่เรือนจำจัดให้เพราะเหตุผลทางด้านศาสนาได้³⁰ อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องขังมีสิทธิจัดหาอาหารพิเศษได้ด้วยเงินของผู้ต้องขังเองหรือจากการบริจาคของผู้มีจิตศรัทธา รวมถึงสามารถซื้ออาหารและเครื่องดื่มได้จากสินค้าที่ทางเรือนจำจัดจำหน่าย³¹

ในประเทศญี่ปุ่น พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ได้กำหนดเรื่องสิทธิในเรื่องอาหารของผู้ต้องขังในเรือนจำไว้ในข้อ 34 โดยกำหนดให้เป็นหน้าที่ของเรือนจำในการจัดหาอาหารและน้ำดื่มตามความจำเป็นให้แก่ผู้ต้องขัง ซึ่งอาหารดังกล่าวจะถูกจัดโดยคำนึงถึงสุขภาพและอายุของผู้ต้องขัง รวมไปถึงกรณีที่ผู้ต้องขังต้องทำงานในเรือนจำ การจัดหาอาหารจะคำนึงไปถึงชนิดงานที่ผู้ต้องขังทำด้วย

เรือนจำจะจัดอาหารให้แก่ผู้ต้องขัง ในปริมาณเท่าที่จำเป็นและเพียงพอ โดยจะมีการแบ่งปริมาณอาหารไว้ 5 ระดับ ตามปัจจัยที่คำนึงถึงดังที่กล่าวแล้วข้างต้น นอกจากนี้ ในโอกาสพิเศษ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันหยุดของชาติ หรือวันเกิดของผู้ต้องขัง เรือนจำจะมีการจัดอาหารพิเศษสำหรับโอกาส

²⁹ Department of Correctional Service อ้างถึงในสารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น. 691), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

³⁰ VV Nr. 1 Abs. 3 zu §21 อ้างถึงใน ภิธาน ดึงตระกูล (2556). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในด้านสุขภาพ. หน้า 55

³¹ StVollzG § 22 (1)

เหล่านั้นให้แก่ผู้ต้องขัง รวมไปถึงกรณีที่ผู้ต้องขังเป็นชาวต่างชาติ เรือนจำจะจัดอาหารพิเศษแตกต่างจากผู้ต้องขังทั่วไป ทั้งนี้ ผู้ต้องขังยังคงได้รับสิทธิตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ข้อ 35 ที่อนุญาตให้ผู้ต้องขังสามารถซื้ออาหารได้ด้วยค่าใช้จ่ายของตนเอง³²

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่ากฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ. ศ. 2479 และระเบียบข้อบังคับ หนังสือกรมราชทัณฑ์ ได้กำหนดให้เรือนจำมีหน้าที่จะต้องประกอบอาหารเลี้ยงแก่ผู้ต้องขัง โดยมีการตรวจสอบเรื่องคุณภาพอาหารที่ผู้ต้องขังจะต้องรับประทาน โดยแพทย์หรือเจ้าพนักงานเรือนจำเป็นผู้ตรวจคุณภาพ ซึ่งต้องคำนึงถึงเรื่องคุณค่าทางโภชนาการของอาหารตามหลักอาหาร 5 หมู่ และต้องมีการจัดทำรายการอาหารสำหรับผู้ต้องขังในรอบ 1 เดือนนั้น มีความสอดคล้องกับข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules) และหลักในกฎหมายต่างประเทศที่กำหนดให้ผู้ต้องขังทุกคนจะต้องได้รับอาหารที่เรือนจำจัดให้เป็นเวลา และต้องเป็นอาหารที่มีประโยชน์และเพียงพอต่อสุขภาพและความแข็งแรงแห่งร่างกาย แต่อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่ากฎหมายไทยยังมีข้อกำหนดบางประการที่ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดระหว่างประเทศและกฎหมายในต่างประเทศ กล่าวคือ กฎหมายราชทัณฑ์ของไทยทั้งเก่าและใหม่ มิได้มีการกำหนดเรื่องการจัดหาน้ำดื่มที่สะอาดและเพียงพอให้กับผู้ต้องขังไว้โดยชัดเจนเช่นประเทศอังกฤษ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศญี่ปุ่น นอกจากนี้ในส่วนของผู้ต้องขังหญิงเมื่อเปรียบเทียบกับหลักกฎหมายไทยกับข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules) ที่กำหนดครอบคลุมถึงการให้ความสำคัญกับคุณค่าทางด้านโภชนาการกับเด็กและผู้ต้องขังหญิงซึ่งเป็นมารดาหญิง ผู้ต้องขังหญิงซึ่งอยู่ระหว่างตั้งครรภ์ หรือให้นมบุตรหรือมีประจำเดือนด้วยแล้วนั้น พบว่ากฎหมายไทยมิได้บัญญัติเรื่องดังกล่าวไว้โดยเฉพาะเช่นเดียวกับกฎหมายต่างประเทศ เช่น ประเทศอัฟริกาใต้และประเทศอังกฤษที่บัญญัติครอบคลุมถึงผู้ต้องขังหญิงกลุ่มเฉพาะเหล่านั้น โดยชัดเจน และแม้ว่าปัจจุบันหนังสือกรมราชทัณฑ์จะให้ความสำคัญเรื่องคุณภาพอาหารของผู้ต้องขังมากยิ่งขึ้น ซึ่งเห็นได้จากการกำหนดรายการอาหารในรอบ 31 วัน เพื่อให้อาหารมีความหลากหลาย หรือการจัดอาหารตามหลักศาสนา หรือการจัดอาหารแก่ผู้ต้องขังหญิงที่มีครรภ์ เป็นต้น แต่ก็ยังไม่ส่งผลดีครอบคลุมถึงผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มที่แยกย่อยลงไปเท่าที่ควร กล่าวคือ กรมราชทัณฑ์ไม่มีการกำหนดแนวทางสำหรับผู้ต้องขังที่ป่วยเป็นโรคเฉพาะทางที่ไม่สามารถรับประทานอาหารบางชนิดได้ หรือเป็นผู้สูงอายุ เช่นเดียวกับเรือนจำต่างๆ ในสหพันธ์

³² Correction Bureau Ministry of Justice, Correctional Institutions in Japan 1990. pp. 45-46. อ้างถึงใน ญัฐยา จรรยาชัยเลิศ (2548). *หลักประกันสิทธิของผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. น.154

สาธารณรัฐเยอรมนีและประเทศญี่ปุ่น ดังนี้ กรมราชทัณฑ์ไทยจึงควรนำแนวคิดในการจัดอาหารสำหรับผู้ป่วยโรคเฉพาะทางที่ต้องมีการควบคุมพิเศษมากำหนดในกฎหมายเพื่อเป็นแนวปฏิบัติต่อไป

อย่างไรก็ตาม หลักเรื่องสิทธิในการได้รับอาหารนั้น ต่างประเทศให้ความสำคัญกับเรื่องโภชนาการที่แบ่งเฉพาะกลุ่ม เนื่องจากผู้ต้องขังหญิงเป็นเพศที่ไม่แข็งแรงเท่าเพศชาย หรือบางกลุ่มเป็นมารดามีบุตร ผู้ต้องขังหญิงก็ควรได้รับสิทธิในเรื่องโภชนาการเป็นการเฉพาะ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่ากฎหมายไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องในเรื่องอาหารของผู้ต้องขังที่ปรากฏในกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ. ศ. 2479 และระเบียบข้อบังคับหนังสือกรมราชทัณฑ์ กำหนดให้เรือนจำจัดอาหารให้ผู้ต้องขังอย่างน้อยวันละ 2 มื้อ คือ มื้อเช้า และมื้อเย็น เท่านั้น แม้ในทางปฏิบัติ กรมราชทัณฑ์ได้กำหนดแนวทางปฏิบัติในเรือนจำต่างๆเกี่ยวกับเรื่องสวัสดิการผู้ต้องขังด้านจัดเลี้ยงอาหาร โดยกำหนดให้ทุกเรือนจำจัดให้ผู้ต้องขังได้รับอาหาร 3 มื้อต่อวันและจัดให้มีน้ำดื่มที่สะอาดและเพียงพอแก่ผู้ต้องขัง ผู้เขียนก็เห็นควรให้มีการปรับปรุงกฎหมายดังกล่าว ให้สอดคล้องกับข้อกำหนดระหว่างประเทศ และกฎหมายต่างประเทศที่กำหนดให้มีการจัดอาหารและน้ำดื่มที่สะอาดอย่างเพียงพอต่อร่างกาย ซึ่งได้แก่มีการจัดอาหารครบทั้ง 3 มื้อ นอกจากนี้ ผู้เขียนเห็นว่า กฎหมายราชทัณฑ์ไทย ยังมีได้บัญญัติชัดเจนในเรื่องสิทธิในการได้รับอาหารที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ต้องขังหญิงกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะ เช่นเดียวกับที่มีการกำหนดในกฎหมายต่างประเทศ ดังนี้ จึงควรมีการปรับปรุงหลักกฎหมายในเรื่องดังกล่าวต่อไป

4.3 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน

การจัดให้บริการเครื่องนุ่งห่มหลับนอนแก่ผู้ต้องขังเป็นเรื่องสำคัญและเป็นปัจจัยพื้นฐานอีกหนึ่ง สิ่งที่จำเป็น เพราะผู้ต้องขังต้องมีเครื่องนุ่งห่มไว้เพื่อป้องกันอากาศหนาวเย็นหรือแสงแดด ป้องกันการกระแทกกระทบวัตถุอื่น ตลอดจนเพื่อเป็นการรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการแต่งกาย ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงสิทธิในเรื่องดังกล่าว ย่อมมีผลกระทบต่อผู้ต้องขังที่เป็นเพศหญิงในด้านความเพียงพอเหมาะสม และความสวยงามที่อาจส่งผลต่อสภาพจิตใจของผู้ต้องขังหญิงที่ถือว่ามีเพศสภาพ อารมณ์และความต้องการที่แตกต่างจากผู้ต้องขังชาย

ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ของไทย ได้กำหนดให้นักโทษเด็ดขาด และผู้ต้องขังระหว่าง อุทธรณ์ฎีกา ต้องแต่งเครื่องแต่งกายตามแบบที่อธิบดีกำหนด³³ และมีการแจกจ่ายเครื่องนุ่งห่มหลับนอนในปี ๆ หนึ่ง ให้แก่นักโทษเด็ดขาด โดยถ้าเป็นชายให้จ่าย เสื้อและกางเกง 2 สำหรับ ผ้าอาบน้ำ 1 ผืน ผ้าหมอน 1

³³ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, ข้อ 69.

ฝืน เสื้อปุนอน 1 ผืน ถ้าเป็นหญิงให้จ่ายเสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่ม 2 สำหรับ ผ้าห่มนอน 1 ผืน เสื้อปุนอน 1 ผืน สิ่งที่ใช้เฉพาะหญิงตามที่อธิบติกำหนด³⁴

ต่อมากรมราชทัณฑ์ได้กำหนดรูปแบบเครื่องแต่งกายของผู้ต้องขังชั้นใหม่ โดยออกระเบียบว่า ด้วยเครื่องแต่งกายสำหรับผู้ต้องขัง พ. ศ. 2538 มีสาระสำคัญดังนี้

ข้อ 4 นักโทษเด็ดขาดชาย เว้นแต่ผู้ได้รับแต่งตั้งให้มีตำแหน่งหน้าที่ช่วยเหลือพนักงานเรือนจำ ให้ใช้เครื่องแต่งกายตามกำหนดดังนี้ เสื้อคอกลมแขนสั้น แขนเสื้อและกางเกงขาสั้นเหนือเข่า

ข้อ 5 นักโทษเด็ดขาดหญิง ให้ใช้เครื่องแต่งกายตามกำหนดดังนี้ เสื้อคอกลมผ่าหน้า เล็กน้อย แขนสั้น แขนเสื้อและผ้าถุง

ข้อ 7 นักโทษเด็ดขาดที่อยู่ในชั้นดีขึ้นไป ให้ใช้เครื่องแต่งกายเสื้อสีฟ้า กางเกงหรือผ้าถุงมีกรรมทำ สำหรับผู้ที่อยู่ชั้นกลางลงมา ให้ใช้เครื่องแต่งกายสีน้ำตาลอ่อน กางเกงหรือผ้าถุงสีน้ำตาลเข้ม

ข้อ 9 คนต้องหาและคนฝาก ให้ใช้เครื่องแต่งกายส่วนตัวของผู้ต้องขังนั้น ๆ หากไม่มีและจำเป็นให้จ่ายเฉพาะ เสื้อ กางเกง หรือผ้าถุง ที่กำหนดไว้สำหรับนักโทษเด็ดขาดชั้นกลางตามความจำเป็นของผู้ต้องขังชายหรือผู้ต้องขังหญิงนั้น

ในปัจจุบันมีการกำหนดให้เรือนจำจ่ายเครื่องแต่งกายที่จำเป็นให้ผู้ต้องขังมากกว่าที่กำหนดในกฎกระทรวงฯ กล่าวคือ อนุญาตให้ผู้ต้องขังมีเครื่องแต่งกายได้ จำนวนไม่เกิน 5 ชุด มีการแจกผ้าผัดอาบน้ำ 1 ผืนต่อคนต่อปี กางเกงชั้นใน 2 ตัวต่อคนต่อปี ผ้าเช็ดตัว 1 ผืนต่อคนต่อ 2 ปี ส่วนเครื่องกันหนาว ให้ผู้บัญชาการเรือนจำหรือผู้อำนวยการทัณฑสถาน พิจารณาอนุญาตตามความเหมาะสมกับสภาพอากาศในแต่ละท้องถิ่น ในส่วนของเครื่องหลับนอน อนุญาตให้มี 1 ชุด หากของเดิมหมดสภาพการใช้งานเมื่อจะแจกจ่ายของใหม่ จะต้องให้ผู้ต้องหานำของเก่ามาแลกคืนและผู้ต้องขังทุกคนมีหน้าที่จกต้องรักษาความสะอาดเครื่องนุ่งห่มหลับนอนของตนด้วย อย่างไรก็ตาม หนังสือกรมราชทัณฑ์เรื่องการทำงานสาธารณชนนอกเรือนจำได้มีข้อกำหนดให้กรมราชทัณฑ์จัดเครื่องแต่งกายพิเศษสำหรับนักโทษเด็ดขาดที่ออกไปทำงานสาธารณชนจำนวน 3 ชุดต่อปี โดยประกอบด้วยเสื้อยืดแขนยาวสีน้ำเงิน กางเกงขาสั้นสีน้ำเงิน รองเท้าผ้าใบหรือรองเท้ายาง หมวกแก๊ป ถุงมือและถุงเท้า ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความแตกต่างจากประชาชนทั่วไปและสะดวกในการควบคุมโดยเจ้าหน้าที่ นอกจากนี้ กรณีผู้ต้องขังที่ไปศาล หนังสือกรมราชทัณฑ์เรื่องมาตรการในการควบคุมและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกรณีไปศาลและการรับตัวเข้าใหม่ยังกำหนดให้ผู้ต้องขังทั่วไปให้ใส่เสื้อสีน้ำตาลปกติ ส่วนผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่มีของกลางยาบ้าตั้งแต่ 1,000 เม็ดขึ้นไปให้ใส่เสื้อที่มีแถบผ้าสีเขียวติดแขน และหากเป็นผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่มีของกลาง

³⁴ กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479, ข้อ 70.

ยาบ้าตั้งแต่ 10,000 เม็ดขึ้นไปหรือมียาเสพติดชนิดอื่นจำนวนมากหรือเป็นผู้ต้องขังรายสำคัญในคดีอื่นๆ ให้ใส่เสื้อที่มีแถบผ้าสีแดงติดแขนและไม่อนุญาตให้นำเสื้อผ้าและสิ่งของอื่นติดตัวไป

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules) กำหนดให้ผู้ต้องขังทุกคนที่ไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้เสื้อผ้าของตนเอง จะต้องได้รับเสื้อผ้าที่เหมาะสมกับดินฟ้าอากาศ และเพียงพอที่จะให้ผู้ต้องขังมีสุขภาพดี ทั้งเสื้อผ้าที่ใส่สวมใส่ต้องไม่มีลักษณะย่ำยีศักดิ์ศรี หรือทำให้อับอาย เสื้อผ้าทุกชิ้นจะต้องสะอาดเรียบร้อยเสมอ เสื้อผ้าชั้นในจะต้องเปลี่ยนและซักบ่อยครั้งตามความจำเป็น เพื่อรักษาไว้ซึ่งสุขอนามัย ในกรณีพิเศษ เวลาผู้ต้องขังที่ออกนอกเรือนจำตามคำสั่งของทางราชการ ผู้ต้องขังควรได้รับอนุญาตให้สวมเครื่องแต่งกายของตนเอง หรือเครื่องแต่งกายอื่นซึ่งไม่เป็นเป้าสายตาประชาชน ถ้าผู้ต้องขังคนใดได้รับอนุญาตให้ใช้เสื้อผ้าของตนเองได้ ในเมื่อรับตัวไว้ในเรือนจำ ควรจัดเตรียมให้เป็นที่น่าพอใจ เสื้อผ้านั้นมีความสะอาดและเหมาะสมแก่การใช้สอย กรณีเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณา ต้องได้รับอนุญาตให้สวมใส่เสื้อผ้าของตนเองที่มีความสะอาดและเหมาะสมเสมอ หากบุคคลดังกล่าวสวมชุดของเรือนจำ ต้องให้เป็นชุดที่มีความแตกต่างจากชุดที่จัดให้กับนักโทษเด็ดขาด³⁵

ในส่วนเครื่องหลับนอนนั้น ผู้ต้องขังแต่ละคนควรมีเตียงนอนแยกเป็นเอกเทศ ตามมาตรฐานของท้องถิ่นหรือของประเทศ และมีเครื่องหลับนอนที่สะอาดและเพียงพอ จัดไว้อย่างเป็นระเบียบ และเปลี่ยนให้เป็นประจำเพื่อให้มั่นใจว่ามีความสะอาด³⁶

สำหรับข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีไม่การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules) นั้นมิได้กำหนดไว้โดยตรงเพียงแต่กำหนดว่า เรือนจำและห้องขังของผู้ต้องขังหญิงต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกและสิ่งของซึ่งตรงต่อความต้องการด้านสุขอนามัยของหญิง โดยเฉพาะ³⁷

ในประเทศอังกฤษระเบียบเรือนจำ ข้อ 23 ได้กำหนดเรื่องเสื้อผ้าของผู้ต้องขังไว้ โดยกำหนดให้แยกระหว่างผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาและนักโทษเด็ดขาด โดยผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาที่ศาลยังไม่พิพากษาสามารถใส่เสื้อผ้าส่วนตัวที่ได้จัดมาจากภายนอกเรือนจำได้ แต่ต้องมีลักษณะที่เหมาะสม

³⁵ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 115

³⁶ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 21

³⁷ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีไม่การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules ข้อ 5

เรียบร้อย และสะอาด แต่ถ้ามีเหตุผลที่เชื่อได้ว่าผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีมีความเสี่ยงที่จะหลบหนี ให้ใส่เสื้อผ้าที่มีการกำหนดลักษณะพิเศษ เช่น ทำเครื่องหมายหรือสีไว้เฉพาะ หากมีความเห็นของรัฐมนตรีว่าผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีหลบหนีไปแล้ว จำทำให้เกิดอันตรายแก่สาธารณชนหรือความสงบของชุมชน หรือความมั่นคงของรัฐ ให้ใส่เสื้อผ้าเช่นเดียวกับผู้ต้องขังที่ศาลตัดสินแล้ว ส่วนผู้ต้องขังที่ศาลตัดสินแล้วหรือนักโทษเด็ดขาด ให้ใส่เสื้อผ้าที่ได้รับการจัดให้ตามที่กฎหมายกำหนด เว้นแต่กรณีมีคำสั่งของรัฐมนตรี หรือผู้ต้องขังที่ได้รับสิทธิพิเศษตามข้อ 8 แห่งระเบียบเรือนจำในประเทศอังกฤษ นอกจากนี้ผู้ต้องขังจะต้องได้รับเสื้อผ้าที่มีคุณภาพเพียงพอที่จะให้ความอบอุ่นและสวมใส่สบายตามที่ได้รับอนุมัติจากรัฐมนตรี

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 ผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีและนักโทษเด็ดขาดสามารถสวมเสื้อผ้าของตนเองได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเพิ่มความมั่นใจในตนเองและสร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้ต้องขังหญิงซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดหากผู้ต้องขังมีเสื้อผ้าที่ไม่เหมาะสม เรือนจำจะต้องจัดหาให้ โดยญาติหรือเพื่อนของผู้ต้องขังอาจได้รับอนุญาตให้นำเสื้อผ้าใหม่มาให้ผู้ต้องขัง และนำเสื้อผ้าของผู้ต้องขังกลับไปทำความสะอาดได้

กลุ่มผู้ต้องขังหญิงผิวสีจะได้รับสิทธิในการสวมเสื้อผ้าที่สอดคล้องกับความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรม ยกเว้นเป็นกรณีที่ไม่เหมาะสม ด้วยเหตุผลด้านความมั่นคงปลอดภัยของเรือนจำหรือสุขภาพของผู้ต้องขังเอง

สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิต เรือนจำจะประสานกับมูลนิธิการกุศลภายนอกเพื่อให้ความช่วยเหลือในการจัดหาเสื้อผ้าให้กับผู้ต้องขังที่ยากจนหรือไร้ญาติ

ในกรณีที่ผู้ต้องขังไม่มีเสื้อผ้า เรือนจำมีหน้าที่ต้องจัดหาเสื้อผ้าที่เหมาะสมให้กับผู้ต้องขังอย่างน้อย 2 ชุด และจัดเปลี่ยนให้เมื่อเสื้อผ้าดังกล่าวไม่อยู่ในสภาพที่สามารถใช้งานได้ สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่มีแนวโน้มว่าจะถูกควบคุมตัวในเรือนจำเป็นเวลานาน เรือนจำจะจัดเตรียมชุดชั้นในสำหรับผู้ต้องขังอย่างน้อย 5 ชุด โดยมีขนาดที่เหมาะสมกับสรีระของผู้สวมใส่ ผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะทำความสะอาดและซ่อมแซมเสื้อผ้าของตนเองได้ และสำหรับชุดชั้นใน เรือนจำจะจัดเตรียมที่สำหรับซักชุดชั้นในแยกเป็นสัดส่วนจากที่ล้างภาชนะ และที่ชำระล้างร่างกาย

ในส่วนเครื่องนอน ระเบียบเรือนจำ ข้อ 27 กำหนดให้ผู้ต้องขังแต่ละคนต้องได้รับการจัดเตียงแยกต่างหากและได้รับเครื่องนอนแยกเป็นสัดส่วน ผ้าปูที่นอนและผ้าห่มต้องสามารถให้ความอบอุ่น และมีผลดีต่อสุขภาพ โดยมีการกำหนดเพิ่มเติมใน Standing Order (SO) ข้อ 14(27) ให้มีการทำความสะอาดเตียงนอนอย่างสม่ำเสมอ และมีการทำความสะอาดผ้าปูที่นอนและหมอนสัปดาห์ละครั้ง³⁸

³⁸ Prison Law 3ed. (p.181).

สำหรับผู้ต้องขังหญิงนั้น เครื่องนอนต่างๆจะต้องมีความสะอาด วัสดุที่ใช้ในการทำเครื่องนอนต้องสามารถระบายอากาศและให้ความอบอุ่นแก่ผู้ต้องขังหญิงได้ดี รวมถึงต้องมีสภาพที่พร้อมใช้งานและมีจำนวนเพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขัง เครื่องนอนดังกล่าวต้องมีการทำความสะอาดสัปดาห์ละ 1 ครั้ง หรือเปลี่ยนทันทีเมื่อสกปรก

ในประเทศอิตาลี พระราชบัญญัติราชทัณฑ์อิตาลีได้ ฉบับที่ 111 ค.ศ. 1998 กำหนดให้ผู้ต้องขังหญิงทุกคนมีสิทธิได้รับเครื่องนอนและเสื้อผ้าที่เรือนจำจัดหาให้อย่างเพียงพอกับความต้องการ และสำหรับผู้ต้องขังหญิงระหว่างพิจารณาคดีนั้น ได้รับสิทธิในการนำเสื้อผ้าและเครื่องนอนของตนมาใช้ในเรือนจำได้ เนื่องจากพระราชบัญญัติราชทัณฑ์อิตาลี ไม่ได้ถือว่าผู้ต้องขังหญิงระหว่างพิจารณาคดีเป็นผู้ต้องขัง ดังนั้น ผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มดังกล่าว จึงไม่จำเป็นต้องสวมชุดผู้ต้องขังที่เรือนจำจัดให้ ในทางเดียวกันนี้ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์อิตาลี ยังได้กำหนดให้ผู้ต้องขังหญิงต้องจัดเก็บเสื้อผ้าและเครื่องนอนให้เรียบร้อยและดูแลความสะอาดให้ถูกลักษณะด้วย³⁹

ในส่วนของเสื้อผ้านั้น ถือเป็นตัวบ่งชี้วัฒนธรรมและการจำแนกเพศ ผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำแอฟริกา จะสวมใส่ชุดกระโปรงยาว เย็บด้วยผ้าเบาในฤดูร้อน และผ้าหนาในฤดูหนาว นอกจากนี้ เรือนจำจะจัดชุดกระโปรงยาวสำหรับผู้ต้องขังหญิงสวมใส่ขณะทำงาน โดยผู้ต้องขังหญิงมีสิทธิได้รับคนละ 2 ชุด ซึ่งการตัดเย็บชุดจะใช้ผ้าที่เรียบง่าย และในฤดูหนาวผู้ต้องขังหญิงจะได้รับสิทธิให้สวมใส่ถุงเท้าและรองเท้า

รูปแบบของเสื้อผ้าของผู้ต้องขังจะเน้นที่มีลักษณะหลวมๆ ไม่เน้นรูปร่าง ทั้งนี้ ก็เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความรู้สึกทางเพศหรือเป็นการข่มขู่ทางเพศ ซึ่งการจำกัดรูปแบบดังกล่าวนี้ อาจกล่าวได้ว่าทำให้ผู้ต้องขังหญิงที่มีได้อยู่ระหว่างพิจารณาคดีไม่มีอิสระในการแต่งกาย⁴⁰

สำหรับสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ปัจจุบันเสื้อผ้าที่ผู้ต้องขังได้รับอนุญาตให้ใส่ในเรือนจำจะต้องเป็นเสื้อผ้าที่ถูกออกแบบให้ไม่โดดเด่น กล่าวคือ ไม่ได้ออกแบบให้เป็นลายขวาง แต่จะเป็นลักษณะชุดใส่ทำงานโดยทั่วไป ซึ่งขนาดจะต้องมีความพอดีและเหมาะสม โดยนอกจากในช่วงเวลาทำงาน ผู้ต้องขังจะได้รับสิทธิในการมีชุดลักษณะเป็นสีฟ้าสำหรับใส่ในช่วงเวลาว่าง

ผู้ต้องขังได้รับอนุญาตให้สวมเสื้อผ้าส่วนตัวได้ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องขังจะต้องสวมเสื้อผ้าของเรือนจำเป็นพื้นฐาน นอกจากในช่วงเวลาว่างดังกล่าวแล้วข้างต้นที่ผู้ต้องขังจะได้รับเสื้อนอกแบบพิเศษ

³⁹ Department of Correctional Service อ้างถึงในสารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.690), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

⁴⁰ Jacqueline A. Gibbons. 1998. P.336.

สิทธิในการสวมใส่เครื่องแต่งกายส่วนตัวของผู้ต้องขังนั้น ไม่ได้บัญญัติอยู่ในบทกฎหมายของประเทศและแคว้นบาเยิร์น ทั้งนี้ก็เนื่องจากเหตุผลทางด้านความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความปลอดภัย ซึ่งหากมีกรณีที่ผู้ต้องขังออกไปนอกเรือนจำ ผู้บัญชาการอาชญอนุญาตให้ผู้ต้องขังสวมเสื้อผ้าของตนเองได้ตามดุลพินิจ และผู้ต้องขังจะต้องเป็นผู้ทำความสะอาด ซ่อมแซม และเปลี่ยนด้วยค่าใช้จ่ายที่ไม่ได้มาจากเรือนจำแต่เป็นค่าใช้จ่ายของตัวเอง

การบริจาคเสื้อผ้าโดยเฉพาะเสื้อผ้าสำรอง ไม่ได้ปรากฏเป็นข้อห้ามตามดุลพินิจของหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมาย การขาดงบประมาณในการจัดซื้อเสื้อผ้า จึงไม่สามารถนำมากล่าวอ้างและใช้เป็นเหตุผลที่จะปฏิเสธได้ ดังนี้ เรือนจำจึงมีการจัดงบประมาณ โดยเฉพาะสำหรับจัดซื้อเสื้อผ้าของผู้ต้องขังในเรือนจำ

ในส่วนของประเทศญี่ปุ่น พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่น กำหนดให้ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน โดยมีได้บัญญัติถึงผู้ต้องขังหญิงหรือชายโดยเฉพาะ แต่กำหนดเพียงแยกลักษณะของเสื้อผ้าผู้ต้องขังระหว่างพิจารณากับผู้ต้องขังที่เป็นนักโทษเด็ดขาดไว้ในข้อ 32 และข้อ 33 กล่าวคือ ผู้ต้องขัง (Immature) ซึ่งอยู่ภายใต้กฎหมายว่าด้วยการกักกัน อาจได้รับอนุญาตให้ใส่เสื้อผ้าและกางเกงชั้นในส่วนตัวที่ผู้ต้องขังจัดเตรียมมาเองได้ ส่วนผู้ถูกกล่าวหา (Accused Person) และผู้ต้องโทษกักขังที่ถูกตัดสินจำคุกใน workhouse จะได้รับอนุญาตให้สวมใส่เสื้อผ้าและใช้เครื่องนอนที่จัดหาด้วยค่าใช้จ่ายของตนเองได้ แต่หากไม่สามารถจัดหาได้ ผู้ต้องขังมีสิทธิในการขอยืมจากเรือนจำเพื่อนำมาใช้ได้⁴¹ และสำหรับนักโทษที่ศาลพิพากษาแล้ว (Convicted person) จะต้องใช้เสื้อผ้าและเครื่องนอนที่เรือนจำจัดให้ ซึ่งในส่วนของเสื้อผ้าจะเป็นเครื่องแบบมีลักษณะสีเทา ซึ่งเสื้อผ้าที่เรือนจำจัดให้ดังกล่าวมักได้รับการร้องเรียนจากผู้ต้องขังว่าไม่เหมาะสมกับฤดูกาล เช่น เนื้อผ้าบางเกินไปสำหรับฤดูหนาว หรือหนาเกินไปสำหรับฤดูร้อน และในส่วนของการทำงานสะอาดเครื่องแต่งกายเรือนจำจะกำหนดให้มีการซักเสื้อผ้าของผู้ต้องขังทุกๆ 20 วันและซักกางเกงชั้นในทุกวัน⁴²

สำหรับผู้ต้องขังหญิง ซึ่งเป็นเพศสภาพที่มีความต้องการในด้านความสวยงาม ปัจจุบันเรือนจำญี่ปุ่นบางแห่ง จึงให้ความสำคัญกับการเสื้อผ้าผู้ต้องขังหญิงมากขึ้น โดยมีการจัดให้ผู้ต้องขังหญิงสวมใส่ชุดเครื่องแบบของเรือนจำที่เป็นสีชมพู ทั้งนี้ ก็เพื่อช่วยลดความเครียดและทำให้ผู้ต้องขังหญิงรู้สึกผ่อนคลายจากการถูกคุมขัง⁴³

⁴¹ ปลิธาน ดึงตระกูล (2556). *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในด้านสุขอนามัย*. น. 58

⁴² Human Right Watch, *Prison Conditions in Japan*. p.12 . อ้างถึงใน ฌัฐยา จรรยาชัยเลิศ (2548).

หลักประกันสิทธิของผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. น.154

⁴³ japantourlist สืบค้นเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2560 จาก <http://japantourlist.com/th/japanese-prison>

จากการศึกษาจะเห็นว่าข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules) กำหนดให้ผู้ต้องขังสามารถใช้เสื้อผ้าของตนเองได้ และมีสิทธิได้รับเสื้อผ้าที่เหมาะสมกับดินฟ้าอากาศ และเพียงพอที่จะทำให้ผู้ต้องขังมีสุขภาพดี โดยไม่มีลักษณะย่ำยีศักดิ์ศรี หรือทำให้อับอาย เสื้อผ้าทุกชิ้นจะต้องสะอาดเรียบร้อยเสมอ เสื้อผ้าชั้นในจะต้องเปลี่ยนและซักบ่อยครั้งตามความจำเป็นเพื่อรักษาไว้ซึ่งสุขอนามัย ซึ่งปัจจุบันกฎหมายในประเทศไทยและต่างประเทศได้มีการบัญญัติไว้โดยสอดคล้องกับข้อกำหนดขั้นต่ำดังกล่าวในด้านการแจกจ่ายเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มและเครื่องนอนให้กับผู้ต้องขัง อย่างไรก็ตามในเรื่องจำนวนเครื่องนุ่งห่ม การที่กรมราชทัณฑ์ไทยออกระเบียบโดยกำหนดจำนวนว่าปีหนึ่งๆ ให้จ่าย เครื่องนุ่งห่มสำหรับผู้ต้องขังหญิงได้แก่เสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่ม 2 สำหรับ ผ้าห่มนอน 1 ผืน เสื้อปูนอน 1 ผืน และสิ่งที่ใช้เฉพาะหญิงตามที่อธิบดีกำหนดนั้น ผู้เขียนเห็นว่าไม่เพียงพอเนื่องจากอาจเกิดปัญหาในการหมุนเวียนใช้ขณะทำความสะอาด ซึ่งไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ดังนี้ จึงควรกำหนดกฎหมายโดยกำหนดการจ่ายเครื่องนุ่งห่มหลับนอนให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้ต้องขังหญิง

นอกจากนี้ ในข้อกำหนดขั้นต่ำยังได้กำหนดเรื่องเสื้อผ้าชั้นในที่จะต้องเปลี่ยนและซักบ่อยครั้งตามความจำเป็นเพื่อรักษาไว้ซึ่งสุขอนามัยของผู้ต้องขังไว้ด้วย ซึ่งระเบียบเรือนจำข้อ 14 (2) ของประเทศอังกฤษระบุชัดเจนว่าเรือนจำต้องจัดชุดชั้นในให้แก่ผู้ต้องขังทั้งชายและหญิง ในขณะที่กฎหมายไทยไม่มีการกำหนดให้เรือนจำแจกชุดชั้นในให้แก่ผู้ต้องขัง ถึงแม้ว่าในทางปฏิบัติเครื่องนุ่งห่มที่ผู้ต้องขังได้รับน่าจะรวมถึงชุดชั้นในด้วย แต่ก็ไม่ควรกำหนดให้ชัดเจนในกฎหมายเนื่องจากเป็นสิทธิที่ผู้ต้องขังพึงได้รับ โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่เป็นเพศที่มีสรีระร่างกายแตกต่างจากผู้ต้องขังชาย การกำหนดในกฎกระทรวงฯ ข้อ 70 (ข) (4) ว่าให้ผู้ต้องขังหญิงมีสิทธิได้รับสิ่งใช้เฉพาะหญิงตามที่อธิบดีเห็นจำเป็นโดยไม่มีการระบุจำนวนและประเภทสิ่งใช้นั้นที่ชัดเจน จึงน่าจะไม่สามารถสอดคล้องกับหลักข้อกำหนดขั้นต่ำและกฎหมายในต่างประเทศในการส่งเสริมสุขอนามัยของผู้ต้องขังหญิง

ในด้านการอนุญาตให้ผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีสามารถสวมเสื้อผ้าส่วนตัวได้นั้น กฎหมายในประเทศไทยและต่างประเทศต่างก็บัญญัติไว้โดยสอดคล้องกับข้อกำหนดขั้นต่ำ ซึ่งอาจมีรายละเอียดเงื่อนไขในการอนุญาตแตกต่างกันไป นอกจากนี้เรือนจำในประเทศอังกฤษและประเทศอัฟริกาใต้ยังได้กำหนดให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถสวมเสื้อผ้าที่สอดคล้องกับความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรมได้หากไม่กระทบความมั่นคงปลอดภัยของเรือนจำหรือสุขภาพของผู้ต้องขังเอง ทั้งนี้ ก็เพื่อเป็นการเพิ่มความมั่นใจในตนเองและสร้างขวัญกำลังใจให้กับผู้ต้องขังหญิงซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดต่อไป แต่หากผู้ต้องขังมีเสื้อผ้าที่ไม่เหมาะสม เรือนจำก็ยังมีหน้าที่จัดหาให้ โดยญาติหรือเพื่อนของผู้ต้องขังอาจได้รับอนุญาตให้นำเสื้อผ้าใหม่มาให้ผู้ต้องขัง และนำเสื้อผ้าของผู้ต้องขังกลับไปทำความสะอาดได้ ข้อกำหนดในเรื่องการให้สิทธิผู้ต้องขังหญิงสามารถสวม

เสื้อผ้าที่สอดคล้องกับความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรมดังกล่าวนั้น ไม่พบว่ามีการกำหนดในกฎหมายไทย ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเนื่องจากในปัจจุบันมีผู้ต้องขังหญิงหลากหลายเชื้อชาติและศาสนาในเรือนจำ การมีข้อกำหนดในกฎหมายอนุญาตให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถใส่เสื้อผ้าตามความเชื่อและศาสนาของตน จะเป็นการส่งเสริมความเท่าเทียมกัน เพิ่มความมั่นใจ ขวัญกำลังใจ และลดความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำได้

สำหรับเรื่องเครื่องหลับนอนนั้น กฎกระทรวงฯ ข้อ 70 (ข) (4) กำหนดเพียงว่าให้ผู้ต้องขังหญิงมีสิทธิได้รับผ้าห่ม 1 ผืน เสื้อนอน 1 ผืน โดยไม่มีบทบัญญัติให้ได้รับเตียงนอนเป็นสัดส่วน ซึ่งในทางปฏิบัติ เนื่องจากเรือนจำในประเทศไทยเป็นห้องขังรวมและขนาดพื้นที่มีจำกัด เรือนจำจึงจัดให้มีเฉพาะการปูเสื่อน้ำมันขนาดใหญ่ในเรือนนอนทั้งห้องและแจกผ้าห่มให้ผู้ต้องขังเท่านั้น แนวปฏิบัติดังกล่าวจึงไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดขั้นต่ำและบทกฎหมายของต่างประเทศส่วนใหญ่ที่มีการคุมขังแบบเดี่ยว

นอกจากนี้ ผู้เขียนมีข้อสังเกตอีกว่า กฎหมายไทยไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการให้แพทย์เป็นผู้ตรวจเรือนจำในเรื่องความเหมาะสมและความสะอาดของเครื่องนุ่งห่มหลับนอน แต่ในทางปฏิบัติจะมีเพียงการตรวจอนามัยของผู้ต้องขังใหม่ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 10 เท่านั้น ซึ่งปัญหาดังกล่าวผู้เขียนเห็นว่ามีเหตุมาจากการขาดแคลนจำนวนแพทย์ที่เพียงพอ จึงควรมีการกำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานในแต่ละเรือนจำเป็นผู้ตรวจตราให้ผู้ต้องขังปฏิบัติตามกฎกระทรวงที่ได้บัญญัติไว้แล้ว

4.4 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลและบริการทางการแพทย์

การใช้สิทธิรักษาพยาบาลของประชาชนทั่วไปในไทย ส่วนใหญ่อยู่ในระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า เพื่อให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงบริการรักษาพยาบาล ซึ่งสิทธิดังกล่าวครอบคลุมถึงการตรวจคัดกรองความเสี่ยง โดยการตรวจสุขภาพทั่วไปตามความจำเป็น และการตรวจโรคมะเร็ง ทำให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงการบริการทางการแพทย์ได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายซึ่งปัจจุบันสิทธิดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมถึงผู้ต้องขังในเรือนจำเท่าใดนัก โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่โดยเพศสภาพมีความต้องการในการรักษาพยาบาลและการบริการทางการแพทย์เป็นอย่างมาก การรักษาพยาบาลเป็นสิ่งจำเป็นที่ทำให้ปัจเจกชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข การรักษาพยาบาลผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำและทัณฑสถานเป็นสิ่งจำเป็นทั้งในด้านการปกครอง เหตุผลทางการแพทย์และหลักมนุษยธรรม เพราะผู้ต้องขังเป็นผู้ที่หมดโอกาสที่จะออกไปรักษาตัวภายนอกเรือนจำด้วยตนเองได้ บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในเรือนจำ ความเครียดในชีวิตประจำ เป็นสาเหตุให้ผู้ต้องขังเจ็บป่วยมากกว่าบุคคลภายนอก

ตามกฎหมายไทย เริ่มแรกที่รับตัวผู้ต้องขัง ให้แพทย์ พยาบาล หรือเจ้าหน้าที่เรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาลทำการตรวจร่างกายของผู้ต้องขัง หากไม่สามารถดำเนินการตรวจร่างกายภายใน

วันที่รับเข้าไว้ได้ ให้เจ้าพนักงานเรือนจำเป็นผู้ตรวจร่างกายของผู้ต้องขังนั้นในเบื้องต้นก่อนได้ แต่ต้องมีการจัดให้ตรวจโดยเร็ว⁴⁴ เรือนจำทุกแห่งต้องจัดให้มีสถานพยาบาล เพื่อเป็นที่ทำการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังที่ป่วย โดยต้องจัดให้มีแพทย์ พยาบาล หรือเจ้าหน้าที่เรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาล อยู่ปฏิบัติหน้าที่ประจำที่สถานพยาบาลนั้นด้วยอย่างน้อยหนึ่งคน⁴⁵ การตรวจอนามัยผู้ต้องขังแรกเข้า หรือการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังที่เจ็บป่วย ให้ประสานกับแพทย์หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจังหวัดและในเรือนจำทุกแห่งให้จัดให้มีสถานพยาบาล เพื่อเป็นที่ทำการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังป่วย และจัดให้มีผู้มีความรู้พอสมควรมีหน้าที่ประจำสถานพยาบาลนั้น ทุกเรือนจำ ให้มีแพทย์ประจำการ โดยเฉพาะ เรือนจำที่ไม่มีแพทย์ประจำการ ให้แพทย์สังกัดบังคับบัญชาการกรมสาธารณสุขเป็นแพทย์เรือนจำ หากแพทย์ตรวจพบว่าผู้ต้องขังคนใดเจ็บป่วยซึ่งจำเป็นต้องส่งออกไปรักษาตัวนอกเรือนจำ ให้แพทย์แจ้งต่อแพทย์และทำรายงานยื่นต่อผู้บังคับบัญชา การเรือนจำ ในรายงานนั้นให้ชี้แจงอาการเจ็บป่วยที่ตรวจพบความเห็นในเรื่องโรคหรือชนิดของการป่วยเจ็บ และสถานรักษาพยาบาลนอกเรือนจำ นอกจากนี้ กรณีเห็นควรให้จัดส่งตัวผู้ต้องขังไปรักษาพยาบาลเพราะปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิตหรือเป็นโรคติดต่อนั้น ให้ผู้บัญชาการเรือนจำดำเนินการให้ผู้ต้องขังได้รับการตรวจจากแพทย์โดยเร็ว ซึ่งหากผู้ต้องขังได้รับการบำบัดรักษาเฉพาะด้านหรือถ้าการรักษาพยาบาลอยู่ในเรือนจำจะไม่ทุเลาดีขึ้น ให้ส่งตัวผู้ต้องขังดังกล่าวไปยังสถานบำบัดรักษาสำหรับโรคชนิดนั้น โดยเฉพาะ⁴⁶

ในด้านเวชภัณฑ์ทางการแพทย์มีการกำหนดมาตรฐานไว้ โดยมีเวชภัณฑ์ตามบัญชียาพื้นฐานที่กรมราชทัณฑ์กำหนดและมีปริมาณเพียงพอได้สัดส่วนกับจำนวนผู้ต้องขัง โดยต้องจัดการบริหารเวชภัณฑ์และคลังยาอย่างมีประสิทธิภาพ และในปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ได้อนุญาตให้เรือนจำหรือทัณฑสถานจัดจำหน่ายยารักษาโรคบางประเภทในร้านส่งเคราะห์ผู้ต้องขังได้⁴⁷

ในส่วนผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์หรือมีลูกอ่อน ให้จัดเป็นผู้ป่วยเจ็บโดยอนุโลม ให้ผู้ต้องขังที่ป่วยเจ็บหรือเป็นหญิงมีครรภ์ได้รับการรักษาพยาบาลตามสมควร และกรมราชทัณฑ์ยังกำหนดแนวทางการปฏิบัติสำหรับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ โดยเมื่อรับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์เข้ามาในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ให้เจ้าหน้าที่ ชักประวัติการฝากครรภ์และให้นำไปฝากครรภ์ในกรณีที่ไม่เคยได้รับการฝากครรภ์เลย และในรายที่เคยได้รับการฝากครรภ์ให้นำตรวจไปตรวจครรภ์ตามแพทย์นัดทุกราย⁴⁸

⁴⁴ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ. ศ. 2560, มาตรา 37

⁴⁵ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ. ศ. 2560, มาตรา 54.

⁴⁶ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ. ศ. 2560, มาตรา 55.

⁴⁷ ฎรายละเอียดบัญชียาที่สามารถจำหน่ายได้ในร้านค้าส่งเคราะห์ผู้ต้องขัง ได้ในหนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท. 0904/ว.36 เรื่องการจำหน่ายยารักษาโรคในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ลงวันที่ 4 มิถุนายน 2542.

⁴⁸ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ 102/2502 เรื่องการอนุญาตให้ผู้ต้องขังหญิงออกไปคลอดบุตรนอกเรือนจำ ลงวันที่ 11 กันยายน 2502.

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules) กำหนดให้การให้บริการการรักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขังเป็นความรับผิดชอบของรัฐ โดยผู้ต้องขังควรได้รับการรักษาพยาบาลตามมาตรฐานเช่นเดียวกับที่รัฐจัดให้กับประชาชนอื่น และจะต้องสามารถเข้าถึงบริการที่จำเป็นโดยไม่คิดมูลค่าและไม่เลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งสถานภาพด้านกฎหมายของตน และควรอยู่ในลักษณะที่เชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับงานด้านสาธารณสุขโดยทั่วไป ในลักษณะที่ประกันให้มีการรักษาและพยาบาลอย่างต่อเนื่อง เรือนจำทุกแห่งพึงมีสถานบริการรักษาพยาบาล อันมีหน้าที่ประเมิน ส่งเสริม คุ้มครอง และพัฒนาสุขภาพกายและจิตใจของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะการให้ความใส่ใจเป็นพิเศษต่อผู้ต้องขังที่ต้องการการดูแลสุขภาพเป็นพิเศษ หรือมีปัญหาสุขภาพที่กระทบต่อการบำบัดฟื้นฟูของตน โดยบริการรักษาพยาบาลจะต้องมีคณะทำงานสหวิชาชีพ ซึ่งประกอบด้วยบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมอย่างเพียงพอสำหรับหน่วยบริการด้านการรักษาพยาบาลที่เป็นอิสระ และมีศักยภาพด้านการแพทย์อย่างเต็มที่ ในกรณีฉุกเฉิน ผู้ต้องขังทุกคนต้องได้รับการประกันว่าสามารถเข้าถึงการรักษาพยาบาลได้โดยพลันผู้ต้องขังที่จำเป็นต้องได้รับการรักษาหรือการผ่าตัดเฉพาะทาง ต้องได้รับการส่งตัวไปยังหน่วยงานที่เชี่ยวชาญเฉพาะทางหรือโรงพยาบาลของพลเรือน ในกรณีที่เรือนจำมีโรงพยาบาลของตนเอง โรงพยาบาลนั้นต้องมีบุคลากรและอุปกรณ์ทางการแพทย์อย่างเพียงพอ และมีศักยภาพที่จะให้การรักษาและดูแลอย่างเหมาะสมกับผู้ต้องขังที่ได้รับตัวมา การตัดสินใจทางการแพทย์ให้กระทำเฉพาะผู้รับผิดชอบที่มีวิชาชีพด้านการแพทย์เท่านั้นและการตัดสินใจดังกล่าวจะต้องไม่ถูกลบล้าง หรือเพิกเฉยโดยผู้ที่มีในบุคลากรทางการแพทย์

ในเรือนจำหญิงจะต้องจัดที่อยู่และดูแลเฉพาะสำหรับหญิงมีครรภ์ทั้งก่อนคลอดและหลังคลอด และเรือนจำต้องกำหนดให้มีสถานที่ให้การดูแลเด็กทั้งภายในหรือภายนอก โดยมีบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้เด็กได้รับการดูแลกรณีที่พ่อหรือแม่ไม่ได้เป็นผู้ดูแลในขณะนั้น และมีบริการดูแลสุขภาพเฉพาะทางสำหรับเด็ก รวมทั้งการตรวจสุขภาพในตอนรับตัวเข้ามาอยู่ในเรือนจำ และให้มีผู้อำนวยการเป็นผู้ดูแลพัฒนาการของเด็กอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ เด็กที่อยู่ในเรือนจำกับพ่อหรือแม่ต้องไม่ได้รับการปฏิบัติเหมือนเป็นผู้ต้องขัง⁴⁹

แพทย์หรือบุคลากรทางการแพทย์ ไม่ว่าจะต้องรายงานโดยตรงต่อแพทย์หรือไม่ก็ตาม ต้องตรวจร่างกายผู้ต้องขังทุกคนโดยมิชักช้า นับแต่แรกจับตัวไว้ในเรือนจำ และตรวจอีกเป็นครั้งคราวภายหลังที่ได้รับตัวไว้แล้วตามความจำเป็น กรณีที่สงสัยว่าผู้ต้องขังป่วยเป็นโรคติดต่อ จะต้องมีการแยกตัวผู้ป่วย

⁴⁹ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 29

ไปรักษาพยาบาลทางคลินิกอย่างเพียงพอสำหรับผู้ต้องขังเหล่านั้น ในช่วงเวลาที่อาจแพร่เชื้อ แพทย์ต้องรายงานต่อผู้บัญชาการเรือนจำ กรณีที่เห็นว่าการคุมขังอย่างต่อเนื่องหรือสภาพการคุมขังใด ๆ ได้ส่งผลหรือจะส่งผลกระทบต่ออย่างร้ายแรงต่อสุขภาพกายหรือจิตใจของผู้ต้องขัง และผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาต้องได้รับอนุญาตให้พบและรับการรักษาจากแพทย์หรือทันตแพทย์ของตน หากมีเหตุผลสนับสนุนมากเพียงพอ และหากบุคคลดังกล่าวสามารถรับผิดชอบค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นเองได้ นอกจากนี้ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules) ยังกำหนดว่าผู้ต้องขังหญิงมีสิทธิได้รับการตรวจสุขภาพตั้งแต่มื่อแรกเข้า โดยการตรวจจะครอบคลุมโรคต่างๆ เพื่อกำหนดความต้องการทางการแพทย์เบื้องต้น และมีสิทธิได้รับการจัดให้มีการบริการด้านสุขอนามัย ซึ่งอย่างน้อยควรเท่ากับบริการซึ่งจัดให้ในชุมชน ในกรณีที่ผู้ต้องขังหญิงร้องขอให้ทางการตรวจหรือรักษาโดยแพทย์หรือพยาบาลหญิง ต้องจัดให้มีแพทย์หรือพยาบาลหญิง ทั้งนี้ในขอบเขตที่เป็นไปได้เว้นแต่ในสถานการณ์ที่ต้องการการร่วมรักษาทางการแพทย์โดยเร่งด่วนหากแพทย์ผู้ชายเป็นผู้ตรวจ ต้องมีเจ้าหน้าที่ผู้หญิงเข้าร่วมในการตรวจด้วย และบุคลากรทางการแพทย์เท่านั้นที่สามารถอยู่ในช่วงการตรวจอนามัยนอกจากแพทย์เห็นว่าไม่มีสถานการณ์พิเศษเกิดขึ้น หรือแพทย์เรียกร้องให้มีบุคลากรของเรือนจำประจำอยู่ด้วยเพื่อเหตุผลด้านความปลอดภัย ในกรณีที่มีความจำเป็นในการให้บุคลากรของเรือนจำซึ่งมิใช่บุคลากรทางการแพทย์ประจำอยู่ในขณะการตรวจอนามัย การตรวจอนามัยดังกล่าว ควรดำเนินในลักษณะที่คุ้มครองความเป็นส่วนตัว เกียรติยศ และการรักษาความลับของผู้ต้องขังหญิง ผู้ต้องขังหญิงต้องได้รับบริการป้องกันโรคที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิง โดยเฉพาะเช่น การตรวจมะเร็งปากมดลูก (Papanicolaou Smears) การทดสอบมะเร็งเต้านม และมะเร็งทางนรีเวช⁵⁰

ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตรต้องได้รับคำแนะนำทางด้านสุขภาพและโภชนาการภายใต้โครงการที่ถูกสร้างขึ้นและควบคุมโดยผู้ให้คำแนะนำทางด้านสุขภาพที่ได้รับการรับรอง โดยต้องจัดอาหารที่เพียงพอและในเวลาที่เหมาะสมโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายให้แก่หญิงตั้งครรภ์ ทารก เด็กและมารดาที่ให้นมบุตร และต้องไม่ขัดขวางผู้ต้องขังหญิงจากการให้นมบุตร เว้นแต่มีเหตุผลทางด้านสุขภาพโดยเฉพาะในการทำเช่นนั้น รวมถึงโครงการดูแลต้องครอบคลุมถึงการดำเนินการตามความต้องการทางด้านสุขภาพและโภชนาการสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่เพิ่งให้กำเนิดบุตร แต่บุตรมิได้อยู่ร่วมในเรือนจำด้วย นอกจากนี้ ผู้ต้องขังเยาวชนหญิงที่ตั้งครรภ์ต้องได้รับการช่วยเหลือและการดูแลทาง

⁵⁰ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules ข้อ 18

การแพทย์ที่เท่าเทียมกันกับผู้ต้องขังหญิงวัยผู้ใหญ่และต้องได้รับการตรวจสุขภาพโดยผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ โดยให้ความสำคัญกับข้อเท็จจริงที่ว่าผู้ต้องขังเยาวชนหญิงเหล่านั้นมีความเสี่ยงต่อโรคแทรกซ้อนระหว่างตั้งครรภ์ที่สูงกว่า

ในประเทศอังกฤษ โดยทั่วไปเรือนจำจะมีหน่วยงานด้านการรักษาพยาบาล (Health Care Service for Prisoners) เพื่อดูแลและให้บริการรักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขังให้ได้มาตรฐานเท่าเทียมกับการบริการของ National Health Service ซึ่งกรมราชทัณฑ์จะเป็นผู้รับผิดชอบค่ารักษาพยาบาลทั้งหมด ผู้ต้องขังที่ต้องการพบแพทย์ สามารถแจ้งกับเจ้าหน้าที่ผู้คุมประจำแดนได้ กรณีเป็นเรือนจำขนาดใหญ่ จะมีแพทย์จาก Health Care Service for Prisoners ประจำอยู่ตลอดวัน แต่ในบางเรือนจำจะมีกลุ่มแพทย์ท้องถิ่นซึ่งจะประจำอยู่ในเรือนจำเพียงครั้งวันเป็นผู้รักษา อย่างไรก็ตามในเรือนจำจะมีเจ้าหน้าที่พยาบาลเบื้องต้นคอยให้บริการแก่ผู้ต้องขังตลอดเวลา โดยผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะเลือกปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำของแพทย์เช่นเดียวกับการรักษาพยาบาลภายนอกเรือนจำได้และกรณีที่การรักษาพยาบาลในเรือนจำไม่สามารถรักษาอาการของผู้ป่วยได้ ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับการรักษาจากเรือนจำอื่นโดยการส่งตัวไปรักษา หรือเชิญแพทย์ผู้เชี่ยวชาญมาทำการรักษาผู้ต้องขังภายในเรือนจำ หรือผู้ต้องขังอาจถูกส่งตัวเพื่อไปรักษาในโรงพยาบาลของ National Health Service ภายนอกเรือนจำโดยอยู่ในความควบคุมของกรมราชทัณฑ์

ในส่วนของผู้รักษาในเรือนจำ ส่วนมากจะเป็นผู้ชาย แต่หากผู้ต้องขังหญิงต้องการได้รับการรักษาจากแพทย์ผู้หญิง ก็สามารถทำเรื่องร้องขอเป็นรายกรณีได้ นอกจากนี้ในส่วนองเจ้าหน้าที่หน่วยพยาบาลภายในเรือนจำ จะประกอบด้วยทั้งเพศหญิงและชาย ซึ่งผู้ต้องขังหญิงมีสิทธิในการเลือกรับการรักษาพยาบาลจากเจ้าหน้าที่ผู้หญิงเป็นการเฉพาะได้⁵¹

นอกจากผู้ต้องขังจะได้รับสิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลในด้านทั่วไปแล้ว ผู้ต้องขังยังมีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลเฉพาะด้านอีกด้วย เช่น การบริการด้านทันตกรรม โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย การบริการด้านจักษุกรรม โดยผู้ต้องขังจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการวัดสายตาและค่าใช้จ่ายในการรักษาเองตามกำหนดโทษที่เหลือและราคาของแว่นตาหรือคอนแทคเลนส์ที่ผู้ต้องขังเลือกใช้

นอกจากนี้ในเรือนจำหญิงส่วนใหญ่จะมีการจัดตั้งหน่วย Well Women Clinics เพื่อให้บริการเฉพาะด้านแก่ผู้ต้องขังหญิงในลักษณะเดียวกับการบริการภายนอกเรือนจำ ซึ่งได้แก่ การตรวจตรวจออก การตรวจภายใน การวางแผนครอบครัว⁵²

⁵¹ HM Prison Service & The Prison Reform Trust, 2003, p.53.

⁵² HM Prison Service & The Prison Reform Trust, 2003, p.12.

การให้บริการทางการแพทย์ในเรือนจำหญิงในประเทศอังกฤษ นอกจากจะมีการให้บริการเฉพาะด้านแล้ว ผู้ต้องขังหญิงที่จัดอยู่ในกลุ่มต่างๆ ยังมีสิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลในรูปแบบเฉพาะกลุ่มอีกด้วย ดังต่อไปนี้

1. ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นเยาวชน จะได้รับความช่วยเหลือเป็นพิเศษในด้านสุขภาพจากเรือนจำ ในปัญหาการทำร้ายตัวเอง ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิต การใช้สารเสพติด ประสบการณ์เกี่ยวกับการถูกทำร้ายและความรุนแรงในครอบครัว
2. ผู้ต้องขังหญิงสูงอายุ เรือนจำจะมีมาตรการเพื่อส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค เช่น โรคมะเร็ง และในช่วงวัยทอง ทางเรือนจำจะจัดเตรียมอาหารพิเศษที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้ต้องขัง รวมถึงมีการดูแลในเรื่องทันตกรรมและจักษุกรรม การทำกายภาพบำบัด การให้ความช่วยเหลือรายบุคคล และการรักษาพยาบาลระยะยาว
3. ผู้ต้องขังหญิงพิการ ผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้ นอกจากจะได้รับการรักษาพยาบาลเช่นเดียวกับผู้ต้องขังหญิงโดยทั่วไปแล้ว เรือนจำจะจัดให้มีปุ่มฉุกเฉินเพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถติดต่อกับเจ้าหน้าที่ได้เมื่อต้องการความช่วยเหลือ
4. ผู้ต้องขังหญิงผิวสีและผู้ต้องขังชนกลุ่มน้อย ผู้ต้องขังหญิงในกลุ่มนี้ มักประสบปัญหาเกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ จึงทำให้เกิดพฤติกรรมแยกตัวออกจากกลุ่ม และนำไปสู่ภาวะซึมเศร้า ผู้ต้องขังจึงต้องได้รับการดูแลช่วยเหลือจากเรือนจำเป็นพิเศษ โดยเฉพาะในเรื่องปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิต
5. ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ กรณีทั่วไปจะถูกควบคุมตัวอยู่ในเรือนจำจนใกล้กำหนดคลอดในสถานพิเศษภายในเรือนจำ และได้รับการดูแลรักษาพยาบาลโดย National Health Service เช่นเดียวกับการบริการภายในชุมชน มีการให้บริการฝากครรภ์และดูแลภายหลังคลอด รวมถึงการให้ความช่วยเหลือทางด้านน้ำนมแก่ทารก โดยเมื่อถึงกำหนดคลอดผู้ต้องขังจะได้รับการส่งตัวไปคลอดที่แผนกผดุงครรภ์ของ National Health Service ในโรงพยาบาลท้องถิ่นที่เรือนจำตั้งอยู่⁵³

เรือนจำในประเทศอังกฤษจัดให้มีสถานบริบาลทารกสำหรับผู้ต้องขังหญิง ซึ่งเรียกว่า Mother and Baby Units (MBUs) ขึ้นในเรือนจำ 7 แห่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้เด็กที่เกิดจากผู้ต้องขังหญิงมีพัฒนาการที่สมบูรณ์แบบในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมและมีมาตรฐานเดียวกันกับเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูภายนอกเรือนจำ โดยเรือนจำ New Hall และเรือนจำ Holloway จะอนุญาตให้ผู้ต้องขังหญิงอยู่กับบุตรของตนจนอายุ 9 เดือน ในขณะที่เรือนจำอีก 5 แห่ง ได้แก่ เรือนจำ Askham Grange เรือนจำ Styal

⁵³ Women Prisoners, 2003, p.17

เรือนจำ Peterborough เรือนจำ Eastwood Park และเรือนจำ Bronzefield จะอนุญาตให้ผู้ต้องขังหญิงอยู่กับบุตรได้จนบุตรมีอายุ 18 เดือน⁵⁴

สำหรับประเทศอิตาลี กรมราชทัณฑ์อิตาลี ได้กำหนดเรื่องการรักษาพยาบาลและบริการทางการแพทย์ เพื่อดูแลสุขภาพผู้ต้องขัง (Healthcare Service) โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

1. ระดับที่ 1 เป็นการให้การรักษาพยาบาลและบริการทางการแพทย์เบื้องต้น สำหรับเรือนจำขนาดเล็ก โดยจะมีการให้บริการขั้นพื้นฐาน หากผู้ต้องขังมีอาการเจ็บป่วย จะมีการรักษาพยาบาลและบริการทางการแพทย์ ในลักษณะสามัญประจำบ้านทั่วไป

2. ระดับที่ 2 เรือนจำขนาดใหญ่ จะมีการจัดแผนพยาบาลอยู่ภายในเรือนจำ เพื่อทำหน้าที่ในการรักษาพยาบาลและให้บริการทางการแพทย์แก่ผู้ต้องขังที่มีอาการเจ็บป่วย

3. ระดับที่ 3 กรณีผู้ต้องขังมีอาการเจ็บป่วยอย่างหนัก ผู้ต้องขังมีสิทธิในการได้รับการส่งตัวเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลของกรมราชทัณฑ์ และโรงพยาบาลทั่วไปตามเมืองต่างๆ

ในกรณีที่ผู้ต้องขังมีอาการเจ็บป่วยที่จำเป็นต้องอาศัยแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น การผ่าตัด การทันตกรรม ผู้ต้องขังมีสิทธิในการได้รับการส่งตัวจากเรือนจำเพื่อให้ได้เข้ารับการรักษาทุกราย⁵⁵

สำหรับผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์อิตาลี ฉบับที่ 111 ค.ศ. 1998 มาตรา 7 (2) ได้กำหนดให้ผู้ต้องขังชายต้องแยกการควบคุมกับผู้ต้องขังหญิง และผู้ต้องขังที่มีบุตรเด็กติดผู้ต้องขังต้องแยกออกจากผู้ต้องขังในสถานที่ที่เหมาะสมกับวัย นอกจากนี้ ผู้ต้องขังหญิง ยังได้รับสิทธิให้อยู่กับบุตรของตนได้จนกระทั่งบุตรมีอายุ 5 ปี และผู้ต้องขังจะได้รับการดูแลทั้งก่อนและหลังคลอด รวมถึงมีการให้ความรู้เบื้องต้นในการดูแลสุขภาพทั้งแม่และเด็ก และการวางแผนครอบครัว⁵⁶

ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ มีสิทธิในการได้รับคำแนะนำจากแพทย์ อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง โดยไม่นับรวมกับการเจ็บป่วยในกรณีอื่น และระหว่างช่วง 4 สัปดาห์ก่อนกำหนดคลอด จะได้รับสิทธิในการตรวจครรภ์อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง เมื่อถึงกำหนดคลอด ผู้ต้องขังจะถูกส่งไปยังโรงพยาบาลหรือสถานที่ที่เหมาะสมและมีเครื่องมือสำหรับการคลอดบุตรในกรณีที่เรือนจำแห่งนั้นไม่มีโรงพยาบาลอยู่ใกล้

ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดาและเด็กติดผู้ต้องขังจะถูกแยกออกมาอยู่ในหน่วยแม่และเด็ก (Mother and Child Unit) ตามนโยบายที่กรมราชทัณฑ์กำหนดไว้ชัดเจนว่าให้แม่และเด็กอยู่ในหน่วยที่

⁵⁴ เจตนีสัทธี รัตนาสัทธี (2557). การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. น.63

⁵⁵ Department of Correctional Service อ้างถึงในสารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น. 692), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

⁵⁶ Correctional Services Act, 1998. 7(2). (Act 111 of 1998)

แยกเฉพาะภายในเรือนจำ ซึ่งมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย สังคม จิตใจ และพัฒนาการของเด็ก โดยผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดาควรได้รับการอบรมเกี่ยวกับการดูแลลูกด้วยความเชื่อมั่นและมั่นใจในตนเอง นอกจากนี้ ผู้ต้องขังหญิงที่มีบุตรจะได้รับสิทธิที่จะมีบุตรอยู่ด้วยในระหว่างต้องโทษ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างแม่และลูกในเชิงบวก

กรมราชทัณฑ์ยังกำหนดนโยบายที่เรียกว่า “นโยบายชั่วคราว” ในการอนุญาตให้เด็กอยู่กับแม่ภายในเรือนจำได้ หากว่าเด็กจะไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างสะดวก เหมาะสม หรือไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากสภาพการณ์ภายนอกเรือนจำ เช่น ผู้ต้องขังหญิงไม่มีญาติที่อยู่ภายนอกเรือนจำ หรือฐานะครอบครัวยากจน เป็นต้น ซึ่งกรณีที่ผู้ต้องขังหญิงไม่มีญาติอยู่ภายนอก เรือนจำจะอนุญาตให้เด็กอยู่ในเรือนจำกับแม่ได้จนถึงอายุ 5 ปี หลังจากนั้นกรมสวัสดิการสังคม (Department of Social Welfare) จะจัดหาสถานที่อยู่ที่เหมาะสมให้กับเด็กต่อไปจนกว่าแม่จะพ้นโทษ ส่วนกรณีเด็กติดผู้ต้องขังทั่วไป เรือนจำจะอนุญาตให้เด็กอยู่กับแม่ภายในเรือนจำจนอายุ 2 ปี จากนั้น เด็กจะถูกส่งไปอยู่กับครอบครัวอุปถัมภ์ ซึ่งอาจจะเป็นญาติหรือบุคคลอื่นตามที่หน่วยงานที่ดูแลด้านนั้นเห็นสมควร⁵⁷

สำหรับกฎหมายบังคับโทษของสหพันธรัฐเยอรมนี มีหลักการในการให้สิทธิผู้ต้องขังในการได้รับการบริการทางการแพทย์เพื่อส่งเสริมสุขภาพอนามัยทั้งทางกายและใจไม่ให้ถูกกระทบกระเทือน และต้องได้รับการดูแลด้วยมาตรการที่จำเป็นในการคุ้มครองสุขภาพอนามัยและการดูแลความสะอาด

การดูแลสุขภาพและการรักษาสุขภาพของผู้ต้องขังอยู่ในความรับผิดชอบของเรือนจำ ซึ่งการดูแลและรักษาสุขภาพโดยแพทย์จะอยู่ภายใต้การควบคุมโดยกฎหมาย การตรวจรักษาจะอยู่ในดุลพินิจของแพทย์ การรักษาพยาบาลเมื่อมีการเจ็บป่วยก็เพื่อป้องกันไม่ให้อาการเลวร้ายขึ้นและเป็นการบรรเทาอาการเจ็บป่วย การรักษาพยาบาลนอกจากเป็นการให้บริการทางการแพทย์จึงต้องครอบคลุมในเรื่องทันตกรรม การดูแลอุปกรณ์ ยา และการรักษาบาดแผลด้วย ซึ่งอดีตผู้ต้องขังได้รับอนุญาตสิทธิในการมีแพทย์หรือทันตแพทย์ส่วนตัวโดยผู้ต้องขัง ต้องออกค่าใช้จ่ายเอง แต่ในปัจจุบันมีการยกเลิกสิทธิดังกล่าว เนื่องจากมีเหตุการณ์ผู้ต้องขังหลบหนีโดยอาศัยความช่วยเหลือจากแพทย์ส่วนตัวของผู้ต้องขัง แพทย์ส่วนตัวดังกล่าวจึงไม่อาจได้รับความไว้วางใจได้เท่ากับแพทย์ในเรือนจำ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องขังยังคงมีสิทธิในการปฏิเสธการรักษาโดยแพทย์จากเรือนจำและขอรักษาโดยแพทย์ส่วนตัวได้ในกรณีที่ไม่มีเชื้อถือในการรักษาโดยแพทย์ของเรือนจำ ซึ่งผู้ต้องขังจะต้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย⁵⁸

ในการตรวจสุขภาพและการรักษาพยาบาลผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังที่มีอายุ 14 ปีแต่ไม่เกิน 20 ปี บริบูรณ์ มีสิทธิร้องขอเพื่อให้ตรวจโรคฟันหนึ่งครั้งในระยะเวลา 6 เดือน ตรวจอนามัยช่องปาก สภาพของเหงือก โรคฟันผุ ผู้ต้องขังที่มีอายุ 35 ปี บริบูรณ์ ต้องได้รับการตรวจป้องกันโรคทุกสองปี

⁵⁷ Department of Correctional Service อ้างถึงในสารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น. 694), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

⁵⁸ Ibid.

โดยเฉพาะการตรวจป้องกันโรคเกี่ยวกับหัวใจ ความดันโลหิต โรคไต โรคเบาหวาน ผู้ต้องขังชายที่มีอายุครบ 45 ปีบริบูรณ์ มีสิทธิในการร้องขอให้มีการตรวจป้องกันโรคเกี่ยวกับมะเร็งได้อย่างมากหนึ่งครั้งต่อปี

สำหรับกรณีของผู้ต้องขังหญิงนั้น เมื่อมีอายุครบ 40 ปีบริบูรณ์ มีสิทธิร้องขอในการตรวจป้องกันโรคเกี่ยวกับมะเร็งได้ปีละหนึ่งครั้ง⁵⁹

ผู้ต้องขังหญิงที่มีบุตรพักอยู่ในเรือนจำด้วย มีสิทธิในการได้รับการตรวจป้องกันโรคเกี่ยวกับโรคที่เป็นอันตรายมากต่อการพัฒนาทางร่างกายหรือจิตใจของบุตร จนกว่าบุตรจะมีอายุครบ 6 ปีบริบูรณ์

ผู้ต้องขังหญิงระหว่างตั้งครรภ์มีสิทธิได้รับการดูแลทางการแพทย์และการผดุงครรภ์ในเรือนจำ การทำคลอดต้องกระทำในโรงพยาบาลนอกเรือนจำ แต่หากมีเหตุผลพิเศษให้ทำคลอดที่แผนกทำคลอดในเรือนจำ ซึ่งในส่วนองเรือนจำนั้น จะต้องมีการจัดบริการยา เครื่องเวชภัณฑ์และเครื่องมือในการรักษาไว้บริการผู้ต้องขังหญิงกรณีมีปัญหาเกี่ยวกับการตั้งครรภ์หรือเกี่ยวพันกับการคลอด⁶⁰

สำหรับประเทศญี่ปุ่นนั้น เรือนจำแต่ละแห่งจะจัดให้มีแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ประจำอยู่ในฝ่าย หรืองานด้านการแพทย์ของเรือนจำทุกแห่ง ตัวอย่างเช่น เรือนจำชิบะ มีการจัดแพทย์ประจำเรือนจำ 4 คน ทำหน้าที่ผู้อำนวยการ 1 คน และหัวหน้าฝ่ายสุขภาพภิบาล 1 คน และที่เหลืออีก 2 คน ทำหน้าที่บำบัดรักษาผู้ต้องขังที่ป่วย รวมถึงปฏิบัติการควบคุมการระบาดของโรคภายในเรือนจำ⁶¹ โดยสถานพยาบาลและบริการทางการแพทย์โดยเฉพาะมีอยู่ 5 แห่ง ซึ่งรับดูแลผู้ต้องขังที่ต้องเข้ารับการรักษายาบาลและดูแลเป็นกรณีพิเศษ นอกจากนี้ ในเรือนจำขนาดใหญ่ ยังมีศูนย์การแพทย์อีก 5 แห่ง เพื่อให้บริการผู้ต้องขังที่ป่วยและต้องได้รับการบริการรักษาพยาบาลด้วย แต่หากเกิดเหตุฉุกเฉินหรือมีความจำเป็นก็สามารถส่งตัวผู้ต้องขังที่ป่วยนั้นไปรักษายังโรงพยาบาลนอกเรือนจำได้⁶² โดยแพทย์ในเรือนจำญี่ปุ่น จะมีอัตราส่วนต่อผู้ต้องขัง ได้แก่ 1 ต่อ 500 ในขณะที่โดยทั่วไปอัตราแพทย์ต่อผู้ต้องขังจะอยู่ที่ 1 ต่อ 160 ทั้งนี้ ก็เนื่องมาจากจำนวนประชากรที่มีจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม ระบบงบประมาณการรักษาทางการแพทย์ของกรมราชทัณฑ์ญี่ปุ่นก็ถูกนำมาใช้ในการรับบุคลากรด้านการแพทย์อย่างเพียงพอ

⁵⁹ StVollzG § 57 (2)

⁶⁰ จากการศึกษา “การบังคับโทษจำคุกในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี”, โดยธานี วรรักษ์, 2549, บทบัณฑิตย, 62(1), น. 173. กรุงเทพฯ : เนติบัณฑิตยสภา. อ้างถึงใน จันทิมา อรุณรัตน์ (2558). *กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ : ศึกษาสิทธิผู้ต้องขัง ในการมีสิ่งจำเป็นพื้นฐานทางกาย*. น.44

⁶¹ Correction Bureau by Ministry of Justice, Correction Institution in Japan 1990. p.26 อ้างถึงใน ปาณิตา กัณสูทธิ (2557). *สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขัง*. น.74

⁶² Correctional Institutions in Japan 1990. p. 46. อ้างถึงใน ญัฐยา จรรยาชัยเลิศ (2548). *หลักประกันสิทธิของผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. น.155

รวมถึงถูกนำมาใช้ในการฝึกผู้ช่วยพยาบาลด้วย นอกจากนี้ ในส่วนของเรือนจำก็จะมีการสอนเจ้าหน้าที่ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมให้เป็นผู้ช่วยเหลือพยาบาลด้วย⁶³

ในส่วนของ การตรวจสุขภาพ การดำเนินการในเรือนจำมีความดีเช่นเดียวกับสังคมภายนอก โดยผู้ต้องขังในเรือนจำจะได้รับสิทธิพื้นฐานในการได้รับโอกาสทางการรักษาพยาบาล การส่งต่อผู้ป่วย เป็นอย่างดี แม้กระทั่งผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการลงโทษทางวินัย ก็ยังได้รับสิทธิดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ ผู้ต้องขังยังได้รับสิทธิในการได้รับการตรวจโรคอย่างอื่นเป็นพิเศษ เช่น โรคต่างๆของผู้ใหญ่ เป็นต้น

สำหรับผู้ต้องขังหญิง นอกจากจะได้รับการตรวจสุขภาพในโรคต่างๆไปแล้ว ยังได้รับโอกาสในการตรวจโรคเฉพาะเพศหญิง เช่น โรคมะเร็งเต้านม มะเร็งปากมดลูก อีกด้วย⁶⁴

กรณีที่ผู้ต้องขังหญิงเป็นหญิงตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังที่คลอดบุตร ผู้ต้องขังที่มีอายุน้อย หรือผู้ต้องขังที่ไร้ความสามารถนั้น พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของญี่ปุ่นในข้อ 40-44 กำหนดให้บุคคลดังกล่าวได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ป่วย กล่าวคือ ให้ได้รับการรักษาพยาบาลโดยแพทย์ และหากมีกรณีจำเป็นก็ให้ส่งตัวไปรักษายังสถานพยาบาลภายในเรือนจำ สำหรับผู้ต้องขังที่ป่วยเป็นโรคจิต เป็นโรคติดต่อ หรือโรคอื่นๆ อันไม่สมควรได้รับการรักษาภายในเรือนจำ ก็อาจถูกส่งตัวไปรักษาที่โรงพยาบาลภายนอก เรือนจำได้ตามสถานการณ์ในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ และผู้ต้องขังที่ป่วยอาจได้รับการรักษาจากแพทย์ที่ตนเสนอได้ โดยผู้ต้องขังเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเอง ทั้งนี้ ผู้ต้องขังที่ถูกส่งตัวไปรักษาที่โรงพยาบาล ก็ยังถือว่าเป็นผู้ต้องขังอยู่⁶⁵

ในส่วนของ การป้องกันโรคติดต่อ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของญี่ปุ่นในข้อ 39 และข้อ 41 กำหนดให้ผู้ต้องขังได้รับการฉีดวัคซีนหรือวิธีอื่นๆที่จำเป็นสำหรับการป้องกันโรคติดต่อ และหากผู้ต้องขังคนใดเป็นโรคติดต่อ เรือนจำจะแยกผู้ต้องขังนั้นออกจากผู้ต้องขังอื่นๆที่มีสุขภาพดี หรือผู้ต้องขังที่ป่วยคนอื่นๆ⁶⁶

จากการศึกษาจะเห็นว่า เรือนจำในประเทศไทยและต่างประเทศต่างก็จัดให้มีการสถานพยาบาล เพื่อให้บริการทางการแพทย์แก่ผู้ต้องขัง โดยสอดคล้องกับข้อกำหนดขั้นต่ำระหว่างประเทศที่กำหนดให้การให้บริการการรักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขังเป็นความรับผิดชอบของรัฐ โดยผู้ต้องขังควรได้รับการรักษาพยาบาลตามมาตรฐานเช่นเดียวกับที่รัฐจัดให้กับประชาชนอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องขังหญิง ที่ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิงกำหนดให้มีสิทธิได้รับการตรวจสุขภาพตั้งแต่เมื่อแรกเข้า โดยการ

⁶³ Prison Administration in Japan by Correction Bureau by Ministry of Justice 2002 p. 21

⁶⁴ ปาณิตา กณสูทธิ (2557). สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขัง. น.74

⁶⁵ ณัฐยา จรรยาชัยเลิศ (2548). หลักประกันสิทธิของผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. น.155

⁶⁶ แหล่งเดิม

ตรวจต้องครอบคลุมโรคต่างๆเพื่อกำหนดความต้องการทางการแพทย์เบื้องต้น และมีสิทธิได้รับการจัดให้มีการบริการด้านสุขอนามัยอย่างน้อยเท่ากับบริการซึ่งจัดให้ในชุมชน ปัจจุบันแม้กฎหมายไทยมิได้มีข้อกำหนดเกี่ยวกับผู้ต้องขังหญิง โดยเฉพาะแต่กฎหมายราชทัณฑ์ทั้งฉบับเก่าและใหม่ ก็มีข้อกำหนดให้ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลตั้งแต่การรับตัวผู้ต้องขังแรกเข้า

นอกจากนี้ข้อกำหนดขั้นต่ำยังกำหนดให้ผู้ต้องขังทุกคนต้องได้รับการประกันว่าสามารถเข้าถึงการรักษาพยาบาลได้โดยพลัน ผู้ต้องขังที่จำเป็นต้องได้รับการรักษาหรือการผ่าตัดเฉพาะทาง ต้องได้รับการส่งตัวไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเฉพาะทางหรือโรงพยาบาลของพลเรือน ซึ่งจากข้อกำหนดดังกล่าวกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศอัฟริกาใต้มีการบัญญัติไว้โดยสอดคล้อง กล่าวคือ ผู้ต้องขังมีสิทธิในการได้รับการส่งตัวจากเรือนจำเพื่อรักษาในกรณีผู้ต้องขังมีอาการเจ็บป่วยที่จำเป็นต้องอาศัยแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ในขณะที่พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ของไทยเองก็มีปรับปรุงให้สอดคล้องกับข้อกำหนดขั้นต่ำด้วย⁶⁷

ในประเทศอังกฤษ มีการกำหนดเรื่องสิทธิการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขังหญิงว่าหากผู้ต้องขังหญิงต้องการได้รับการรักษาจากแพทย์ผู้หญิง ก็สามารถทำเรื่องร้องขอเป็นรายกรณี นอกจากนี้ ผู้ต้องขังหญิงยังได้รับสิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลในด้านทั่วไปและการรักษาพยาบาลเฉพาะด้าน เช่น การบริการด้านทันตกรรมโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย การบริการด้านจิตกรรม เป็นต้น ซึ่งสิทธิดังกล่าวมีปรากฏอยู่ในกฎหมายของประเทศอัฟริกาใต้และสหพันธรัฐเยอรมนีเช่นกัน

เนื่องจากผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำมีหลากหลายกลุ่มช่วงอายุ สิทธิในการได้รับการบริการทางการแพทย์ในเรือนจำหญิงในประเทศอังกฤษ จึงจัดให้มีการรักษาในรูปแบบเฉพาะกลุ่มอีกด้วย กล่าวคือ ผู้ต้องขังหญิงที่เป็นเยาวชน จะได้รับความช่วยเหลือเป็นพิเศษในด้านสุขภาพจากเรือนจำ ในปัญหาการทำร้ายตัวเอง ปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพจิต การใช้สารเสพติด ประสบการณ์เกี่ยวกับการถูกทำร้ายและความรุนแรงในครอบครัว ผู้ต้องขังหญิงสูงอายุ เรือนจำจะมีมาตรการเพื่อส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค เช่น โรคมะเร็ง และในช่วงวัยทอง ทางเรือนจำจะจัดเตรียมอาหารพิเศษที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้ต้องขัง รวมถึงมีการดูแลในเรื่องทันตกรรมและจิตกรรม การทำกายภาพบำบัด การให้ความช่วยเหลือรายบุคคล และการรักษาพยาบาลระยะยาว ผู้ต้องขังหญิงพิการ ผู้ต้องขังหญิงผิวสีและผู้ต้องขังชนกลุ่มน้อย การให้บริการทางการแพทย์เฉพาะกลุ่มนี้สอดคล้องกับกฎหมายราชทัณฑ์ของสหพันธรัฐเยอรมนีที่มีการกำหนดให้ผู้ต้องขังหญิง เมื่อมีอายุครบ 40 ปีบริบูรณ์ มีสิทธิร้องขอในการตรวจป้องกันโรคเกี่ยวกับมะเร็งได้ปีละหนึ่งครั้ง รวมถึงสอดคล้องกับกฎหมายราชทัณฑ์ญี่ปุ่นที่ผู้ต้องขังหญิงมีสิทธิในการตรวจโรคเฉพาะเพศหญิงได้⁶⁸

⁶⁷ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 55

⁶⁸ ปาณิตา กัลสุทธิ์ (2557). สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขัง. น.74

สำหรับกรณีผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ กฎหมายราชทัณฑ์ในทุกประเทศมีการบัญญัติครอบคลุมไว้ เช่น พระราชบัญญัติราชทัณฑ์อัฟริกาใต้ ได้กำหนดให้ผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์ มีสิทธิในการได้รับคำแนะนำจากแพทย์ อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง โดยไม่นับรวมกับการเจ็บป่วยในกรณีอื่น และระหว่างช่วง 4 สัปดาห์ก่อนกำหนดคลอด จะได้รับสิทธิในการตรวจครรภ์อย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง เมื่อถึงกำหนดคลอด ผู้ต้องขังจะถูกส่งไปยังโรงพยาบาล หรือสถานที่ที่เหมาะสมและมีเครื่องมือสำหรับการคลอดบุตร ในกรณีที่เรือนจำแห่งนั้น ไม่มีโรงพยาบาลอยู่ใกล้ กฎหมายราชทัณฑ์ของสหพันธรัฐเยอรมนี กำหนดว่าผู้ต้องขังหญิงระหว่างตั้งครรภ์มีสิทธิได้รับการดูแลทางการแพทย์และการผดุงครรภ์ในเรือนจำ การทำคลอดต้องกระทำในโรงพยาบาลนอกเรือนจำ แต่หากมีเหตุผลพิเศษให้ทำคลอดที่แผนกทำคลอดในเรือนจำ ซึ่งในส่วนของเรือนจำนั้น จะต้องมีการจัดบริการยา เครื่องเวชภัณฑ์และเครื่องมือในการรักษาไว้บริการผู้ต้องขังหญิงกรณีมีปัญหาเกี่ยวกับการตั้งครรภ์หรือเกี่ยวพันกับการคลอด กรณีที่ผู้ต้องขังหญิงเป็นหญิงตั้งครรภ์ ผู้ต้องขังที่คลอดบุตร ผู้ต้องขังที่มีอายุน้อย หรือผู้ต้องขังที่ไร้ความสามารถนั้น และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ของญี่ปุ่นได้ กำหนดให้บุคคลดังกล่าวได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ป่วย กล่าวคือ ให้ได้รับการรักษาพยาบาลโดยแพทย์ และหากมีกรณีจำเป็นก็ให้ส่งตัวไปรักษายังสถานพยาบาลภายในเรือนจำ สำหรับกฎหมายไทยกฎกระทรวงฯ ข้อ 74 กำหนดให้ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์หรือมีลูกอ่อนจัดเป็นผู้ป่วยเจ็บ โดยอนุโลมและให้ได้รับการรักษาพยาบาลตามสมควร

อย่างก็ตาม ผู้เขียนมีความเห็นว่าสิทธิในการรับบริการทางการแพทย์นั้น ในส่วนของกฎหมายราชทัณฑ์ไทยยังมีการกำหนดการให้บริการแบบกว้าง และเน้นเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์เท่านั้น แต่ในประเทศอังกฤษ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และประเทศญี่ปุ่น มีการกำหนดให้สิทธิในการรักษาพยาบาลและการบริการทางการแพทย์แก่ผู้ต้องขังหญิง โดยเฉพาะกลุ่มตามช่วงอายุ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า การกำหนดในลักษณะดังกล่าวจะก่อให้เกิดประสิทธิผลในการให้บริการแก่ผู้ต้องขังหญิงเป็นอย่างมากหากมีการนำมาปรับใช้กับผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทยต่อไป

4.5 วิเคราะห์เปรียบเทียบสิทธิในการติดต่อสื่อสาร

ปัญหาในเรื่องการติดต่อสื่อสารอาจเกิดขึ้นได้ทั้งในผู้ต้องขังหญิงและชายเนื่องจากการลงโทษโดยการคุมขังทำให้ผู้ต้องขังต้องถูกแยกจากสังคมภายนอก ซึ่งผู้ต้องขังหญิงมักมีแนวโน้มที่จะมีปัญหา มากกว่าผู้ต้องขังชาย โดยอาจเป็นเพราะข้อจำกัดที่เรือนจำชายมีมากกว่าเรือนจำหญิง ทำให้ผู้ต้องขังหญิงต้องถูกคุมขังในเรือนจำที่ห่างไกลบ้าน ครอบครัว เพื่อนและญาติสนิท ในทางเดียวกันความห่างไกลก็เป็นอุปสรรคที่บุคคลเหล่านั้นจะเดินทางมาเยี่ยมผู้ต้องขังได้

กฎหมายราชทัณฑ์ไทยได้กำหนดให้สิทธิผู้ต้องขังในการติดต่อกับบุคคลภายนอกไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ทั้งฉบับเก่าและใหม่ กล่าวคือ ผู้ต้องขังจะได้รับการอนุญาตให้ติดต่อกับบุคคลภายนอกได้ตามระเบียบของกรมราชทัณฑ์ และบุคคลภายนอกจะได้รับอนุญาตให้เข้าไปใน

เรือนจำเพื่อกิจธุระ เยี่ยมผู้ต้องขัง หรือเพื่อประโยชน์อย่างอื่น ได้ก็แต่ปฏิบัติตามระเบียบกรมราชทัณฑ์ที่ประกาศไว้โดยเปิดเผย⁶⁹ รวมถึงกรณีที่ผู้ต้องขังต้องการพบหรือปรึกษาทนายความ หรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ เรือนจำจะต้องจัดสถานที่ให้ผู้ต้องขังได้พบบุคคลดังกล่าวเป็นการเฉพาะตัวตามที่กำหนดในระเบียบของกรมราชทัณฑ์⁷⁰

การกำหนดแนวปฏิบัติสำหรับการเยี่ยมหรือการติดต่อกับผู้ต้องขังดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามีความรัดกุมอยู่มาก การติดต่อสื่อสารต้องใช้ภาษาไทยเท่านั้น หากประสงค์จะใช้ภาษาอื่นต้องขออนุญาตและพนักงานเจ้าหน้าที่ต้องได้ยินบทสนทนาด้วย เป็นต้น นอกจากนี้ ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการเยี่ยมที่กำหนดขึ้นในปี 2547 ยังกำหนดให้ผู้ที่เข้าเยี่ยมหรือติดต่อกับผู้ต้องขังต้องถูกตรวจค้นก่อนการเข้าเยี่ยมหรือพบผู้ต้องขัง หากผู้มาเยี่ยมประสงค์จะมอบเงินหรือสิ่งของให้ผู้ต้องขังต้องมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อทำการตรวจสอบอย่างละเอียด เป็นต้น ซึ่งสิทธิในเรื่องการติดต่อสื่อสารกับผู้ต้องขังในประเทศไทยในปัจจุบันนั้น ยังไม่มีแนวทางปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานทุกเรือนจำ ซึ่งเรือนจำแต่ละเรือนจำจะมีแนวปฏิบัติแตกต่างกันไป

ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules) กำหนดผู้ต้องขังต้องได้รับอนุญาตให้สื่อสารกับครอบครัวและเพื่อนของตนตามระยะเวลาที่เหมาะสม ทั้งนี้โดยมีการกำกับดูแลเท่าที่จำเป็น โดยการเขียนจดหมายและหากเป็นไปได้ โดยการสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ ดิจิทัล และช่องทางอื่นใด และโดยการเยี่ยม กรณีที่ได้รับอนุญาตให้มีการเยี่ยมโดยคู่สมรส ต้องให้มีการใช้สิทธิดังกล่าวโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ ผู้ต้องขังหญิงต้องสามารถใช้สิทธิดังกล่าวได้เท่าเทียมกับผู้ต้องขังชาย ให้กำหนดขั้นตอนปฏิบัติและจัดให้มีสถานที่เพื่อการเข้าเยี่ยมเพื่อประกันว่าจะมีการเข้าถึงอย่างเป็นธรรมและโดยเท่าเทียมกัน โดยคำนึงถึงความปลอดภัยและศักดิ์ศรี⁷¹ การอนุญาตให้ผู้เยี่ยมเข้ามาในเรือนจำ ขึ้นอยู่กับว่าผู้เข้าเยี่ยมยอมให้มีการค้นตัวหรือไม่ ผู้เข้าเยี่ยมอาจถอนความยินยอมในเวลาใดก็ได้ ซึ่งในกรณีเช่นนั้น ผู้บริหารงานราชทัณฑ์อาจปฏิเสธการเข้าเยี่ยมก็ได้ การค้นตัวและขั้นตอนปฏิบัติในการเข้าเรือนจำของผู้เยี่ยม ต้องไม่เป็นไปในลักษณะข่มขู่หรือคุกคามของมนุษย์ สำหรับผู้ต้องขังต้องได้รับโอกาส เวลา และการอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอในการเยี่ยม และในการสื่อสารและปรึกษาหารือกับที่ปรึกษาทนายความที่ตนเลือก หรือผู้ให้บริการด้านกฎหมายโดยไม่ชักช้า ไม่มีการลอบฟังข้อมูลหรือไม่มีการตัดข้อความใดๆ และให้เป็นการสื่อสารอย่างเป็นความลับโดยสมบูรณ์ ไม่ว่าจะ เป็นประเด็นด้านกฎหมายใดๆ ทั้งนี้โดยสอดคล้องกับกฎหมายในประเทศที่บังคับใช้อยู่ การ

⁶⁹ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560, มาตรา 60.

⁷⁰ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560, มาตรา 61.

⁷¹ ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 58

ปรึกษาหารือนั้นอาจกระทำในลักษณะที่อยู่ในสายตาของเจ้าพนักงานเรือนจำ แต่ต้องไม่ได้ยินข้อความในการปรึกษานั้น กรณีผู้ต้องขังซึ่งเป็นชาวต่างชาติ ต้องได้รับการอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมในการสื่อสารกับตัวแทนทางการทูตและกงสุลของรัฐที่ตนเป็นพลเมือง และผู้ต้องขังซึ่งเป็นคนชาติของรัฐที่ไม่มีตัวแทนทางการทูตและกงสุลอยู่ในประเทศนั้น หรือกรณีที่เป็นผู้ลี้ภัยหรือผู้ไร้รัฐ จะต้องได้รับการอำนวยความสะดวกเช่นเดียวกันในการสื่อสารกับตัวแทนทางการทูตของรัฐนั้น ซึ่งทำหน้าที่ดูแลผลประโยชน์ของตน หรือหน่วยงานระดับประเทศหรือระหว่างประเทศใดๆ ที่มีภารกิจในการคุ้มครองบุคคลเหล่านั้น⁷²

ผู้ต้องขังต้องได้รับข่าวสารที่สำคัญอย่างสม่ำเสมอโดยการอ่านหนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรือสิ่งพิมพ์เผยแพร่ของหน่วยงานใดๆ ได้รับฟังวิทยุ คำบรรยายหรือช่องทางเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่คล้ายคลึงกันอื่นใด โดยได้รับอนุญาตและอยู่ใต้การควบคุมของผู้บริหารเรือนจำ รวมถึงมีสิทธิและได้รับโอกาสและช่องทางในการแจ้งครอบครัวของตน หรือบุคคลอื่นใดซึ่งเป็นผู้ติดต่อกับตนโดยทันที เพื่อให้ทราบเกี่ยวกับการคุมขังตน การเคลื่อนย้ายไปยังสถานที่คุมขังอื่นใด และข้อมูลเกี่ยวกับอาการเจ็บป่วยหรือบาดเจ็บร้ายแรงใดๆ การเผยแพร่ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ต้องขังให้เป็นไปตามที่กฎหมายในประเทศบัญญัติไว้

ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีไม่การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules) มีข้อกำหนดว่าเนื่องจากผู้ต้องขังหญิงแรกเข้า มักมีความเปราะบางทางด้านอารมณ์เป็นอย่างมาก ข้อกำหนดฯ จึงกำหนดให้ความสำคัญแก่ผู้ต้องขังหญิงกลุ่มนี้โดยผู้ต้องขังหญิงซึ่งมาถึงใหม่ต้องได้รับโอกาสในการติดต่อญาติ ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าถึงการให้คำปรึกษาทางกฎหมาย ข้อกำหนดและกฎของเรือนจำ วิธีการบริหารของเรือนจำ และสถานที่ที่สามารถให้ความช่วยเหลือเมื่อต้องการ และในกรณีที่ผู้ต้องขังหญิงต่างชาติต้องมีโอกาสติดต่อผู้แทนทางกงสุลด้วย⁷³ การติดต่อระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับครอบครัว ซึ่งรวมถึงบุตรของพวกเธอและผู้ปกครองบุตรของบุคคลเหล่านั้น ต้องได้รับการส่งเสริมและอำนวยความสะดวกมากที่สุด ในกรณีที่เป็นไปได้ ต้องจัดให้มีมาตรการในการทำให้ขจัดความไม่สมดุลซึ่งผู้ต้องขังหญิงที่ถูกคุมขังในสถานที่ที่ไกลจากบ้านของพวกเธอได้รับ ในกรณีที่อนุญาตให้มีการเข้าเยี่ยมอย่างใกล้ชิด ผู้ต้องขังหญิงต้องได้รับสิทธิดังกล่าวบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกันกับผู้ต้องขังชาย การเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังหากมีเด็กมา

⁷² ข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules ข้อ 62

⁷³ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีไม่การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules ข้อ 2

ด้วยต้องจัดในสถานที่ที่มีบรรยากาศเป็นมิตรในแง่ของสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทัศนคติของบุคลากรเรือนจำและต้องอนุญาตให้มีการติดต่ออย่างเปิดเผยระหว่างแม่และบุตร การเยี่ยม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการติดต่อกันต่อไปควรได้รับการสนับสนุนเท่าที่เป็นไปได้⁷⁴

การลงโทษทางวินัยสำหรับผู้ต้องขังหญิงต้องไม่รวมถึงการห้ามการติดต่อกับครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับบุตร

กฎหมายในประเทศอังกฤษกำหนดสิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังกับบุคคลภายนอก กำหนดไว้ในระเบียบเรือนจำข้อ 4 ว่า ควรเอาใจใส่เป็นพิเศษกับการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังและครอบครัว โดยพิจารณาให้เกิดประโยชน์ที่ดีที่สุดสำหรับบุคคลทั้งสองกลุ่ม นอกจากนี้ผู้ต้องขังควรได้รับการสนับสนุนหรือกระตุ้นเพื่อให้มีความสัมพันธ์กับบุคคลหรือหน่วยงานที่อยู่ภายนอกเรือนจำ ภายใต้ข้อวินิจฉัยของผู้บัญชาการเรือนจำที่เห็นว่าเหมาะสมที่จะทำ เพื่อให้ครอบครัวและผู้ต้องขังสามารถฟื้นฟูสถานะทางสังคม

เรือนจำในประเทศอังกฤษ อนุญาตให้ผู้ต้องขังติดต่อกับสังคมภายนอกได้ 3 วิธี ได้แก่ การเยี่ยม การโทรศัพท์ และการเขียนจดหมาย⁷⁵

ระเบียบเรือนจำข้อ 34 (1)-(7) กำหนดว่าผู้ต้องขังไม่ควรได้รับอนุญาตให้ติดต่อกับบุคคลอื่น ๆ ภายนอกเรือนจำ ยกเว้นได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีหรือเป็นเอกสิทธิ์ของผู้ต้องขัง ทั้งนี้ รัฐมนตรีอาจกำหนดข้อจำกัด หรือเงื่อนไขทั้งในกรณีทั่วไปหรือกรณีเฉพาะในการอนุญาตให้ติดต่อกับสื่อสารระหว่างผู้ต้องขังและความปลอดภัยของชาติ การป้องกัน การตรวจสอบ การสอบสวน หรือการดำเนินคดีอาชญากรรม ความปลอดภัยสาธารณะ การรักษาความปลอดภัยในเรือนจำ หรือคำสั่งและระเบียบวินัยในเรื่องความปลอดภัยของเรือนจำ การป้องกันสุขภาพ หรือศีลธรรม หรือชื่อเสียงของบุคคลอื่น การรักษาอำนาจหน้าที่และความยุติธรรมของศาล หรือการปกปิดและเสรีภาพของบุคคลอื่น ทั้งนี้ รัฐมนตรีอาจให้คำแนะนำทั้งโดยทั่วไปและที่เกี่ยวข้องกับการเยี่ยมที่เกี่ยวกับวันและเวลาที่ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับการเยี่ยม⁷⁶

⁷⁴ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำ ความผิดหญิง United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules ข้อ 28

⁷⁵ จาก สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น.34), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑ์ปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

⁷⁶ วัณรัตน์ ศิวะนารถ (2556). ปัญหาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. น.

สิทธิในการได้รับการเยี่ยมของผู้ต้องขังนั้น เรือนจำต่างๆจะจัดให้มีใบคำร้องขอรับการเยี่ยม (Visiting Order) ซึ่งผู้ต้องขังสามารถกรอกเพื่อแสดงความจำนงให้บุคคลภายนอกคนใดคนหนึ่งเข้ามาเยี่ยมตนได้ โดยเมื่อบุคคลดังกล่าวได้รับใบคำร้องจะต้องโทรศัพท์เพื่อนัดหมายเวลาเยี่ยมกับทางเรือนจำล่วงหน้า ซึ่งเรื่องดังกล่าวสิทธิของผู้ต้องขังจะแตกต่างกันระหว่างผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี และนักโทษเด็ดขาด กล่าวคือ นักโทษเด็ดขาดจะได้รับอนุญาตให้ญาติ หรือบุคคลอื่นๆที่ผู้ต้องขังส่งใบคำร้องขอรับการเยี่ยมไปให้ สามารถเข้าได้ 1 ครั้งต่อ 2 สัปดาห์ ส่วนผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี จะได้รับอนุญาตให้เยี่ยมได้ อย่างน้อย 3 ครั้งต่อ 1 สัปดาห์ แต่เกินวันละ 1 ครั้ง⁷⁷

สำหรับสิทธิของผู้ต้องขังในการ โทรศัพท์นั้น ผู้ต้องขังในเรือนจำอังกฤษ สามารถร้องขอต่อผู้บัญชาการเรือนจำ เพื่อใช้โทรศัพท์ได้ โดยเริ่มมีการใช้โทรศัพท์สาธารณะแบบใช้บัตร (Card phones) ในปี 1988 โดยได้รับการสนับสนุนให้มีการขยายโครงการดังกล่าว เนื่องจากเป็นวิธีการที่ดีที่ทำให้ผู้ต้องขังสามารถติดต่อกับครอบครัวได้มากกว่าปกติและเป็นวิธีการระบายอารมณ์ของผู้ต้องขังที่เกิดจากข้อจำกัดต่างๆในการดำเนินชีวิตในเรือนจำได้เป็นอย่างดี ซึ่งต่อมาในปี 1991 มีการกำหนดให้ขยายการจัดโทรศัพท์สาธารณะแบบใช้บัตรเพื่อใช้ในทุกส่วนของเรือนจำ เว้นแต่แดนที่มีการรักษาความปลอดภัยเป็นพิเศษ ซึ่งจะไม่สามารถนำบัตรไปใช้กับโทรศัพท์ได้ตามปกติ ผู้ต้องขังอาจได้รับบัตรโทรศัพท์จำนวนมากพอตามที่ต้องการ แต่ไม่เกิน 2 หน่วยต่อหนึ่งครั้งหากไม่มีการใช้งาน โดยบัตรโทรศัพท์ดังกล่าว ผู้ต้องขังสามารถหาซื้อได้ด้วยเงินส่วนตัว และเรือนจำอาจใช้เป็นสิ่งจูงใจในลักษณะให้สิทธิผู้ต้องขังที่ประพฤติดีในการได้รับสิทธิในการซื้อบัตรโทรศัพท์ได้

ผู้ต้องขังยังมีสิทธิในการติดต่อสื่อสารทางจดหมาย โดยผู้ต้องขังที่ศาลพิพากษาแล้วสามารถที่จะส่งหรือรับจดหมายส่วนตัวที่รับเข้ามาในเรือนจำหรือภายหลังจากนั้นได้สัปดาห์ละหนึ่งฉบับ และผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างพิจารณาคดีจะได้รับสิทธิในการติดต่อสื่อสารทางจดหมายได้สัปดาห์ละ 2 ฉบับ โดยเรือนจำเป็นผู้รับผิดชอบออกค่าใช้จ่ายให้แก่ผู้ต้องขัง อย่างไรก็ตาม ผู้บัญชาการเรือนจำอาจอนุญาตให้รับส่งจดหมายมากกว่าที่กำหนดตามประโยชน์ที่ผู้ต้องขังอาจจะได้รับตามขั้นของผู้ต้องขังและผู้ต้องขังต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมดเอง⁷⁸

สำหรับผู้ต้องขังหญิงนั้น กรมราชทัณฑ์อังกฤษได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของความต้องการพิเศษของผู้ต้องขังหญิง ในบทบาทที่เป็นสมาชิกสำคัญของครอบครัว กล่าวคือ แม้ผู้ต้องขังหญิงจะต้องโทษจำคุก ก็มีได้ทำให้ภาระหน้าที่ในการดูแลครอบครัวหรือการเป็นแม่ซึ่งต้องดูแลบุตรต้องสิ้นสุดลง กรมราชทัณฑ์อังกฤษจึงได้วางแนวทางในการในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องขังหญิงในการจัดให้มี

⁷⁷ Action for Prisoner' families & NOMS, 2007, p.4

⁷⁸ Action for Prisoner' families & NOMS, 2007, p.14

บริการบัตรโทรศัพท์ในเรือนจำหญิงทุกแห่งมีการปรับปรุงพัฒนาสถานที่เยี่ยม และเปิดโอกาสให้มีการเยี่ยมเต็มวันสำหรับบุตรผู้ต้องขัง รวมถึงมีการปล่อยตัวชั่วคราวระหว่างรับโทษ⁷⁹

นอกจากนี้ เรือนจำได้มีการทดลองการใช้กล้องเว็บแคมเพื่อให้ผู้ต้องขังต่างชาติสามารถติดต่อญาติได้อย่างต่อเนื่องผ่านระบบอินเทอร์เน็ต เพื่อลดปัญหาที่เกิดขึ้นในด้านสุขภาพจิตใจของผู้ต้องขังต่างชาติ และผู้ต้องขังหญิงยังมีสิทธิในการได้รับบัตรโทรศัพท์ระหว่างประเทศโดยการจำหน่ายจากทางเรือนจำ ซึ่งอัตราค่าโทรศัพท์ที่ใช้เพื่อติดต่อกับบุตรจะมีราคาถูก และทุกเดือนรัฐจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้ผู้ต้องขังสามารถโทรกลับบ้านได้อย่างน้อยเป็นเวลา 5 นาที โดยไม่คำนึงว่าในระหว่างเดือนนั้นมีญาติหรือคนในครอบครัวเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังหรือไม่ นอกจากนี้เรือนจำยังจัดให้ผู้ต้องขังสามารถรับทราบข่าวสารของประเทศบ้านเกิดผ่านทางหนังสือพิมพ์หรืออินเทอร์เน็ตได้อีกด้วย

สำหรับประเทศอิตาลี พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ ฉบับที่ 111 ค.ศ. 1998 กำหนดให้สิทธิผู้ต้องขังหญิงในการติดต่อสื่อสาร โดยอนุญาตให้ได้พบปะเยี่ยมเยียนคู่สมรส คู่รัก หรือญาติ โดยกำหนดระยะเวลาในการเยี่ยมจำนวน 1 ชั่วโมงต่อเดือน หากในเดือนใดที่ผู้ต้องขังหญิงคนใดไม่มีญาติมาเยี่ยมผู้ต้องขังหญิงคนนั้นจะได้รับสิทธิในการเยี่ยมผู้ต้องขังคนอื่นแทนได้ในเดือนดังกล่าว⁸⁰

ปัญหาในการเยี่ยม สำหรับผู้ต้องขังหญิงในประเทศอิตาลีได้นั้น ได้แก่ ความยุ่งยากในการเดินทาง กล่าวคือ กรณีที่เรือนจำไม่ได้ตั้งอยู่ในเมืองแต่ตั้งอยู่ที่เมืองเคปฝั่งตะวันตก คู่สมรส คู่รัก หรือญาติของผู้ต้องขังหญิงจะมาเยี่ยมน้อยลง เนื่องจากครอบครัวอยู่ไกล การคมนาคมมีจำกัด ไม่สามารถใช้ระบบขนส่งมวลชนในการเดินทางได้ ทำให้การเดินทางต้องใช้เวลานาน กรมราชทัณฑ์จึงมีการจัดโครงการ ซึ่งจะมีอาสาสมัครจากภายนอกพาบุตรของผู้ต้องขังหญิงไปเยี่ยม

ปัญหาที่พบในการเยี่ยมผู้ต้องขังหญิงนั้น นอกจากเรื่องระยะทาง การเดินทาง การโทรศัพท์ และการสื่อสารที่ไม่สะดวกและยุ่งยากแล้ว ปัญหาเกี่ยวกับภาษาของผู้เป็นอาสาสมัครตามโครงการของกรมราชทัณฑ์ที่พูดได้เฉพาะภาษาอังกฤษกับอัฟริกันก็นับว่าก่อให้เกิดอุปสรรคในการดำเนินการตามโครงการเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้จากการศึกษากฎหมายในสหพันธรัฐเยอรมนี กำหนดให้ผู้ต้องขังมีสิทธิในการได้รับการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกเรือนจำได้ โดยหนังสือ โดยการเยี่ยม การรับส่งจดหมาย โทรศัพท์และพัสดุไปรษณีย์⁸¹ กรณีหนังสือต่าง ๆ นั้น ภายในเรือนจำจะจัดบริการทางด้านห้องสมุดสำหรับผู้ต้องขังทุกประเภทอย่างเพียงพอ หนังสือจะประกอบประเภทที่มีสาระและประเภทสำหรับอ่าน

⁷⁹ HM Prison Service & The Prison Reform Trust, 2003, p.6.

⁸⁰ Department of Correctional Service อ้างถึงในสารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ” (น. 697), โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

⁸¹ StVollzG § 59

เล่น นอกจากนี้ผู้ต้องขังยังมีสิทธิได้รับข้อมูลข่าวสารทางหนังสือพิมพ์ นิตยสาร จุลสารจากทางเรือนจำ รวมถึงสามารถรับฟังวิทยุการบรรยายหรือสื่ออื่น ๆ ที่ได้รับการอนุญาตจากเรือนจำได้⁸²

สำหรับการเยี่ยม ผู้ต้องขังได้รับสิทธิในการเยี่ยมได้อย่างน้อย 1 ชั่วโมงต่อเดือน เพื่อส่งเสริมและบำบัดการกลับคืนสู่สังคม ซึ่งกรณีดังกล่าวหมายถึงการเยี่ยมส่วนตัวและการเยี่ยมโดยทนายความ โดยการควบคุมดูแลโดยเรือนจำในด้านความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย และเพื่อเป็นการบำบัดผู้ต้องขัง นอกจากนี้ผู้ต้องขังยังมีสิทธิในการติดต่อครอบครัวของตนและเพื่อนได้โดยจดหมายและการเยี่ยมตามเวลาที่เรือนจำกำหนด โดยหากเป็นผู้ต้องขังต่างชาติ จะได้รับอนุญาตให้ติดต่อกับผู้แทนสถานทูตหรือกงสุลของประเทศของผู้ต้องขังได้

สำหรับสิทธิในการรับส่งจดหมาย ผู้ต้องขังจะได้สิทธิโดยไม่จำกัดจำนวนส่งหรือรับผ่านทางเรือนจำ อย่างไรก็ตาม เพื่อความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัย ผู้บัญชาการเรือนจำอาจสั่งห้ามการติดต่อระหว่างผู้ต้องขังบางรายกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง โดยเฉพาะ

ผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะได้รับอนุญาตในการใช้โทรศัพท์และโทรเลขได้โดยความควบคุมดูแลการสนทนา ซึ่งจะมีการแจ้งให้คู่สนทนาทราบก่อนว่า การสนทนาดังกล่าวมีความจำเป็นต้องได้รับการควบคุม

การติดต่อสื่อสารภายนอกของผู้ต้องขัง ยังรวมไปถึงการรับพัสดุไปรษณีย์ที่มีอาหารและเครื่องบริโภค โดยจะได้รับอนุญาตจำนวน 3 ครั้งต่อปี และมีระยะเวลาห่างกันพอสมควร พัสดุดังกล่าวต้องเปิดต่อหน้าผู้ต้องขังซึ่งหากเป็นสิ่งของที่เรือนจำกำหนดให้เป็นสิ่งของต้องห้าม อาจส่งคืนผู้ส่งหรือกรณีเป็นสิ่งของอันตราย สิ่งของจะถูกทำลายโดยมาตรการการจัดการจะแจ้งให้ผู้ต้องขังทราบด้วย

สำหรับประเทศญี่ปุ่น สิทธิในการติดต่อสื่อสารกับโลกภายนอกของผู้ต้องขังทั้งหญิงและชายในประเทศญี่ปุ่นนั้น มีลักษณะเป็นอย่างเดียวกัน กล่าวคือ จะถูกจำกัดเฉพาะสิทธิ ในการได้รับการเยี่ยมและสิทธิติดต่อทางจดหมายเท่านั้น

สิทธิในการได้รับการเยี่ยมนั้น กรมราชทัณฑ์ญี่ปุ่น กำหนดให้ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาได้รับสิทธิในการเยี่ยมจากบุคคลใดก็ได้ตามที่ผู้ต้องขังต้องการ แต่มีเงื่อนไขว่าการสนทนาระหว่างผู้ต้องขังและผู้เยี่ยมต้องเป็นภาษาที่เจ้าหน้าที่เข้าสังเกตการณ์เข้าใจได้ โดยเรือนจำจะกำหนดให้ในวันหนึ่งๆ ผู้ต้องขังจะได้รับสิทธิในการเยี่ยมหนึ่งชั่วโมงถึงสองชั่วโมงครึ่งในห้องที่มีการจัดไว้เป็นพิเศษ ซึ่งแต่ละห้องจะแบ่งห้องด้วยฉากกั้น ผู้ต้องขังและผู้เข้าเยี่ยมจะอยู่คนละด้านและไม่สามารถสัมผัสกันได้ และมีเจ้าหน้าที่เรือนจำยืนสังเกตการณ์ตลอดเวลา การสังเกตการณ์ของเจ้าหน้าที่ ได้แก่ การนั่งใกล้กับผู้ต้องขัง คอยสังเกตการณ์สนทนา และจดบันทึกไว้ ซึ่งหากเจ้าหน้าที่เห็นว่าหัวข้อการสนทนาไม่

⁸² มาตรฐานขั้นต่ำของว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำปี ค.ศ. 1955 (The 1955 United Nations Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoner : SMR) ข้อ 39 – 40

เหมาะสม หรือสนทนาคด้วยภาษาที่เจ้าหน้าที่ไม่อาจเข้าใจได้ เจ้าหน้าที่จะสามารถสั่งยุติการสนทนาได้⁸³ กรณีภาษาที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารนั้น เนื่องจากเรือนจำญี่ปุ่นมีระบบการตรวจสอบบทสนทนาระหว่างผู้ต้องขังและผู้เยี่ยม ผู้ต้องขังที่เป็นชาวต่างชาติที่ไม่สามารถพูดหรือเขียนภาษาญี่ปุ่นได้อาจถูกตัดขาดจากโลกภายนอก ยกเว้นแต่ผู้ต้องขังใช้ภาษาต่างชาติที่เจ้าหน้าที่สามารถเข้าใจได้ เช่น ภาษาอังกฤษ หรือออกค่าใช้จ่ายสำหรับการแปลหรือตีความภาษานั้น⁸⁴ กรณีที่เป็นผู้ต้องขังที่ศาลพิพากษาแล้ว หรือเป็นนักโทษเด็ดขาด จะได้รับสิทธิในการเยี่ยมจากญาติใกล้ชิดเท่านั้น รวมถึงจะถูกจำกัดจำนวนผู้เข้าเยี่ยมอย่างเข้มงวดด้วย โดยเรือนจำในญี่ปุ่นบางแห่ง จะมีการกำหนดคู่มือในการดำรงชีวิตในเรือนจำ โดยกำหนดให้ผู้เข้าเยี่ยมได้เพียงสามคนต่อหนึ่งครั้ง และสำหรับนักโทษเด็ดขาดจะมีสิทธิได้รับการเยี่ยมตามระดับชั้นของผู้ต้องขัง⁸⁵

สำหรับสิทธิในการติดต่อสื่อสารทางจดหมายนั้น พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ญี่ปุ่นมาตรา 46 กำหนดให้ผู้ต้องขังได้รับสิทธิในการส่งหรือรับจดหมาย แต่สำหรับกรณีผู้ต้องขังที่เป็นนักโทษเด็ดขาด หรืออยู่ภายใต้การจำคุก “Kanachi” จะไม่ได้รับอนุญาตให้มีสิทธิดังกล่าว เว้นแต่เป็นการติดต่อจากญาติ แต่หากมีกรณีที่ต้องติดต่อกับบุคคลอื่นนอกจากญาติ ก็สามารถทำได้หากได้รับอนุญาตจากเรือนจำสำหรับกรณีที่เป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี (Unsentenced prisoners) จะได้รับอนุญาตให้มีสิทธิในการเขียนหรือรับจดหมายได้โดยไม่จำกัดจำนวนกับบุคคลใดก็ได้ตามที่ต้องการ แต่เนื้อหาที่ปรากฏในจดหมายดังกล่าวต้องไม่มีแนวโน้มไปในทางปิดบังหรือทำลายพยานหลักฐาน หรือมีแนวโน้มทำให้ความมั่นคงในการกักตัวผู้ต้องขังลดลง หรือเป็นการทำลายระเบียบของเรือนจำ และหากบทสนทนาในจดหมายเป็นภาษาต่างประเทศ ผู้ต้องขังต้องออกค่าใช้จ่ายในการแปลเพื่อให้เจ้าหน้าที่เข้าใจและสามารถตรวจสอบจดหมายนั้นได้⁸⁶ แต่หากเป็นกรณีผู้ต้องขังที่ศาลพิพากษาแล้ว หรือเป็นนักโทษเด็ดขาด (Sentenced prisoners) จะได้รับอนุญาตให้มีสิทธิได้รับจดหมายจากญาติใกล้ชิด และเขียนจดหมายได้เท่าจำนวนสิทธิที่ได้รับการเยี่ยมอันเป็นไปตามลำดับชั้นของผู้ต้องขัง⁸⁷

⁸³ Human Right Watch, supra note 250. pp.13-14

⁸⁴ ญูริยา จรรยาชัยเลิศ (2548). หลักประกันสิทธิของผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. น.157

⁸⁵ วัลย์รัตน์ ศิวะนารถ (2556). ปัญหาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. น. 168

⁸⁶ แหล่งเดิม

⁸⁷ แหล่งเดิม

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ญี่ปุ่นมาตรา 50 กำหนดให้เจ้าหน้าที่เรือนจำ ดูแลด้านการตรวจสอบจดหมายของผู้ต้องขัง ดังนั้น จดหมายทุกฉบับจึงต้องถูกตรวจสอบโดยเจ้าหน้าที่เรือนจำ ซึ่งมีอำนาจในการอ่านและแก้ไขปิดบังข้อความบางส่วน หรืออาจริบจดหมายทั้งหมดได้ตามที่เห็นว่าสมควร⁸⁸

การตรวจสอบจดหมายของผู้ต้องขังนั้น มีกรณีที่ได้รับสิทธิพิเศษ เช่น กรณีที่เป็นจดหมายที่ส่งหรือรับระหว่างผู้ต้องขังกับหน่วยงานรัฐที่มีหน้าที่ตรวจสอบการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ซึ่งกฎหมายเกี่ยวกับสถานที่คุมขังและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Law Concerning Penal and Detention Facilities and the Treatment of Inmate) มาตรา 127 วรรคสอง กำหนดว่า เรือนจำไม่มีอำนาจในการตรวจสอบจดหมายที่เจ้าหน้าที่ของส่งถึงหน่วยงานรัฐระดับท้องถิ่น หน่วยงานรัฐระดับชาติ อัยการ หรือทนายความ ได้ ยกเว้นกรณีที่มีสถานการณ์พิเศษ เช่น สงสัยว่าไม่ได้เป็นจดหมายจากหรือถึงหน่วยงานของรัฐจริง เจ้าหน้าที่ก็สามารถเปิดจดหมายเพื่อตรวจสอบได้โดยไม่อาจข้อความภายใน โดยละเอียด⁸⁹

สิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังทางจดหมายจะได้รับอนุญาตให้เขียนเฉพาะภาษาญี่ปุ่นเท่านั้น เว้นแต่กรณีที่ผู้ต้องขังมีความสามารถในการออกค่าใช้จ่ายในการแปล ก็สามารถใช้ภาษาอื่น ๆ ได้ และสำหรับความถี่ในการรับจดหมายนั้น กรมราชทัณฑ์ญี่ปุ่นยังมีได้มีข้อจำกัดในเรื่องดังกล่าว แต่จะจำกัดเพียงจำนวนความถี่ในการส่งจดหมายเท่านั้น⁹⁰

จากการศึกษาเปรียบเทียบข้อกำหนดขั้นต่ำระหว่างประเทศและกฎหมายไทยแล้วพบว่า ข้อกำหนดดังกล่าวกำหนดให้ผู้ต้องขังต้องได้รับอนุญาตให้สื่อสารกับครอบครัวและเพื่อนของคนตามระยะเวลาที่เหมาะสม โดยการเขียนจดหมาย การสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ ดิจิทัล และช่องทางอื่นใด และโดยการเยี่ยม เช่นเดียวกับบทกฎหมายในต่างประเทศที่บัญญัติไว้โดยสอดคล้องให้ผู้ต้องขังได้รับสิทธิในการติดต่อโลกภายนอกในลักษณะต่างๆ โดยมีจุดประสงค์อย่างเดียวกันคือ เพื่อเป็นการส่งเสริมและบำบัดการกลับคืนสู่สังคมของผู้ต้องขัง ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับแนวปฏิบัติในกฎหมายไทยแล้ว จะเห็นว่าข้อกำหนดในกฎหมายระดับสากลมีความยืดหยุ่นกว่ามาก โดยเฉพาะการเยี่ยมผู้ต้องขังที่แนวปฏิบัติตามข้อบังคับและหนังสือกรมราชทัณฑ์ไทยกำหนดไว้โดยเข้มงวด ซึ่งแนวปฏิบัติดังกล่าวไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดขั้นต่ำที่กำหนดว่าให้เจ้าหน้าที่กำกับดูแลเท่าที่จำเป็นเท่านั้น

นอกจากนี้ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง ยังกำหนดให้ความสำคัญแก่ผู้ต้องขังหญิง โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิง

⁸⁸ แหล่งเดิม

⁸⁹ คณะกรรมการตรวจสอบจดหมายของผู้ต้องขังในต่างประเทศ. กรมราชทัณฑ์. กระทรวงยุติธรรม. หน้า 27-28

⁹⁰ วิญจันต์ สีวะนารถ (2556). ปัญหาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

แรกเข้า ที่มักมีความเปราะบางทางด้านอารมณ์เป็นอย่างมาก ผู้ต้องขังหญิงซึ่งมาถึงใหม่จึงต้องได้รับโอกาสในการติดต่อญาติ ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าถึงการให้คำปรึกษาทางกฎหมาย ข้อกำหนดและกฎของเรือนจำ วิธีการบริหารของเรือนจำ และสถานที่ที่สามารถให้ความช่วยเหลือเมื่อต้องการ และในกรณีที่เป็นผู้ต้องขังหญิงต่างชาติ ต้องมีโอกาสดติดต่อผู้แทนทางกงสุลด้วย ซึ่งเมื่อศึกษากฎหมายไทยและต่างประเทศแล้วยังไม่พบว่ามีข้อกำหนดบทบัญญัติที่ให้สิทธิของผู้ต้องขังแรกเข้าในการติดต่อสื่อสารที่สอดคล้องกับข้อกำหนดดังกล่าว กฎหมายต่างประเทศเพียงบัญญัติว่าผู้ต้องขังมีสิทธิในเรื่องดังกล่าวอย่างไร

กรณีผู้ต้องขังหญิงนั้น นับว่าเป็นสมาชิกที่มีความสำคัญของครอบครัว จะเห็นได้จากกรณีที่กรมราชทัณฑ์ในประเทศอังกฤษ ได้สังเกตเห็นถึงความสำคัญของความต้องการพิเศษของผู้ต้องขังหญิง ในบทบาททางด้านครอบครัว กล่าวคือ แม้ผู้ต้องขังหญิงจะต้องโทษจำคุก ก็มีได้ทำให้อาหาระหน้าที่ในการดูแลครอบครัวหรือการเป็นแม่ซึ่งต้องดูแลบุตรต้องสิ้นสุดลง กรมราชทัณฑ์อังกฤษจึงได้วางแนวทางในการในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องขังหญิงในการจัดให้มีบริการบัตร โทรศัพท์ในเรือนจำหญิงทุกแห่ง มีการปรับปรุงพัฒนาสถานที่เยี่ยม และเปิดโอกาสให้มีการเยี่ยมเต็มวันสำหรับบุตรผู้ต้องขัง รวมถึงมีการปล่อยตัวชั่วคราวระหว่างรับโทษ ซึ่งแนวปฏิบัติดังกล่าวมีความสอดคล้องกับข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิงเป็นอย่างมาก

ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งที่เป็นอุปสรรคในการติดต่อกับโลกภายนอกของผู้ต้องขังหญิง โดยการเยี่ยมนั้นคือการที่ผู้ต้องขังหญิงถูกคุมขังในเรือนจำที่ไกลจากครอบครัวมาก ซึ่งก็เป็นเหตุมาจากการที่จำนวนเรือนจำของผู้ต้องขังชายมีมากกว่าหญิง ผู้ต้องขังหญิงบางส่วนที่ถูกคุมขังในเรือนจำที่ไกล จึงมีโอกาสดได้รับการเยี่ยมจากครอบครัวน้อย ซึ่งเมื่อทำการศึกษากฎหมายต่างประเทศแล้วพบว่าปัญหาดังกล่าวนอกจากเกิดขึ้นในประเทศไทยแล้วยังเกิดขึ้นในประเทศอัฟริกาใต้ด้วย กล่าวคือ กรณีที่เรือนจำตั้งอยู่ห่างไกลเมืองทำให้เกิดความยุ่งยากในการเดินทาง ส่งผลให้คู่สมรส คู่รัก หรือญาติของผู้ต้องขังหญิงมาเยี่ยมน้อยลง เนื่องจากครอบครัวอยู่ไกล การคมนาคมมีจำกัด ไม่สามารถใช้ระบบขนส่งมวลชนในการเดินทางได้ ทำให้การเดินทางต้องใช้ระยะเวลาานาน ซึ่งกรมราชทัณฑ์ประเทศอัฟริกาใต้ได้ดำเนินการแก้ไขโดยการจัดโครงการ ซึ่งจะมีอาสาสมัครจากภายนอกพาบุตรของผู้ต้องขังหญิงไปเยี่ยม ซึ่งผู้เขียนมีความว่าเป็นการแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิภาพ สมควรนำมาเป็นแนวทางปรับใช้ในทางปฏิบัติในประเทศไทย เพื่อให้สอดคล้องกับข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิงที่ส่งเสริมให้มีมาตรการในการจัดปัญหาที่กระทบสิทธิผู้ต้องขังหญิงที่ถูกคุมขังในสถานที่ไกลจากบ้าน

จากการศึกษากฎหมายข้อกำหนดขั้นต่ำระหว่างประเทศประกอบกฎหมายต่างประเทศเปรียบเทียบกับกฎหมายไทย ผู้เขียนมีความเห็นว่ากฎหมายในระดับสากลนั้นให้ความสำคัญกับสิทธิ

ผู้ต้องขังในเรื่องการติดต่อสื่อสารเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะสิทธิดังกล่าวเสมือนเป็นตัวช่วยหนึ่งในการเยียวยาผู้ต้องขังจากความรู้สึกโดดเดี่ยวที่ต้องถูกคุมขังโดยตัดขาดจากครอบครัว โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดา การต้องแยกจากบุตรจึงถือเป็นเรื่องที่มีความยากลำบากมาก ซึ่งปัจจุบันกฎหมายของไทยมิได้มีการกำหนดถึงสิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังหญิงไว้ โดยเฉพาะ ผู้เขียนจึงเห็นควรให้มีการกำหนดแนวปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทุกเรือนจำ และมีบทบัญญัติที่ความละเอียดอ่อนสอดคล้องกับเหตุผล ความจำเป็น สภาพการณ์ และความอ่อนไหวของเพศสภาพของผู้ต้องขังหญิง รวมถึงการให้สิทธิในการติดต่อสื่อสารอย่างสม่ำเสมอและไม่เคร่งครัดจนเกินไป

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาสภาพสังคมในภาพรวมของต่างประเทศเปรียบเทียบกับสังคมไทย เบื้องต้นในบทที่ศึกษาผ่านมา ประกอบกับการวิเคราะห์เปรียบเทียบเรื่องสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในประเทศทวีปยุโรป ทวีปแอฟริกา และประเทศอื่นๆ ในทวีปเอเชียกับประเทศไทย จะเห็นว่า สังคมของแต่ละประเทศมีวัฒนธรรมและมีเอกลักษณ์เฉพาะตามเงื่อนไขและสภาวะแวดล้อมทางกายภาพ หรือบริบทของสังคมนั้นๆ ซึ่งสะท้อนออกมาในด้านของการบังคับใช้กฎ ระเบียบ หรือกฎหมายของแต่ละประเทศในการปฏิบัติต่อสภาพการณ์เดียวกันอย่างแตกต่าง ถึงแม้ว่าจะเป็นประเทศในบริบทเอเชียเช่นเดียวกันเช่นประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทย ก็ยังมีการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงอย่างแตกต่าง ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจได้ในภาพรวม แต่หากเป็นเรื่องสิทธิพื้นฐานในการดำรงชีวิตซึ่งเป็นเรื่องสากลที่มนุษย์ทุกคนพึงได้รับความคุ้มครองแม้ว่าจะเป็นผู้ต้องขังก็ตาม ก็ควรได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน โดยปัจจุบันก็มีการกำหนดข้อกำหนดอันเป็นมาตรฐานขั้นต่ำสากลในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง ซึ่งหลายประเทศทั่วโลกก็พยายามผลักดันให้มีการปฏิบัติตามข้อกำหนดสากลนั้นรวมถึงประเทศไทยด้วย

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สิทธิผู้ต้องขังมีวิวัฒนาการมาเป็นเวลานาน โดยมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปตามยุคสมัย ขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง ค่านิยมทางวัฒนธรรม นโยบายทางอาญา (Criminal Policy) วัตถุประสงค์ของการลงโทษ ตลอดจนทัศนคติของประชาชนในสังคมที่มีต่อผู้ต้องขัง เป็นประการสำคัญ แต่ปัจจุบันสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังอันถือเป็นสิทธิพื้นฐานนั้นกลับไม่มีคุณภาพเท่าที่ควร โดยเฉพาะสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังที่เป็นเพศหญิงที่ถูกละเลยและขาดการตระหนักถึงความต้องการที่แตกต่างที่มีความจำเป็นต้องศึกษาและเร่งปรับปรุงกฎหมายราชทัณฑ์ไทย ให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับข้อกำหนดขั้นต่ำตามมาตรฐานสากลต่อไป

5.1 บทสรุป

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ข้อ 6 กำหนดว่า “มนุษย์ทุกคนมีสิทธิในการดำรงชีวิตเป็นสิทธิขั้นมูลฐานที่ผู้ต้องขังพึงได้รับการปฏิบัติในฐานะของการเป็นมนุษย์ โดยเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังเช่นเดียวกับมนุษย์ผู้อื่น รัฐจึงควรให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิในส่วนนี้ของผู้ต้องขัง เพื่อเป็นสิ่งที่รองรับว่าบุคคลเหล่านี้จะสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปรกติสุขภายในเรือนจำตามควรแก่สภาพและใกล้เคียงกับพลเมืองอื่นนอกจากนี้ เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจะพบว่าส่วนใหญ่ มีการบัญญัติรับรองให้บุคคลมีสิทธิในการดำรงชีวิตหรือสิทธิในชีวิต ทั้งนี้ เพราะเป็นสิทธิที่สำคัญสำหรับคุ้มครองการดำรงชีวิตอยู่ของบุคคลอันรวมไปถึงบุคคลที่เป็นผู้ต้องขังด้วย ซึ่งบทบัญญัติของกฎหมายสากล มีการบัญญัติรับรองสิทธิดังกล่าว ได้แก่ ปกติญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนข้อ 3 ที่กำหนดว่า “บุคคลมีสิทธิในการดำรงชีวิต ในเสรีภาพ และในความมั่นคงแห่งร่างกาย” ข้อ 25(1) บัญญัติว่า “บุคคลมีสิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอสำหรับสุขภาพและความอยู่ดีของตนและครอบครัว รวมทั้งอาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย การรักษาพยาบาลและมีสิทธิโดยธรรมชาติในการดำรงชีวิต...”

ในส่วนของกฎหมายไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 27 บัญญัติเรื่องสิทธิไว้ว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพ และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียม กัน...” และมาตรา 28 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย...” นอกจากนี้สิทธิของผู้ต้องขังไทยในเรื่องต่างๆ ที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานซึ่งผู้ต้องขังต้องได้รับการปฏิบัติ

ในฐานะที่เป็นมนุษย์และพลเมืองของประเทศ ก็มีการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ. ศ. 2479 และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 รวมถึงกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ. ศ. 2479 ระเบียบ และข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของผู้ต้องขังหญิงนั้น มีการกำหนดสิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของผู้ต้องขังหญิงตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 และกฎกระทรวงฯ ที่ออกตามความในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ข้อ 41 กำหนดให้แบ่งสถานที่เรือนจำออกเป็นส่วนๆ โดยให้มีสิ่งกีดกันหรือขอบเขตที่แน่นอนแสดงส่วนนั้น ซึ่งในทางปฏิบัติทัณฑสถานหญิงในประเทศไทยภายในห้องขังจะมีลักษณะเป็นห้องขังรวม มีการติดตั้งพัดลมระบายอากาศ มีสุขาอยู่ในห้องขังลักษณะเป็นคอกนั่งกันผนังปูนความสูงเพื่อบังตา ในขณะที่ข้อมูลทางสถิติผู้ต้องขังราชทัณฑ์ทั่วประเทศ สำนวน วันที่ 1 มีนาคม 2560 พบว่า จำนวนผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทยมีทั้งสิ้น 38,678 คน¹ ซึ่งจากสถิติจะพบว่าจำนวนผู้ต้องขังหญิงมีอัตราเพิ่มสูงขึ้นเป็นจำนวนมาก ในขณะที่สถานที่สำหรับคุมขังผู้ต้องขังหญิงเช่นเรือนจำในต่างจังหวัดหลายแห่ง เดิมเป็นเรือนจำชายและต่อมามีการแบ่งเป็นแดนเล็กๆ สำหรับควบคุมผู้ต้องขังหญิง ซึ่งมีความจุประมาณ 30 – 60 คน แต่สถานการณ์ปัจจุบันจำนวนผู้ต้องขังหญิงเพิ่มสูงขึ้นถึง 200 - 300 คน ดังนี้ สถานที่ในการคุมขังจึงไม่สามารถรองรับจำนวนผู้ต้องขังหญิงได้อย่างเพียงพอแม้จะมีการก่อสร้างทัณฑสถานหญิงเพิ่มเติมหรือการสร้างแดนหญิงที่มีขนาดใหญ่ขึ้นมาเฉพาะก็ตาม

ในส่วนของสิทธิในการได้รับอาหาร กฎหมายไทยในส่วนที่เกี่ยวข้องในเรื่องอาหารของผู้ต้องขังที่ปรากฏในกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ. ศ. 2479 และระเบียบข้อบังคับ หนังสือกรมราชทัณฑ์ โดยกำหนดให้เป็นหน้าที่ของเรือนจำที่จะต้องประกอบอาหารเลี้ยงแก่ผู้ต้องขังและห้ามมิให้ผู้ต้องขังประกอบอาหารเป็นส่วนตัวหรือนำอาหารไปรับประทานนอกเขตที่ทางเรือนจำกำหนดไว้สำหรับผู้ต้องขังทั่วไป ซึ่งในส่วนของผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตรนั้น เรือนจำต้องจัดให้ผู้ต้องขังได้รับคำแนะนำทางด้านสุขภาพและโภชนาการทางการแพทย์ พยาบาล หรือเจ้าหน้าที่เรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาล รวมถึงต้องจัดอาหารให้เพียงพอและเหมาะสมให้แก่ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ ทารก เด็ก และมารดาที่ให้นมบุตร²

นอกจากนี้ผู้ต้องขังหญิงยังมีสิทธิในการได้รับหรือมีเครื่องนุ่งห่มหลับนอน การจัดให้บริการเครื่องนุ่งห่มหลับนอนแก่ผู้ต้องขังเป็นเรื่องสำคัญและเป็นปัจจัยพื้นฐานอีกหนึ่งสิ่งที่เป็น เพราะผู้ต้องขังต้องมีเครื่องนุ่งห่ม ไว้เพื่อป้องกันอากาศหนาวเย็นหรือแสงแดด ป้องกันการกระแทกกระทบ

¹ สถิติผู้ต้องขังราชทัณฑ์ทั่วประเทศ. ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ. กองแผนงาน. กรมราชทัณฑ์ สืบค้น 1

มีนาคม 2560 จาก <http://www.correct.go.th>

² พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ. ศ. 2560, มาตรา 57.

วัตถุอื่น ตลอดจนเพื่อเป็นการรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการแต่งกาย โดยกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้นักโทษเด็ดขาดที่เป็นหญิงได้รับ เสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่ม 2 สำหรับ ผ้าห่มนอน 1 ผืน เสื้อปูนอน 1 ผืน และสิ่งที่ใช้เฉพาะหญิงตามที่อธิบดีกำหนด ปีละหนึ่งครั้ง

ซึ่งต่อมากรมราชทัณฑ์ได้กำหนดรูปแบบเครื่องแต่งกายของผู้ต้องขังชั้นใหม่ โดยออกระเบียบว่าด้วยเครื่องแต่งกายสำหรับผู้ต้องขัง พ.ศ. 2538 ให้นักโทษเด็ดขาดหญิงใช้เครื่องแต่งกายตามกำหนดได้แก่ เสื้อคอกลมผ่าหน้า เล็กน้อย แขนสั้นแคบคอและผ่าถุง

สำหรับสิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล ผู้ต้องขังหญิงจะได้รับสิทธิตั้งแต่ เริ่มแรกที่รับตัว โดยจะมีแพทย์ พยาบาล หรือเจ้าหน้าที่เรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาลทำการตรวจร่างกายของผู้ต้องขัง โดยในส่วนผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตร เรือนจำต้องจัดให้ผู้ต้องขังได้รับคำแนะนำทางด้านสุขภาพและโภชนาการทางการแพทย์ พยาบาล หรือเจ้าหน้าที่เรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาล อย่างเหมาะสม และไม่ขัดขวางการให้นมบุตรและการดูแลบุตร เว้นแต่กรณีที่ผู้ต้องขังหญิงนั้นมีปัญหาด้านสุขภาพ³ นอกจากนี้ กรมราชทัณฑ์ยังกำหนดแนวทางปฏิบัติสำหรับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์ โดยเมื่อรับผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์เข้ามาในเรือนจำหรือทัณฑสถาน ให้เจ้าหน้าที่ ชักประวัติการฝากครรภ์และให้นำไปฝากครรภ์ในกรณีที่ไม่เคยได้รับการฝากครรภ์เลยและในรายที่เคยได้รับการฝากครรภ์ให้นำตรวจไปตรวจครรภ์ตามแพทย์นัดทุกราย⁴

นอกจากนี้ผู้ต้องขังหญิงยังมีสิทธิในการติดต่อสื่อสารตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ที่ได้กำหนดเรื่องการติดต่อผู้ต้องขังไว้ โดยกำหนดให้ผู้ต้องขังได้รับการอนุญาตให้ติดต่อกับบุคคลภายนอกได้ตามระเบียบของกรมราชทัณฑ์ และบุคคลภายนอกจะได้รับอนุญาตให้เข้าไปในเรือนจำเพื่อกิจธุระ เยี่ยมผู้ต้องขัง หรือเพื่อประโยชน์อย่างอื่นได้ก็แต่ปฏิบัติตามระเบียบกรมราชทัณฑ์ที่ประกาศไว้โดยเปิดเผย⁵ รวมถึงกรณีที่ผู้ต้องขังต้องการพบหรือปรึกษาทนายความ หรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ เรือนจำจะต้องจัดสถานที่ให้ผู้ต้องขังได้พบบุคคลดังกล่าวเป็นการเฉพาะตัวตามที่กำหนดในระเบียบของกรมราชทัณฑ์⁶

³ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560, มาตรา 57.

⁴ หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ 102/2502 เรื่องการอนุญาตให้ผู้ต้องขังหญิงออกไปคลอคนุตรนอกเรือนจำ ลงวันที่ 11 กันยายน 2502.

⁵ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560, มาตรา 60.

⁶ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560, มาตรา 61.

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิวัฒนาการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิง ตามกฎหมายราชทัณฑ์ไทยทั้งฉบับใหม่และเก่า รวมถึงข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำระหว่างประเทศ และสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงในต่างประเทศแล้วนั้น เพื่อให้สิทธิของผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทยได้รับการปรับปรุงทั้งในด้านกระบวนการใช้อำนาจของเจ้าพนักงาน และในด้านกฎ ระเบียบ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับงานราชทัณฑ์ ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

1) สิทธิของผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทยในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยตามแนวทางปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์นั้น มีความสอดคล้องกับข้อกำหนดระหว่างประเทศในบางส่วน กล่าวคือ มีข้อกำหนดเรื่องการแบ่งแยกผู้ต้องขังหญิงแยกจากผู้ต้องขังชายโดยการจัดแบ่งสถานที่ในเรือนจำเป็น ส่วนๆและมีสิ่งกีดกันหรือขอบเขตอันแน่นอน รวมถึงมีการกำหนดเรื่องสุขอนามัยภายในเรือนจำที่ต้อง มีแสงสว่างส่องถึงและอากาศถ่ายเทได้สะดวก มีระบบกำจัดของเสียหรือห้องส้วมที่ถูกสุขลักษณะใน ปริมาณที่เพียงพอ แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายราชทัณฑ์ของไทยมิได้กำหนดให้ห้องขังมีลักษณะเป็นห้อง ขังเดี่ยวหรือห้องขังคู่เช่นกฎหมายต่างประเทศ ซึ่งการที่ผู้ต้องขังต้องถูกคุมขังรวมกัน โดยมิได้คัดเลือก ผู้ต้องขังที่มีความเหมาะสมมาพักร่วมกัน ด้วยเหตุจากข้อจำกัดทางด้านพื้นที่หรือจำนวนผู้ต้องขังที่มี จำนวนมาก หรือการไม่แยกผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีและผู้ต้องขังที่เป็นนักโทษเด็ดขาดใน ส่วนของเรือนนอนหรือสถานที่ในเวลาทำงานก็ตามนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าส่งผลต่อสุขภาพอนามัย สภาพความเป็นอยู่ และสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังเป็นอย่างมาก และแม้ว่าประเทศไทยจะมี ข้อจำกัดด้านขนาดพื้นที่เรือนจำที่ไม่สอดคล้องกับจำนวนผู้ต้องขัง จึงทำให้ไม่สามารถมีการจัดห้องขัง แบบเดี่ยวหรือแบบคู่ได้เช่นในต่างประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม ก็สามารถปรับปรุงเรื่องสิทธิในสุขอนามัย ในเรื่องอื่นๆเช่นสภาพแวดล้อมภายในเรือนจำหรืออุปกรณ์อำนวยความสะดวกสำหรับผู้ต้องขังหญิง โดยเฉพาะ รวมถึงให้หลักประกันเรื่องความปลอดภัยของผู้ต้องขังหญิงให้สามารถติดต่อสื่อสารกับ เจ้าหน้าที่ได้ตลอดเวลาเมื่อมีเหตุจำเป็นหรือเหตุร้าย โดยควรกำหนดเรื่องดังกล่าวในกฎหมายไทยให้มีความชัดเจนและมีมาตรฐานสอดคล้องกับข้อกำหนดระหว่างประเทศและกฎหมายต่างประเทศต่อไป

2) ในส่วนของสิทธิในการได้รับอาหาร ตามที่กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ. ศ. 2479 และระเบียบข้อบังคับ หนังสือกรมราชทัณฑ์ ได้กำหนดให้ เรือนจำมีหน้าที่จะต้องประกอบอาหารเลี้ยงแก่ผู้ต้องขัง โดยมีการตรวจสอบเรื่องคุณภาพอาหารที่ ผู้ต้องขังจะต้องรับประทาน โดยแพทย์หรือเจ้าพนักงานเรือนจำเป็นผู้ตรวจคุณภาพ ซึ่งต้องคำนึงถึงเรื่อง คุณค่าทางโภชนาการของอาหารตามหลักอาหาร 5 หมู่ และต้องมีการจัดทำรายการอาหารสำหรับผู้ ต้องขังในรอบ 1 เดือนนั้น มีความสอดคล้องกับข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ และหลัก ในกฎหมายต่างประเทศที่กำหนดให้ผู้ต้องขังทุกคนจะต้องได้รับอาหารที่เรือนจำจัดให้เป็นเวลา และต้องเป็นอาหารที่มีประโยชน์และเพียงพอต่อสุขภาพและความแข็งแรงแห่งร่างกาย แต่อย่างไร

ก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่ากฎหมายไทยยังมีข้อกำหนดบางประการที่ไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดระหว่างประเทศและกฎหมายในต่างประเทศ กล่าวคือ กฎหมายราชทัณฑ์ของไทยทั้งเก่าและใหม่ และกฎกระทรวงต่างๆ มิได้มีการกำหนดเรื่องการจัดหาผ้าดื่มน้ำที่สะอาดและเพียงพอให้กับผู้ต้องขังไว้โดยชัดเจน และไม่มีเรื่องการจัดหาอาหารสำหรับผู้ป่วยโรคเฉพาะทางที่ต้องมีการควบคุมพิเศษ หรือสำหรับผู้ต้องขังหญิงกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะ ดังนี้ จึงควรกำหนดเรื่องดังกล่าวโดยอาจออกเป็นกฎกระทรวง เพื่อให้ทุกเรือนจำถือเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติต่อไป

3) สำหรับเรื่องสิทธิในการได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน ผู้เขียนเห็นว่าจำนวนเครื่องนุ่งห่มที่กรมราชทัณฑ์ไทยออกกระเปียบโดยกำหนดจำนวนว่าปีหนึ่งๆ ให้จ่าย เครื่องนุ่งห่มสำหรับผู้ต้องขังหญิง ได้แก่ เสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่ม 2 ตำรับ และสิ่งที่ใช้เฉพาะหญิงตามที่อธิบดีกำหนดนั้น มีจำนวนไม่เพียงพอ เนื่องจากอาจเกิดปัญหาในการหมุนเวียนใช้ขณะทำความสะอาด ซึ่งไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดขั้นต่ำในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง และกฎหมายไทยไม่มีการกำหนดให้เรือนจำแจกชุดชั้นในให้แก่ผู้ต้องขัง แม้ว่าในทางปฏิบัติเครื่องนุ่งห่มที่ผู้ต้องขังได้รับน่าจะรวมถึงชุดชั้นในด้วย แต่ก็ควรกำหนดให้ชัดเจนในกฎหมายเนื่องจากเป็นสิทธิที่ผู้ต้องขังพึงได้รับ โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่เป็นเพศที่มีสรีระร่างกายแตกต่างจากผู้ต้องขังชาย การกำหนดในกฎกระทรวงฯ ข้อ 70 (ข) (4) ว่าให้ผู้ต้องขังหญิงมีสิทธิได้รับสิ่งใช้เฉพาะหญิงตามที่อธิบดีเห็นจำเป็นโดยไม่มีการระบุจำนวนและประเภทสิ่งใช้นั้นที่ชัดเจน จึงไม่สอดคล้องกับหลักข้อกำหนดขั้นต่ำและกฎหมายในต่างประเทศในการส่งเสริมสุขภาพของ ผู้ต้องขังหญิง ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่าควรต้องมีการปรับปรุงกฎหมายในเรื่องดังกล่าว โดยกำหนดการจ่ายเครื่องนุ่งห่มหลับนอนที่จำเป็นให้เหมาะสมและเพียงพอต่อความต้องการของผู้ต้องขังหญิง

นอกจากนี้ ในด้านการอนุญาตให้ผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีสามารถสวมเสื้อผ้าส่วนตัวได้นั้น แม้ว่ากฎหมายในประเทศไทยและต่างประเทศต่างก็บัญญัติไว้โดยสอดคล้องกับข้อกำหนดขั้นต่ำ ซึ่งอาจมีรายละเอียดเงื่อนไขในการอนุญาตแตกต่างกันไป แต่กฎหมายไทยกลับมิได้มีการบัญญัติข้อกำหนดที่ให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถสวมเสื้อผ้าที่สอดคล้องกับความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งในประเด็นนี้ผู้เขียนเห็นว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญเนื่องจากในปัจจุบันมีผู้ต้องขังหญิงหลากหลายเชื้อชาติและหลายศาสนาในเรือนจำ การมีข้อกำหนดในกฎหมายอนุญาตให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถใส่เสื้อผ้าตามความเชื่อและศาสนาของตน จะเป็นการส่งเสริมความเท่าเทียมกัน เพิ่มความมั่นใจ ขวัญกำลังใจ และลดความเหลื่อมล้ำระหว่างผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำได้ ดังนั้น หากไม่กระทบความมั่นคงปลอดภัยของเรือนจำ หรือสุขภาพของผู้ต้องขังเอง จึงควรมีข้อกำหนดในกฎหมายให้ผู้ต้องขังหญิงสามารถใส่เสื้อผ้าตามความเชื่อและศาสนาของตนได้

สำหรับเรื่องเครื่องหลับนอนนั้น กฎกระทรวงฯ ข้อ 70 (ข) (4) กำหนดเพียงว่าให้ผู้ต้องขังหญิงมีสิทธิได้รับผ้าห่ม 1 ผืน เสื้อปูนอน 1 ผืน โดยไม่มีบทบัญญัติให้ได้รับเตียงนอนเป็นสัดส่วน ซึ่งในทางปฏิบัติ เนื่องด้วยเรือนจำในประเทศไทยเป็นห้องขังรวมและขนาดพื้นที่ที่มีจำกัด เรือนจำจึงจัดให้มีเฉพาะ

การป้อนน้ำมันขนาดใหญ่ในเรือนนอนทั้งห้องและแจกผ้าห่มให้ผู้ต้องขังเท่านั้น แนวปฏิบัติดังกล่าวจึงไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดขั้นต่ำและบทกฎหมายของต่างประเทศส่วนใหญ่มีการคุมขังแบบเดี่ยว ดังนี้ ผู้เขียนเห็นว่าแม้เรือนจำในประเทศไทยจะมีข้อจำกัดทางด้านพื้นที่แต่ก็ควรมีการปรับปรุงกฎกระทรวงในเรื่องจำนวนของเครื่องหลับนอนของผู้ต้องขังให้เพียงพอต่อการใช้หมุนเวียนด้วย

ในเรื่องสุขอนามัยของเครื่องนุ่งห่มหลับนอนนั้น ผู้เขียนมีข้อสังเกตอีกว่า กฎหมายไทยไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการให้แพทย์เป็นผู้ตรวจเรือนจำในเรื่องความเหมาะสมและความสะอาดของเครื่องนุ่งห่มหลับนอน แต่ในทางปฏิบัติตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ซึ่งเป็นกฎหมายเดิมจะมีเพียงการตรวจอนามัยของผู้ต้องขังใหม่ไว้ใน มาตรา 10 เท่านั้น ซึ่งปัญหาดังกล่าวผู้เขียนเห็นว่ามิเหตุมาจากการขาดแคลนจำนวนแพทย์ที่เพียงพอ จึงควรมีการกำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานในแต่ละเรือนจำเป็นผู้ตรวจตราให้ผู้ต้องขังปฏิบัติตามกฎกระทรวงที่ได้บัญญัติไว้แล้ว

4) ในส่วนของสิทธิในการรับบริการทางการแพทย์นั้น การใช้สิทธิรักษาพยาบาลของประชาชนทั่วไปในประเทศไทย ส่วนใหญ่อยู่ในระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า เพื่อให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงบริการรักษาพยาบาล ซึ่งสิทธิดังกล่าวครอบคลุมถึงการตรวจคัดกรองความเสี่ยงโดยการตรวจสุขภาพทั่วไปตามความจำเป็นและการตรวจโรคมะเร็ง ทำให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงการบริการทางการแพทย์ได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย แต่ในปัจจุบันสิทธิดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมถึงผู้ต้องขังในเรือนจำเท่าใดนัก โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่โดยเพศสภาพมีความต้องการในการรักษาพยาบาลและการบริการทางการแพทย์เป็นอย่างมาก การรักษาพยาบาลเป็นสิ่งจำเป็นที่ทำให้ปัจเจกชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข การรักษาพยาบาลผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำและทัณฑสถานจึงเป็นสิ่งจำเป็นทั้งในด้านการปกครอง เหตุผลทางการแพทย์และหลักมนุษยธรรม เพราะผู้ต้องขังเป็นผู้ที่หมดโอกาสที่จะออกไปรักษาตัวภายนอกเรือนจำด้วยตนเองได้ บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในเรือนจำ ความเครียดในชีวิตประจำ เป็นสาเหตุให้ผู้ต้องขังหญิงเจ็บป่วยมากกว่าบุคคลภายนอก ซึ่งในกฎหมายราชทัณฑ์ไทยแม้มีการกำหนดการให้บริการดังกล่าว แต่ก็กำหนดไว้อย่างกว้าง และเน้นเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ โดยไม่มีสิทธิในการรักษาพยาบาลและการบริการทางการแพทย์แก่ผู้ต้องขังหญิง โดยเฉพาะกลุ่มตามช่วงอายุ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าหากมีการกำหนดสิทธิในลักษณะดังกล่าวจะก่อให้เกิดประสิทธิผลการให้บริการแก่ผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทยเป็นอย่างมาก

5) กรณีสิทธิผู้ต้องขังหญิงในการติดต่อสื่อสารนั้น กฎหมายของไทยได้บัญญัติไว้โดยเข้มงวดให้มีเฉพาะการเยี่ยมผู้ต้องขังตามแนวปฏิบัติ ตามข้อบังคับ และหนังสือกรมราชทัณฑ์ไทยกำหนดไว้เท่านั้น ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าสิทธิดังกล่าวเสมือนเป็นตัวช่วยหนึ่งในการเยียวยาผู้ต้องขังจากความรู้สึกโดดเดี่ยวที่ต้องถูกคุมขัง โดยตัดขาดจากครอบครัว โดยเฉพาะผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดา การต้องแยกจากบุตรจึงถือเป็นเรื่องที่มีความยากลำบากมาก นอกจากนี้ ผู้ต้องขังบางราย ยังประสบปัญหาไม่มีญาติมาเยี่ยม เนื่องจากสาเหตุจากญาติไม่ยอมรับ หรือถูกจำคุกเป็นระยะเวลานาน หรือเรือนจำอยู่ไกลภูมิลำเนา

เกินไป ซึ่งปัจจุบันกฎหมายของไทยมิได้มีการกำหนดถึงสิทธิในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังหญิงไว้ โดยเฉพาะ ผู้เขียนจึงเห็นควรมีการกำหนดแนวปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทุกเรือนจำสำหรับผู้ต้องขังหญิง และมีบทบัญญัติที่ความละเอียดอ่อนสอดคล้องกับเหตุผล ความจำเป็น สภาวะการณ์ และความอ่อนไหวของเพศสภาพของผู้ต้องขังหญิง รวมถึงการให้สิทธิในการติดต่อสื่อสารอย่างสม่ำเสมอ และไม่เคร่งครัดจนเกินไปต่อไป

กล่าวโดยสรุป แม้สภาพสังคมไทยในภาพรวมจะมีวัฒนธรรมและเอกลักษณ์เฉพาะตามสภาวะแวดล้อมทางกายภาพที่แตกต่างจากสังคมในต่างประเทศ อันส่งผลให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังหญิงในประเทศไทยมีข้อจำกัด แต่อย่างไรก็ตาม ในเรื่องสิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย สิทธิในการได้รับอาหาร สิทธิในการได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลและบริการทางการแพทย์ และสิทธิในการติดต่อสื่อสาร อันเป็นสิทธิในการดำรงชีวิตพื้นฐานที่ผู้ต้องขังหญิงควรได้รับการคุ้มครองโดยกฎ ระเบียบ หรือกฎหมายที่ชัดเจนและสอดคล้องกับสภาวะการณ์จริงในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลังจากมีการผลักดันให้เกิดข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules) ซึ่งเป็นข้อกำหนดอันมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ใช้เป็นบรรทัดฐานระหว่างประเทศในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง รวมถึงมีการกำหนดเรื่องสิทธิในการดำรงชีวิตที่ผู้ต้องขังหญิงพึงได้รับออกมากำหนดใช้แล้วนั้น ผู้เขียนก็เห็นว่า หากประเทศไทยมีการปรับปรุงบทบัญญัติในเรื่องดังกล่าว ให้สอดคล้องกับข้อกำหนดฯ จะส่งผลให้ผู้ต้องขังหญิงได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นมาตรฐานเดียวกัน ถือเป็นนการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้ต้องขังหญิงภายในเรือนจำ และทำให้การจำคุกบรรลุถึงวัตถุประสงค์แห่งการลงโทษอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความใน มาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479
 กฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์. เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์หน่วยที่ 8 โดย
 วิสัย พุกกะวัน, 2552, นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- กรมราชทัณฑ์(2559).สถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ. ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ. กองแผนงาน. กรม
 ราชทัณฑ์ สืบค้น 1 มกราคม 2560 จาก <http://www.correct.go.th>
- กรมราชทัณฑ์, สำนักทัณฑ์วิทยา ส่วนมาตรการควบคุมผู้ต้องขัง. ข้อมูลเรือนนอนและความจุผู้ต้องขัง
 แบบรวมเขต.
- กรมราชทัณฑ์.หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0904/ว.35 เรื่องการอำนวยความสะดวกในการเยี่ยมเยียน
 หรือติดต่อบุคคลภายนอกและการจัดสวัสดิการร้านสงเคราะห์ ผู้ต้องขัง. ลงวันที่ 10 เมษายน
 2539.
- กรมราชทัณฑ์.หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0904/ว.36 เรื่องการจำหน่ายยารักษาโรคในเรือนจำหรือ
 ทัณฑสถาน ลงวันที่ 4 มิถุนายน 2542.
- กรมราชทัณฑ์.หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท.0904/ว.67.การจัดสวัสดิการผู้ต้องขัง. ลงวันที่ 17 กรกฎาคม
 2540.
- กรมราชทัณฑ์.หนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ มท.0904/ว.104 เรื่องการจัดสวัสดิการร้านค้าสงเคราะห์ผู้ต้องขัง
 ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2539.
- กรมราชทัณฑ์.หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ ยธ.0705/ว.9 เรื่องการกำหนดสิ่งของเครื่องใช้ส่วนตัวสำหรับ
 ผู้ต้องขัง. ลงวันที่ 23 มีนาคม 2552.
- กรมราชทัณฑ์.หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ 102/2502 เรื่องการอนุญาตให้ผู้ต้องขังหญิงออกไปคลอดบุตร
 นอกเรือนจำ ลงวันที่ 11 กันยายน 2502.
- กุลพล พลวัน, “สิทธิของผู้ต้องขัง,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายเกี่ยวกับงานราชทัณฑ์หน่วยที่
 9-15, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2539)
- กุลพล พลวัน, สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, 2543)
- คณะศึกษาการตรวจจดหมายของผู้ต้องขังในต่างประเทศ. กรมราชทัณฑ์. กระทรวงยุติธรรม.
- คู่มือปฏิบัติงานเจ้าพนักงานราชทัณฑ์, โดย สุธรรม วงศ์จจร, มปป. เชียงใหม่ : ดาราวรรณการพิมพ์.
- จันทิมา อรุณรัตน์ (2558). กฎหมายว่าด้วยการบังคับโทษ : ศึกษาสิทธิผู้ต้องขังในการมีสิ่งจำเป็น
 พื้นฐานทางกาย. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

จรัญ โฆษณานันท์, รัฐธรรมนูญ 2540 จากศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์สู่รั้วมิกลิติมมนุษยชน,
(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2544)

เจตน์สิทธิ์ รัตนสิทธิ์ (2557). การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต.
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ชาย เสวีกุล, อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา.กรุงเทพมหานคร.2514,

ณัฐยา จรรยาชัยเลิศ (2548) หลักประกันสิทธิผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต.วิทยานิพนธ์นิติ
ศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, “โครงการศึกษาวิจัย เรื่องสิทธิของผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษใน
คดีอาญา”, เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา สำนักนายกรัฐมนตรี, 2540

ธานี วรภัทร์.การบังคับโทษจำคุกในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี”, 2549, บทบัณฑิตย, 62(1), น. 173.

กรุงเทพฯ : เเนติบัณฑิตยสภา.

ธานี วรภัทร์. การลดปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำ ศึกษามาตรการทางกฎหมายในชั้นบังคับโทษจำคุก.
2555 รายงานผลการวิจัย.มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ธีรสิทธิ์ สุขสมจิตวิชัย (2559). มาตรการทางกฎหมายในการจำแนกผู้ต้องขัง. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร
มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

นัทธี จิตสว่าง, ทัณฑวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท.)

บทความ ผู้หญิงในเรือนจำ: ความต่าง ช่องว่างและแนวทางแก้ไข สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2559.

<http://kamlangjai.or.th/th/terms.php>

บันทึกข้อความสำนักทัณฑวิทยา ที่ ยธ.0705/267 เรื่องส่งกรอบมาตรฐานสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานการใช้
ชีวิตในเรือนจำสำหรับผู้ต้องขัง, ลงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2547.

บุญชู ตันศิริตันสุนทร, “ลักษณะพื้นฐานของคนและสังคมญี่ปุ่น” สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2560

จาก http://ba.tni.ac.th/2015/upload/files/R%26D/Aj_Boonchu%2013_11_2558.pdf

บุญมา โกมลเปลิน, ระบบเรือนจำกรุงเทพมหานคร.ห้างหุ้นส่วนจำกัดเกษมสุวรรณ.2509, น. 3-4.

ปณิธาน ตั้งตระกูล (2556). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขังในด้านสุขภาพ.
วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ประกอบ คูปรัดน์, “ประเทศเยอรมนี (Germany) - เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม”, สืบค้นเมื่อวันที่

15 กรกฎาคม 2560 จาก <http://pracob.blogspot.com/2015/07/germany.html>

ประธาน วัฒนวาณิชย์, รายงานวิจัยเรื่องสิทธิของผู้ต้องขังในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท,
2526)

ประธาน วัฒนวาณิชย์.ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญวิทยา 2546, กรุงเทพฯ: ปรกาศพริก

ประเสริฐ เมฆมณี, หลักพัฒนาวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, 2523)

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560

พัคตรีวิภา พรหมเลิศ, “สังคมอังกฤษยุคใหม่มีถึง 7 ชนชั้น” สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2560 จาก

<http://news.voicetv.co.th/global/66951.html>

ปาณิตา กัณสูทธิ (2557). สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลของผู้ต้องขัง. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, แปลโดย ชาติ ชัยเดชสุริยะ,

กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และ ธีรวัสสา ฉัตรไพฑูริย์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2547)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช 2560

วรพจน์ วิสสุตพิชญ์. สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2543. น. 44

วรางคณา สุจริตกุล, “นักโทษเดือดขาดกับสิทธิตามกฎหมาย,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิตบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533)

วิญรัตน์ ศิวะนารด (2556). ปัญหาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารของผู้ต้องขังตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

สกล สกลเดช, “การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในหมวด 3 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540”, ในสิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย, โดยโครงการศูนย์กฎหมายสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช., 2543)

สมภพ จันทร์ประภา และคณะ, ประวัติการราชทัณฑ์ 200 ปี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ราชทัณฑ์, 2525)

สารานุกรม “การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงนานาชาติ”, โดยกลุ่มงานพัฒนาระบบด้านทัณฑปฏิบัติ, 2552, กรุงเทพฯ : กรมราชทัณฑ์.

สุชาติ บำปุษะวาทย์, “กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์กับการราชทัณฑ์,” ใน 80 ปี กรมราชทัณฑ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมราชทัณฑ์, 2539)

สุวรรณ รื่นยศ, หลักปฏิบัติการราชทัณฑ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาดไทย, 2504)

สุวิทย์ นิ่มน้อย, เดชา ศิริเจริญและอัยกานต์ ปาณิกบุตร, อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา. กรุงเทพมหานคร.

ศรัณย์ เชิดเกียรติกุล (2545). การศึกษากฎหมายเปรียบเทียบพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 กับกฎหมายราชทัณฑ์ของประเทศญี่ปุ่นและประเทศสหรัฐอเมริกา : ศึกษาปัญหากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็กติดผู้ต้องขังหญิงและเด็กติดกรรมารดา. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หนังสือสำนักงบประมาณที่ นร.0714/09398 เรื่องขอปรับปรุงมาตรฐานค่าใช้จ่ายผู้ต้องขัง. ลงวันที่ 19 มีนาคม 2546.

อุดม รัฐอมฤต, นพนิธิ สุริยะ และบรรเจิด สิงคะเนติ, การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กรุงเทพมหานคร. ห้างหุ้นส่วนจำกัดนานาสีพิมพ์. 2544.

อุทิศ แส่นโกศึก. *หลักกฎหมายอาญา : การลงโทษ, อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ. โดย, 2515, กรุงเทพฯ ฯ (ม.ป.พ.)*

ภาษาต่างประเทศ

Act on Penal Detention Facilities and Treatment of Immates and Detainees

Action for Prisoner' families & NOMS, 2007

Correction Burean by Ministry of Justice, Correction Institution in Japan 1990

Correctional Services Act, 1998

Department of Correctional Service

Geoffrey P .Alpert, Legal Rights of Prisoners, (Toronto: Lexington Books, 1978)

Geoffrey P Nigel Walker, Punishment Danger & Stigma, (Oxford: Basil Blackwell, 1980)

.Alpert, *supra note 72*

George F. Cole and Christopher E.Smith, The American Sytem of Criminal Justice, ninth edition, (CA: Wadsworth, 2001),

Jacqueline A. Gibbons. 1998

Joseph J.Senna and Larry J.Siegel, Essentials of Criminal Justice, third edition, (CA: Wadsworth, 2001)

Kaiser/SchochStrafvollzug

Nigel Walker, Punishment Danger & Stigma, (Oxford: Basil Blackwell, 1980)

Norman A. Carlson, Karen M.Hess and Christine M.H.Orthmann, *supra note 30*

Norman A. Carison, Karen M.Hess and Christine M.H. Orthmann, Corrections in the 21st century: A Practical Approach, (CA: Wadsworth, 1998)

OLG Hamm NStZ 1993,360:4 Garnituren Unterwasche pro Woche reichen aus.

Prison Act 1952

Prison Administration in Japan by Correction Bureau by Ministry of Justice 2002

Halsbury's Law of England, 4th volume 36(2)

Henry Burns, Corrections Organization and Administration, (Minnesota : West Publishing Company, 1975)

HM Prison Service, 2008

HM Prison Service & The Prison Reform Trust, 2003

HM Prison Service & The Prison Reform Trust, 2003n Service, 2008

Human Right Watch, supra note 250.

Human Right Watch, Prison Conditions in Japan.

Ira J. Silverman, Corrections A Comprehensive View. Second edition, (CA: Wadsworth, 2001)

Laubenthal Strafvollzug. 5. Aufl. S

Stephen Livingstone, Tim Owen QC, and Alison Macdonald, supra note 153

StVollzG §

Sue Titus Reid, Crime and Criminology, ninth edition, (New York: Mc Graw Hill, 2000)

The 1955 United Nations Standard Minimum Rule for the Treatment of Prisoner : SMR

The Prison Rule 1999

United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules 2010

United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules 2016

United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : SMR 1955

VV Nr. 1 Abs. 3 zu §21

Women Prisoners, 2003

Z.B. in Rheinland-Pfalz, vgl. S/B-Romkopf/Rickenbrauck 1999, § 21 Rn. 3.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ตารางเปรียบเทียบสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขัง

ตารางเปรียบเทียบสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงตามข้อกำหนดขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : Mandela Rules) ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงและมาตรการ ที่มีโทษการคุมขัง สำหรับผู้กระทำความผิดหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders, the Bangkok Rules) และกฎหมายไทย

สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิง	Mandela Rules	Bangkok Rules	ไทย
1. สิทธิในการได้รับบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย	ข้อ 11 ผู้ต้องขังต่างประเภทกัน จะถูกแยกคุมขังไว้คนละแห่ง หรือคนละส่วนของเรือนจำ โดยคำนึงถึงเพศ อายุ ประวัติด้านอาชญากรรม เหตุผลในทางคดีในการคุมขัง และความจำเป็นต่างๆ ในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเหล่านั้น โดยผู้ต้องขังชายและหญิง ต้องแยกไว้คนละแห่ง เรือนจำใดใช้ควบคุมผู้ต้องขังทั้งสองเพศ สถานที่ที่คุมขังหญิงต้องแยกเป็นเอกเทศโดยเด็ดขาด ผู้ต้องขังที่รอกการพิจารณาต้องแยกจากนักโทษเด็ดขาด ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีจะต้องแยกจากผู้ต้องขังที่ติดคำพิพากษาแล้ว และผู้ต้องขังเข่าวันต้องแยกจากผู้ต้องขังผู้ใหญ่ ข้อ 12 ในกรณีที่มีเหตุพิเศษจำเป็นจะต้องนอนรวมกัน ผู้ต้องขังพึงได้รับการคัดเลือกด้วยความระมัดระวังและเหมาะสมที่จะอยู่ร่วมกันด้วยดี จะต้องมีการเจ้าหน้าที่คอยดูแลสังเกตการณ์ ข้อ 13 ห้องขังต้องจัดให้ถูกหลักอนามัย มีอากาศหายใจเพียงพอ มีขนาดของพื้นที่ห้องตามกำหนดขั้นต่ำ มีแสงสว่าง ความอบอุ่น และการระบายอากาศ มีเครื่องสุขภัณฑ์เพียงพอแก่ความจำเป็นกับผู้ต้องขัง	ข้อ 40 ผู้บริหารเรือนจำต้องจัดให้มีวิธีการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังที่ตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะของเพศหญิงและสถานการณที่ เกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังหญิงเป็นรายบุคคล ข้อ 4 ผู้ต้องขังหญิงต้องถูกจัดสรรให้เข้าอยู่ในเรือนจำซึ่งใกล้กับบ้านหรือสถานที่บำบัดและแก้ไขฟื้นฟู โดยคำนึงถึงหน้าที่ในการดูแลที่ผู้ต้องขังหญิงต้องรับผิดชอบและความพึงพอใจของหญิงแต่ละคน และการมีอยู่ของโครงการและการบริการที่เหมาะสม ข้อ 5 เรือนจำและห้องขังของผู้ต้องขังหญิงต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกและสิ่งของซึ่งตรงต่อความต้องการด้านสุขอนามัยของหญิง โดยเฉพาะ และมีการจัดส่งน้ำดื่มอย่างสม่ำเสมอให้เพียงพอสำหรับต่อการดูแลเด็กและหญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหญิงซึ่งกำลังตั้งครรภ์ ให้นมบุตรหรือมีประจำเดือน	กฎกระทรวงข้อ 41 กำหนดให้แบ่งสถานที่เรือนจำออกเป็น ส่วนๆ โดยให้มีสิ่งกีดกันหรือขอบเขตที่แน่นอนแสดงส่วนนั้น ซึ่งในทางปฏิบัติทัณฑสถานหญิงในประเทศไทยภายในห้องขังจะมีลักษณะเป็นห้องขังรวม มีการติดตั้งพัดลมระบายอากาศ มีสุขาอยู่ในห้องขังลักษณะเป็นคอกนั่งกันผนังปูนความสูงเพื่อบังตา กรอบมาตรฐานสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานการใช้ชีวิตในเรือนจำสำหรับผู้ต้องขัง กำหนดว่าผู้ต้องขัง 1 คนจะมีพื้นที่เรือนนอนประมาณ 2.25

ตาราง (ต่อ)

สิทธิในการดำรงชีวิต ของผู้ต้องขังหญิง	Mandela Rules	Bangkok Rules	ไทย
2. สิทธิในการได้รับ อาหาร	ผู้ต้องขังทุกคนจะต้องได้รับอาหาร ที่เรือนจำจัดให้เป็นเวลา และต้องเป็น อาหารประโยชน์และเพียงพอต่อ สุขภาพและเพื่อความแข็งแรงแห่ง ร่างกาย โดยต้องจัดปรุงอย่างสะอาด และจัดให้อย่างเป็นระเบียบ ในส่วน ของน้ำดื่ม ต้องจัดไว้ให้ผู้ต้องขัง ทุกคนได้ดื่มเมื่อต้องการ	ผู้ต้องขังหญิงมีสิทธิได้รับน้ำดื่ม อย่างสม่ำเสมอและเพียงพอสำหรับ ต่อการดูแลเด็กและผู้ต้องขังหญิงซึ่ง เป็นมารดาหญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ต้องขังหญิง ซึ่งอยู่ระหว่าง ตั้งครรภ์ หรือให้นมบุตรหรือมี ประจำเดือน โดยผู้ต้องขังหญิงที่ ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตรต้องได้รับ คำแนะนำทางด้านสุขภาพและ โภชนาการภายใต้โครงการที่ได้รับ การดูแลและควบคุม โดยผู้ให้ คำแนะนำทางด้านสุขภาพที่ได้รับ การรับรองและเรือนจำต้องจัด อาหารที่เพียงพอและเหมาะสมโดย ไม่คิดค่าใช้จ่ายให้แก่หญิงตั้งครรภ์ ทารก เด็ก และมารดาที่ให้นมบุตร	<u>กระทรวงฯ ข้อ 75</u> ห้ามมิให้ ผู้ต้องขังประกอบอาหารเป็น ส่วนตัวหรือนำอาหารไป รับประทานนอกเขตที่ทาง เรือนจำกำหนดไว้ให้สำหรับ ผู้ต้องขังทั่วไปโดยมิได้รับ อนุญาตจากทัณฑ์ <u>กฎกระทรวงฯ ข้อ 76</u> นักโทษ เด็ดขาดต้องรับประทานอาหารที่ ทางเรือนจำจ่ายให้ รับประทาน อาหารส่วนตัวได้แต่เฉพาะที่ อธิบดีกำหนด คนฝากขัง/คน ต้องขัง อนุญาตให้รับประทาน อาหารส่วนตัวได้ตามสมควร <u>กฎกระทรวงฯ ข้อ 77</u> เรือนจำ จัดอาหารให้ผู้ต้องขังอย่างน้อย วันละ 2 มื้อ <u>กฎกระทรวงฯ ข้อ 78</u> ผู้ต้องขังที่ ทำงานหนักหรือเป็นนักโทษ เด็ดขาด ตั้งแต่ชั้นดีขึ้นไป เรือนจำอาจจัดอาหารเพิ่มขึ้นให้ และรับประทานอาหารส่วนตัว ได้ <u>กฎกระทรวงฯ ข้อ 79</u> อาหารที่ ผู้ต้องขังจะต้องรับประทานต้อง ให้แพทย์หรือเจ้าพนักงานเรือน จำเป็นผู้ตรวจคุณภาพก่อน <u>กฎกระทรวงฯ ข้อ 80</u> อาหารต้อง ปรุงขึ้นในเรือนจำซึ่งผู้ปรุงอาจ เป็นเจ้าพนักงานเรือนจำหรือ ผู้ต้องขังที่ผ่านการตรวจโรคและ ความเห็นชอบของแพทย์

ตาราง (ต่อ)

สิทธิในการดำรงชีวิต ของผู้ต้องขังหญิง	Mandela Rules	Bangkok Rules	ไทย
3. สิทธิในการได้รับ เครื่องนุ่งห่มหลับ นอน	<u>ข้อ 19</u> ผู้ต้องขังทุกคนที่ไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้เสื้อผ้าของตนเอง จะต้องได้รับเสื้อผ้าที่เหมาะสมกับสภาพอากาศและเพียงพอ เสื้อผ้าต้องไม่มีลักษณะอำชีศักดิ์ศรี หรือทำให้อับอาย และสะอาด เรียบร้อย เสื้อผ้าชั้นในจะต้องเปลี่ยนและซักบ่อยครั้งตามความจำเป็น เพื่อรักษาไว้ซึ่งสุขอนามัย ในกรณีพิเศษ เวลาผู้ต้องขังที่ออกนอกเรือนจำตามคำสั่งของทางราชการ ผู้ต้องขังควรได้รับอนุญาตให้สวมเครื่องแต่งกายของตนเอง หรือเครื่องแต่งกายอื่นซึ่งไม่เป็นเป้าสายตาประชาชน <u>ข้อ 20</u> ผู้ต้องขังที่ได้รับอนุญาตให้ใช้เสื้อผ้าของตนเองได้ เมื่อรับตัวไว้ในเรือนจำ ควรจัดเตรียมเสื้อผ้าที่สะอาดและเหมาะสมแก่การใช้สอย <u>ข้อ 115</u> กรณีเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาต้องได้รับอนุญาตให้สวมใส่เสื้อผ้าของตนเองที่มีความสะอาดและเหมาะสมเสมอ หากบุคคลดังกล่าวสวมชุดของเรือนจำ ต้องให้เป็นชุดที่มีความแตกต่างจากชุดที่จัดให้กับนักโทษเด็ดขาด <u>ข้อ 21</u> ในส่วนของเครื่องหลับนอนนั้น ผู้ต้องขังแต่ละคนควรมีเตียงนอนแยกเป็นเอกเทศ ตามมาตรฐานของท้องถิ่นหรือของประเทศ และมีเครื่องหลับนอนที่สะอาดและเพียงพอ จัดไว้อย่างเป็นระเบียบ และเปลี่ยนให้เป็นประจำ เพื่อให้มั่นใจว่ามีความสะอาด	ไม่มีข้อกำหนดไว้โดยตรงเพียงแต่กำหนดว่า <u>ข้อ 5</u> เรือนจำและห้องขังของผู้ต้องขังหญิง ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกและสิ่งของซึ่งตรงต่อความต้องการด้านสุขอนามัยของหญิง โดยเฉพาะ	<u>กฎกระทรวงฯ ข้อ 70</u> เรือนจำจะจ่ายเสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่ม 2 สำหรับ ผ้าห่มนอน 1 ผืน เสื้อปูนอน 1 ผืน สิ่งที่ใช้เฉพาะหญิงตามข้อริบติกำหนดไว้กับ ผู้ต้องขังหญิง <u>ระเบียบว่าด้วยเครื่องแต่งกายฯ ข้อ 5</u> นักโทษเด็ดขาดหญิง ให้ใช้เครื่องแต่งกายตามกำหนดคั้งนี้ เสื้อคอกลมผ่าหน้า เด็กน้อยแขนสั้นแคสซอกและผ้าถุง <u>ระเบียบว่าด้วยเครื่องแต่งกายฯ ข้อ 7</u> นักโทษเด็ดขาดที่อยู่ในชั้นดีขึ้นไป ให้ใช้เครื่องแต่งกายเสื้อสีฟ้า กางเกงหรือผ้าถุงมีกรรมทำสำหรับผู้ที่อยู่ชั้นกลางลงมา ให้ใช้เครื่องแต่งกายสีน้ำตาลอ่อน กางเกงหรือผ้าถุงสีน้ำตาลเข้ม <u>ระเบียบว่าด้วยเครื่องแต่งกายฯ ข้อ 9</u> คนต้องหาและคนฝาก ให้ใช้เครื่องแต่งกายส่วนตัวของผู้ต้องขังนั้น ๆ หากไม่มีและจำเป็นให้จ่ายเฉพาะ เสื้อ กางเกงหรือผ้าถุง ที่กำหนดไว้สำหรับนักโทษเด็ดขาดชั้นกลางตามความจำเป็นของผู้ต้องขังชายหรือผู้ต้องขังหญิงนั้น

ตาราง (ต่อ)

สิทธิในการดำรงชีวิต ของผู้ต้องขังหญิง	Mandela Rules	Bangkok Rules	ไทย
4. สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลและบริการทางการแพทย์	<u>ข้อ 24</u> ผู้ต้องขังควรได้รับการรักษาพยาบาลตามมาตรฐาน เช่นเดียวกับที่รัฐจัดให้กับประชาชนอื่น <u>ข้อ 25</u> เรือนจำทุกแห่งพึงมีสถานบริการรักษาพยาบาลที่มีศักยภาพด้านการแพทย์ <u>ข้อ 28</u> ในเรือนจำหญิงจะต้องจัดที่อยู่และดูแลเฉพาะสำหรับหญิงมีครรภ์ทั้งก่อนคลอดและหลังคลอด	<u>ข้อ 6</u> ผู้ต้องขังหญิงมีสิทธิได้รับการตรวจสุขภาพตั้งแต่เมื่อแรกเข้า โดยการตรวจจะครอบคลุมโรคต่างๆเพื่อกำหนดความต้องการทางการแพทย์เบื้องต้น <u>ข้อ 10</u> ผู้ต้องขังหญิงมีสิทธิได้รับการจัดให้มีการบริการด้านสุขอนามัย ซึ่งอย่างน้อยควรเท่ากับบริการซึ่งจัดให้ในชุมชน <u>ข้อ 18</u> ผู้ต้องขังหญิงต้องได้รับบริการป้องกันโรคที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิง โดยเฉพาะ <u>ข้อ 48</u> ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตรต้องได้รับคำแนะนำทางด้านสุขภาพและโภชนาการและควบคุมโดยผู้ให้คำแนะนำทางด้านสุขภาพที่ได้รับการรับรอง	<u>พ.ร.บ.ราชทัณฑ์ 2560 ม. 37</u> กำหนดให้แพทย์ตรวจอนามัยของผู้ที่ถูกรับตัวเข้าไว้ใหม่ <u>กฎกระทรวงข้อ 72</u> ในเรือนจำทุกแห่งให้จัดให้มีสถานพยาบาลเพื่อเป็นที่ทำการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังป่วย และจัดให้มีผู้มีความรู้พอสมควรมีหน้าที่ประจำสถานพยาบาลนั้น <u>กฎกระทรวงข้อ 74</u> ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์หรือมีลูกอ่อน ให้จัดเป็นผู้ป่วยเจ็บโดยอนุโลมและให้ได้รับการรักษาพยาบาลตามสมควร

ตาราง (ต่อ)

สิทธิในการดำรงชีวิต ของผู้ต้องขังหญิง	Mandela Rules	Bangkok Rules	ไทย
5.สิทธิในการได้รับการติดต่อสื่อสาร	<u>ข้อ 58</u> ผู้ต้องขังต้องได้รับอนุญาตให้สื่อสารกับครอบครัวและเพื่อนของตนตามระยะเวลาที่เหมาะสม โดยการเขียนจดหมายและช่องทางอื่นใด และโดยการเยี่ยม <u>ข้อ 60</u> การอนุญาตให้ผู้เยี่ยมเข้ามาในเรือนจำ ขึ้นอยู่กับว่าผู้เข้าเยี่ยมยอมให้มีการค้นตัวหรือไม่ <u>ข้อ 61</u> ผู้ต้องขังต้องได้รับโอกาสเวลา และการอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอ ในการเยี่ยม และในการสื่อสารและปรึกษาหารือกับที่ปรึกษาทนาย <u>ข้อ 63</u> ผู้ต้องขังต้องได้รับข่าวสารที่สำคัญอย่างสม่ำเสมอ	<u>ข้อ 2</u> ผู้ต้องขังหญิงซึ่งมาถึงใหม่ต้องได้รับโอกาสในการติดต่อญาติ ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าถึงการให้คำปรึกษาทางกฎหมาย ข้อกำหนดและกฎของเรือนจำ วิธีการบริหารของเรือนจำ และสถานที่ที่สามารถให้ความช่วยเหลือเมื่อต้องการ และในกรณีที่เป็นผู้ต้องขังหญิงต่างชาติ ต้องมีโอกาสดติดต่อผู้แทนทางกงสุลด้วย <u>ข้อ 26</u> การติดต่อระหว่างผู้ต้องขังหญิงกับครอบครัว รวมถึงบุตรและผู้ปกครองบุตรของบุคคลเหล่านั้น ต้องได้รับการส่งเสริมและอำนวยความสะดวกมากที่สุด	<u>พ.ร.บ.ราชทัณฑ์ 2560 ม. 60</u> ผู้ต้องขังได้รับอนุญาตให้ติดต่อบุคคลภายนอกได้ตามระเบียบกรมราชทัณฑ์ <u>พ.ร.บ.ราชทัณฑ์ 2560 ม. 61</u> เรือนจำต้องจัดสถานที่ให้ผู้ต้องขังพบ หรือ ปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว

ตารางเปรียบเทียบวิธีการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงตามกฎหมายประเทศอังกฤษ ประเทศอิตาลี ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมนี ประเทศญี่ปุ่นและกฎหมายไทย

สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิง	อังกฤษ	อิตาลี	เยอรมนี	ญี่ปุ่น	ไทย
1. สิทธิในการได้รับการบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย	1. มีการกำหนดแนวทางการเฉพาะในเรื่องการให้บริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยภายในเรือนจำหญิงว่าควรมีส่วนช่วยในการเสริมสร้างสุขภาพและชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีของผู้ต้องขังหญิง 2. เรือนจำมีลักษณะโปร่ง อากาศถ่ายเทได้ดี มีแสงสว่างเพียงพอให้ความรู้สึกเหมือนเป็นบ้าน และควรได้รับการออกแบบโดยสอดคล้องกับความต้องการ โดยเฉพาะเฉพาะของผู้ต้องขังหญิง 3. มีห้องขังทั้งประเภทเดี่ยวประเภทคู่ และห้องขังรวม (กรณีผู้ต้องขังหญิงประสงค์จะพักรวมกับผู้อื่น)	1. ผู้ต้องขังหญิงทุกคนต้องถูกควบคุมไว้ด้วยความปลอดภัยและการบริหารจัดการที่ภายใต้หลักเกียรติยศความเป็นมนุษย์ 2. เรือนจำมีการจัดห้องนั่งพักผ่อน น้ำอุ่นไว้ให้ผู้ต้องขังสภาพแวดล้อมภายในเรือนจำต้องมีความสะอาด และมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็น ผู้ต้องขังหญิงมีบุตรติด ทารกที่เป็นเด็กติดผู้ต้องขัง เรือนจำจะจัดสถานที่เพื่อแยกผู้ต้องขังหญิงที่เป็นมารดา กับบุตรไว้ต่างหากด้วย 3. ผู้ต้องขังหญิง มีสิทธิได้รับการควบคุมแบ่งแยกจากผู้ต้องขังในประเภทที่มีความแตกต่างกัน 4. มีห้องขังประเภทเดี่ยวและห้องขังรวม 5. เรือนจำมีขนาด 3,344 ตร.ม.ต่อคนต่อห้องขัง และ 5 ตร.ม.สำหรับห้องขังเดี่ยว โดยจะมีพื้นที่ว่างอยู่ 2.1 ตร.ม.	1. มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและบุคลากรในเรือนจำเพื่อให้มารดาและบุตรได้อยู่ร่วมกัน 2. เรือนจำที่ไม่เข้มงวดจะอนุญาตให้ผู้ต้องขังมีของใช้และเครื่องอำนวยความสะดวก 3. มีห้องขังประเภทเดี่ยวห้องขังรวม และผสม 4. ห้องขังมีพื้นที่ไม่น้อยกว่า 7 ตร.ม. และมีควมสูงห้องไม่ต่ำกว่า 20 ลูกบาศก์เมตร	1. ห้องขังจะมีหน้าต่างขนาดใหญ่เพื่อให้แสงสว่างอย่างเพียงพอ โดยเรือนจำจะเปิดไฟที่ตลอดทั้งวัน นอกจากนี้ยังภายในห้องขังจะต้องมีความสะอาดและเป็นระเบียบ 2. มีห้องขังประเภทเดี่ยวและห้องขังรวม 3. ห้องขังเดี่ยวจะมีการติดตั้งห้องน้ำและอ่างน้ำในตัว โดยมีขนาดห้องขังประมาณ 5 ตารางเมตร 4. ห้องขังรวมจะมีผู้ต้องขังประมาณ 6-10 คน และประกอบไปด้วยอ่างล้างหน้า โต๊ะ และชั้นวางของ และมีห้องนั่งแยกต่างหาก ห้องขังจะมีขนาดประมาณ 13-16 ตารางเมตร พื้นที่ด้วยเตียงทากามิ	1. กำหนดให้แบ่งสถานที่เรือนจำออกเป็นส่วนๆ โดยให้มีสิ่งกีดกันหรือขอบเขตที่แน่นอนแสดงส่วนนั้น ซึ่งในทางปฏิบัติทัณฑสถานหญิงในประเทศไทยภายในห้องขังจะมีลักษณะเป็นห้องขังรวม มีการติดตั้งพัดลมระบายอากาศ มีสุขาอยู่ในห้องขังลักษณะเป็นคอกอกนั้นกันผนังปูนความสูงห้องต้องขึง 1 คนจะมีพื้นที่เรือนนอนประมาณ 2.25 ตร.ม.

ตาราง (ต่อ)

สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิง	อังกฤษ	อัฟริกาใต้	เยอรมนี	ญี่ปุ่น	ไทย
2. สิทธิในการได้รับอาหาร	1. อาหารของเรือนจำจะต้องมีคุณค่าทางอาหารครบถ้วนและได้มาตรฐาน มีความหลากหลายและมีปริมาณที่เพียงพอมีการจัดน้ำดื่มที่สะอาดและเพียงพอ 2. อาหารจะถูกตรวจรสสอบโดยแพทย์คณะกรรมการผู้เข้าเยี่ยมชม และผู้บัญชาการเรือนจำ 3. ห้ามมิให้นักโทษรับประทานอาหารจากภายนอก เว้นแต่ได้รับอนุญาตจากแพทย์ 4. ผู้ต้องขังมีสิทธิที่จะได้รับประทานที่สอดคล้องกับความเชื่อทางศาสนา 5. เรือนจำต้องจัดเตรียมอาหารสำหรับผู้ต้องขังหญิงให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ต้องขังกลุ่มต่างๆ 6. ผู้ต้องขังหญิงจะได้รับอนุญาตให้รับประทานอาหารร่วมกัน เพื่อเป็นการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม 7. ผู้ต้องขังหญิงมีสิทธิได้รับการสนับสนุนด้านความรู้เกี่ยวกับอาหารเพื่อสุขภาพ และการประกอบอาหาร 8. ผู้ต้องขังสามารถซื้อเครื่องบริโภคที่ปรุงแล้วเสร็จที่นำมาฝากขายในร้านสะดวกซื้อของผู้ต้องขังได้	1. มีสิทธิในการได้รับอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของสภาพร่างกายและสุขภาพแตกต่างกันไป 2. ผู้ต้องขังหญิงแต่ละคนต้องได้รับการจัดหาอาหารที่ดีที่สุดสุขภาพ และเพียงพอต่อความต้องการ โดยแบ่งประเภทการดูแลเรื่อง โภชนาการของผู้ต้องขังออกเป็น 5 กลุ่ม 3. เรือนจำจะจัดหาอาหารให้กับผู้ต้องขังจำนวน 3 มือ 4. ผู้ต้องขังหญิงระหว่างพิจารณาคดีจะได้รับสิทธิในการสั่งอาหารจกภายนอกเรือนจำเข้ามารับประทานได้	1. ผู้ต้องขังมีสิทธิในการได้รับอาหารที่มีคุณค่า ถูกโภชนาการ และมีประโยชน์ โดยไม่มีแพคเกจควบคุมดูแล 2. เรือนจำต้องจัดหาเพิ่มเติมที่สะอาด เช่น น้ำแร่ หรือน้ำดื่มสุกให้ผู้ต้องขัง 3. การจัดหาอาหารสำหรับผู้ต้องขังต้องสอดคล้องกับข้อปฏิบัติทางศาสนา ผู้ต้องขังสามารถปฏิบัติตามอาหารบางชนิดหรือขอเปลี่ยนอาหารที่เรือนจำจัดให้เพราะเหตุผลทางด้านศาสนาได้ 4. ผู้ต้องขังมีสิทธิจัดหาอาหารพิเศษ ได้ด้วยเงินของผู้ต้องขังเอง หรือจากการบริจาคของผู้มีจิตศรัทธา รวมถึงสามารถซื้ออาหารและเครื่องดื่ม ได้จกสินค้าที่ทางเรือนจำจัดจำหน่าย	1. เรือนจำต้องจัดหาอาหารและน้ำดื่มตามความจำเป็นให้แก่ผู้ต้องขัง โดยคำนึงถึงสุขภาพและอายุของผู้ต้องขัง รวมทั้งงานที่ทางเรือนจำจ่ายให้ 2. เรือนจำจะจัดหาอาหารให้แก่ผู้ต้องขัง ในปริมาณเท่าที่จำเป็น และเพียงพอ โดยจะมีการแบ่งปริมาณอาหารไว้ 5 ระดับ 3. ผู้ต้องขังสามารถซื้ออาหารได้ด้วยค่าใช้จ่ายของตนเอง	1. ไม่มีกำหนดเรื่องอาหารของผู้ต้องขังหญิงไว้โดยเฉพาะ มีเพียงข้อกำหนดโดยกรมในกระทรวงฯ 1. ห้ามมิให้ผู้ต้องขังประกอบอาหารเป็นส่วนตัว 2. นักโทษที่ยังต้องรับประทานอาหารที่ทางเรือนจำจ่ายให้รับประทานอาหารส่วนตัวได้เฉพาะที่อธิบดีกำหนด ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีรับประทานอาหารส่วนตัวได้ตามสมควร 3. เรือนจำจัดอาหารให้ผู้ต้องขังอย่างน้อยวันละ 2 มือ 4. ผู้ต้องขังที่ทำงานหนักหรือเป็นนักโทษเด็ดขาดขั้นต้นไป เรือนจำอาจจัดหาอาหารเพิ่มขึ้นให้แก่ผู้ต้องขังที่ทำงานส่วนตัวได้ 5. อาหารที่ผู้ต้องขังจะต้องรับประทานต้องให้แพทย์หรือเจ้าพนักงานเรือนจำเป็นผู้ตรวจคุณภาพก่อน 6. อาหารต้องปรุงขึ้นในเรือนจำซึ่งผู้ปรุงอาจเป็นเจ้าพนักงานเรือนจำหรือผู้ต้องขังที่ผ่านการตรวจโรคและความเห็นชอบของแพทย์

ตาราง (ต่อ)

สิทธิในการดำรงชีวิต ของผู้ต้องขังหญิง	อังกฤษ	อัฟริกาใต้	เยอรมนี	ญี่ปุ่น	ไทย
3. สิทธิในการได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน	1. ผู้ต้องขังจะต้องได้รับความอบอุ่นและสวมใส่สบายตามที่ได้รับความอนุเคราะห์จากรัฐมนตรี โดยเรือนจำจัดหาให้ 2. ผู้ต้องขังหญิงที่อยู่ระหว่างการพิจารณาคดีและนักโทษเด็ดขาดสามารถสวมเสื้อผ้าของตนเองได้ 3. กลุ่มผู้ต้องขังหญิงผิวสีจะได้รับสิทธิในการสวมเสื้อผ้าที่สอดคล้องกับความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรม 4. ผู้ต้องขังแต่ละคนต้องได้รับการจัดเตียงแยกต่างหากและได้รับเครื่องนอนที่มีความสะอาด วัสดุที่ใช้ในการทำเครื่องนอนต้องสามารถระบายอากาศและให้ความอบอุ่นได้ดี รวมถึงต้องมีสภาพที่พร้อมใช้งานและมีจำนวนเพียงพอกับจำนวนผู้ต้องขัง เครื่องนอนดังกล่าวต้องมีการทำความสะอาดสัปดาห์ละ 1 ครั้ง หรือเปลี่ยนทันทีเมื่อสกปรก	1. ผู้ต้องขังหญิงทุกคนมีสิทธิได้รับเครื่องนอนและเสื้อผ้าที่เรือนจำจัดหาให้อย่างเพียงพอกับความ ต้องการ 2. ผู้ต้องขังหญิงระหว่างพิจารณาคดีนั้น ได้รับสิทธิในการนำเสื้อผ้าและเครื่องนอนของตนเองมาใช้เรือนจำได้ 3. เรือนจำจะแจกชุดตามวัฒนธรรมให้กับผู้ต้องขังหญิง	1. ผู้ต้องขังได้รับอนุญาตให้ใส่เสื้อผ้าที่ถูกออกแบบให้ไม่โดดเด่น ซึ่งมีความพอดีและเหมาะสม 2. ผู้ต้องขังได้รับอนุญาตให้สวมเสื้อผ้าส่วนตัวได้	1. แยกลักษณะของเสื้อผ้าผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีผู้ต้องขังที่เป็นนักโทษเด็ดขาด 2. ผู้ต้องขังขัง (Immater) ซึ่งอยู่ภายใต้กฎหมายว่าด้วยการกักกัน อาจได้รับอนุญาตให้ใส่เสื้อผ้าและกางเกงชั้นในส่วนตัวที่จัดเตรียมมาเอง 3. ผู้ถูกกล่าวหา (Accused Person) และผู้ต้องโทษกักขังที่ถูกตัดสินจำคุกใน workhouse จะได้รับอนุญาตให้สวมใส่เสื้อผ้าและใช้เครื่องนอนที่จัดหามาด้วยค่าใช้จ่ายของตนเองได้ 4. นักโทษที่ศาลพิพากษาแล้ว (Convicted person) จะต้องใช้เสื้อผ้าและเครื่องนอนที่เรือนจำจัดให้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเสื้อผ้าจะเป็นเครื่องแบบมีลักษณะดีท 5. บางเรือนจำออกแบบชุดผู้ต้องขังหญิงเป็นเสื้อชมพู	1. เรือนจำจะจ่ายเสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่ม 2 ครั้งต่อสัปดาห์ 1 ครั้งต่อเดือน 1 ครั้ง เสื้อผ้าที่ใช้เฉพาะหญิงตามพิธีกรรมที่กำหนดให้กับผู้ต้องขังหญิง 2. นักโทษเด็ดขาดที่อยู่ในชั้นดีขึ้นไป ให้ใช้เครื่องแต่งกายเสื้อสีฟ้า กางเกงหรือผ้าถุงมีกรมทำสำหรับผู้ที่อยู่ชั้นกลางลงมา ให้ใช้เครื่องแต่งกายสีน้ำตาลเข้ม 3. ผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี ให้ใช้เครื่องแต่งกายส่วนตัวของผู้ต้องขังนั้น ๆ หากไม่มีและจำเป็นให้จ่ายเฉพาะเสื้อ กางเกงหรือผ้าถุง ที่กำหนดไว้สำหรับนักโทษเด็ดขาดชั้นกลางตามความจำเป็นของผู้ต้องขังชายหรือผู้ต้องขังหญิงนั้น

ตาราง (ต่อ)

สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิง	อังกฤษ	อิทธิกรที่ได้	เยอรมนี	ญี่ปุ่น	ไทย
4. สิทธิในการได้รับการดูแลสุขภาพและบริการทางการแพทย์	1. มีหน่วยงานด้านการรักษาพยาบาล (Health Care Service for Prisoners) เพื่อดูแลและให้บริการรักษาพยาบาลแก่ผู้ต้องขัง 2. หากผู้ต้องขังหญิงต้องการได้รับการรักษาจากแพทย์ผู้หญิง ก็สามารถทำเรื่องร้องขอเป็นรายการคดีได้ 3. ผู้ต้องขังยังมีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลเฉพาะด้าน 4. ผู้ต้องขังหญิงที่จัดอยู่ในกลุ่มต่างๆ ยังมีสิทธิในการดูแลสุขภาพในรูปแบบเฉพาะกลุ่ม	1. กำหนดเรื่องการรักษาพยาบาลและบริการทางการแพทย์เพื่อดูแลสุขภาพผู้ต้องขังเป็น 3 ระดับ 2. ผู้ต้องขังมีสิทธิในการได้รับการส่งตัวจากเรือนจำเพื่อรักษาในกรณีที่มีอาการเจ็บป่วยที่จำเป็นต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล 3. ผู้ต้องขังหญิงต้องขังที่มีสิทธิในการได้รับการตรวจป้องกันโรคเกี่ยวกับมะเร็งได้ปีละหนึ่งครั้ง 4. ผู้ต้องขังหญิงที่มีบุตรพักอยู่ในเรือนจำด้วย มีสิทธิในการได้รับการตรวจป้องกันโรคร่วมกันระหว่างการพัฒนาทางร่างกายหรือจิตใจของบุตร 5. ผู้ต้องขังหญิงระหว่างตั้งครรภ์มีสิทธิได้รับการดูแลทางการแพทย์และการผดุงครรภ์ในเรือนจำ	1. เรือนจำจะจัดให้มีแพทย์หรือผู้เชี่ยวชาญทางการแพทย์ประจำอยู่ประจำหน่วยงานหรืองานด้านสุขภาพ 2. มีการตรวจสุขภาพในเรือนจำเช่นเดียวกับสังคมภายนอก 3. ผู้ต้องขังหญิง นอกจากจะได้รับการตรวจสุขภาพในโรคต่างๆ ไปแล้ว ยังได้รับโอกาสในการตรวจโรคเฉพาะเพศหญิง เช่น โรคมะเร็งเต้านม มะเร็งปากมดลูก 4. ผู้ต้องขังหญิงตั้งครรภ์คลอดบุตร มีอายุน้อย หรือไร้ความสามารถนั้น บุคคลดังกล่าวได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ป่วย	1. กำหนดให้แพทย์ตรวจอนามัยของผู้ที่ถูกปรับตัวเข้าไว้ใหม่ 2. ในเรือนจำทุกแห่งให้จัดให้มีสถานพยาบาล เพื่อเป็นที่ทำการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังป่วยและจัดให้มีผู้มีความรู้พอสมควรในหน้าที่ประจำต้องจัดอุปกรณ์ช่วยเกี่ยวกับสายตา การได้ยิน ทันตกรรม ผู้พิการ ตามความจำเป็นและเหมาะสม 3. ผู้ต้องขังหญิงมีครรภ์หรือมีลูกอ่อน ต้องได้รับคำแนะนำทางด้านสุขภาพจากแพทย์	

ตาราง (ต่อ)

สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิง	อังกฤษ	อัฟริกาใต้	เยอรมนี	ญี่ปุ่น	ไทย
5. สิทธิในการติดต่อสื่อสาร	1. ควรเอาใจใส่เป็นพิเศษกับการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังและครอบครัว โดยพิจารณาให้เกิดประโยชน์ที่สุดสำหรับบุคคลทั้งสองกลุ่ม 2. อนุญาตให้ผู้ต้องขังติดต่อกับสังคมภายนอกได้ 3 วิธี ได้แก่ การเขียน การโทรศัพท์ และการเขียนจดหมาย	อนุญาตให้ได้พบปะเยี่ยมเยียนคู่สมรส คู่รัก หรือญาติ	อนุญาตให้สื่อสาร โดยหนังสือ โดยการเขียน การรับส่งจดหมาย โทรศัพท์และพัสดุไปรษณีย์	อนุญาตให้สื่อสาร ได้ด้วยการเขียนและการรับส่งจดหมาย	อนุญาตให้ได้รับการเยี่ยมเยียนหรือติดต่อกับบุคคลภายนอก โดยเฉพาะทนายความ

ตารางเปรียบเทียบสิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิงตามกฎหมายประเทศไทยตามกฎหมายประเทศอังกฤษ ประเทศอิตาลี สเปน เยอรมนี ญี่ปุ่น และประเทศไทย (Cross Section)

สิทธิในการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิง	อังกฤษ	อิตาลี	เยอรมนี	ญี่ปุ่น	ไทย
1. สิทธิในการได้รับการบริการ เดียวกับที่อยู่อาศัย	✓	✓	✓	✓	
1.1 ลักษณะห้องขังแยกประเภท เดี่ยว ประเภทคู่ หรือประเภท รวม					
1.2. มีการกำหนดแนวทาง เฉพาะ ในเรื่องการให้บริการ เกี่ยวกับที่อยู่อาศัยในเรือนจำ หญิง	✓	✓			
1.3 มีสถานบริบาลทารกและดูแล เด็กผู้ต้องขัง	✓	✓	✓	✓	✓
2. สิทธิในการได้รับอาหาร	✓	✓	✓		
2.1 มีอาหารเฉพาะอย่างสำหรับ ผู้ต้องขังบางกลุ่ม					
2.2 อาหารพิเศษสำหรับผู้ต้องขัง หญิงตั้งครรภ์	✓	✓	✓		✓

ตาราง (ต่อ)

ลักษณะการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังหญิง	อังกฤษ	อิทธิกาใต้	เยอรมนี	ญี่ปุ่น	ไทย
3. สิทธิในการได้รับเครื่องนุ่งห่มหลับนอน					
3.1 เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มที่ได้รับแจก	✓	✓	✓	✓	✓
3.2 เครื่องนอนที่ได้รับแจก	✓	✓	✓	✓	✓
4. สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลและบริการทางการแพทย์					
4.1 มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ด้านการรักษาพยาบาลผู้ต้องขัง	✓	✓	✓	✓	✓
4.2 มีการให้บริการเฉพาะด้านแก่ผู้ต้องขังเฉพาะกลุ่ม	✓		✓	✓	
4.3 การส่งเสริมสุขภาพ	✓		✓	✓	✓

ตาราง (ต่อ)

ลักษณะการดำรงชีวิตของผู้ต้องขัง หญิง	อังกฤษ	อิตาลี	เยอรมนี	ญี่ปุ่น	ไทย
5. ลิขสิทธิ์ในการติดต่อสื่อสาร 5.1 การเชื่อมต่อ	√	√	√	√	√
5.2 จดหมาย	√		√	√	
5.3 โทรศัพท์	√				

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล

ประวัติการศึกษา

ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน

ฐิติมาพร จุลกิ่ง

พ.ศ. 2551 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

พ.ศ. 2556 - ปัจจุบัน

นิติกร 5 แผนกนิติการและระเบียบ

กองกฎหมาย ฝ่ายทรัพยากรบุคคล

องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย

